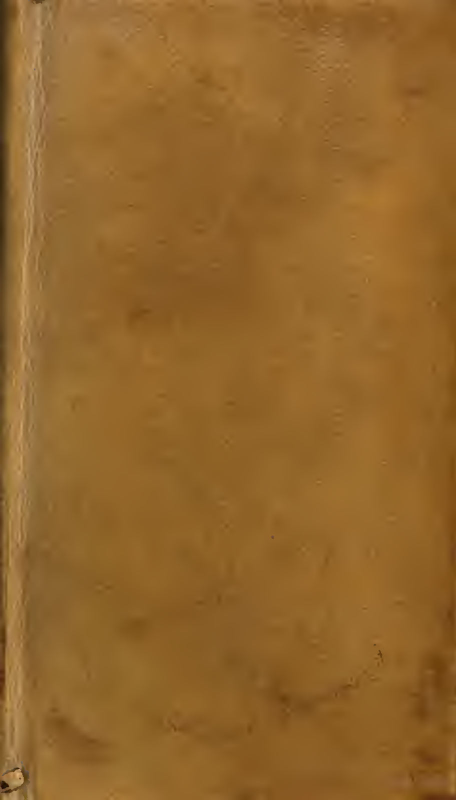

heca
. Rom.
esu

heca
. Rom.
esu

JACOBI CRUCI

SUADA DELPHICA

SIVE

ORATIONES XLV

Varii Argumenti

Studiosæ Iuventuti manuductio ad Artem Oratoriam.

AMSTELODAMI,
Apud JOANNEM JANSSONIUM.

cIↃ IↃ C LVII.

Ornatiſſimis, Doctiſſimiſque Viris,

DIONYSIO SPRANCHUSIO,

E T

DIONYSIO CRUCIO,

Illi in Eccleſia Delphenſi, huic in ea, quæ eſt Noviomagi, Verbi divini Miniſtris fideliſſimis,

J. CRUCIUS dedico, conſecroque.

IN rebus humanis nihil eſſe mente, ac ratione divinius, unanimi ſemper conſenſu, Sapientiſſimi judicarunt. Quin etiam Veterum nonnulli, cum expreſſam in ea Divinitatis imaginem animadverterent, admirabilem quandam eſſe humanæ mentis præſtantiam, neque in iis omnibus quæ infra Lunam ſunt, mente & ratione ſuperius quidquam poſſe reperiri ſtatuerunt. Ea genus humanum cætera quotquot ſunt animantia longè ſuperat, quamvis in aliis, ab eorum pleriſque ſuperetur. Vincit enim hominem celeritate cervus, taurus robore, lynces & aquilæ viſu, apri auditu, canes & vultures odoratu. Sed mentis acrimonia, aliis longè antecellit. Cujus ut variæ ſunt dotes, ita non minima earum eſt ELOQUENTIA, *quæ conceptas animo rerum imagines, grandibus verbis, & mi-*

nimè vulgari dicendi genere efferre apta est, & idonea, ornata ingenuarum artium, ac disciplinarum splendido comitatu. quibus oratio tanquam modicè adspersò sale, suavißimè conditur. Hac via veteres illi quos admiramur Sapientiæ Proceres, vulgo se exemerunt: hac se supra cæteros mortales extulerunt; hac gradientes, non modo floruerunt inter æquales suos, sed in omnem posteritatem, nomen sibi, ac decus immortale pepererunt. ELOQUENTIA *enim paces componuntur, inter remotißimas gentes constituuntur societates, fœdera feriuntur, amicitia qua condimentum vitæ est, nullo magis adminiculo, nullo ferrumine validius quàm eloquentia inter dißidentes consolidatur ac coalescit. In theatris, foro, curia, tribunali causas agere, cathedram conscendere, & ad populum verba facere, sententiam de publicis negotiis dicere, legationibus defungi, totum est* ELOQUENTIÆ. *Nullam vitæ humanæ partem immunem sui esse patitur. In Aulis Principum locum habet, & in Castris, & ubicunque consilio res geritur, domi, foris, triumphat Eloquentia. Sagum sibi, & Togam vendicat, lauros & trabeas, sceptra & fasces, & in rebus arduis Regni, aut Regis, militiæ aut pacis, lingua loquitur index animi, & interpres consiliorum, inter præsentes, & longè remotos, & quum armis non potest, verbis pugnat, & sine tumultu inducias aut pacem, sine sanguine victoriam, sine cæde trophæa molitur. Ideo olim arctißimo inter se vinculo jungi* Mercurium, & Palladem. *Antiqui-*

tiquitas voluit ſapientiæ magiſtra , quod ſine ELOQUENTIA , prudentia *illa rerum humanarum Regina , & Civitatum Domina , atque Imperatrix, nulla ſit. Non aliter de ea olim judicarunt Viri magni , & ſummi illi dicendi magiſtri* , Cicero , Demoſthenes , *& ii qui Academiis , & Scholis unquam cum laude præfuerunt. De me liberè , & circa jactantiam hoc profitebor , in pretio ſemper à me habitam , & juventuti ſub diſciplina mea , quà præceptis, quà chriis , & orationum argumentis inſtillatam , ut primis iſtis dicendi tyrociniis animos ad eam excolendam accenderem & in hac voluntate perſeverabo , donec uſurpabo oculis* γλυκερὸν φάος ἠελίοιο. *Sed ut* Ixion *in fabulis pro* Junone *nubem , ita hodie multi pro Eloquentia amplectuntur inanem, & verboſam loquacitatem , & omiſſis rebus verba curant. Ergo non fucatam eloquentiam , non phaleratam , & ponderantem periodos , magni pendo , ſed ſimplicem , maſculam, & perſpicuam in qua emineant ſententiæ , & quæ ſponte naturali pulchritudine exurgat , nullo verborum lenocinio leviter incruſtata , ſed penetrans ſucci ac ſanguinis plena & quæ gravitate ſua , ſe ipſa commendat. Vt* Pythagoram *ajunt è modulo pedis , quanta mole corporis fuiſſet* Hercules *judicaſſe : ſic ego ex brevi , ſed nervoſa oratione , quæ ſublimem & floridam ſimul Romanæ dictionis elegantiam ſpirat , de ingenii alicujus magnitudine , judicare didici ;* Cretenſium *exemplo quos* Plato *ait* πολύνοιαν μᾶλλον, ἢ

πολυλογίαν ἀσκῆσαι. Nec de nihilo. Vt enim in iis quæ poßidentur, ea plurimi fiunt, quorum exigua moles est, pretium ingens: & ut in cibis ii maximè laudantur, qui plurimum ſucci habent: ita maximi facienda Oratio, non jejuna illa, diluta, famelica per humum repens, ſed quæ facunda & facunda brevitate, multa & magna complectitur numeroſe dicit & perſpicuè ſenſa mentis evolvit, quo nullum majus elocutionis ornamentum est. Sub veſtro vero nomine Viri ornatißimi, quod has exercitatiunculas oratorias in lucem prodire volui, non est quod miremini, humanitas veſtra impulit, & propenſus in me animus, quem pari affectu niſi rependam, ingratitudinis merito eſſem poſtulandus. De quo ut vobis conſtet ἐνέχυρον aliquod exſtare volui in hoc munere chartaceo. Favete modo, & laborem hunc meum nomini veſtro inſcriptum ſereno vultu ſuſcipite, gratum vobis (ut ſpero) futurum ſi non pretio ſuo, ſaltem Autoris in vos affectu, & propenſa tribuentis voluntate, quæ in ratione officiorum utramque paginam facit. Valete & longum, Viri virtute, & doctrina venerandi, Reip. litterariæ, & Eccleſiæ bono vivite Delphis V. Kal. Iun. CIↃ. IↃC. L.

IN-

INDEX
ORATIONUM.

I. In laudem Logicæ.
II. In laudem Rhetoricæ.
III. In laudem Divi Pauli.
IV. In vituperium Regis Achabi.
V. In laudem Linguæ Hebrææ.
VI. In laudem Linguæ Græcæ.
VII. Qua probatur adversus Judæos Jesum Mariæ filium esse promissum Mundi Messiam.
VIII. Parænetica ad Studiosos, ut devoratis molestiis, constanter in studiis perseverent.
IX. In Senectutem.
X. Pro Senectute.
XI. De Tranquillitate Animi.
XII. De Tranquillitate Animi.
XIII. De Invidia.
XIV. De Invidia.
XV. De Ira, & de ejus effectis.
XVI. De Causis & remediis Iræ.
XVII. In laudem Alexandri Magni.
XVIII. In laudem M. Scævolæ.
XIX. Qua negatur Nobili discendas esse literas.
XX. Qua affirmatur Nobili discendas esse literas.
XXI. In vituperium Poësis

ORATIO I.

In laudem Logicæ, recitata ab

ISAACO SWANEVELDIO.

On minus graviter, quàm verè alibi Poëta:
Α'ργύριόν 'έστιν αἷμα, καὶ ψυχὴ βροτοῖς:
Pecunia, anima & ſanguis eſt mortalibus.

Tanta enim hodie, multorum animos cepit dementia, ne dicam inſania, ut poſt-habitis iis quæ unicè mentem adornant, & animam nobilitant, fluxis his, & caducis anxiè corradendis incumbant; ac tum demum beatos ſe prædicant, ſi ſcrinia ſua opibus, ac pecunia redundent; cætera ſcientiarum omnium, ac artium rudes, adeo ut ſtipetes potius, ac trunci cenſeri debeant, quam homines, qui à brutis animantibus, nulla alia de cauſa, magis diſſident, quam rationis uſu. Hanc cum præ aliis artibus, ac diſciplinis maxime perficiat, & informet LOGICA, mirari ſatis nequeo, qui fiat, quod non majori eam ſtudio amplectantur homines, in eaque unice conſequenda deſudent, quæ artium omnium, ac diſciplinarem *Domina* eſt, & mentis humanæ moderatrix. Hujus graſſantis erroris contagio, cum occurrere, hac mea declamatiuncula, & dignitatem, ac præſtantiam *Logicæ*, à multorum ſuperbo faſtidio vindicare ſit animus, vos rogo, Auditores, ut me de nobili hac materia, apud vos dicentem, ſolita veſtra attentione, ac benevolentia complecti haud dedignemini. Theſeum ferunt Ariadnes ope, in penitiſſimos labyrinthi receſſus olim ingreſſum, inde etiam exiiſſe feliciter. Ego pariter facile intelligo, me non niſi favoris veſtri aura,

A hunc

hunc ampliſſimum declamandi oceanum ingredi poſſe nec niſi veſtræ patientiæ velis adjutum, in eo progredi, nec inde regredi, niſi in veſtra æquanimitate proram puppimque collocem. Adeſte igitur, iterum dico adeſte, animis, qui corpore præſentes eſtis, meque benevolentiæ veſtræ helice, ac cynoſura, ducite, ac dirigite, ut ad portum tandem aliquando appellere liceat, & mihi, digna ſtudioſo, digna nobili hac Auditorum corona, digna gymnaſio hoc, & Palladia juventute, contingat Oratio.

Scio, Auditores, comparationem omnem (ut eſt in veteri verbo) eſſe odioſam: non poſſum tamen quin eam cum aliis artibus, ac diſciplinis componam, quæ in Scholis, multorum opinione, ac ſententia dignitatem ſuam tuentur. Certè quàm ſupra Grammaticam emineat, Hypſæa cæcior eſt qui non videt. Illa enim quid tractat? circa quæ occupatur? quæ ventilanda ſibi, & excutienda proponit? Vultis dicam Auditores? Voces ſunt tantum, & inania verborum. Quid Rhetorica? dicam liberè quod ſentio, loquax eſt, garrula, ampullata & ut ii qui corpore tenues ſunt, veſte ſe dilatant: ſic illa quia rerum inops, diffundit ſe verbis, & *creſcentem tumidu inflat ſermonibus utrem*. Ex pigmæo gigantem, ex muſca elephantem facit, è culice aquilam, ex cicada Apollinem, & conquiſito verborum blandientium apparatu, futilibus quaque adductis ratiunculis, ſed fronte & pompa ſpecioſis viliſſima quæque, & abjecta ſi ita viſum, mirificè extollit: magna contra, imo ſumma ſi lubet non minus impudenter, quàm ſuperbè traducit, ſugillat, deprimit, & cum dicendi artem ſola profiteatur, plus quoque dicit, quàm facit, plus oſtentat, quàm præſtat. Quid aliæ artes, quid diſciplinæ? mutilæ ſunt, & imperfectæ, imo facillime concidunt, niſi ſplendorem ſuum, ac firmitatem mutuentur à Logica. Quod ne cui veſtrum mirum videatur, quæro à vobis, Auditores, num

num quid in homine præstantius sit *Ratione?* quam Poëtæ, summi illi sapientiæ magistri *divina particulam auræ* appellare non dubitarunt, ut quæ hominem compendium illud Universi, à brutis discriminat? Bene est, assentiri vos mihi video. Igitur ars illa quæ in caligine errorum directrix est rationis, & mentis humanæ moderatrix, cæteris quoque artibus, & scientiis palmam longè præripit, tantumque se supra alias effert disciplinas.

ὅσσον, ut cum poëta loquar, ὄυρανὸς ἐς' ἀπὸ γαίης.

Non alia de causa, à Philosophis *ars artium, & scientia scientiarum* appellatur, & ὄργανον τῶν ὀργάνων καὶ χεὶρ τῆς φιλοσοφίας. Augusto me hercule, & magnifico titulo! Nam ut benè, & doctè alibi Cicero: Hæc illa est *quæ in omnes sapientiæ partes manat, ac funditur:* illa quæ res definit, quæ dividit, comparat, opponit, quæ vera, & falsa dijudicat. Augustinus, illam, VERITATIS *scientiam appellat, & ad omnem sapientem pertinere dicit, & alibi hujusmodi sapientiam esse profitetur, sine qua sapientia esse non possit.* Non de nihilo; nam quod ille olim *Polyphemus* sine oculo fuit, quod navis sine gubernaculo, aut *Palinuro*, corpus sine anima: hoc disciplinæ omnes sine Logica, quæ una facit ut rationi cedat temeritas, luci tenebræ, mendacium veritati. Certè si artis alicujus dignitatem, materia commendat, ullane est ars, ullane disciplina, quæ latius se extendat? ulla ne scientia etiam nobilissima, quæ longius se diffundat? Nulla. Nam cum aliæ omnes disciplinæ qualescunque illæ sint, limites suos habeant, & fines, quibus quasi cancellis suis includuntur: Physica pomæriis naturæ: Ethica virtutum, ac vitiorum: Arithmetica de numero tantum solicita sit; Politica de tranquillo tractet, ac prospero Reipubl. statu, & quæ ad hanc tranquillitatem sint adminicula: Oeconomica differat, quæ Parentum, & liberorum officia sint, quæ domesticorum;

quid familiam beet, quibus illa legibus stare diu possit, quid eam ab interitu vindicare, quid firmare eam, ac tueri: Logica, sui quasi juris, & mancipii nullisque inclusa terminis, per totam exspatiatur naturam, ac rerum universitatem, dictoque citius ab Auroræ thalamis ad Vesperam rapitur, & rursus à Vespera ad Auroram. Omnia perreptat, indagat, penetrat, nihil intactum relinquit: Divina contemplatur, & humana: Disputat de Deo, ejusque providentia, in Mundi hujus regimine: inquirit in ejus attributa, sapientiam, justitiam, bonitatem, omnipotentiam: Disputat de Angelis, de homine, de anima, de cœlo, & vario siderum, ac stellarum cursu, de prima rerum naturalium materia, de elementis, plantis, metallis, mineralibus, de natura animalium, de virtutibns, & vitiis, de legibus, de morbis, eorumque remediis. Nihil est Auditores de quo non illa εἰς ἔσχατα accuratissime, exquisitissime, & enucleato indicio disserat, & sub rationis incudem revocet, tanquam sedula, ac indefessa veritatis omnis indagatrix; nempe ut aspectus à circumfuso aëre lumen accipit: Sic mens à Logica. Quid? Annon tota circa intellectum, nobilissimam illam animæ facultatem ita occupatur, ut illum, tanquam Magistra regat, & instruat? Quid obsecro vos in philosophia, quid in cyclopœdia, addo, quid in tota, & universa literatura, quanta quanta est, sine hac feliciter, & cum fructu præstari potest? Nihil. Si ad scientias quis alias contendat, hæc janua est: si recludere veritatem desideret, si abditissima disciplinarum arcana perscrutari, hæc clavis est: Sine hac scientiæ omnes ac artes tenebræ sunt, & ingeniorum tortura. Dicat *Democritus, veritatem in alto puteo demersam cujus non sit fundus*, hæc eruit. Dicat *Anaxagoras, omnia tenebris esse involuta, & densa ignorantia caligine veritatem esse circumseptam*, hæc in lucem pottrahit, & protractam

omnium

omnium oculis ſpectandam proponit. Dicat *Empedocles*, *anguſtas eſſe ſenſuum vias*, invia Logicæ nulla eſt via. Omnia perrumpit, omnia penetrat & ſuis pretiis momenta rerum ponderat; hæc cæcitatis humanæ nebulas diſpellit, & ſolida rerum cognitione mentes imbuit. Dicat denique *Socrates* omnium mortalium, Apollinis Oraculo, ſapientiſſimus, *ſe unum ſcire quod nihil ſciret*, hæc dat ſcientiam. Atque ut ſol ortu ſuo tanquam magnus ille mundi oculus, obſcuriſſima quævis loca illuſtrat: Ita hæc artes omnes. Et ut viatores qui in exteras regiones, & terras longè à patria diſſitas tendunt, & peregrinantur, niſi ducem habeant, à via facile aberrant, & in devia feruntur & præcipitia: Sic liberalium ingeniorum lucubrationes, labores, ſtudia à ſcopo ſuo & fine facile deflectunt, niſi *Logicam* ducem habeant, tanquam filum Ariadnes, in magno illo, & inextricabili artium labyrintho. Quid multa? Neſciens Logicam, etſi ſcire aliquid videatur, neſcit tamen cum rationem ſui ſciti neſciat. Hinc eſt, Auditores, quod Hipponenſis ille Eccleſiæ olim Antiſtes, *Logicam* vocat *diſciplinam diſciplinarum*, quia hæc illa eſt (inquit) quæ docet docere, & quæ docet diſcere. In hac, ſe ipſam ratio demonſtrat, atque aperit, quæ ſit, quid velit, quid valeat. Sine hac nihil aut cogitare prudenter, aut diſputari acute, aut certe definiri ac ſtatui poteſt. Verbo. quod naviganti eſt ſpecum, aut pharus, ſcribæ calamus, Geometræ circinus, & norma, infanti ſerperaſtra: id Philoſopho, Theologo, Juriſconſulto, & Medico, eſt LOGICA, Sine qua omnes diſciplinæ, & artus velet Ariadneo filo deſtitutæ, *Errabunda legunt dubio veſtigia greſſu.*

Sed ne titulis quibuſdam videar gloriari, Logicæ ponderemus utilitatem. Nulla eſt diſciplina, quæ magis excitet, juvet, acuat ingenium hominis, *Logicâ*. Nulla ars quæ judicium hominis, ad ſolidè percipiendum, quid verum, quid falſum,

quid ordinatum, quid verò confusum sit, dexterius informet. Nulla quæ de obscuris dilucide, de perturbatis disposite, de dubiis enucleate magis disserat. Illa quid acutius, quid altius, quid emunctius? Per *Logicam* enim, Auditores, non solum scimus, sed etiam nos scire scimus. Hinc illa inæstimabilis in intellectu voluptas, quam nobis ingenerat Logica, dubitationum omnium optima medica. Hinc sublata dubitatione per Logicæ medicinam, constantia in veritate, ne facile ab ea seducaris. Logica facit; ut ordine doceas, & scribas, quæ rectè cogitasti. Hæc facit; ut benè discas, quod alter te benè docet. Hæc tibi ad omnis generis erudita colloquia, & collationes manuductio. Hæc sola facit, ut possis intimam reliquarum disciplinarum scientiam tibi acquirere. Hæc velut è tenebris in lucem, veritatem protrahit. Nam veritas non nisi abscondi erubescit, & Logicæ beneficio emergit tandem, & in scenam prodit quæ diu latuit. Illa est, quæ hominem reddit judiciosum, & promptum in rebus cognoscendis: quæ errantes in viam reducit, & sophistarum omnium fraudes deregit, nodos solvit, & argutias eorum, qui in disputando non veritatem quærunt, sed victoriam, eludit, ridet, elevat, imo difflat, quasi ventus folia, & ut ut ἄπειρον sit ψεῦδος, καὶ πολύσχιδες, magnamque veri speciem præ se ferat, adeo ut illi qui sibi videntur Argi, haud raro decipiantur, illa nunquam decipi, & in errorem induci queat: sed sophismatum involutos, inenodabiles, & intextos laqueos non minus feliciter dissecat, quam Alexander ille magnus nodos Gordios; imò, haud aliter quàm leves aranearum telas, vespæ, crabrones, scarabei, perrumpit, frangit, dissipat, magnificentiusque triumphat; quàm si victrix rediret ab Olimpico certamine, aut Pythico, aut quadrijugo curru, & albentibus equis, per sacram viam, lauro coronata, in Capitolium inveheretur. Adeò ut quod Homerus

rus olim de Tiresia, Cato de Scipione dixit, idem de Logica dici potest eam videlicet sapere solam, præ reliquis disciplinis.

Sed regerentes hic, mihi audire videor; Alias quoque utiles esse artes & scientias. Sunt Auditores, nec inficior, imò utilissimæ. Vt suus est stellis honos, sua lux, etiamsi à Solis splendore, & claritate vincuntur. Sed vestram fidem! unde illa utilitas, nisi à Logica? quæ indagine quadam inveniendi argumentorum locos circumdat, & captam ὡς ἔπος εἰπεῖν, veritatem adducit, & in scenam omnium oculis intuendam, producit. Hæc est quæ judicandi rationem tradit, & de quavis materia disputandi modum. Difiniendum est aliquid? Huc accurras oportet. Et quid, obsecro vos Auditores, præstantius, quid utilius in tota Philosophia, hac ipsa definitione inveniri potest, aut excogitari, quæ rerum naturam, ita declarat, ut nihil sine hac scire, omnia vero ejus beneficio, cognoscere queas. Unde magnifica illa apud Aristotelem definitionis elogia: πᾶσα, inquit, ἐπιστήμη ἐν ὁρισμῷ: & alibi ὁρισμὸς ἐστὶ τῆς οὐσίας γνώρισμος: Amplius: ἕκαστον γνωρίζομεν δι' ὁρισμοῦ. Ex quo facile intelligi potest, nullam dari scientiam, in quacunque etiam disciplina, quam non debeamus definitioni, quæ rebus lucem fenerat, & sine qua docti in rerum cognitione, talpæ sunt: Dividendum est aliquid? discere hinc modum oportet. Ratiocinandum est? hæc tibi Syllogismos, enthymemata, inductiones, soritas, dilemmata abunde subministrat. Declamandum? hæc tibi methodum præscribit. Resolvendus aliquis per analysin author? Hæc sola artem, quam Oratores tam studiose tegunt, detegit, & omnibus quasi levato velo conspiciendam præbet, ad imitationem eorum, qui vel in Oratoria, vel aliis olim artibus excelluere. O res præclaras, ardentissimo studio, summaque animi contentione dignissimas!

Sed quo longius in altum provehor, Auditores,

tatem meam, & infantiam non invitus agnosco, fretus tamen humanitate vestra, ac benevolentia, publicum hunc dicendi locum conscendere non dubitavi, ut qualiscunque stili mei aciem stringam in eum, qui præter sceptrum, & regium diadema, nihil habuit Principe, & Rege dignum.

Ut ab origine ejus incipiam, duxit illam à gente omnium quæ unquam exstiterunt ingratissima, nempe Israelitica. Quot enim, quantisque eam Deus affecit beneficiis? quantis eam cumulavit victoriis, & triumphis? Quàm miraculosæ ejus liberationes? Educta enim potentissima Dei manu, è domo servitutis per mare rubrum, & ducta in desertum ibique quadraginta annorum spatio, alta inter tesqua, & solitudines, non pane ordinario, sed Angelorum, tandem debellatis hostibus, in terram Canaan, lacte & melle abundantem introducta est. Sed ô nefariam populi ingratitudinem! Quoties enim in Mosen magnum illum Prophetam, quoties in fratrem ejus Ahronem, insurrexerunt, quoties in Deum ipsum rebelles, & omnium quæ ab eo acceperant beneficiorum immemores? Si ergo ex ingrata gente, ortum esse, alicui dedecori est, certè potest, non nisi verti vitio, Achabo, ex ea gente hominem traxisse originem, quæ, protervia, incredulitate, idololatria, turpi denique defectione, & apostasia, nullas non longè gentes à tergo reliquit. Patrem ejus si considerare sit animus, qui filio suo, bono exemplo, & vitæ sanctimonia, morumque integritate, prælucere debuisset, projectæ impietatis hominem, perditissimisque moribus fuisse, certum est. Fuit enim ille Homri, homo venalis animæ, & bipedum, quos sol vidit, & terra sustinuit nequissimus. Hic ille est, Auditores qui condidit urbem Samariam, eamque habitandam dedit impiis, qui nec Abrahæ, nec Mosis, sed Ieroboami vestigia sequebantur. Quid mirum?

——— componitur orbis
Regis ad exemplum; nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, quàm vita Regentis.
quia hæc fere est conditio Principum, ut quicquid faciant præcipere videantur.

Sub Principe aleatore, passim luditur alea: sub bellicoso, bellaturiunt omnes; sub commessatore & prodigo, luxu diffluunt? sub libidinoso, libidinosi fiunt, in quos imperium exercet. Vitia enim quæ concipit, illicò velut per contagium, in civitatem propagat, plusque exemplo, quàm peccandi licentia nocet. adeo ut in corporibus, gravissimus est morbus, qui à capite diffunditur: sic qui à Principe.

Sed pergo ad educationem: nam illius cognoscendæ desiderio vos teneri video. Hujus quanquam S. Scriptura non meminit, tamen pessimè eum educatum fuisse evincunt, imò clamant, vita, mores, & plusquam execranda ejus facinora; quæ si recensere omnia examussim, mihi esset animus,
Icaria numerum dicere coner aqua.

Ne miramini, Auditores. Tantum scilicet potest educatio, ut nulla malignitas sit, quam non assidua virtutis exercitatio corrigat, & institutio. Ab hac enim mens lumen accipit, haud secus ac visus à circumfuso aere. Et ut in semente posita spes messis est, ita totius reliquæ vitæ exspectatio ab educatione pueritiæ pendet. Generosa indoles si accedat recta institutio magno bono est patriæ, sin neglecta ad vitia degneret, ingens adfert malum, imo quid expectandum tandem ab ea aliud quàm profunda vitiorum abyssus, & horrenda barbaries? Viderunt hoc olim Principes in literis viri, Plato, Plutarchus, Xenophon. Ideo nulli rei majorem impendi curam voluerunt, quàm puerorum institutioni, more Matrum quæ membra infantis statim ab ipsis natalibus fingunt ut recta adolescant, non distorta. Quid? an non arbores si negligantur, in gyros eunt, & curvamina? Ager

ſi cultura abſit, nonne mox carduis ac tribulis inhorreſcit? At equus natura ſternax, & intractabilis, admiſſo ſemel fræno, nonne tolutim incedit, & vel ad nutum ſeſſoris paret, & virgæ umbram? Adeò *à teneris aſſueſcere multum eſt*, naturamque rebellem, recta educatione, velut rationis fræno compeſci. Aut minus diſciplina, & labor, in formandis puerorum ingeniis poterit, quàm in brutis induſtria. Quod incicures beſtiæ, cultu manſueſcunt: ſic pecoris generoſi pullus ingenio humanitatis docetur, exuere feritatem, &c.

Blandis parere Magiſtri
Vocibus.

Cur non tenera quoque puerorum ingenia, ſi liberaliter educantur? Sed educationem hanc neglexit pater, quia filium ſibi ſimilem habere voluit. *Redit* nempe *ad autorem genus, Stirpemque inviſam degener ſanguis refert*, ut inquit Tragicus. Hinc factum, Auditores, ut patria veſtigia premens, & licentiæ omnis, ac impietati laxata fibula, ſe omnigenis vitiis immerſerit. Nam ut primùm ætatem virilem attigit, factuſque eſt juris ſui, ac mancipii, ilicò malè agere cœpit. Patre enim defuncto, & regio diademate, per hæreditatem ad ſe devoluto, regnavit Samariæ duos, & viginti annos, totoque illo temporis ſpatio ita ſe geſſit, ut monſtrum potius hominis, quàm hominem fuiſſe dixeris. 1. Reg. 16. 30. Quid multa? Nihil in illo animadverti potuit præter libidinem, crudelitatem, idololatriam.

Ex his tot impiis flagitiis conflatus Achabus, nihil unquam præſtitit liberale, nihil ingenuum. Ac ne quis ex affectu me loqui arbitretur, producam, ſi vultis, præfatæ ejus impietatis, non exigua ſpecimina, & documenta non obſcura. Quid? Annon eum plus nimio convincit idololatria, quam perpetuò amplexus eſt? nonne cultus, quem Baali exhibuit, cui aram exſtruxit, feſta, ſa-

crificia, victimas destinavit, sacerdotes constituit pene innumeros, cum tamen Deus vel centies prohibuisset, ne fictitios deos veneraretur coleret, adoraret; sed ut deos hujusmodi exstirparet, statuasque eorum, & imagines perfringeret.

Certè si qua pietatis scintilla in eo fuisset, Baalis cultum, cum videret, fictitium tantum esse numen, & invocantibus se, nullam præstare opem, ut nec sacerdotibus suis, gladiis ac cultris ad sanguinem se lancinantibus, an non eo abundè commoveri debuisset, ut potius Deo creatori cœli, & terræ, præstita obedientia, ad meliorem mentem rediret? Adhæc si vel semunciam sani cordis habuisset, & in seriam aliquando descendisset cogitationem earum pœnarum, quas antecessores ejus ob scelera sua, justo Dei judicio in se pertraxerant, aliqua saltem potuisset anteactæ vitæ suæ pœnitudine duci: sed pervicaci & obfirmato ad hæc fuit animo. Tantum scilicet potest effrænis morum licentia, & extremum malorum IMPIETAS. Quæ ubi dominari cœpit, & levato quasi velo, fractisque pudoris omnis, ac honesti repagulis, ferream semel frontem induit, nulla amplius ratione compesci potest, aut sufflaminari.

Sed fertur equis auriga, nec audit currus habenas

Hic factum Auditores; & inclinatis semel in vitium animis, nulla ruina deformis est. Sed ut unde digressa est, redeat oratio. Convincit eum quoque, fœdus, quod cum impio Benhadad, 1. Reg. 20, 34. contra Dei mandatum inivit. Quid mirum? *Pares cum paribus*, ut est in verbo, *facile congregantur; nihilque magis amicitiam* etiam improborum *conciliat, quàm animorum, & morum similitudo.* Crudelis fuit Benhadad, crudelis quoque Achab. Vultis exemplum? In quo sodes luculentius, quam in Nabotho, viro innocentissimo?

mo? Cum enim illi negasset vineam suam, tristitiam & animi ægritudinem simulans, lectum petiit, inque eo decumbens, à cibo abstinuit, & potu. 1.Reg. 21. 4. Quid Iesabel uxor ejus? Xantippe dicam, an una furiarum Megæra, aut Thisiphone? Cubiculum ejus ingressa eum ita affata est: *Hoccine imperare est, & regni Israelitici habenas moderare? surge, cape cibum, læto & hilari esto animo, ego tibi Nabothi vineam in manus tradam.* Dictum factum. Nam falsis subornatis testibus, Nabothum lapidibus obrui jussit, tanquam blasphemum, & reum læsæ Majestatis divinæ, & humanæ, atque ita sub specioso, & plausibili obtentu, cædem sanguinemque sitiens, vineam ejus ad se pertraxit. O facinus indignum! nam quid magis impium? quid immanius? quid belluinæ naturæ convenientius? quid crudelius & à natura humana alienius fingi aut excogitari possit non video. Siccine Regem se decet gerere ergà subditum, siccine patronum ergà clientem? minimè gentium. Ille enim cum esset Rex, & in throno, regioque solio collocatus, nonne miseris, & afflictis asylum esse, & oppressam innocentiam defendere ac tueri debuisset? Quid enim jura, quid leges, quid Regina illa virtutum JUSTITIA nisi exerceatur? sine qua vivere inter nos, id est, in Societate non licet: nam vinclum est, & ut sic loquar coagulum: solve, dissipamur, & ut feræ solitariæ vagamur. Imo ea remota quid regna sunt, quid principatus, nisi magna latrocinia? & conclamatæ nequitiæ latibula? Quæ nequissimorum hominum in iis audacia? quæ scelerum omnium impunitas? qui furor, quæ ferri flammæque sævities, quæ cædes, quæ lanienæ? Suavior contra dari non potest, in Republica harmonia, quàm si lex Regi succinat, & Rex legi. Ab eo enim ita prorsus omnia judicari oportet, ut lex ipsa, si loqui posset judicaret, atque ita legem & Regem, inter se conspirare, ut sit lex quasi anima

Regis,

Regis, & Rex quasi vox legis. Quæ honestarum actionum & virtutum omnium meta est, & quæ per universum Naturæ corpus diffusa, gentes, ac populos regit, & sine qua, nec humana societas, nec ipse mundus stare potest. Sed ut ægro capite, omnia corporis membra laborant, & per συμπάθειαν in mali trahuntur consensum: sic sub vitioso principe, vitiari, & corrumpi necesse est eos in quos dominatur: ut vel exemplo ejus deteriores fiant, aut sub violento ejus imperio gemant, suspirent, pereant. Videtis, Auditores, ne longius abeam in Achabo. Sed ne in istius solum vita, orationem meam occupari existimetis, ad conjugem ejus me converto. Uxorem duxit non ex gente Israelitica, non honesti alicujus, piique Regis filiam: sed ô dedecus! Iezabelem gente, patreque impio, planeque ethnico, Ethbaale videlicet Sidoniorum Rege natam. 1. Reg. 16.31. Quæ maritum suum ad quævis scelera audenda, & perpetranda acuit, accendit, impulit. Odio internecino persecuta est Dei Prophetas, vitæque eorum non semel insidias struxit, & multos ex iis crudelissimè necari jussit, ipsique Eliæ magno illi & incomparabili Prophetæ, qui vates Baalis occiderat, perniciem machinata est. O benè, si unquam compositum par! Voluit maritus, & optavit Perire Nabothum: sed fecit ut perierit uxor; inhiavit vineæ ejus, occupavit eam uxor: impius fuit maritus, sed non minus impia uxor. Idololatra fuit, & illa fuit. Prophetarum, & servorum Dei, hostis capitalis: fuit & illa. Crudelitate nulli secundus: paria cum eo fecit uxor, libidine sua, ac licentia pro legibus utens. Sceleratus fuit Nero, in ipsa enim Matris suæ, ut testantur historiæ, viscera sævit: sed monstrum hoc hominis quàm longè à tergo reliquit? Ignorantia enim Neronis aliquam excusationem mereri videtur: hic vero, cum non solum habuerit expressum Dei verbum, verum etiam à Propheta Elia sæpissiè admo-

admonitus fuerit, ut ad meliorem frugem se reciperet, nec tamen id fecerit, nulla ratione excusari, aut defendi potest.

Non audeo illum conferre cum Ieroboamo, cum illi Levitas tantum, & Sacerdotes Dei, munere suo sacerdotali abdicaverit. Hic verò Prophetas, ac Sacerdotes Iehovæ occidi jusserit, ac trucidari. Quanto ergo crudelius est occidere Prophetas, & Sacerdotes Iehovæ, quàm abdicare sacerdotio, tanta crudelitate Achabus Ieroboamum superat. Imò,

Savior est tristi Busiride, savior illo
Qui falsum lento torruit igne bovem.

Hæc fuit, Auditores, ejus vita, hi mores. Sed quis tam impiæ vitæ tandem finis? Quæ flagitiorum ejus, ac scelerum pœna? dicam. Deus. Deus qui severissimus est criminum vindex, portentum hoc hominis, justissimis suppliciis effecit. Inito enim apud Ramoth in Gilead: cum Iosaphato, contra Syros prælio, ictus sagitta, tragica morte periit. 1. Reg. 22. 34. Ita est Auditores ut quisquè sementem fecit, ita & suo tempore metet. Nulla scelere quæsita potentia, diuturna est; &

——Improba nunquam
Spes latata diu est.

Alta fulminibus obnoxia sunt, nec ulla in re plus aut lusit Fortuna, aut sæviit quàm in summis: & qui cædes oculis haurire assuerunt, avideque contemplari, sub gladio carnificum, tremulas innocentium cervices, sentiunt & illi tandem, quid sit θεομαχεῖν, καὶ πρὸς κέντρα λακτίζειν, sensit Achabus, sensit & uxor ejus Iesabel, quæ non minus horrendum, & tragicum, quàm maritus sortita est exitum. Hanc enim Rex Iehu, justa indignatione accensus, è fenestra præcipitari jussit, quæ pedibus equorum conculcata, & dilaniata à cani-

Themidi Minerva, ut in Republicâ, cum Iustitiâ sedeat eloquentia quæ cœlo possit deducere Lunam, & Regum flectere supercilia. Magistratum authoritate præditum esse; & imperio, magnum est, sed longè majus si eloquentia. Hac Periclem illum, cujus in labris persuadendi Deam sessitasse dictum est fulminare, tonare, permiscere Græciam Comici veteres tradiderunt. Hac Cicero fretus, Catilinæ conspirationem in patriam repressit, & furores ejus, ac nefariè in Rempublicam inita consilia dissipavit. Hac, togatus superavit armatos, ut vel inimicorum confessione, omnibus triumphis majorem adeptus gloriam videretur. Sic dum bellis asserenda fuit Græcia, prolatandi fines, arcendi Macedones & Persæ, viguêre Oratores maximi. Scilicet dicendi splendide, acriter, & acute necessitatem ipsis imposuit, defendendi imperii necessitas. Sed pergo. Quis in foro, quis pro tribunali, quis in curiâ, legum tuebitur authoritatem, quis clientium, quis pupillorum; quis oppressorum causam, quis innocentiam defendet? aut apud exteros, in terris longè remotis, principis voluntatem, legatus aperiet, si eloquentia, aut RHETORICÆ præsidio destitutus sit? Ac ne Imperatores ipsos hîc prætercam, & belli duces, quomodo illi consiliis, & armis res magnas moliri, moderari, exequi poterunt, nisi hac arte polleant? cum acri ac vehementi Imperatoris concione erecti, & accensi militum animi, ardua quæque tentare, & summa experiri non detrectent; & in præsentissima vitæ discrimina præcipites se dare, parati sint. Non sic tubarum clangores, equorum hinnitus, armorum micantium, & rutilantium splendor, non sic litui, non tympana, masculum militis animum ad pugnam acuunt, quemadmodum hortatrix ad virtutem, & gloriam oratio, diserte, & μάλα ῥητορικῶς, intrepidas, & martiales animas ad adversa pericula erigit. & accendit. Illa strages, generose solatur, vulneribus medi-

medicinam addit, cicatricibus callum obducit, pulverem non indecorum ostentat, sudores detergit, vires reparat, instillat, alit. Adeo admirabilis quædam, ac prope divina vis est eloquentiæ, meritoque sapientissimus poëta scripsit Euripides, nihil esse quod ferro, quin idem Oratione confici possit. Viderunt hoc omni ævo strenui belli duces. Non alia de causa Cæsar, territos Germanorum adspectu Romanos, trepidantes, non solum oratione sua erexit, sed tantos, eis sola voce addidit animos, ut victores tandem exstiterint. Quid Alexander nomine & re vere Magnus, cum relicta Macedonia trajecisset in Asiam, exigua militum manu bellum illaturus, potentissimo Persarum regi Dario? nunquam pene prælium iniisse memoriæ proditum est, quin ante ad suos verba fecerit, mucronibus acumen, gladiis aciem, corporibus robur, animis vitam addendo: unde ardorem milites, à concione, inter bellorum furores, & tubarum strepitus, gladiis elatis, ac radiantibus significabant. Vultis exemplum Auditores? Primam illam, obsecro vos, Alexandri cum Dario primum pugnaturi ad milites orationem, mecum expendite. Quid illa gravius, quid acrius esse potest, ad concitandos militum animos? quid efficacius, quid validius ad perrumpendas acies, & phalanges hostium. *Ante prima* ut fere moris ejus erat (Historici verba sunt) *Signa ibat, identidem manu suos inhibens, ne suspensi, acrius ob nimiam festinationem concitato spiritu capesserent bellum. Cumque agmen obequitaret varia oratione ut cujusque animis aptum erat, milites allocutus est. Macedones tot bellorum in Europa victores ad subigendam Asiam, atque ultima Orientis, non ipsius magis quam suo ductu profectos inveterata virtutis admonuit. Illos terrarum orbis liberatores, emensosque olim Herculis, & Liberi patris terminos, non Persis modo, sed etiam omnibus gentibus imposituros jugum. Macedonum Bactra, & Indos fore: minima esse quæ nunc intueretur;*
sed

sed omnia victoria parari. Non praeruptis petris Illyricorum, & Tracia saxis, sterilem laborem fore, spolia totius Orientis offerri. Vix gladio futurum opus. Totam aciem suo pavore fluctuantem, umbonibus posse propelli. Victor ad hac Atheniensium Philippus pater invocabatur, domitaque nuper Baotia, & urbis in ea nobilißima, ad solum diruta species repraesentabatur animis: jam Granicum amnem, jam tot urbes aut expugnatas, aut in fidem acceptas, omnia qua post tergum erant strata, & pedibus ipsorum subjecta memorabat. Et hæc ad Macedones. Græcos adiens, in memoriam revocabat, *ab iis gentibus illata Gracia bella, Darii prius, deinde Xerxis insolentia, aquam ipsam terramque populantium, ut neque fontium haustum, nec solitos cibos relinquerent. Dein Deûm Templa ruinis & ignibus esse delata: Vrbes eorum expugnatas, fœdera humani divinique juris violata referebat. Illyricos vero, & Trachas rapto vivere assuetos, aciem hostium, auro purpuraque fulgentem, intueri jubebat, pradam, non arma gestantem. Irent & imbellibus fœminis aurum, vi eriperent. Aspera montium suorum juga, nudosque colles, & perpetuo rigentes gelu, ditibus Persarum campis, agrisque mutarent.* Quis hujus tam acris, tam generosæ, tam magnanimæ Orationis ad milites tandem eventus? Non me Auditores, sed historiam audite, aut potius Curtium in sua nunquam satis laudata historia. Quid ille? *Qui Darium*, inquit, *vehebant equi confoßi hastis, & dolore efferati jugum quatere, & Regem curru excutere cœperant: cum ille veritus ne vivus veniret in hostium potestatem, dissilit, & in equum qui ad hoc sequebatur, imponitur, insignibus quoque Imperii ne fugam proderent indecore abjectis. Tum vero cateri dißipantur metu, & qua cuique patebat ad fugam via erumpunt, arma jacientes, qua paule ante ad tutelam corporum sumpserant: Sed omnium oculos, animosque in semet converterant captiva mater, conjunxque Darii. Illa non majestate solum, sed etiam atate venerabilis: hac forma pulchritudine.*

tudine. Quin & in gremio anus avia jacebant adultæ virgines duæ, non suo tantum, sed illius mœrore etiam confectæ. Ingens circa eam nobilium fœminarum turba, laceratis crinibus abscissaque veste pristini decoris immemores Reginas, dominasque veris quondam, tunc alienis nominibus vocabant. Ac ne totius exercitus, sortem quis meliorem fuisse credat quam Darii, *in acie cæsa sunt, Persarum peditum centum millia, decem verò millia interfecta equitum.* Tanta vis eloquentiæ Auditores, ut arte suâ, Martem ipsum acuat, stimulet, fascinet, & pugnanti lauream imponat.

Sed ne attentione vestrâ, & patientiâ longius abuti videar, hic anchoram figo, & ut finiam ad vos me converto Commilitones. Audivistis quid RHETORICA eximia illa dicendi magistra possit, in animis principum: quid in societate humanâ, ad tutelam Rerumpublicarum, gentium, populorum: quantos eloquentiâ suâ aculeos figat, quam acriter illa percellat pectora etiam adamantina, & obfirmatos hominum animos, ut qui armis domari nequeant, domentur eloquentiâ, & in gyrum rationis, quovis ferro potentius compellantur. Audivistis magnos in eâ olim consequendâ desudasse viros, & non aliâ magis compendiariâ viâ quemquam grassari ad honores, & dignitatum apices. Quæ quò illustriora sunt, eò diligentius excolenda, nec committendum ut socordia vestra in neglectum veniant, aut contemptum Regina illa, & domina disciplinarum. Alio vos ætas vocat, aliò parentum vota, aliò PATRIA, cui nati. Quid enim istis turpius, aut abjectius, qui torporem ac desidiam amplexi vitam blandiente inertia transigunt, quique ut Phæaces illi Homerici posthabitis nobilioribus studiis, *mensam & cithara strepitum dulcesque choreas Stragulaque, & molles curant post balnea lectos:* Hæc Eloquentiæ nunquam satis laudandæ documenta non solum vobis contemplanda sunt ut ea memoriæ

moriæ mandetis, & ſcientia comprehendatis ad pompam, atque oſtentationem: quemadmodum nummis utimur ad numerandum: ſed aſſidua meditatione perficiendum eſt, ut inoleſcant animo, ut permanent ad imos ſenſus, ut vertantur in ſuccum & in ſanguinem, ut in actum educantur, & ad Patriæ decus atque ornamentum proficiant. Olim trophæa Miltiadis excitabant è ſomno, magnum illum Græciæ ducem Themiſtoclem: vos eloquentiæ ſtudium & amor. Ἅλλα γίνεται ἐπιμελείᾳ καὶ πόνῳ ἅπαντα. Nec ſatis eſſe putate, Naſci, & cæcam hanc naturam in tenebris ſuis torpere. Ἀβίωτον καὶ πάνυ θανάτῳ ὅμοιον exiſtimo eſſe eam vitam, quæ abſque ingenii cultu traducitur. Quid quod, ut fructus, ut plurimum agreſtes, & feros gignit arbor, citra inſitionis curam: & agri ſi non colantur, carduos proferunt & vepres, culti verò omnis generis frumenta: ſic homo niſi naturam, nobile illud Dei depoſitum deterſa linguæ ſcabritie, doctrina excolat, tanquam rudis, & indigeſta moles, & informis maſſa, in magno hoc Mundi palatio verſatur, dum hominis uſurpat nomen, conditionem negligit. Nemo difficultatem mihi hic regerat. Quid enim uſquam terrarum pulchrum extitit, quod citra laborem comparatur? Quidquid obvium, & promptum eſt evileſcit, ac mox contemnitur. Ardua in honore ſunt, ac pretio. Arduum quoque ad Muſas, & aſperum eſt iter non roſis, non violis conſtratum. Sudandum hic Commilitones, & certandum ſtrenue in hac palæſtra, & quæ ſe offerunt adamantino propoſito, & forti animo, devorandæ moleſtiæ. Demoſthenem, ſummum illum dicendi magiſtrum, & Oratorum principem, quo nemo unquam laborioſius, nemo per plura reluctantis naturæ obſtacula, ad culmen reptavit eloquentiæ, plus olei, quam vini conſumpſiſſe ferunt, omneſque artifices χειροβίους antelucana longe induſtria ſuperaſſe. Quid? mentem illam vobis à com-

muni

muni omnium parente DEO datam, multo quamlibet veste pretiosiorem, situ ac sordibus obsolescere, & quasi rubigine obduci patiemini? Reipublicæ vos ingenium debere, cogitate: nec prodesse posse, nisi exerceatur. Et quando opportunius quam hoc ætatis vere? In quo omne perit tempus, quod studiis non impenditur. Nemo non ignarus, qui ignavus: quia otiosam mentem, bonæ omnes artes fugiunt. Nihil contra feracius ingeniis ad studia natis, cum gnaviter excutiuntur: Καὶ ἀμέλλετος ἐστιν ἡ πρὸς τὰς καλὰς πράξεις ὁρμή. In iis vitæ vestræ præsidiũ ponite, & decus. Divitias alii anxie conquirant: vos eruditionem, vos eloquentiam rerum omnium reginam: quam si possidetis habetis quod vis, aut casus, non eripiat. Ἀναφαίρετον γὰρ κτῆμ' ἐστι παιδεία βροτοῖς.

ORATIO III.

Habita à

JOBO STEINWYCKIO

in laudem Divi Pauli.

VERè Satyricus,

Tota licet veteres exornent undique ceræ
Atria, NOBILITAS *sola est, atque unica* VIRTUS.

Atque adeo, soli etiam vere Nobiles illi qui eam, colunt, sectantur, amant. Inter quos cum primum mihi semper tenere locum præ aliis visus est, magnus ille Gentium Doctor Paulus, in hujus jam nunc laudes ire constitui. non quidem ostentandæ alicujus vel eruditionis, vel eloquentiæ gratia, quam perexiguam, imò nullam in me esse sentio: Sed quod ingenui, & ad majora adspirantis studiosi adolescentis esse officium duco

duco id sequi, quod est in veteri verbo ut, *si media tenere cupimus, ad rerum fastigia enitamur.* Etenim si nihil supra ingenii vires tentandum est, nec prodeundum unquam ex umbratili hoc pulvere, in doctissimorum coronam, nemo opinor, ad ullam dicendi copiam, ullam artis Oratoriæ, non dico perfectionem, sed ne mediocritatem quidem assurrecturus esset: Itaque in temeritatis, & audaciæ crimen illi minimè vocandi, qui generosos animi sui, ingeniique conatus, ad res laude dignas aggrediendas protrudunt: imo illorum qui id non audent ignavia, atque desidia summopere reprehendenda est. Prius vero quam ulterius in altum provehar, & Orationi meæ vela dare incipiam; quamquam Auditores de vestro in me favore, ac benevolentia nullus dubitem, tamen tum demum memoriam tanti viri, quem laudandum suscepi sacrosanctam vobis esse intelligam, si attentionem in me audiendo, silentio vestro comprobetis.

Certe si gentem ex quo ortus est vir ille incomparabilis, intueri sit animus, tanta ejus dignitas fuit, tanta præstantia, ut neminem non rapiat in sui non dico amorem, sed & admirationem. Quæ enim gens unquam fuit splendidior, & nobilior, quæ celebrior gente Israëlitica? quæ Deo gratior unquam, & carior? in quem plura contulit beneficia? fœdus enim inierunt non cum mundano aliquo rege, aut principe non cum homine mortali, sed cum ipso Deo, cujus nutu maria ac terræ contremiscunt. Legislatorem habuerunt, non Romulum, non Lycurgum, non Saleucum, non Solonem, sed ipsum Iehovam qui legem quam populo suo tulit in monte Sinai, digitio suo in tabulis lapideis consignavit. Quod nulli gentium contigit, quæ alienæ à Deo, ejusque fœdere, & cimmeriis ignorantiæ tenebris immersæ χωρὶς Χριστοῦ, ἀπηλλοτριωμέναι τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ, μετήλλαξαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ψεύδει, καὶ ἐσε-

βάσθη-

βάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν, τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα. Aliter, longe aliter inquam cum gente hac Israëlitica comparatum. Huic enim ut bene rex & Propheta David Psal. 147.

Ostendit suam per signa illustria mentem,
Legesque Abrami tradidit nepotibus.

Ex tali gente ortus hic heros, majoribus nempe Abrahamo, Isaaco & Jacobo: Viris pietate, & morum vitæ sanctimonia conspicuis, & nunquam sine honore, ac summa veneratione nominandis. Inter quos veluti gemma supereminet ille omnium credentium pater Abrahamus, cujus in immolando filio obedientia satis deprædicari nequit. His oriundus, mirum non est, si eorum exemplo, & vestigiis insistens, tantos in virtute progressus fecerit. Clara etenim majorum vita generosam imitandi necessitatem posteris, serisque nepotibus imponere creditur.

Hoc animo Athenienses, & Romani rerum Domini, statuas publicas egregiis viris erexerunt, ut incitamenta essent aliis ad ea æmulanda, propter quæ essent collocatæ. Patria illi fuit Tarsus, quæ prima nascentem gremio in sinu excepit, sic appellata (si Josepho fides) à Tarso nepote Japhet. Urbs Ciliciæ clarissima, & regionis totius caput quæ ad amœnissimam Cydni ripam sita, omnibusque naturæ deliciis, omni jucunditate & copia cunctarum rerum affluens, longe tum Atticam, tum Alexandrinam scholam, quæ ad Nili ostia in populosissimis mœnibus constituta erat, iis rebus superavit. Hujus conditorem esse volunt Strabo, & alii, Perseum Jovis, & Danaës filium. *De quâ, ut de re non prorsus dissimili nobilissimus Historicorum, satius est tacere, quàm pauca dicere.* Quantum vero faciat ad indolem, & ingenium, natale solum, nemo credo negabit qui Platonis illud legerit, qui moriturus, dicitur Diis immortalibus egisse gratias; quod Græcus natus, & non Barbarus: quod Athenis, & non Thebis. Nascen-

Nascentibus, siquidem locus, nescio quos impetus, viresque inspirat, quibus apti redduntur homines, ad res præclaras capessendas, nonnunquam inepti. Haud aliter ac fructus, qui pro terrarum varietate, nunc exuta feritate dulcescunt, nunc vero amarescunt. Ægyptii & Afri callidi quidem, & subtiles habentur: at imbelles, quod de Asiaticis quoque prodidit Philosophus in Politicis. Schytæ contra bellicosi & strenui, sed hebetes, & obtusa gestantes pectora: unde quæsitum à Medicorum principe, cur Græcia infinitos philosophos produxerit? Schytia verò unum Anacharsin? Quid? quod Themistocles summus imperator, ac belli dux, patriam ad nobilitatem quoque plurimùm facere crediderit. Cum paululum adolevisset, Tarso à parentibus Hierosolymam missus, sub Gamalielis viri prudentissimi disciplina fuit, ut ab ipsis ætatis incunabulis, literarum studiis imbueretur. Pio mehercule, ac laudabili parentum instituto! Nam ut speculum, sic ingenium est: & ut argilla, ita juventus, quam capit imaginem, reddit; & dum ætas hæc mollis, & quasi cerea, signa melioris doctrinæ, & monitorum facile admittit. Quare ut membra infantis statim ab ipsis natalibus fingenda sunt, ut recta adolescant, non distorta; ita etiam, jam inde ab initio indoles ejus formanda est, principiisque ipsis invigilandum, à quibus tanquam à fundamentis, universa educationis fabrica pendet. Factum in Paulo, Auditores. Nam nactus juventæ suæ formatorem egregium, & in studiis Doctorem indefessum, quantos in iis progressus fecerit, testantur passim ipsius scripta, ingeniique monumenta.

———— qua nec ventura silebunt
Lustra, nec ignota rapiet sub nube Vetustas

Sedulo enim, ac seriò trivisse eum Poetas, vel ex eo apparet, quod non rarò eorum meminit, & data occasione scriptis suis inspergit. Nam in

epistola ad Titum, versum Epimenidis citat: in Actis Apostolicis, Arati hemistichium: in priori ad Corinthios Menandri jambum. Sciebat enim vir altæ mentis, ex Poesi quam disciplinarum omnium interpretem, ducem, reginam esse docta olim judicavit Antiquitas, penitioris sapientiæ arcana copiosè depromi. Adeò ut hanc odisse oporteat qui ignorat reliquas, aut qui ignorat hanc, nescire omnes. Quam enim aliam fuisse causam arbitramur cur cum de singulis disciplinis agat, paganæ sapientiæ fons Plato, poesin τὸ ὅλον vocat? quàm quod reliqua ad eam se habeant, ut singula ad omnia, & partes ad totum. Sed ut ad mores ejus veniam, consideremus, qualem sese gesserit: an vita doctrinæ ejus, ac eruditioni responderit? Quid enim præclara illa multarum rerum scientia, si non ad gloriam Dei, sed ejus contumeliam, non ad suam & proximi salutem, sed ad perniciem, illam convertat? nihil sanè. Quid ergò? Verbi Dei fuit observantissimus, numinis divini cultor assiduus. Adhæc quanta illi δεῖ γὰρ τ' ἀληθῆ λέγειν, in animo probitas! quanta in sermone majestas, quanta in ore eloquentia ut ex tribus illis Augustini votis unum hoc fuerit, ut Paulum è cathedra publicè docentem audire potuisset. Quanta quoque in actionibus ejus supra quam dici potest, integritas & candor, in alloquio comitas, in moribus suavitas? quanta in vita pietatis cura, quantus veritatis Euangelicæ propagandæ zelus, puritatis conservandæ ardor? Religionis asserendæ fides? Quanta in maximis Ecclesiæ negotiis administrandis, altitudo animi, prudentia, dexteritas, in convertendis gentilibus μακροθυμία, lenitas, mansuetudo?

Sed regerentes hìc mihi audire videor, vix ac ne vix laudem ullam mereri, qui tanto animi affectu, tanto odio Ecclesiam Christi persecutus est, & in eam sæviit haud aliter, quàm lupus in oves. Nam *spirans* (Sacræ Scripturæ verba sunt) *mi-*

nas

nas ac cadem adversus discipulos Domini, petiit à Pontifice epistolas perferendas Damascum ad Synagogas, ut si quos invenisset hujus secta tum viros tum mulieres, vinctos abduceret Hierosolymam. Esto. nemo enim id ibit inficias, Sed errori id tribuendum, & ignorantiæ. Quæ si crimen non tollit, saltem mollit. Unde etiam Deus pro immensa sua misericordia, ejus misertus est, eumque in gratiam recepit, *καὶ ὑπερεπλεόνασε ἡ χάρις τῦ Κυρίυ, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησεν ἐν ἀπιστίᾳ*, cum cælitus, & *ἀπὸ μηχανῆς* ei Christus apparuisse in via Damasci. Repetite quæso mecum & si placet expendite quàm se obsequiosum, & docilem, quàm se morigerum præbuerit. Non reluctatus est, non restitit, non latebras quæsivit, non effugia, non pertinaciter, non mordicus errorem suum defendit, ut olim Scribæ & Pharisæi, & etiamnum hodie nonnulli, qui aures veritati tam protervè obthurant, & mentem erroribus obsessam, rationi præcludunt, ut citius clavam de manu Herculis extorseris, quàm eos redigas in veritatis semitam, & officii gyrum. Talis certè non fuit. Sed illo divinæ vocis Oraculo, tanquam penetrabili quodam jaculo usque ad ipsam animæ medullam transfixus ac transverberatus totus ad christum & corpore & animo transiens, cessit veritati, tantoque arsit desiderio Deo serviendi, ut ilicò paruerit: Quid vis inquit faciam? quasi diceret, dic quid à me fieri velis, & da mihi quæ jubes, & jube quæ vis. O obedientiam admirabilem! ô promptitudinem animi, omnium literis, & linguis prædicandam! Laudabile est vincere alios, sed multò laudabilius seipsum. Vicit autem seipsum Paulus, Christo Servatori suo morem gerendo, adeoque mores suos immutavit, ut ex lupo repente factus sit ovis, ex filio iræ, filius Dei, ex persecutore Ecclesiæ, acerrimus ejusdem defensor, ac propugnator.

Sistite huc paululum, Auditores, tela donorum ingenii ejus nondum pertexta est. Quantus fuerit

in ipso Apostolatu, qualemque se in eo præbuerit, nondum intellexistis. Si dixero in iis, paria eum potuisse facere, cum primis ac summis Christi Apostolis, rem non auxero. Cujus enim tantum est flumen ingenii, cui tanta dicendi vis, tantaque copia, quæ pietatem, candorem, fidelitatem, in obeundo munere constantiam, amorem erga proximum, & patientiam illius in omnibus ærumnis, non dicam exornare, sed dicendo complecti possit? Dignæ sane virtutes tanto Dei legato! Quò enim aliquis in digniore munere constitutus est, eò magis anniti debet, ut virtutibus munus suum adornet & subinde illud ore, tritum expendat; Σπάρτlω λῶ ἔλαχες ταύτlω κόσμει. *Spartam quam nactus es, hanc orna.* Factum. Quanta enim cura, quanta vigilantia, adhæc quanta eloquentia, veritatem sibi concreditam asseruerit & vindicarit, vel duæ ejus solummodò Epistolæ luculenter demonstrant: quarum alteram Romanis, Galatis alteram inscripsit. Cum enim talem in his epistolis causam ipse defendat, quæ victoriam per sese mereretur, etsi ornatus nullus accedat, qui tamen in oratione ejus tori, qui lacerti? quàm concludit acutè, quam solidè, quàm nervosè refutat? quàm argutè crassos quorundam errores perstringit? Fulminare, tonare, permiscere Græciam pro concione, Periclem solitum fuisse legimus. Magna perfectò laus oratoris illius temporis eloquentissimi. Id enim significare opinor voluerunt, tanta cum gravitate Periclem dixisse, ut summa cum delectatione, & voluptate etiam aculeos in animis Auditorum relinqueret. Vtramque virtutem etiam Divi Pauli in scriptis animadvertere licet. Quàm enim, Deum immortalem! coram Agrippa, Festa, Felice causam suam egit præclarè? Quàm graviter, quam acriter hanc quam profitetur doctrinam asserit! nec Euangelium aliud esse ullum, etiam si de cœlo Angelus aliquis descenderet, asseverat? Quàm splendidè & ma-

& magnificè, sed ostentatione omni remota, Pseudapostolorum fraudes detegit, suam ipsius autoritatem tuetur, nec ab homine ullo, nec per hominem, verum à Christo ipso vocatum se esse contendit! Quanta cum παῤῥησίᾳ orationisque acrimonia iram Dei delinquentibus denunciat, ut Elymæ mago, Hymenæo, Phileto, Demæ; & pœnas iis imminentes comminatur. Quanta libertate Antiochiæ collegam suum, Petrum Apostolum, non recto pede incedentem reprehendit! Quanta animi mansuetudine, promissiones de Christo ejusque regno, de delectorum venia, de vita æterna, & animorum beatitudine proponit, fractos consternatosque erigit, aberrantes & huc illuc incertis opinionum fluctibus agitatos, reducit, torpentes excitat, currentibus calcar addit, ignorantibus scripturam enodat, non privatim in angulo aliquo Judææ, aut urbis Hierosolymæ, sed nusquam fere non gentium. Docuit enim in Macedonia, Pamphylia, Syria, Cilicia, Achaja, Galatia, Phrygia, & in locis aliis quamplurimis. Quo tempore, cum Æschine pugnavit Demosthenes, ad judicium istud, concursus è tota Græcia factus esse dicitur. Nihil enim tam aut visendum, aut audiendum esse judicabatur, quàm duorum summorum Oratorum contentio. At quis, cum Augustino non optare accurrere, ut hunc summum Oratorem, non de re levicula, utpote corona aurea, de qua cum Demosthene Æschini iis fuit, sed longè gravissimis, ac salutem nostram spectantibus rebus, dicentem audiret?

Mirari vos video Auditores, magni hujus viri, ac Herois in munere suo obeundo, diligentiam, curam, fidelitatem, benè est. Sed miramini quoque ejus frugalitatem, ac temperantiam. Egregiè, & verè Patrum quidam Cl. Alexandrinus, ὁ σπουδαῖος ὀλιγοδεής. *Vir bonus, & honestus paucis indiget.* Exemplum in Paulo, nam ne cuiquam oneri esset, nulli etiam ostendiculo, arte sua ma-

nuaria parcè, ac duriter vixit, & in hac rerum angustia, quàm augusto fuit animo, quam generoso? veram magnitudinem metiens non spatiis, & latifundiis terrarum, ac regionum, sed horum omnium contemptu: quia ditior est qui divitias spernit quàm qui possidet, & verè ille magnus, quem nulla res minorem facit. Miramini ejus sobrietatem? sed magis vitæ ejus (quod raræ sed magnæ laudis) sanctimoniam, quæ tanta fuit ut pares forte habere potuerit, at non superiores. Neque enim satis esse putavit veritatem sibi demandatam tueri, quà voce, quà calamo, nisi vitæ suæ exemplo, & morum probitate & modestia, eam quoque adversus impostores, omnes, ac sycophantas stabiliret. Τότε γὰρ ἀνὴρ διδάσκαλος καὶ πρεσβύτης λέγων, ὅταν ἀφ' ὧν πράττει παιδεύῃ. *Alioquin, quid nisi citharæ similes sunt, quæ sonos edit, nec ipsa eos audit? sic illi egregia monita, & doctrinas, ipsi ab iis expertes.* At propterea idem illis vitio verti possit, quod olim objectum est Atheniensibus, eos scire quæ recta sunt, sed non facere, & fortia loqui malle, quàm factis exequi. Imò quid aliud est docere pietatem, quam tamen ipse non colas, quam eandem Auditoribus suspectam reddere, aut propriis verbis fidem adimere. Non ita Paulus. Ecclesiam enim Christi dies noctesque docuit, quà publicè quà privatim, hortando, increpando, instando εὐκαίρως, ἀκαίρως non doctrina solum, sed morum integritate, & vitæ innocentia. Sciebat quippe *longum esse iter per præcepta, breve & efficax per exempla.* Iam quid de patientia ejus in adversis? quid de constantia dicam? ullus enim unquam Apostolorum graviora certamina sustinuit? tetriora monstra expugnavit? majores victorias reportavit, periculosiora itinera confecit noctu, diu, per nemora, per silvas, tesqua solitudines, frigora, nives? In periculis enim fuit in mari, in periculis inter latrones, in periculis inter falsos fratres, in periculis

lis

lis inter Ecclesiæ Christi persecutores, quorum plures quam octoginta in necem ejus conjuraverant. Habitus fuit seditiosus, turbulentus, sacrilegus, furiosus, lapidatus, cæsus, bestiis objectus fuit. Multa commemoro, sed plura omitto, Omitto enim eum ab hostibus veritatis circumventum per sportam de muro urbis Damasci, demissum, periculum subterfugisse. Omitto eum fame, siti, frigore, rerum omnium inopia, vigiliisque fuisse confectum, aliaque quam plurima quæ vobis Auditores cogitanda relinquo: adeo ut *Herculi* levius fuerit certamen cum *Caco*, *Cerbero*, *Leone*, & *Hydra Lernaa*. At quo animo quæso ista omnia pertulit? Magno sanè, & infracto: quia nihil illi prius fuit, nihil antiquius quàm pro Christo, & doctrina ejus euangelica contumeliis affici, plagis contundi, vulnerari, morte mulctari. Nam doctrinæ cælestis veritatem sanguine suo obsignare tandem non dubitavit. Decimo enim quarto anno Neronis à leone illo immanissimo, & tyrannorum quos terra sustinuit crudelissimo obtruncatus, in Christo beatissimè obiit, qui Christo vixerat. *Καὶ τὸν ἀγῶνα καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα: λοιπὸν, ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει αὐτῷ ὁ κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὁ δίκαιος κριτής.* Beata vita quæ tali morte finiit: beata mors quæ tali vitæ principium dedit!

Sed ne attentione vestra Auditores, & benevolentia abuti videar Orationis meæ vela contraho, & hic anchoram figo. Audivistis viri gentem, parentes, patriam. Audivistis educationem, vitam, mores, quot & quanta in obeundo munere sustinuerit pericula, quàm strenuus fuerit veritatis assertor, quàm infracto animo mortem obierit, & fidei Euangelicæ doctrinam sanguine suo obsignarit. Quid restat, nisi ut quisq; nostrûm, Christi martyrem, & non satis laudandum veritatis antistitem, sibi imitandum proponat quà fide, quà moribus.

arte belli, ac vivi, cum senio expallescunt: sic ingenia illa præcocia, quibus cerebrum omne est in lingua, tandem exsiccantur, ac deficiunt. Et ut qui fontem in origine sui secat, flumina exhaurit, & quidquid à fonte fœcunditatis affluit agris, quos macie sua paulatim emori senties, ac quasi fatiscere: ita qui ab hoc studiorum scopo aberrant, sublimiorem quam intendunt doctrinam emacerant, sterilitatem inducunt, speratam in semine suo messem suffocant, atque adeo à radice succidunt: cum omnis solidioris literaturæ adeps, ac melior succus, à studio Logicæ, tanquam à matutino rore, & imbre defluat. Molestiæ hic omnes, si quæ se offerunt devorandæ. Invia virtuti nulla est via: sic nulla diligentiæ, & labori, qui omnia vincit improbus. Vestra res agitur: *vobis* ut ille ait Comicus senex, *seritis, vobis occatis, vobis eisdem metitis, vobis denique iste pariet lætitiam labos.* Hæc videlicet aurea ista vellera, hi thesauri ab ingenua omni Juventute petendi, hæ opes, hæ gemmæ, quæ omnibus aliis facultatibus, & possessionibus anteferendæ. Dignissimæ quarum gratia sudetur. Eruditionem autem amare vos scio, quod ipsa in se philtrum habeat efficacissimum. Sed ut natura gemmas altissime recondidit, tanquam subtrahat: vilia passim obvia sunt: ita quæ optima, non nisi summo studio eruuntur. Non alia, Studiosi, ad doctrinam via est, non alia ad honores. Hanc institere, quotquot in excelso illo famæ Theatro, unquam collocati. Philosophorum Principem *Aristotelem*, quo dubito rerum scientia, an scriptorum copia, clarior quis unquam extiterit, ita in studiis desudasse testatur *Antiquitas*, ut quotiescunque decumberet, in manus cœperit, globum æneum, pelvi supposita, ut cadentis in pelvim, globi sono excitaretur. *Cleanthem* quæstu hauriendæ aquæ, nocturno tempore, inopia sua sustentata, diurno *Chrisippi* præceptis audiendis, & percipiendis, operam dedisse. Navigasse in

plo Herculis, Alexandri Magni imagine, ingemuiſſe dicitur: & quaſi pertæſus ignaviam ſuam, quod ea ætate (agebat autem trigeſimum annum) qua jam Alexander Magnus totum pene orbem terrarum ſubegiſſet, nihil laude dignum, laudis tamen avarus, præſtitiſſet, miſſionem continuo efflagitaſſe, ad captandas quamprimum majorum rerum occaſiones. Ita ego, cum oculos in eos converto, qui antehac, nec ita pridem in frequentiſſima hac doctiſſimorum corona verba facere, & in palæſtram hanc oratoriam deſcendere non dubitarunt, in qua profectus ſui in eloquentia, ſpecimina darent non contemnenda, non poſſum quin ad conſpectum pene eorum erubeſcam, quod illis tam eximia, tam præclara tentantibus, ego hactenus latuerim, nec dignum quidquam præſtiterim, quod aures doctorum, & publica hæc ſubſellia mereatur: ſed nec propterea animum deſpondeo. Contrà ſubdit mihi ſtimulum & calcar hæc commilitonum meorum parreſia, & laudabilis audacia, ut Julii Caſaris exemplum imitatus, ad eam quoque quam conſecuti ſunt laudem, pari paſſu contendam. Cogitanti autem mihi, de quo potiſſimum argumento declamarem, occurrit inter alia, artium, ac diſciplinarum nobiliſſima RHETORICA; in cujus laudes nunc ire in animum induxi. Marcum ajunt Antonium Peripatetico Phormioni gravem imprudentiæ notam inuſſiſſe, quod rei militaris ſcientiam explicaret, audiente Annibale: & Iulius Cæſar admirari ſolebat eorum ora qui in ſcena geſtum agerent, ſpectante Roſcio. Quod ſi videbor & ego fortaſſe minus aut prudens, aut pudens, qui cum tot hic adſint viri doctrina inſignes, tot in eloquentiæ ſtudio Demoſtenes, Cicerones, Roſcii, tenuitatem meam experiri hic audeam; cum tamen indubitati favoris veſtri aura ad dicendum impellar, inconcinna profecto hæc orationis meæ ſtructura, in mora mihi non erit,

ut ab instituto dimoveat. Ad vestram enim benevolentiam, tanquam ad sacram aliquam arcem supplex accurro, ut sub Achillæo benignitatis vestræ clypeo intrepidè lateam: Quod si me favore complecti haud dedignemini, nullo temporis spatio, nulla loci intercapedine, hujus unquam in me beneficii vestri gratia, animo meo exolescet.

Certè si artis, si disciplinæ, alicujus pretium, si dignitas, si præstantia, qua inter alias eminet, metienda est, quis adeo ab omni ratione, & ab omni sensu est derelictus, qui hanc longè aliis palmam præripere non videat, & tantum inter nobiliores scientias efferre caput,

Quantum lenta solent inter viburna cupressi.

Eximiè olim summus ille dicendi magister Tullius: *Pudeat*, inquit, *illos qui ita se in litteris abdiderunt, ut nihil habeant quod in communem usum proferant.* Docti hodie multi audiunt, pauci diserti, ac eloquentes. Sine qua eloquentia, quid eruditio nostra, quid litteratura? nisi inerudita loquacitas, imo mera balbuties, mera infantia. Puerilis quippe illa est, & muta rerum cognitio, quæ eloquentia destituta, pauca vix commata, sine titubatione, fœdaque stribiligine, profari potest. Ita est Auditores. Totam ætatem nisi exerceas, balbuties occupat: & nisi loqui puer orsus sit, etiam in senectute puer erit. Irrito voto scientias discimus, priusquam linguas, & animi eximus squalorem quàm oris. Ut sermonis iste thyrsus, sine prudentia non penetrat: sic absque sermone, prudentia, illa rerum humanarum magistra, illa civitatum domina, atque imperatrix obmutescit, & torpet. Non alia de causa, inviolabili, & sacro quasi nexu in unum velut numen coalescere *Mercurium*, *Minervamque*, Antiquitas voluit: rata sine facundia, sapientiam, prudentiamque nullam esse. Ambrosiam hanc, regina RHETORICA, candidatis suis benigne, ac copiose subministrat. Quam qui semel degustavit subactioris judicii palato,

lato, saturari ea nequit: sed ejus dulcedine quasi delibutus, curis omnibus aliis, se submovet, solus in hac cura. Ut enim ferrum trahitur à magnete, heliotropium à sole: sic ab illa, ingenia discendi cupida. Crescit eruditio? crescit & ejus augendæ magis ardor; ut vel hoc ipso, Palladia hæc *Suada* fercula ab aliis differant, quæ ventris & gulæ propria sunt, quod illorum nos capiat, non satietas solum, sed nausea interdum, & fastidium. Hæc desiderium sui, quo magis fueris, acuunt, novamque semper inducunt famem, nunquam satietatem. Adeo ut quod alibi de Eresichtone olim fabulatus est ingeniosissimus vates, verius huc flecti possit, qui pleno querens jejunia ventre, epulas quæsivit in epulis: nos eloquentiam in eloquentia. In cujus penetrare adyta ut voti magis est, quam spei, ita mentis nostræ famem, intrata magis acuit, & irritat. Quæ tamen quo longius progredimur, eo impensius placet, & minus molesta est,

Studio fallente laborem.

Viderunt hoc olim Romani, qui cum artes omnes summe excolerent, nihil se egisse admodum existimabant, nisi de re qualibet ornatè & apte dicere didicissent. Aristoteles Philosophorum ille princeps, eam horis pomeridianis docuit in Peripato. Cicero eloquentiæ illud miraculum, licet proprietatem Romanæ linguæ, simul cum lacte materno, purissimo seculo, ex ipso latinitatis penu hauserit, aliunde tamen, divinum illum suum sermonem, posteris omnibus tam admirabilem deprompsit, & alia longe quam latina exercitatione auxit, & aluit. Ille enim quo inter alios excelluit sermo, non in Italia natus, sed è Græcorum scholis, in Italiam translatus, fecit ut sola Ciceronis Oratio, præ reliquis omnibus Romanis, qui illo ætate aut superiores, aut pares fuere, sub Regibus, & Decemviris, non colore solum nativo pure tincta, sed magnifico verborum ornatu,

tu, Atticarum venerum ſuccu plenè imbuta & librata ſententiarum pondere, tantum emineret, inter ſummos, illius temporis Oratores, quantum

inter ignes
Luna minores.

Sed quid Ciceronem loquor? Tantus artis Oratoriæ, tantus conſequendæ eloquentiæ ardor doctiſſimorum virorum animos inceſſit, ut non paucas eos luſtraſſe provincias, novos adiiſſe populos, maria transfretaſſe neminem latere poſſit, qui vel à limine tantum hiſtorias ſalutavit, ut eos qui nobilem hanc artem profitebantur, & quos ex libris noverant, coram quoque audirent. Sic Pythagoras Memphyticos vates adiit, Plato Ægyptum, eamque Italiæ partem, quæ quondam magna Græcia dicibatur, laborioſiſſimè peragravit: ut, qui Athenis ſumma cum laude ſapientiam profitebatur, & cujus eruditionem publica ſubſellia perſonabant, foris, à peregrinis diſceret, quæ domi ſibi deeſſe credebat. Ad Titum Livium, eloquentiſſimum illum virum, & hiſtoricorum latinorum facile principem, ex ultimis Hiſpaniæ, & Galliæ finibus, quoſdam veniſſe memoriæ proditum eſt: & quos ad ſui contemplationem Roma non traxerat, unius hominis eloquentia pertraxit. Apollonius philoſophorum non è minimis, intravit Perſas, Albanos, Schytas, Maſſagetas, pertranſivit Caucaſum, florentiſſima Indiæ regna perluſtravit, & tandem trajecto amne Phiſon, Brachmanas adiit, ut Hiarcham ibi, virum diſertiſſimum de motu Cœli, ac ſiderum, inter paucos diſcipulos docentem, ac facunde diſſerentem audiret. Inde per Elamitas, Babylonios, Chaldæos, Medos, Aſſyrios, Parthos, Syros, Arabes, Palæſtinos, reverſus Alexandriam, recepit ſe in Æthiopiam, & ad Gymnoſophiſtas. Tanto nempe flagrabat deſiderio vir altæ mentis, adeundi, & audiendi eos, à quibus & diſertior redire poſſet, & melior. Videtis Auditores, quid illa artium

Domina

Domina RHETORICA possit (quæ unica sermonem nostrum à barbarie, & vocum stribiligine, tanquam à ferrugine ferrum vindicat) ut etiam longè dissitos, ut jam audivistis, potenter ad se trahat, non è trivio solum homines, sed & sapientissimos, quocumque illi, terrarum, gentium, & locorum vixerint unquam, aut fuerint. Nec mehercule injuria. Vultis enim RHETORICÆ utilitatem, in Republica producam? Agite fiat. Sed quantus se mihi dicenti aperit campus, quanta eam deprædicandi copia. Hæc illa est Auditores quæ omnium studia allicit, aures tenet, animos mulcet; à qua si quis abhorrere se dicat, parum absit, quin ipse se ne hominem quidem esse fateatur. Hæc illa est quæ vagos initio homines, & ferarum more in montibus, tesquis, antris, silvis, latitantes, sine lege, sine Rege, sine Deo, & nives, grandines, ventos, cœlique inclementiam, bestiarum pellibus non tam arcentes, quàm tolerantes, hujusmodi inquam homines, blanda olim Orationis suæ suada, demulsit, conciliavit, & ad meliores vitæ cultum Cimmeriis quasi tenebris erutos, & barbariæ squaloribus exutos, traduxit. Religionem erga Deum, pietatem erga parentes, erga omnes justitiam, & humanitatem invexit: illa quæ domos primum, & familias, postea pagos, & vicos, mox etiam urbes, postremo regna ipsa, & imperia, arctissimis animorum vinculis, & concordia stabilivit. Hoc Tragœdi, Comœdi, Satirici, hoc historiarum monumenta, hoc Poëtarum, & Philosophorum scripta uno ore testantur. Tua hæc laus est, *Eloquentia.* Tu quamlibet in partem arbitratu tuo flectis audientium animos, eosque pulchritudinis tuæ splendore obstupefactos quibusdam velut habenis numerosæ orationis regis, consolaris mœrentes, afflictos excitas, jacentes erigis, sceleratis exitio es, innocentibus præsidio, improbis terrori, probis ornamento. Nihil tibi de ista laude

dine, Cyclopico denique Numinis contemptu, in eum insurgant, cui sceptra sua debent & imperii fasceis, ne quas ille in se justissimas pertraxit pœnas, in eas quoque tandem incurrant. Nam *lento quidem & plumbeo pede Divina vindicta procedit, sed tarditatem supplicii gravitate compensat.* Dixi.

ORATIO V.

In laudem linguæ Hebrææ, recitata à

JOHANNE BEKIO.

CUm omnes mihi singulari quadam ac eximia laude digni videntur, qui in capessendis artibus, & disciplinis operam, & industriam suam collocant; tum ii præcipuè, qui cæteris omnibus posthabitis, ad divinarum rerum intelligentiam, studia sua, & labores convertunt. Nam si eorum omnium quæ in hoc Universo cernuntur, unum quodque naturali perficiendi sui desiderio tenetur; & animus noster ad similitudinem divinitatis effictus, tantò perfectior est, quantò propius, ad illud ex quo ducit originem, exemplar accedit: dubitari profectò non potest, quin illa sit omnium præstantissima facultas, quæ quoad fieri potest, mortalitatem nostram, quantum illius imbecillitas patitur, divinæ naturæ, arctissimo vinculo, & Herculeo quasi nodo devincit. Ad illius facultatis cognitionem hodie nemo non aspirat. Sed pauci illam (audebo dicere) ea qua par est soliditate consequuntur, dum neglecta tutissima ad eam perveniendi via, nescio quo superbo fastidio, ea contemnunt, & aspernantur, sine quibus in sacro hoc, & nobili studio, nec ὀρθοποδεῖν, nec versari feliciter, & cum fructu queunt. Inter quæ linguam Hebræam omnium linguarum principem, omnium

omnium judicem, omnium maximam, omnium antiquissimam, omnium matrem, de principatu contendere, neminem credo esse qui ambigat. Quæ causa est cur de illius laudibus, hodierno die dicere demandatum mihi est, ab eo, cujus apud me plurimum valet, & valere debet authoritas, non ut eas sigillatim percenserem, & orationis meæ tela pertexerem (quod & imperare mihi iniquum esset, & suscipere temerarium) sed ut ex earum multitudine, pauca quædam seligerem, de quibus, ex publico hoc loco, vobis audientibus verba facerem. Qua de re, cum mecum initio ageretur, cogitavi sæpenumerò, animique incertus, non semel mecum expendi, an suscipi hæc Provincia à me debuerit, cui sustinendæ imparem me esse haud invitus agnosco; eamque refugere in animo non semel habui, veritus ne idem mihi contingeret, quod olim non è plebe Sophistæ apud Annibalem de rebus bellicis, longa oratione differenti, contigisse dicitur, si puer adhuc in tam docta Auditorum corona, sanctæ hujus linguæ causam contrà contemptores ejus agere, pro virili tentarem.

Sed cum exploratissimum haberem, quo vos animi affectu publicè ex hoc loco dicentes prosequamini, subdidit mihi animum hujus humanitatis vestræ recordatio qua nixus, à vobis, qua possum animi demissione contendo, ut tenuitatem meam vestro favore, ac silentio sublevare dignemini, quò mea oratio his veluti secundis subvecta ventis, quem sibi proposuit portum facilius consequatur.

Solet verò inprimis, de rerum si quas laudandas suscepimus origine, & antiquitate quæri, ut tanto in majore pretio sit quod laudamus, quò plura retrò secula numeret. Equidem si vetustas rei, dignitatem commendet, nihil dignius lingua Hebræa sit, oportet, ut quæ neque à Mercurio, neque à Cadmo, neque à Phœnicibus, aut Ægyptiis,

piis, neque à Simonide; sed vel à Mose quod tradit Eusebius, vel ab Abrahamo ut visum est Philoni (vel ut altius ascendam) à liberis Sethi, si Iosepho fides, originem suam trahit. Adeò ut vel hinc colligi possit, quàm planè ἀσύςατον sit, & à veritate alienum, quod quidam somniant, Esram invenisse Hebræas literas. Nec ab hac sententia longè abest Plinius, literas has Syris repertoribus vendicans. Quantillum verò differat, si quis Syriacè loquatur, aut Iudaicè, neminem puto vel semi-doctorum esse qui ambigat. Ferunt Enochum, scriptum opus reliquisse ante diluvium, & ea opinio firmatur gravi inter alios elogio Tertulliani. Si igitur scripsit Enoch, his procul dubio literis scripsit, quæ posteà ab Heber abnepote Sem, filiæ Noæ, Hebrææ appellatæ sunt. Eat nunc qui volet, & Græcas literas Hebræis, antiquitatis prærogativa præferat, ut multos hodie videre est ineptè sciolos, qui non verentur eas, ceu barbaras non sugillare tantum, sed & petulanter rejicere: atque ut sibi non videntur ineruditi, ita cœco ac præpostero Græcarum litterarum studio, Herodoti, Euripidis, & Homeri lectionem, scriptis Propheticis longè anteponunt. Certè Iosephus quem non immeritò, ob stili cum gravitatem, tum elegantiam, Græcum Livium appellant, negat Græcas literas, ante Homeri ætatem extitisse. At quid horum ætas est, ad Sethi, Enochi, & Abrahæ ætatem comparata? Iam quò antiquior est Hebræa, hoc & præ aliis palmarium obtinere, & digniorem longè esse constat.

Dei enim Optimi Maximi oracula hujus linguæ adminiculo, ad humanas olim aures pervenerunt, eo etiam tempore, quo neque Grajum, neque Latinum nomen in orbe esset, nec ulla aliarum linguarum initia, nulla vestigia, ita ut Antiquitatis laude celebritatem & gloriam suam abundè commendet. Admirari ea solent homines,

quæ

quæ ex præstantium artificum officinis prodiere, Commendavit Vetustas, quod à Lysippo sculptum, ab Apelle pictum, à Praxitile fictum, à Pericle, aut Demosthene dictum esset. Et non subeat nos, non dicam admiratio solùm, sed & amor, ac desiderium ejus linguæ, quæ linguarum omnium mater est? & quæ nervosa sua brevitate dicendi cupidos allicit, invitat, trahit. Nam ut in iis quæ possidentur ea plurimi fiunt, quorum exigua moles est, pretium ingens, ut aurum, ut gemmæ: & ut in cibis ii maximè laudantur, qui minimum detrimenti habent, plurimum succi: ita maximi facienda oratio, quæ paucissimis verbis plurima complectitur. Talis præ aliis linguis omnibus Hebræa. Cujus si dignitatem spectes, si necessitatem, si usum, omnia ut in ea summa sunt, ita summè nos moveant oportet. Dignitas certè ejus linguæ, quæ potest esse major, quàm quod ab ipsis Mundi primordiis originem ducat, & nata sit cum orbe nato? Quod prima generis humani lingua, quod lingua Dei, lingua Angelorum, lingua Prophetarum? Necessitatem pono, in magnitudine, & amplitudine hujus doni, usum in materia, quæ si aliquid ad linguæ hujus præstantiam confert, quid præstantius censeri potest eo, quod in ipsius Dei cognitionem nos adducit? quod æternæ salutis consequendæ rationem præmonstrat? Quod Deo summo omnium bonorum fonti, & autori nos conciliat? ô studium verè dignum! ô industriam omni laude, & prædicatione majorem! qua homo id consequitur, ut sine interprete, eadem lingua cum Deo, cum Angelis, cum Patriarchis, cum Prophetis, disertè possit colloqui, & Dei mentem ex lingua Dei, ἀκριβῶς hominibus interpretari. Quisquam ne est, qui alias omnes si in unum conferantur, scientias cum hac, quia ista tam eximia, tam sublimia, tam divina traduntur ullo modo comparandas putet?

Viderunt hoc Majorum seculo, & nostro, Viri magni;

magni; nec aliam fuiſſe cauſam arbitror, cur tanto labore, ac induſtria in linguæ hujus ſtudio deſudarint, inque ea ita excelluerint, ut vel hujus ſolius nomine doctorum omnium meruerint ſuffragia. Conrado enim illo Pellicano quid doctius, & Hebræa ſupellectile inſtructius? hujus diſcipulus Munſterus, vir indefeſſi laboris bone Deus? qualis & quantus fuit? Quid ille rerum hebræarum non evolvit, excuſſit, penetravit? ut vel ad nomina librorum, eorumque encomia recenſenda, libro pene ſit opus. Victurum unquam ſperamus, qui melius de ſacro hoc ſtudio mereri, & ſtrenuè magis harum literarum gloriam, tutari queat? Ita ſacrarium quoddam hujus linguæ mihi eſſe videtur, & ſcientiæ exoticæ quoddam pelagus. Quales quoque olim fuère viri illi æterna memoria digniſſimi, Reuchlini, Merceri, Vatabli, Pagnini, Montani, & non ita pridem, Mornæi, Iunii, Marnixii, Druſii, Buxtorffii, quorum hodiè nomina in albo æternitatis ſunt: Nec non magnus ille Scaliger, quem ultimum in ſcenam produco, quod tanquam aquila in nubibus, & orbis literati Imperator, ac eruditionis princeps, reliquis palmam præripere videatur, ita in hebræis non ad ſtuporem, ſed miraculum doctus. His præſidiis inſtructi, quid ſubit mirari, ſi tam feliciter, tam ſolidè, tam doctè Scripturam enodarint? ſi Spiritus Sancti mentem, ſi Prophetarum ſtilum, ſi phraſin tanta judicii ἀκρίβεια ſint interpretati? eòque Patribus ipſis (verbo abſit invidia) longè hac in parte ſint præferendi, qui linguæ hebrææ peritia deſtituti (Hieronimum hic trilinguem, & Epiphanium πεντάγλωσσον excipio) ſolœciſmis haud levibus, in ſacrarum litterarum explicatione; commiſſis, in errores ſe, & alios, dedere. In quos incidere, & omnes eos neceſſe eſt, quos hodie ſupina ignavia, & ſuperbum linguæ faſtidium ſacro hoc ſtudio prohibet: adeò ut quidvis ignorare malint, quàm huic diſcendæ

ſcendæ horulas aliquot elargiri, atque intermorientes literas reſugere. Cani Æſopico ſimiles qui imagines rerum captant neglecta re. Næ illi qui hodie ſacra ſtola ambulant, & triarii audiunt in Papatu, doctrinæque laudem ſibi propriam eſſe volunt, longè multos noſtri ordinis homines, (ô pudor, & profundum hic agnoſco Sathanæ ſtratagema!) à tergo relinquunt, majoremque illi operam conferunt, ad prolatandos errores, quàm hi ad propagandam veritatem. Malè mehercule. Et ô utinam ſerio noſtra hic ſaperet Iuventus! Quam tum demum ego profeciſſe multum judico, cum illi ſtudium hujus linguæ placere cœpit. Ut enim cœlum, & micantia iſta aſtra cum intuemur, ab iis ad puram, & inacceſſam lucem ducimur: ſic à nativa & facili hujus linguæ ſimplicitate, ad authorem illius, fontem, Deum. Et quemadmodum ſine luce cerni, multò minus diſcerni nequeunt colores: ita niſi in Sacris, facem præferat hæc lingua, quæ fœta myſteriis, & arcanis Sapientiæ, quid ſolidi, ne dicam certi, ſtatui poteſt, in reconditis illis divinæ Sapientiæ adytis? Quis genium Prophetarum, quis Spiritus Sancti ſtilum, dictionem, phraſin capiet? quis mentem? Quis verè, & ex intimo ſenſu, Scripturam interpretari, quis rimari? ſi illi barbara eſt, nec eam ſuis luſtrat oculis, ſed alienis, velut per transſennam, humanæ verſionis? ô lynceos & ſagaces ſacrarum litterarum interpretes! ô egregios populi myſtas! ne dicam fucos ad aliena pabula, & veteri hebræo verbo נְשִׂאִים וְגֶשֶׁם אָיִן׃

Itane in Divinis, ignorantiæ noſtræ temeritas ludere audeat? Non alia nobis ſalutaris illius veritatis indagandæ cura, non alia animarum? Siccine ut urſos & bubalos, annulo in nares immiſſo, circumduci nos patimur? Nam ſi illi qui in terras longè remotas cogitant, peregrini ſermonis ignari, alienas regiones malè poſſint ſine duce pera-

peragrare. Quæ fodes Deum immortalem! illorum eſt incogitantia (ne quid gravius dicam) qui dum ad Canaan illam cæleſtem tendunt ipſi, & alios ducunt, hujus tamen linguam ignorant, ejuſque diſcendæ tædia, & labores defugiunt?

Sine qua (iterum dico) friget lectio omnis Sacræ Scripturæ, nec plus mihi ſapere videntur iis, qui aut alienis maxillis edunt, aut contemptis fontibus, turbidas rivulorum aquas hauriunt avidè, ac bibunt. Amplius. Sine his adminiculis Scripturam explicare,& pro dignitate ſenſum ejus eloqui, juxtà puto, ac ſine alis volare. Hæc enim ſunt futuro Theologo fundamenta ad altioris facultatis cognitionem omnino neceſſaria: hæc remigia, atque alæ, ſine quibus ad majora divinioris illius Sapientiæ cacumina evolare perquam difficile eſt. Vidiſtis cœcos iſtos qui in triviis, aut oſtiatim, cum ſtipem petunt, alienis oculis aut fide oberrant, nec tam eunt, quàm ſequuntur: Simillimos exiſtimate, qui ex interpretatione ſapiunt. Si qui vident, aliorum hoc debent oculis, & quæ ipſi non habent, ab iis emendicare coguntur qui quidquid etiam agant, nativam Scripturæ in ſtylo elegantiam, & rerum in ea ſublimitatem, καὶ δεινότητα craſſo verſionis ſuæ penicillo, non ſatis adumbrant. ſed puræ ejus ſimplicitati, nubem obducunt.

Excuſatius longè peccant, & venia digniores ſunt, qui literas neſciunt quia nunquam eas diſcendi ſe obtulit occaſio. Habent enim perfugium ad ignorantiæ ſuæ patrocinium,quod alieno remigio rem gerant. Sed in tanta luce temporum, tanto linguarum ſplendore, quæ paſſim in Academiis,& Scholis docentur,cæcutire adhuc homines, totque in his litteris proficiendi adminiculis, ſacrum hoc ſtudium torpere,imò à pleriſque contemni, qui fidei ſacramento, ſe Eccleſiis devinxerunt, non deſidiæ ſolùm, ſed & perfidiæ crimen eſt, nulla alia ratione expiandum, quàm ſi non

ante

ante Theologiæ (quæ summa Academiæ, & simul Religionis doctrina est) nec sacris concionibus initientur, quàm in contempta, aut neglecta hac litteratura, laudabilis sui progressus dederint specimina. Nam ut plantam plebeii cum vident, nihil præter colorem ejus aspiciunt, nullo autem modo penetrant, aut capiunt essentiam: Ita Sacræ Scripturæ authenticam veritatem hi tales quidem agnoscunt, at intimum ejus sensum non assequuntur, quia ut herbæ quædam non adoptivæ, sed innatæ sunt: ita hîc dogmata, & arcana, in versione verba; hîc fructus, sed magnam partem imperceptibiles illis qui Hebræam ignorant, Spiritus Sanctus enim, qui non solùm materiam, sed & verba suis amanuensibus inspiravit, ejusmodi characteres majestatis, gravitatis, & ἐνεργείας, huic authentico textui impressit, quos nulla interpretatio satis valeat exprimere. Quid, quod aquæ in fonte suo aliter, aliter in rivis sapiunt: & metalla illa opulentissima sunt, quorum in alto latet vena, assidue plenius responsura fodienti.

Vos itaque Academiæ, & Theologiæ Canditati sacrata Deo pectora, dicata Ecclesiæ Iuventus, vos inquam ut finem dicendi faciam, appello, qui ad altiora nunc studia contenditis: insistite quæso viam quam vobis præmonstro, & linguam hanc cujus præstantiam audivistis, ambabus (quod ajunt) ulnis, amplectimini; in eam incumbite, hanc vobis familiarem reddite. Auctorem ejus vidistis bonorum nempe omnium fontem Deum: vidistis antiquitatem longissima multarum ætatum intercapedine, insignem, audivistis necessitatem: utilitatem tot doctissimorum studia, lucubrationes, consilia, monita, luculenter demonstrant. Horum virorum premere vestigia non minima profectò laus est. Hos vobis imitandos proponite, his utamini magistris, in sacro hoc, & laudabili studio; huc animos, huc curas convertite; jungite noctes diebus, noctibus dies, & eruditionis deside-

ri•

rio incensi, omnes voluptatum illecebras, omnem laboris asperitatem præ sacra hac literatura contemnite. Et si venatores in nivibus sub Iove frigido pernoctant, famem, sitim, vigilias ferunt, cum apris, ursis, aliisque indomitæ feritatis animalibus de vita sæpenumero decernunt ac dimicant. Vos si quanto illi ad prædam, tanto ad doctrinam ardore feramini, nullam vobis ne ad eam perveniretis difficultatem obstare patiamini: sed tanquam avidi bonarum rerum negotiatores, per omnia sacræ hujus literaturæ spacia peregrinemini: Nullum enim studium honestius, nullum utilius, nullum jucundius, & in quo meliores horas potiori jure collocetis. Quare agite, & si vos ipsi amatis, ex limpidis his rivis Israëlis restinguite sitim vestram, & diem vobis periisse putate, qui sine sacræ hujus literaturæ meditatione vobis effluxerit. Facessat hic ignorantiæ mater desidia, facessat diffidentia. Nihil deterreat, nihil avertat: δύσκολα γὰρ τὰ καλά. Et fundamentis semel jactis, quod non annos, non menses, sed septimanas tantum aliquot exigit, à diligenti, & discendi cupido, crescet indies nobilis hujus studii amor, cum amore delectatio, cum delectatione proficiendi ardor, & φιλομαθία, cum φιλομαθία progressus, & cum pogressu solida, & enucleata Scripturarum interpretatio, quæ quàm Theologo necessaria sit, notius est, quàm ut super hac re prolixius dissertare sit opus.

ORATIO VI.

In laudem linguæ Græcæ, habita ab

ESAIA COERTENIO.

AGesilaum illustrissimum illum Spartanorum Regem, dixisse ferunt, tunc cum ex cursu rerum strenuè gestarum in Asiâ, domum

domum à legatis revocatus esset, omnibus se triumphis meritò, anteponere obedientiam Patriæ debitam: & in gravissimâ deliberatione apud Thucididem, Archidamus inquit hanc esse Patriæ disciplinam, ut cives studeant non subterfugere, aut eludere leges, sed his sine ullâ tergiversatione morem gerere. Ita & mihi arbitror esse honestum, ut D. Rectoris, qui mihi hanc dicendi provinciam imposuit, voluntati non invitus obtemperem, & juxta laudabilem Scholæ nostræ morem, ex publico hoc loco ad vos verba faciam. Multa fateor me ab hoc instituto deterrere potuerunt, inprimis tenuitatis meæ conscientia, & quod rudis adhuc, parumque in dicendo exercitatus, nihil quod auribus vestris dignum sit, & expectationi vestræ respondeat, à me adferri possit: tamen cum certò mihi persuadeam, vos majorem ponere in obedientiâ laudem, quàm in eloquentiâ, haud gravatè, hac quoque in parte, Gymnasii hujus legibus, & ordini me, quo par est animi affectu, subjicere decrevi. Veniam tamen mihi dari peto, obnixèque à vobis contendo, ut de linguæ Græcæ laudibus in ornatissimâ hac Auditorum coronâ, me balbutientem magis, quàm orantem, pro solitâ vestrâ benevolentia, audire, & Orationis meæ cursum aurâ lenitatis, ac facilitatis vestræ adjuvare haud dedignemini.

Ut qui fontem in origine sui secat, flumina exhaurit, & quidquid à fonte fœcunditatis affluit agris, quos macie suâ paulatim emori cernimus, ac quasi fatiscere: ita mihi longè à studiorum suorum scopo aberrare videntur, & sublimiori quam intendunt doctrinæ sterilitatem inducere, speratamque in semine suo messem suffocare, atque adeò à radice succidere, qui linguam hanc quam laudandam suscepi superbè fastidiunt, & aspernantur: cum omnis solidioris literaturæ adeps, ac melior succus, ab ejus studio, tanquam à matutino rore, & imbre defluat. Nam si linguæ hujus præ-

præstantiam recto judicii oculo æstimemus, quid hac unâ splendidius? quidve ad disciplinas capessendas utilius, ac magis necessarium? nempe quâ velut Delphico gladio ad omnia, & ubique uti conveniat. Latina enim eruditio, citrà Græcismum manca est, nec illam recipit solis concessam Atticis venerem. Apud Latinos rivuli vix quidam sunt, & lacunæ lutulentæ: apud Græcos fontes purissimi, & flumina aurum volventia. Nam Græca, ut nullo dictionis exoticæ fuco inquinata est: ita erudita est admodum, & locuples, & multa de naturâ rerum, de moribus, de Philosophiâ, de legibus, de Medicinâ, de pietate, græcis literis sunt consignata, quæ ex ipsis fontibus, & facilius hauriuntur, & purius. Quid quod, quemadmodum Latina, alias copiâ suâ, atque elegantiâ ditat: sic græca (linguæ enim ut auri divitiæ quædam sunt) tum Latinam ipsam, tum alias quoque auget, & adornat, liquidumque rerum sensum fœcundè, & facundè repræsentat. Quæ enim vis illi, & quæ dictio? quantum etiam inserit? Neminem certè unquam jejunum dimittit, nunquam gratiarum, & leporum expertem. Illam qui seriò colunt, non in Patria sua, sed in ipsa Graciâ, cum magnis illis viris, quorum sapientiâ, ac eruditione non minus, quàm virtute sua, Populus Romanus incrementum cepit, quotidie versari videntur. Pugnant cum Homero, rusticantur cum Hesiodo, amant cum Anacreonte, plorant cum Euripide, cum Aristophane rident, in cœlum assurgunt cum pindaro. In Theocrito autem, Moscho, & Bione, verbis nullis dici, nullâ exprimi oratione potest, quantum rusticè procacem illam Musam, cum simplicitate, & suavitate linguæ maximâ conjunctam, depereant. Donec tandem more Romanorum, ad privatum in scribendo usum, atque ad imitationem, quidquid ibi legunt, conferant, & uberrima tum rerum, tum verborum fruge, pascere, ac imbuere sermonem suum incipiant.

piant. Quid mirum? cum omnis doctrinæ elegantia, omnis cognitio digna hominis ingenui ſtudio, verbo, quicquid uſquam eſt politiorum diſciplinarum nullis aliis quam Græcorum libris, ac literis contineatur. Viderunt hoc olim Poëtæ, magni illi ſapientiæ magiſtri. Vidit Maro qui non aliâ de cauſâ, ex Homero magnam Æneidos ſuæ partem tranſſumpſit: quàm verò feliciter Georgica ſua, ad Heſiodi imitationem compoſuerit, Bucolica pari ſucceſſu ad Theocriti expreſſerit facilitatem, Critici omnes uno ore teſtantur. Vidit & hoc, eloquentiæ illud miraculum CICERO, qui licet proprietatem Romanæ linguæ, ſimul cum lacte materno puriſſimo ſeculo, ex ipſo Latinitatis penu hauſerit, aliunde tamen divinum illum ſuum ſermonem majoribus incognitum, poſteris omnibus tam admirabilem, deprompſit, & aliâ longè quàm latinâ exercitatione, & auxit, & aluit. Ille enim quo inter alios excelluit ſermo, non in Italiâ natus, ſed è Græcorum ſubactiore diſciplinâ, in Italiam traductus, fecit, ut ſola Ciceronis oratio, præ reliquis omnibus Romanis, qui illo ætate aut ſuperiores, aut pares fuêre, ſub Regibus, Decemviris, Principibus, non colore ſolum nativo purè tincta, ſed & Atticarum venerum ſucco, plenè imbuta, & Græcorum eruditione corroborata, tantum emineret, inter ſummos illius temporis Oratores.

quantum lenta ſolent inter viburna Cupreſſi.

Quis enim ſententiis, illo aut acutior, aut crebrior? quis verbis aut ornatior, aut elegantior? quis invictivis acrior? Docere vis? non alius Cicerone probat vel efficacius, vel apertius. Flectere? nemo illo facundior, nemo qui Auditorum animos rapiat magis, aut ſtimulet. Copiam amas? nuſquam ſupellex uberior: tori hic, ac quaſi verrens lacinia dictionum. Sublimitatem? nuſquam ſublimior, nuſquam altior. Inſigni omnibus, qui literas amœniores amant, documento, ne unquam

quam committant, ut græci illi sapientiæ fontes, unquam apud se, in despectum veniant, quorum maximè interest, his Musis græcanicis instrui. Nam si ipsa Latinitas, florentissima suâ ætate in ipso puræ, id est Romanæ locutionis centro ROMA, domicilio Imperii, in ipso Cicerone, omnium suffragiis uberrimo, & inexhausto facundiæ fonte, ad summum perfectionis apicem, sine græcâ linguâ non assurrexit, quæ illa sodes dementia est, in solâ latinâ quærere, quod Cicero ipse facundissimus ille Romuli nepotum, qui victurus quàm diu ulla nominis Romani exstabit memoria, absque græcâ non invenit? cur temere quis speret consequi, quod ille non potuit? cur imprudenter contendat, eam inire viam, quam ipse insistere noluit? cur ejus consilium detrectet, quem solum aut potissimum, ea in parte, & arte, tanquam summum ducem, sequendum esse, nemo non statuit? Quas igitur Cicero tam græcè quam latine declamare solitus, linguas sibi re ipsa utiliter, aliis exemplo prudentissimè conjunxit, & filio conjungendas injunxit, non in Philosophiâ solùm, sed & in ipsâ etiam dicendi exercitatione, absit ut earum studium, & amor nostris unquam animis exolescat, aut aliquà in contemptum veniant, quæ summam laudem merentur. Sacra enim Iura, & quæcunque altioris notæ studia sunt, his fulcris nituntur, his deliciis ornantur. Quæ enim, obsecro vos, lingua plures vel scientias, vel benè videndi præcepta tradidit, & ad posteritatem transmisit? Amplius: Quotaquæq; plures, eosque clarissimos, in omni disciplinarum genere Scriptores exhibuit? non in Græciâ tantum, sed & in Italiâ ipsâ, & mediâ Româ, reginâ orbis, domicilio Legum, & gymnasio literarum. Ubi Græcorum lingua, ipsa propemodum Latinâ vulgatior fuit: & in eâ viri magni, & celeberrimi græcè scripserunt: ut Ælianus cujus, quamquam Italiam nunquam egressus sit, græcæ exstant histo-

riæ : item Plutarchus , Strabo , Dionyſius, Appianus , Diodorus, & innumeri alii , qui Romæ vixerunt , illicque ſcripta ſua græco ſermone ediderunt: quemadmodum in Syriâ , & Ægypto Ioſephus , & Philo Iudæi , græco quàm nativo uti maluerunt. Et ut rem verbo complectar , quæ tandem lingua eſt, quæ diſciplina, quæ huic Colonias non duxerit ? & indidem ceu è publico quodam mercatu doctrinæ , ſcientiæque , ſupellectilem non compararit ? aut potius tanquam ex uberrimo omnis Sapientiæ fonte , rivos non diduxerit ? Hic enim elegantiæ , hîc literarum promptuarium , muſæum Orbis, eruditionis emporium, & Muſarum ac Gratiarum omnium auguſtiſſimum quoddam Sacrarium fuit. Et ut Homerus ille doctrinæ paganæ fons , de Oceano canit.

ἐξ οὗ (inquit) ποταμοὶ , καὶ πᾶσα θάλασσα
Καὶ πᾶσαι κρῆναι, καὶ φρείατα πάντα νάουσι :

Ita ex hac linguâ, veluti quodam bonorum omnium mari , diſciplinæ , artes , ſcientiæ atque adeò ipſa elementa manarunt. Hinc Rhetorica, Dialectica , Grammatica, Poëtica ; hinc Mathematica, Politica , Ethica, Phyſica, Methaphyſica, & ut verbo abſolvam , univerſa Philoſophia , diſciplinarumque omnium Cyclopœdia , & orbis. Quæ omnes artes, Græcos etiam nunc fontes redolent. ut ne omnia quidem alia quàm nativa , & Græca admittant. Eximia mehercule , cum utilitatis hujus linguæ , tum neceſſitatis documenta ! Nam ut alias prætercam diſciplinas, & ad Iuriſprudentiam veniam , ſacram illam Reip. humanæque ſocietatis , ac pacis tuendæ magiſtram , quis ſanæ mentis non videt , J U R I S noſtri originem , & Reipublicæ conſtituendæ formas , Romanos à Græcis petitas , inſtituiſſe ? Quis diffiteri poteſt , Romanis linguam græcam adeò familiarem fuiſſe , & in deliciis habitam , ut nihil apud eos differret Græcenè, an Latine , vel ſcriberent , vel loquerentur ; & vel maximè olim Iuriſconſulti , cum utriuſque lin-

linguæ peritiſſimi eſſent, non exiſtimarent quemquam fore tam impudentem, aut ob omni ratione alienum, qui ad hanc facultatem animum adjungeret, niſi & ipſe græcâ literatura inſtructus eſſet. Unde non rarò è Græcorum theſauris, χιμήλια proferunt, quibus in legum interpretatione utuntur. Adhæc ſententias Græcorum Philoſophorum, Poëtarum, Oratorum, tanquam gemmas, & Orationis lumina, ad res ſignificantius exprimendas, ſubinde inſerunt. Animadverterunt enim non modò verborum lenociniis, ſed & ſententiarum gravitate, ſcatere literas humaniores, quæ etiam teſtimoniorum, & judicati, non rarò vicem obtineant, & vim. Sic Solon, magnus ille νομοθέτης, & è ſeptem Græciæ ſapientibus unus, Homeri verſibus, ſententiam ſuam Iudicibus approbaſſe fertur, ut videlicet Salamina inſula, à Magarenſibus occupata, adjudicaretur Athenienſibus, abdicatis Megaræis.

Sed doleo ex intimo animi mei ſenſu, imò indignor, cum ævum hoc video (ſive hæc pœna ſit, ſeu viciſſitudo rerum fatalis) paulatim inclinare ad barbariem. Hodie enim, quàm multos videre eſt hoc tam erudito ſeculo, in tanta luce ac ſplendore diſciplinarum, quibus nihil proclivius eſt, quàm dulcia hæc antiquioris literaturæ mella aſpernari, & purioris ſapientiæ favos? qui cum loqui neſciant, hoc unum Aſini rudunt, Græca eſſe, legi ideò non poſſe, non debere: φύσεως ἐνδείᾳ ut ſcribit Platonicorum mellitiſſimus, καλακοσματίζοντες, graculi, non græculi, τὰ μὴ δυνάμενα χωρίζεσθαι. Quia labores, qui ad ea ducunt, aut detrectant aut horrent: ſuperbè reſpuentes, nobiliores has Muſas, ut honeſtè neſciant, rati jura tractari poſſe ſine his adminiculis, & ſufficere ſi vel leviter libatâ Latinitate, per Sacra Themidis ſtatim, & primo pedatu ad honores proſiliant, & ad Rempublicam vocati, nihil præter barbam, & togam adferant. Scilicet inertiæ jam reve-

enim remigia sunt, atque alæ sine quibus ad majora illa scientiarum cacumina evolare perquam difficile est. Quid? non tanti vobis est Plato, non Aristoteles, quo homine Græcorum nemo plura novit, non ipsa denique Sapientia, ut illius linguam addiscatis? Plurisne vobis erunt Interpretes? Pluris vobis, desidia, eruditionis omnis, ac doctrinæ profligatrix? Aut eruditionem, esse creditis verba, & voces; ut ligna lucum? Catonem imitamini, qui esse maluit, quâm videri. Doctrinam amatis? non oscitando, & pandiculando; sed agendo, sudando, vigilando, acquiritur. Non de nihilo, Musas poëtæ in arduo montis, sedem suam habere fabulati sunt, & labores, sudores, vigilias, ad earum artium excubare voluit Antiquitas sapientiæ magistra. Sciebant enim viri prudentissimi, non alia lege, & conditione obtineri. Hac viâ Veteres illi quos admiramur ac suspicimus sapientiæ proceres, vulgo sese exemerunt: hac se supra ceteros mortales extulerunt; hac gradientes non modo floruerunt inter æquales suos, sed in omnem posteritatem nomen sibi ac decus immortale pepererunt. Græci enim quâ aliâ ratione evaserunt toto Orbe tam laudabiles, quam quod cæteras quas illi barbaras vocabant, nationes omnes doctrinâ, & ingenio anteirent? Unde tantum nomen, *Qua sidus currit utrumque* sortitæ sunt Athenæ? nempe quod haberent eximios literaturâ ac sapientiâ viros. Vos viam hanc insistite, & quæ summus ille naturæ Parens, doctrinæ semina, in vos contulit, fovete, colite, maturate. nihil enim est, quod non assidua meditatio facillimum reddat. Quò emenso tandem feliciter studiorum cursu, operam vestram Patriæ, ac Reipublicæ, cui crescitis, devotum eatis, & communi amicorum applausu, parentum gratulatione, bonorum denique omnium voto, non civium solùm partes sustineatis, sed & boni Magistratus. Nam & vos ex eo ligno estis, unde tales fabricantur

vobis exploratissimum est. Adolescentem denique me, apud vos dicere, ideò me minus sollicitum habet, quod sciam non solum, non invideri solere huic ætati : sed etiam faveri, & videam à vobis Iuventutem hujus Scholæ, ad optima, & præstantissima quæque, honorificâ præsentiâ vestrâ, & applausu, haud parum concitari. Quamobrem consuetudine magis, quàm quod ita necessarium judicem, Auditores humanissimi, à vobis quâ possum animi demissione contendo, ut mihi causam Christi, contra Iudæos agenti, & salutarem nobis tot jam retrò seculis adventum; qualicunque Oratione asserenti, exigui temporis usuram, & attentionem largiri ne dedignemini. Et ut sine longis verborum ambagibus, in arcem causæ penetrem, & liberè id quod sentio eloquar, posthabitis Iudæorum deliriis, qui Messiam promissum olim Patribus, exspectant adhuc, & desiderii penè tædio contabescunt: nos Christiani in meliori longè Scholâ edocti, advenisse eum jampridem credimus, & palam profitemur, Scripturarum quæ apud utrosque valere debet, authoritate nixi. Quæ ut nobilis hujus controversiæ, arbitræ sunt : ita adventus ejus signa ἀναμφισβήτητα, nec non tempus, locum, modum, aliasque circumstantias, non obscurè commonstrant. Insignis locus est apud Mosem capite 49. Geneseos, ubi inter cygnæas illas voces, quas Iacobus Patriarcha edidit, paulò post moriturus, has quoque Dei spiritu afflatus, protulit: *Non recedet sceptrum à Iuda, & Legislator è medio pedum ejus, donec venerit Siloh.* Genes. 49. 10. Hanc prophetiam, quis sanæ mentis non videt impletam esse, in Christo? qui in ea nasciturus incidit tempora, queis si unquam ablatum à Iudæis est sceptrum. Romani enim redactâ sub potestatem suam Iudæâ, Herodem Antipatri Idumæi, id est exteri filium, Regem constituunt. qui ut facilius rerum potiretur, splendidiores quosque, ex tribu Iuda enecat, Ar-

chiva, & Genealogias confundit, aut comburit: adeò ut nemo hodie Iudæus (ipsorum conscientiam testor) genealogiam suam proferre certò possit: Sacerdotes pro arbitrio, nullo legis, nullo tribuum discrimine creat: Sanhedrin denique, id est septuaginta & duos Senatores, ex domo Iuda, Regibus assidere solitos, è medio tollit, inque eorum locum exteros substituit: imò quod monstrosum planè, & prodigiosum, ne proprio quidem filio parcit, ut Messiæ adventum intercludat. Acne quis forte hanc aliquot dierum, aut annorum eclipsin, ac deliquium fuisse arbitretur, ab eo tempore, quod suprà mille & sexcentos annos excurrit, nullum apud Iudæos, Iudæum extitisse docent Annales, docet experientia, qui vel in minimo Orbis terrarum angulo, ullum exercuit imperium: adeò ut vel in hunc diem adhuc, sine Lege, Republicâ, Sacerdote, Iudice, nullis genealogiis, turbatis ac disjectis tabulis, incertisque tribubus vivant, contemti apud omnes, & exosi. Addamus, quod ab eo tempore, apud Iudæos, nulli Prophetæ extiterint, nullæ à Deo consolationes, nulla dona extraordinaria, nulla tribuum ipsarum cognitio. Nempe quia prophetiæ, quæ Messiam præcipuè spectabant, impletæ erant; & quia natus ille, cujus causâ genealogias certas esse oportebat. En igitur Auditores, tempus adventus Messiæ, prædictum quidem olim, sed in Christo impletum, quatenus eo nato, regnum in exterorum manus devenit, & Senatus Iudaïcus planè exterminatus est, quod non antea evenisse testantur historiæ. Sed pergo. Scimus Hierosolymæ, duo Templa fuisse, primum à Salomone exstructum, destructum à Nebucadnesare: secundum annuentibus Cyro, & Dario Persarum regibus, à Zorobabele ædificatum, eversum deinde à Tito Romanorum Imperatore. Iam de secundo Templo Aggæus propheta, sic loquitur: *Quis est ex vobis reliquus, qui viderit domum istam in gloriâ sua*

priore

priore, & qualem videtis eam nunc? Agg. 2. 3. Nempe quia ad prioris splendorem, & magnificentiam, non accedebat. Attamen dicit idem Propheta vers. 9; *major erit gloria domus hujus posterioris, gloria prioris*; & alibi. *commovebo*, inquit. *omnes gentes, & veniet desiderium omnium gentium, ac replebo domum istam gloria, dixit Iehova Deus exercituum.* Hoc verò omnium gentium desiderium, quodnam sit, quis sodes nostrum, non intelligit? Christus nimirum, qui aliâs *exspectatio gentium* dicitur: Is in quo omnes gentes, benedictionem consequentur; quique Arcam, Urim & Thummim, & Prophetiam, & quicquid in primo Templo refulsit, non modò abundè compensaret, sed & longè superaret.

Sed ne solis temporis circunstantiis, & hujusmodi signis, immorari videamur, quæ externa sunt, Oracula ipsa, & Vaticinia prophetica expendamus, quæ unanimi consensu, quotquot sunt, digitum quasi in Christum intendunt. Prophetæ Messiam nasciturum ex Virgine dixerunt. Inter alios Esaias: *Ecce*, inquit, *Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabunt nomen ejus* עמנואל. Esai. 7. 14. Euangelium, Mariam matrem ejus, virginem asserit. Prædixerunt nasciturum, in oppido Bethleem, & quidem inopinatò. Factum. Aliquot à nativitate diebus, narrant Euangelistæ, Iesum in Templum allatum fuisse, Luc. 2. 25. Deo secundum legem offerendum, atque ibi Simeonem virum pietate, ac vitæ innocentiâ insignem, à Spiritu Sancto admonitum, non visurum mortem, antequam Messiam Domini vidisset, Iesum adhuc infantulum ulnis amplexum, erupisse in has voces: *Oculi mei viderunt salutem tuam.* Iam antequam sese patefaceret Messias, præcursorem pollicentur Prophetæ. Inter alios Malachias: *Ecce*, inquit, *ego mitto legatum meum, & verret viam ante faciem meam, & statim veniet ad Templum suum Dominator, quem vos quæritis.* Malach. 3. 1. Hæc Prophetia

phetia in nullo alio impleta, quàm in Christo. Nam paulò antequam prodiret in publicum Iesus, Præcursoris munus obiit Iohannes Baptista, tanto cum populi applausu, tanto concursu, ut Procerum omnium odia, & invidiam in se pertraheret. Sed quod admiratione dignum, non ita multò post, hic qui populi vota, & studia in se unum converterat, Iesu adveniente, & quidem ignoto, cedit ultrò, & fasceis submittit digniori: adeò ut magni illius Magistri; prodeunte Iesu, nusquam discipuli compareant, omnibus ad Iesum, instinctu ejus, & hortatu, certatim confluentibus: quia non sibi illos instituerat, sed Christo. Cujus si vitam consideremus, quid nisi umbrarum Veteris Testamenti est corpus, & eorum omnium, quæ de Messia prædicta sunt olim, substantia vera, & effectus? Expendite quæso mecum, quis adventus Messiæ finis? certè non alius, quàm humani generis salus. Quæ regni eius natura? non aliud quoque quàm sanctum, & spiritale. Hæc si ad Iesum referas, in quem melius convenient, & de quo veriùs dici, aut credi queunt? Conciones enim ejus quò spectant, nisi ad remissionem peccatorum, ad regnum cœleste? Discipuli quidem importunè, *Domine quando restituturus es regnum Israelis*, Luc. 17 20. imaginantes sibi imperium aliquod Cyri, aut Alexandri, & in eo honores, dignitates, triumphos, spolia. Sed ad hæc quid Iesus? de Regno cœlorum respondet. *Imò*, inquit, *minimus erit*, *qui maximus esse voluerit*, *ducemini ante magistratus*: ubi jam imperia? *vexabimini*, *ligabimini*, *crucifigemini*. Lucæ 12. 11. ubi jam triumphi? *faciam ut intelligatis quot & quanta meo nomine*, *pati oporteat*. Actor. 9. 16. ubi jam spolia? ubi dividundæ bello subactæ provinciæ? interim *beati eritis*, *qui hæc omnia meo nomine patiemini*, *& qui perseverabit usque ad finem servabitur*. Matth. 10. 22. Hæc doctrina ejus Auditores: & quis sibi ab eâ splendidum quid? quid augustum polliceatur? Cujus prima lex

est,

eſt, abnegare ſe ipſum, odiſſe patrem, matrem, conſanguineos, benedicere iis, qui nobis maledicunt, bona, fortunas, opes, contemnere, vitam denique non periclitari ſolum, ſed perdere Chriſti causâ. Quid diſſentaneum magis rationi humanæ? quid à ſenſu communi (ὐ γὰρ ςέργω λέγειν τὶ πικρότερον) quid à naturâ magis alienum? & tamen doctrinæ hujus adeò deſpectæ, atque odioſæ tanta fuit vis, tanta efficacia, ut viginti plus minus annorum ſpatio, Orbem univerſum Chriſtianis repleverit. Quin & ipſa Imperia, quæ de venturo Chriſto, nihil audiverant, ad obſequium Ieſu convertuntur, & prædicationi Euangelii obſecundant, antequam nomen, ſaltem nominis cauſam intelligant. Illi ipſi denique Imperatores, ſub quibus dira omnia paſſus eſt, convitia, ſarcaſmos, torturas, verbera, mortem denique ipſam, eamque maximè ignominioſam, honores ei divinos, & templa, ſacella, aras meditantur. Hic quid dicam Auditores? Certè divina hîc eſſe omnia, & ſuprà ſortem humanam longè aſſurgere, quæ in Scripturis de Chriſto prædicantur.

Nam ut altius provehar, in altum hoc Sapientiæ. Promiſerunt Scripturæ Meſſiam, Deum & hominem, qui à ſpiritali ſervitute, genus humanum liberaret: ſed quia ſine lytro, ſeu pretio nos redimere non debuit; pretium autem Redemtionis noſtræ, quia infinitum, non niſi Deus & homo perſolvere potuit; Homo quidem ut pateretur, Deus & vinceret, ſequitur duas illas in Chriſto naturas, neceſſariò requiri. Et quid clarius, quid manifeſtius, de Meſſia teſtantur Prophetæ. Pſal.45. *Solium tuum Deus in ſeculum: diligis juſtitiam, & odio habes impietatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ, ſuprà conſortes tuos.* Pſal. 110. *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum:* & paulò poſt, *Tu es Sacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech.* Sedere ad dextram Dei, Sacerdotem æter-

æternum esse, Deum appellari, ejusmodi sunt ut nemini homini tribui possint. De naturâ autem ejus humanâ, quàm luculenta passim in Scripturis testimonia? Genes. 3. 15. *Semen mulieris conteret caput serpentis.* Esaiæ 7. *Virgo pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emanuel.* Esaiæ 9. *Puer nobis natus, filius nobis datus est.* Quæ omnia Christo convenire, quis non videt? & ut hoc cuique vestrum luce meridianâ clarius appareat, aciem quæso mentis vestræ intendite, in verba Angeli, ad Mariam: Luc. 1. 35. *quod*, inquit, *ex te nascetur, vocabitur filius Dei.* Quod gentium ille doctor, clarius exprimit, dicens: *misit Deus filium suum, natum ex muliere.* Galat. 4. 4. Ut autem videatis, quàm pulchrè sibi constet, audite quàm disertè alibi; *Christus*, inquit, *ex Patribus secundum carnem, qui est Deus super omnia, benedictus in secula.* Rom. 9. 5. Quam filii Dei incarnationem in epistolâ priori ad Timotheum, *magnum pietatis mysterium* appellare non dubitavit, ubi ita exclamat; *Magnum pietatis mysterium, Deus manifestatus est in carne:* 1 Tim. 3. 16. quem & in actis Apostolicis Ecclesiam suo sanguine redemisse affirmat. Actor. 20. 28. O cœcam ergo, & plus quàm cœcam, & impiam Iudæorum gentem! O pertinacem! quæ in tam claro lumine, Solem justitiæ DN. JESUM CHRISTUM, pro verò olim promisso sibi Messia, non agnoscit. Ille enim est, semen illud mulieris, promissum in Paradiso: ille semen illud Abrahæ, in quo omnes gentes benedictum iri prædixerat: ille filius Davidis, ut affirmat, Apostolus in epistolâ ad Romanos. Rom. 1. 1. Qui ut nasci, sic mori, & pati etiam pro nobis voluit. Et de passione ejus, ac morte, quàm præclarè, quàm eximiè propheta Esaias, adeò ut Euangelista potius, quàm Propheta esse videatur, ita ad amussim omnia commemorat, non tanquam futura, sed præsentia. Nam de Christo loquens: *Non forma ei neque decor, despectus fuit, & contemptus inter viros:*

verè languores nostros ipse tulit, & vulneratus est propter pravaricationes nostras: omnes nos sicut oves erravimus, sed IEHOVA conjecit in eum iniquitates omnium nostrûm, quamvis iniquitatem non fecerit, nec dolus fuerit in ore ejus. Quis in hoc textu, non videt carcerem, dolores, vulnera, & mortem *IESV?* Quis non humilitatem ejus, & innocentiam? carceres inquam, nobis in libertatem versos? dolores, in gaudium? vulnera, in clementiam, & medicinam animæ? mortem, in vitam? justitiam denique, in justificationem? Supplicium in remissionem?

Scio hîc multa nobis à Iudæis regeri, quibus testimonia, & loca Scripturæ tam peremptoria eludant, & fucum faciant veritati. Sed inter alia, nihil est, quo magis offendi solent, quàm humiliatione Christi, carneis hisce oculis despicabili. Ecquis verò, inquiunt, *IESVM* eo habitu, Christum aut Messiam esse, unquam suspicatus esset? Imò ejus, qui humiliandus veniebat, qui crucifigendus exspectabatur, quis aptior, quis convenientior habitus esse debuit dum major homine Devinitatis opera per carnem edidit? Exspectarunt magnificum; promittebatur pauper. Prælia meditantem, & pugnas, victoriis, ac triumphis insignem: prædixerant Prophetæ convitiis, plagis, & verberibus excipiendum. Math. 26. 27. Magno comitatu; asino vectus Hierosolimam ingreditur. Luxu, & opibus diffluentem: panis vero ejus aceto maceratus, calix amaritudine permixtus. Finxerunt sibi aut pacem Salomonis, aut Alexandri victorias: Sed venit ut iram Dei placaret, nosque ei reconciliaret; ut Sathanam armis exueret, & Iudæos cum gentibus sociaret. Horum adventuum uter quæso, tum ad gloriam Dei, tum ad Messiæ decus, facit magis? Mundum certè Messias imperio suo subjicere debuit. Sed utrum gloriosius erit, utrum divinam ejus Majestatem, & potentiam patefaciet magis, si imperio accinctus, an

si omni

si omni ope humanâ destitutus, munus suum perfecerit? Si pœnarum, si suppliciorum metu, an sola Verbi sui prædicatione, homines sibi tributarios fecerit! Splendidius, triumphabundus, an cruci affixus? vivus an mortuus? hostes cædens, an ultrò cedens? Res ipsa loquitur Auditores, & quid opus lucernâ Diogenis, ubi sol meridianus? Dicamus igitur, non potuisse Divinitatem suam splendidiorem reddere, quàm in adventu suo vili, & contemtibili: virtutem, quàm in infirmitate suâ, & ἀῤῥωςίᾳ: potentiam, quàm in debilitate: gloriam, quàm in contemptu: æternitatem, quàm in morte? resurrectionem, quàm in sepulchro: omnipræsentiam, quàm in absentiâ. Et si aliter ad nos venisset, gloriæ partem, homo sibi vendicasset, & quò potentior, eò levior victoria foret, & quò in oculis hominum splendidior, eò Divinitas ejus minus emicuisset: ac eò etiam tum Iudæi, tum Ethnici & remotiores à culpâ, & propiores veniæ, & excusationi fuissent. Eant nunc, & humilitatem ejus quantum lubet, obtendant, hanc unam traducant, fugillent, rodant: nos nos Christiani eam colimus, veneramur, amplectimur, & in hac summâ Christi humiliatione, Majestatem ejus suspicimus, Divinitatem adoramus. Nam si natus eo die, loco, modo, stirpe, parentibus, quibus dilucidè, disertè, præcisè, multis ante seculis, multis ante seculorum decadibus, à Prophetis erat designatum, quæ nec homo per se nosse poterat, nec ulla creatura aut docere, aut addiscere, quis quæso dubitare jure potest, aut debet, quin illi præcones fuerint verè θεόπνευςοι qui Regem mundi, in Mundum adventantem, prænunciarint? Et CHRISTVM, non alium, verum illum esse Messiam, qui prophetias illas, suo adventu impleverit? Cujus quidem ortus, & nativitas ut ut primâ fronte alicui obscura, & ignobilis videri possit, si matrem pauperculam famâ obscuram, opibus tenuem, fabro nuptam, si præsepe, si fascias, si lo-

si locum & occasionem nascendi consideres: at non item, quin longè aliter videbitur, si eundem qui sic natus est, Deum fuisse cogites, natum ex virgine, loco & tempore jam ante designatis à Prophetis, eundemque ab Angelis Pastoribus euangelisatum, tum à Magis ut Regem Iudæorum adoratum, atque ob id ab Herode, martyrio destinatum, & Angelo monitore in Ægyptum ablegatum, moxque à morte Regis inde revocatum quo omnes de se & in se typos adimpleret. Nam si natus ex Virgine; si natus in stabulo, depositus in præsepi, vilibus pannis, & fasciis involutus, ut infans vagiit: Angelos habuit Nativitatis suæ præcones, & nuncios. Si esuriit: millia aliquot hominum paucis panibus, ac pisciculis saturavit. Si sitiit: aquas vivas siti restinguendæ propinavit. Si defessus à viâ: defessos mole, ac pondere peccatorum ad se vocavit, & refecturum promisit Si vectigal solvit: didrachma pisci imperavit. Si obmutuit ut agnus: libertatem loquendi nobis dedit, apud Patrem. Si spinis coronatus; Regis, & Imperatores ad genua sua, prostratos habet, & ad ipsius pedes diademata ultrò abjicientes, dæmonas ipsos victos, & revinctos, frænatos, & obmutefactos. Quæ hic Auditores elucet in singulis Majestas, quæ Sapientia, & quam omnia Mysteriis fœta? Si denique obiit, & spiritum emisit: potestatem resumendi habuit. Si morte ignominiosâ: at quot & quanta in ea Divinitatis signa se prodidêre, ruptura Aulæi, inaudita ante, & invisa Solis obscuratio, & terræ motus? Totidem in summâ humiliatione, Majestatis ejus argumenta Vnde enim illa? nisi à virtute plus quàm humanâ, plus quàm Angelicâ, plus quàm quæ in creaturam ullam, in creaturas simul omnes cadere possit.

Hunc ergo, ut finem dicendi faciam Auditores, tanquam unicum MESSIAM amplectamur, omnemque in eo fiduciam repositam habeamus.

Nihil nos ab ejus professione deflectat, nihil deterreat.

Non si terra mari miscebitur, & mare Cælo.

Quid enim Christi cognitione dignius? quid salutarius? Dignius? *in eo* enim *absconditi sunt omnes thesauri sapientiæ*. Salutarius? *Hæc* enim *vita æterna, ut te cognoscant esse illum solum verum Deum, & quem misisti IESUM CHRISTUM.* Hæc cura igitur, curis omnibus longè antistet, Christum cognoscere, cognitum amplecti, amplexum venerari: Huic soli vivere, huic mori. Humana, enim hæc quid sunt, nisi jactationes, & fluctus? in quibus nihil firmum est nisi ad anchoram ea alliges Veræ Pietatis, quæ magis corde quam ore; factisque magis exerceri debet, quam verbis. Donec tandem emenso vitæ curriculo, nos æternæ illius beatitudinis consortes faciat, quæ nullis temporum spatiis circumscribi, & quam nemo mente assequi, nemo cogitatiome complecti potest. Dixi.

ORATIO VIII.

Parænetica ad Studiosos, ut in studiis, devoratis omnibus molestiis, constanter perseverent, *habita à*

JACOBO NISA.

Midam ajunt, illum Phrygiæ Regem pecuniosissimum, quod Bacchum hospitio excepisset, à Diis immortalibus impetrasse, ut quidquid vellet optaret, optatumque referret, quod peteret. Optasse autem illum, quâ erat πλεονεξία, & immensâ auri cupidine, ut quidquid attigisset, in aurum illicò verteretur. Stultum mehercule votum, & eâ quæ secuta est, pœnâ dignissimum! Nam cum cibus, & potus manibus attrectatus, ut ori ingestus, in aurum protinus converteretur, sensit tandem homo fatuus,

tuus, medias inter opes inops, quàm imprudenter optasset, petiitque à Libero patre, ut munus illud quantumvis speciosum, sibi adimeret. Istud verò Caligulæ quale est, quem identidem cædes, famem, pestem, incendia, terræ motus, inundationes optasse, queri etiam solitum fuisse, memoriæ proditum est, quod non calamitate aliquâ inauditâ, tempora sua insignirentur. Quanto laudabiliora Augusti, & Tiberii Impp. vota extiterunt? quorum ille Scipionis fortitudinem, & Cæsaris fortunam à Diis contendit: hîc tantisper ut viveret, optavit, dum Reip. ac Patriæ suæ prodesse posset. Verum hos post se omnes, longo intervallo relinquere mihi videntur illi, qui vota sua aliò convertunt, quibusque nihil adeò cordi est, & curæ, quàm ut in studiorum suorum cursu, ad doctrinæ, & eruditionis fastigium enitantur.

Quo nihil ego, in rebus humanis dignius esse censeo, nihil præclarius. Illa enim est, quæ mentem perficit, judicium format, ingenium acuit, & quantò brutis longè præstat, animalium nobilissimum, homo: tantò hominem, homine ipso præstantiorem facit. Illa est, & quidem sola, quæ adolescentiam alit, senectutem oblectat, secundas res ornat, adversis perfugium, ac solatium præbet, delectat domi, non impedit foris, ubivis terrarum nos comitatur, & vel cum naufragio enatat. Sed quia multos cottidie video, studiorum difficultate, à laudabili illo consequendæ eruditionis proposito, deterreri, haud abs re me facturum putavi, si qualicunque hac mea Oratiunculâ, manum cunctantibus porrigerem, & multorum hac in parte tarditatem, stimularem. Vos interim Auditores, quâ possum animi submissione, obnixè rogatos volo, ut favore vestro, & solita in eos qui ex hoc loco declamare solent benevolentiâ, dicentem complecti, dignemini, ut si forte in obvias navicula mea Syrtes, minus secundis Euris impulsa,

illi

illiserit, æquitatis vestræ remigio, & cynosurâ, naufragii periculo integra emergat.

Aristoteles Philosophorum ille princeps, crasso cuidam, & obesæ naris homini percontanti: *quid esse discriminis inter doctos, & indoctos*, non insciè respondit *quod inter viventes, & mortuos*, haud obscurè innuens, qui corporum modò vitâ fruerentur, quam habemus cum pecudum genere communem, & externis tantum oculis Solem intuerentur, quem acutius longè cernunt aquilæ: animis verò quibus lucem, ac vitam donat literatura, nihil cernerent, eos ne hominis quidem appellatione dignos, & mortuos esse verius, quàm vivos, minimoque intervallo à lapideis differre signis: hoc nomine etiam inferiores quod statuæ sic delectant oculos, ut nemini noceant. At illi si vivunt, vivunt tantum, & aurâ omnis doctrinæ vacui, æthereâ solum vescuntur, qua & asini, tantumque à doctis differunt, quantum à videntibus, cœci. Præclarè olim Poëta:

ὁ γραμμάτων ἄπειρος οὐ βλέπει βλέπων:
Διπλοῦν ὁρῶσιν, οἱ μάθοντες γράμματα.

Ita profectò est. Nulla enim via ad veram prudentiam acquirendam compendiosior est, nulla ad Reip. moderandæ rationem assequendam expeditior, nulla ad laudis, ad dignitatis, ad honoris ad gloriæ immortalitatem adipiscendam planior: nihil denique in vitâ humanâ dulcius, nihil jucundius, nihil suavius. Sed vitanda hic si usquam improba *Siren* desidia: qualis eorum qui titulo, non re studiosi sunt, & præclari nominis appellatione abutuntur: qui inter grassationes, & pocula, atque in lustris, ganeis popinis magis, quam inter libros ætatem agunt. Ponite vobis ante oculos omnes ætatis humanæ partes; omnem publicorum temporum varietatem; omnes instituendæ vitæ rationes, & vias animo, & cogitatione percurrite, nullam omnino reperietis, quæ non ita litterarum auxillio indigeat, ut eas si quis sustulerit Solem ipsum

ipsum de Mundo sustulisse videatur. Eæ enim non tantum bene dicendi, verum etiam bene vivendi commonstrant vias: excitant in animis nostris igniculos gloriæ & quantus sit in virtute splendor, quanta in vitiis deformitas, edocent. Contra vana, vana sunt quæ miramur, in hoc fluxu, & refluxu rerum humanarum, & alimenta vitiorum sunt, non remedia, nisi mentem humanam naturâ cœcam, Sapientia eruditione commitata, regat, & moderetur. Quam qui possidet, verè sunt divites. Quod enim proprium divitiarum, contenti rebus suis, externa ista, levi, & spernente oculo delibant: sati s esse putant, quod est, nulla re egent, nihil sibi deesse sentiunt, nihil requirunt. Quin & cum Biante, in Vrbis patriæ capturâ, & excidio, inter micantes ubique gladios, & militarem in rapinam, tumultum, nihil de rebus suis asportantes, omnia tamen sua secum portant: ludibria hæc fortunæ has Mundi phaleras ne sua quidem putantes, quæ vulgus etiam bona appellat. Quia si abeunt, nihil auferunt, nisi semet ipsa. O prudentem verè Iuventutem, si hîc prudens! & si vitæ hujus vicissitudines, opumque instabilitatem seriò expendens, nihilque quidquam ad se pertinere, quæcunque à fortunâ vel dari possunt, vel eripi, animum ad doctrinam adjunxerit, & eruditionem. Cujus quotiescunque animo meo obversari solet præstantia, & quoties in seriam ejus cogitationem descendo, mirum, quantos illa mihi addat stimulos ut in cursu studiorum, intrepidè, ac constanter, perseverem. Quid? Homines, ut rem agant, & augeant, nullos subire detrectant labores, nullas molestias, Mundum omnem pererrant etiam extra Anni, Solisque vias, nullis itinerum invervallis, se patiuntur intercludi, nullis jugis, ac montibus sejungi, nullis fluminibus separari, nulla temporis, ac tempestatis injuria retardari, ut ea lucrentur, quæ fluxa sunt, vana; in casu posita, & puerilibus consentanea crepundiis? Et nos in parandâ

randâ eruditione, segnes erimus? cujus opes perennant, & possidentem nunquam destituunt? Has qui tenet.

Intactis opulentior
Thesauris Arabum, & divitis Indiæ.
ab alto
Infrà se cernens, hominum genus,
Latius regnat,

Literariâ hac instructus supellectile, & Palladio hoc insignis diademate.

Quam si Lybiam remotis
Gadibus jungat, vel uterque Pœnus
Serviat uni.

Sed regerentes hîc mihi audire videor, molles quosdam, ac delicatulos, arduam esse viam, & salebrosam, quæ ad literaturam ducit. Esto Auditores: neque enim illud eo inficias. Sed rebus maximis difficultatem proposuit Deus, nec alia ad doctrinam via est. Quid? Eruditionem citrà laborem parari, quis censet? disciplinas oscitantibus in ora delabi? venire in sinum dormientibus?

Errat. Laudis Herculeæ fundamentum, labor fuit. Nec alio fine prudentissimis Lycurgi consiliis, ac legibus olim instituta Spartanorum gymnica certamina, palæstræ, saltationes Pyrrhicæ, currus Achaïci, labores Isthmici. Nulla quoque re magis Vlysses, quàm labore cognoscitur, quantalibet prudentia fingatur. Si otiosus fuisset, latuisset. Labor Romuleos duces, Scipiadas, Camillos, Fabios, Curios, Fabricios, Metellos, aliaque periculis nota nomina, in excelsum Famæ theatrum, extulit.

Labori cuncta venalia sunt; &

Ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι.

Opes istas vulgares aurum, gemmas, argentum nonnunquam largiuntur ignavis, & immerentibus; sed quæ veræ sunt Opes voluerunt parari laboribus. Vt gemmas Natura altissimè recondidit: sic

sic quæ sunt optima, non nisi summo studio eruuntur: & ut una hirundo non facit ver: sic nec una dies eruditionem. Latissimum est scientiæ spacium, latius ignorantiæ. Nulli præclusa doctrinæ via est, omnibus patet, omnes invitat. Sed sudandum hîc si usquam, & certandum strenuè in hac palæstra. Ingenium, ut ferrum est, splendescet, si utaris: rubiginem contrahet, si recondas. Fateor quidem ad doctrinam capessendam, plurimum momenti naturam habere: Sed ingenium sæpe labor vicit: & naturam industria: hæderæ hac in parte imitatrix, quæ cum imbecillior sit, quam ut suis se viribus erigere & sustentare possit, altioribus sese pampinis, & ulmis involvit, involuta arctius se astringit, atque hoc modo per amplexum ab infimis ad suprema arrepit. Soli natura, si cultura deficiat, sterilescit: quantoque melior terra, tanto deterior fit neglectu. Contrà solum quod per duritiem, ligones vix admittit, aut aratri dentem, subactum jam, illicò fructuum ubertate luxuriat. Exempla vultis adducam? Intuemini mihi Ciceronem, Demosthenem, Platonem, Aristotelem, & alios penè innumeros, quorum mentionem facit Antiquitas: quos non illi labores, quas non vigilias, lucubrationes, incommoda perpessi sunt? quas non devorarunt molestias? quas denique non susceperunt peregrinationes: alii in Græciam, alii in Ægyptum, alii in Italiam, ut doctiores tandem redirent? Ita est Auditores Ambrosiam hanc qui vel tantillum delibavit, satiari ea nequit: quia mentis nostræ famem gustata semel, magis acuit, & irritat, & quò altius in nos descendit, eò (ita me Musæ ament) impensius placet, & minus molesta est. Quod si cui hoc fortè mirum videtur, prodeat in medium Chrysippus, seculi sui decus, qui studiis intentus, tanta sæpe voluptate perfruebatur, ut extrà se raptum, & velut exstaticum, cibi eum, & potus caperet oblivio. Prodeat Mathematicorum Coryphæus,

& solertissimus ille Orbium cœlestium scrutator, Archimedes, qui in Urbis suæ Syracusanæ direptione, ita affixus erat libris, ita defixus in studiis, ut prius hostilis gladii cuspidem corpore exceperit, quàm urbem in hostium potestatem venisse sentiret. O animum literarum amantem! O industriam hominis indefessam! O factum omni laude, prædicatione, monumentisque decorandum! diripiebatur Urbs ea tempestate opulentissima, effusi per vias milites, ut in quemque inciderant, sine ullo ætatis, sexus, ordinis discrimine, obvios contrucidabant: undique gladiorum radiantium fulgor perstringebat oculos: undique armorum sonitus, tubarum clangor, equorum fremitus, cadentium tectorum fragor, audiebatur: puerorum ejulatibus, mulierum lamentis, morientium singultibus, ac suspiriis, militum clamoribus, privata publicaque omnia, circumsonabant: ipsa Vrbs penè dimota, & convulsa sedibus suis, suorum civium in cæde ac sanguine natabat: cum unius hominis mens, in media civitate, dulci literarum illicio, nc patriam quidem Vrbem captam esse, nec hostem stricto gladio, effractis musæi foribus, cervici suæ imminere sentiret. Prodeat denique Solon, ex septem Græciæ sapientibus unus, qui cum in lectulo, morti proximus decumberet, inaudissetque assidentes amicos, de re quapiam submissè, ne ipsi molestiam pararent, disputantes, ille caput sustulit, & flexit ad audiendum; Interrogatusque. Quo fine tunc, aut fructu? nobilem illam vocem edidit, *Vt, cum istud sciero, doctior moriar.*

O discendi cupiditas! quid non efficis, ubi semel generosa ingenia occupasti? & quid in vita, aut ejus flore faciendum, cum ille hæc in morte? tenebatur homo sapientissimus, gravissima vi morbi, dejectus pene, & attritus jam vicinitate mortis, ab omnibus pene corporis partibus sensus abscesserat, egregius ille animus, mox liber ab angu-

angusto corporis tugurio, exilire cupiebat, cum quidquid supererat virium eò contulit, ut deficiente fere lingua, vocibusque interruptis, suum doctrinæ, cognitionisque desiderium indicaret, Quid mirum? Nam ut apes ad mellificium, aves ad volatum, aranei ad texendas telas formicæ ad grana frumenti, congerenda tacito quodam naturæ instinctu ducuntur. Ita homines quasi genio quodam, atque animi impetu ad rerum scientiam propendere, & ad eam tanquam ad Jasonis prædam, & ad Colchicum thesaurum ferri videmus.

Sed ut altius provehar, nec literarum deliciis solum, & amœnitati immorari videar. Quid? compendiosiorem ullam existimamus esse viam, ad honores, quàm per literaturam? Non arbitror, Illa enim est, quæ homines etiam obscurissimos, umbraticos, tenebriones ante, & humili loco natos, nobilitat, & in famæ theatrum producit. Illa quæ contemptos antè & abjectos, ad summas dignitates evectos, in augusto honoris solio collocat, & favorem Regum, ac Principum, benevolentiam populi & applausum, vel ringente invidia, demeretur. Exempla obvia sunt, Auditores, & in omni ævo. Socratem Sophronisco patre marmorario, & matre obstetrice natum, commemorant. Hic tamen admiranda sua in divinis & humanis scientia, ad tantum famæ & laudis fastigium assurrexit, ut nullus unquam extiterit, non solum hominis consensu, sed & Apollinis Oraculo, hoc viro sapientior. Euripidem quis ignorat, non generis quidem splendore (matrem enim habuit olera venditantem) sed doctrinæ præstantia, & ingenii monumentis, ita inclaruisse, ut nominis sui famam æternitati consecrarit? Demosthenis verò patrem cultrorum venditorem extitisse, memoriæ proditum est. Et quis hoc Oratore tamen disertior? quis eloquentior? ut vel hinc facile intelligi possit, veram gloriam non in opibus, & spoliis Pluti patris: sed in doctrina, sed

in eruditione positam esse. Quid Æschinem tympanistriæ filium? quid Epictetum, moris philosophiæ principem, quondam servum? quid Pindarum tibicinis filium? quid Anacharsin gente Barbarum, & crasso Schytarum aëre, atque ex vervecum patria oriundum? quid Demadem, olim piscatorem? quid denique Lucianum lapicidam? quid innumerabiles alios, in scenam producam? quorum ignorata nunc essent nomina, & æterno oblivionis tumulo recondita, nisi pennato hoc litterarum curru, evecti se ostendissent per ævum, & scriptis suis famam ab interitu vendicassent.

Hæc igitur, hæc inquam exempla, quorum pleni omnes sunt libri, plenæ Sapientium voces, plena Scriptorum vetustas, Juventuti Musarum Sacris initiatæ, & virtutis purpura tinctæ, æmulandæ, nec committendum, ut minor nunc quàm olim Majorum, in literis proficiendi sit ardor. Sed nimis multa fortassis de re minimè dubia. Quis enim nescit, nihil esse tam excelsum, tam splendidum, tantaque laude dignum, quod cum doctrina comparari possit? Itaque ut portum subeam, & vela Orationis meæ contraham, monet me Auditores, insignis vestra humanitas, & patientia, qua ne diutius abutar, hic pedem figo: illud prius à vobis commilitones mei, quo possum animi affectu contendens, ut mea non in aures tantum vestras, sed in animos descendat Oratio: cumque vos ad omnem laudis cumulum natura genuerit, ratio formarit, voluntas & studium accenderit, ne patiamini tantas dotes ulla negligentiæ labe deformari. Expendite quæso mecum, quid valeat Eruditio, quem præbeat usum. Et si quæ vos cepit unquam gloriæ, atque æterni nominis cupiditas, si studium virtutis, ac honoris, si clarissimorum virorum exempla vos movent, si doctrinæ vos præmia alliciunt, si honores, si purpura, si trabea, si infula, date, date quæso animum ad studia

litteras

litteras colite, eruditionem sectamini. Alios vulgaria atque obsoleta delectent, vos recondita hæc Sacra Musarum: illos humilia, vos sublimia: illos vilia, & abjecta, vos ardua: illos deterreat difficultas, vos acuat, vos exstimulet: illos frangat, vos reficiat labor. Videtis Athletas? oculi semper illis in metam: sic vobis mens in eruditionem, & in eum censum, quem ex Patriæ ruinis, secum asportavit, magnanimus Bias: non aliam quærite studiorum vestrorum, & laborum palmam. Cætera enim quæ fortunæ arbitrio, tum dantur, tum eripiuntur, fluxa omnia sunt, & lubrica; nec tam egregium existimo, illa habere, quàm contemnere, ad quæ non raró generis humani, cœca cupiditas obstupescit. Quid enim stirps, Patria, genus? quid forma, ætas, ingenium, quid honores? quid aurum illud quod tantopere admiramur? aut aurea ista Colchorum vellera quæ laboriosissima veterum Græcorum navigatione olim quæsita? Quid colossi, quid marmora, quid Mausolæa? Fumus sane, & funus sunt rerum mortalium omnia, & in ancipiti hac mutatione temporum, abeunt, abeunt inquam, nec eximere nos queunt, aut nostra, mortalitatis lege. Sola hic fama perennat, virtutis, & bonarum artium studiis comparata. Et hæ propriæ hominis sunt opes quæ non furto eripi, non incendio absumi, non naufragio absorberi possunt; quæ in pectore, & animi scrinio struuntur, non in arca: quippe quæ usu augeri solent, non minui, meliores fieri, non deteri, non senescere, non contingere malis ut opes: non ignavis, & immeritis ut honores; non etiam avocare homines à virtute: sed instruere: imò parata semper esse præsidia, & compendia: quæ nos tandem vita hac gloriosè defunctos, ad vitam meliorem comitantur, quam vobis omnibus, & mihi adprecor, opto, voveo. Dixi.

ORATIO IX.

In Senectutem,

Habita à

PETRO DUSSENIO.

CUm multa præclarè, summaque omnium cum laude, ab *Heraclito* dicta, factaque sunt, tum haud scio quicquam ne sit præclarius eo, quod in seriam descendens contemplationem miseriæ humanæ, in lachrymas indesinenter erupisse dicitur. Nec mehercule injuria. Et enim cum nihil in hoc Vniverso firmum sit ac perpetuum, nihil quod non crebris fortunæ mutationibus obnoxium sit, quis tam natura ferus, ferreusque inveniri potest, qui si cogitare de his incipiat, à lachrymis temperare sibi queat, animumque non identidem tristitia, atque ægritudine conficiat? Non mihi Auditores, inpræsentiarum omnes ad amussim miserias, ac calamitates recensere decretum, quæ hominem aut circumstant, aut incurrunt, Senum tantum in mentem conditio veniat. Ecquid obsecro vos, in ea ætate non ingratum, triste, luctuosum? quæ Sapientium judicio, morborum omnium & ægritudinum sentina est, & vitiorum officina? quam ut omnes optant, ita nemo consecutus, ea gaudet. Optima cum expectatur, onerosa sibi, aliis molesta est. Adeò ut qui olim omnibus eam votis expetebat, jam imago sui tantum, aut cadaver vivum, inter homines oberret. Ut enim ex amphora primum, quod est sincerissimum effluit, gravissimum quodque, turbidumque subsidet: sic in ætate illa decrepita, meliora prætervolant, deteriora succedunt. Ea quid tristius excogitari possit, non video, quæ hominem à rebus strenuè gerendis avocat. Et quem mihi dabitis Auditores, cui vel minima tantum

inest

inest virtutis militaris strictura (eos enim hic *quem lava in parte mamilla nil salit*, missos facio) qui eam non meritò exhorrescat, si quam semper reformidavit, imminentem sibi sentiat? aut aliqua tantum ejus subeat cogitatio, fore ut per eam præclara ejus obliterentur facinora, & perpetuo involuta silentio, in oblivionem veniant? Quemadmodum iis, quibus angina præcluduntur fauces, cum alios edentes conspiciunt, accenditur in iis cibi sumendi appetitus, sed frustra: sic Senibus, cum aliorum res gestas audiunt; simulque quid in adolescentia ipsi, quid in adulta ætate præclari gesserint, recordantur, *subit* quidem *ira cadentem ulcisci patriam, & sceleratas sumere pœnas*: sed vetat senilis imbecillitas, & querula valetudo, vetant tremulæ manus, ægritudines, morbi, deliquia animi, vetat corporis senio attriti languor & μαλακία: ut verè in senes ad unum omnes, quadret illud Hecubæ ad maritum *Priamum*, in enervi & decrepita senecta, *Trojam* captam, irrito conatu, & frustra defensare volentem:

Non tali auxilio, nec defensoribus istis
Tempus eget.

Quod si forte cuiquam dubium videri posset, res ipsa palam clamitat, audiat enim *Entellum* jam senem, apud *Virgilium* profligatæ ætatis suæ deplorantem, incommoda. Quid ille?

——*gelidus*, inquit, *tardante senecta*
Sanguis hebet, frigentque effœta in corpore vires.
Si mihi quæ quondam fuerat, quaque improbus ille
Exultat fidens, si nunc foret illa juventa,
Haud equidem pretio inductus, pulchroque juvenco
Venissem.

At in Juvenibus contrà,

——*integer ævi*
Sanguis adest, solidæque suo stant corpore vires.

Magna spirare, audere, moliri, integræ ætatis est, non attritæ, non fractæ: sublimia, & ardua suscipere, vegeti corporis est, non decrepiti,

non humo affixi, & vel minimo impulsu nutantis, ut illud in capularibus illis seniculis, & silicerniis videre est. Vno atque altero exemplo Auditores res fiat illustrior. Intuemini mihi magnum illum belli ducem *Alexandrum*, qui nescio, an quemquam rei militaris peritia, an vigilantia, & animi fortitudine unquam parem, ne dicam superiorem habuerit. Quo vitæ suæ tempore, expeditionem in *Asiam* confecit? Orientem pene totum sub potestatem suam redegit? ingentes regionum tractus, immensa terrarum latè patentium spatia, flumina, montes, insulas, quæ interventu suo maria distinguunt, Imperio suo adjecit? Hæc tam splendida, & pene stupenda, in senio nè aggressus est, misera valetudine, evitato corpusculo, & ætate decrepita? minimè gentium. Alia longè tot tantaque facinora exigunt vitæ tempora, aliam animi fortitudinem, alium mentis vigorem, aliam manuum, aliam pedum agilitatem. Specimina si vultis eorum quæ dico. En vobis in hoc ipso *Alexandro*. Qui cum collatis signis (ut reliqua prætereram) & exercitu haud numeroso, prælium cum *Dario* iniisset, in quo cæsa feruntur *Persarum* peditum centum millia, decem verò millia interfecta equitum; at ex parte *Alexandri* quatuor solum, & quinquaginta saucii fuêre, triginta omninò, & duo expeditibus desiderati sunt, equitum centum quinquaginta interfecti, tantulo impendio, eam consecutus est victoriam, qua non tantum totius Orientis terror exstitit, sed potentissimum Monarcham eò adegit, ut filiam suam in conjugem, & Imperii partem in dotem illi offerre non dubitaverit. *Scipiones* hîc, aut *Camillos*, *Marcellos*, *Æmilios*, *Coriolanos*, aliaque non ingloria nomina, ordine hîc in theatrum inducere, si mihi esset animus, quis tandem foret dicendi finis? Vnus, unus Auditores, in medium prodeat: *Cæsar*, qui nobis erit instar omnium,

omnium, ingenii ejus promptitudinem, & acrimoniam quis satis unquam deprædicet? scribere & legere simul, dictare, & audire, Epistolas magnarum rerum quaternas pariter Amanuensibus dictare, aut si nihil ageret, septenas, solitum accepimus. Idem signis collatis quinquagies dimicavit: solus *Marcum Marcellum* transgressus, qui undequadragies, prælium cum hoste inierat. *Cæsari* propria fuit & peculiaris, Clementia: Idem & magnanimitatis se præbuit exemplum, cui comparari non possit aliud. Illa vero fuit vera & incomparabilis invicti animi sublimitas quod captis apud *Pharsaliam*, *Pompeji Magni* scriniis epistolarum, iterumque apud *Thapsum*, *Scipionis*, concremasse ea optima fide, atque non legisse dicitur. Cujus virtutes cum ob oculos pono, liberè fateor, & dicam quod sentio Auditores, nullas Imperatorum, quotquot unquam fuerunt, nullas clarissimorum Regum res gestas, cum hoc Principe, nec contentionum magnitudine, nec numero præliorum, nec varietate Regionum, nec celeritate conficiendi, nec dissimilitudine bellorum, posse conferri; imò nec disjunctissimas terras, citius cujusquam passibus potuisse peragrari, quàm ejus non dicam cursibus, sed victoriis illustratæ sunt. Domuit enim gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundanteis: ita ut nullius tantum sit flumen ingenii, tanta dicendi vis, tantaque copia, quæ non dicam exornare, sed enarrare res ejus gestas possit. At qua ætate, tot tantaque ab eo edita facinora, tot pugnata bella, tot reportatæ victoriæ? non senili certè, non decrepita, sed vegeta, integra, illibata, quæ montium cacumina, perpetuis obsita nivibus superare, vias adire invias, & squalentia solitudine loca, tesqua, nemora penetrare potuit, nec Ducis solum, sed & militis officio fungi. In utrumque enim paratus, seu imperare, seu manum si opus, conserere, certæque

potius occumbere morti, quàm à proposita sibi victoria, frustrari.

Sed ut à profanis ad Sacra mea transeat Oratio. *David* fratrum suorum natu minimus, puer adhuc & inberbis, magnum illum & formidabilem *Goliathum* adoriri sustinuit, non gladio instructus, aut hasta, sed lapillis tantum aliquot & funda. Impar certè congressus, si gigantem cum nano, *Polyphemum* cum homuncione, militem exercitatum cum Adolescentulo compares. Sed quanta animi fortitudine, quanta fiducia μονομαχίαν illam subiit? quanto successu, portentum illud, hominis, viribus suis, plus nimio fidentis, dejecit, fastum compescuit, & in uno *Philistæo* debellato, multa hominum millia profligavit? 1 Sam. 17. adeò ut non minus in eum, quam in Romanum illum Imperatorem, quadrarit, Cæsareum illud Apophthegma; *Veni, vidi, vici*. Ac ne forte viribus eum solum eminuisse putetis, tanto in eo fuit ab ineunte ætate prudentia, tanta doctrinæ & scientiæ præstantia, ut doctores omnes suos, & quidem Senes longè à tergo reliquerit Psal. 119.99.100. Exhaurire coner Oceanum, si exemplorum quæram in sacra pagina finem. Turmatim enim nobis hic occurrunt rariores illi Sapientiæ Principes, & magni divinioris doctrinæ, qua excelluerunt, *Atlantes*: quorum laudibus recensendis si immorer, tempus me citius, quam materia deficeret. Quis enim *Salomone* adhuc adolescente, qui exercitatissimos etiam senes consilii maturitate superavit, sapientior? apparuit inter alia, in ea quam tulit sententia, de filiolo mortuo, duarum matrum, inter se litigantium? 1 Reg. 3.12. Quis *Daniele* Propheta, in explicandis somniis sagacior? Quis *Paulo*, magno illo Doctore gentium, eloquentior? quis eo potentius movere Auditorum animos? quis strenuius veritatem asserere potuit? quis errores convellere? Quis denique *Timotheo*, à puero sacris litteris imbuto,

salu-

salutis mysteria, & cœlestis doctrinæ oracula enucleare aptior? & qua sodes ætate? non decrepita, & vergente ad occasum, sed vegeta & juvenili. Tantus, tantus est, Auditores, hujus ætatis vigor, solertia, sagacitas, quæ collata cum senio

τόσον διαφέρει

ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης,

tantoque se hæc integra & florida effert, supra decrepitam illam & attritam, quanto supra imas, maximeque depressas convalles, editissimorum, cœloque, ut poëtæ loquuntur, minantium montium cacumina.

Expendite quæso mecum senectutis incommoda. Animi dotes, mentis acies, ingenium, memoria, judicium, quæ in ætate juvenili omnia vigent, in senio claudicant, torpent, languent, & inveterata, in dies contabescunt. In animo non ea generositas, prudentia, fortitudo, quæ ante fuit: in mente caligo mera & amentia, ingenium delirio proximum, & rebus arduis aggrediendis ineptum: memoria fluxa & labilis, quæ audita, lecta, meditata transmittit, ut cribrum aquas, ut ex amne Lethæo senes longa bibisse videantur oblivia: adhæc judicium hebetatum, fractum, iners. Quo fit ut nec sibi senex, nec aliis utilis esse queat. Quia in hoc fatiscentis ætatis deliquio lucro vivit, & (ut verba Comici mea faciam)

Terræ odium ambulat, animal semireptile,

Et nil sapiens, tanti est, quanti fungus putridus.

Quæ causa, credo Romanos impulit, cur leges annarias tulerint in senes & decrepitos, eosque omnibus muneribus publicis abdicarint tanquam emeritos: quia videbant obesse magis, quam prodesse Reipublicæ, nec magni quidquam sperari posse ab iis, quorum virtutes in vitia degenerarunt. Quid enim senibus magis est querulum, morosum, suspicax? quid iis importunius, aut imperiosius? quis supra quam sat est tenacior, sordidior, & ad rem attentior? *Eresichtones* esse

 dixe-

dixeris, & totidem *Euclionės:* quis iracundior, quis animi impotentior, & vindictæ cupidior? ἀμφ' ἀστεμφέλοισι χολωθέντες, si diceres fas. Similes navi, quæ sine clavo medio mari, huc illucque jactata fertur, ventis, & nudis ludibrium: sic illi affectibus suis violenter abrepti, nihil circumspectè agunt, nihil considerate. quia in iis imbecillitas judicii, & in sensibus Euripus. Septies in die mutant. Raro altum aut honestum spirant; sunt in vanis aut vilibus curis. Jam quæ corporis, in senibus habitudo? non me Auditores sed Poëtam audite, graphicè & suis coloribus depingentem senectam; ut nullus eam melius Apelles.

——— *Quàm*, inquit, *continuis, & quantis longa senectus*
Plena malis: deformem & tetrum ante omnia vultum
Dissimilemque sui, deformem pro cute pellem,
Pendenteisque genas, & taleis aspice rugas,
Quales umbriferos, ubi pandit Tabraca saltus.
In vetula scalpit jam mater simia bucca.
Plurima sunt Iuvenum discrimina, pulchrior illi
Hoc, atque ille alio: multum hic robustior illo,
Una senum facies, cum voce trementia membra,
Et jam lave caput, madidique infantia nasi:
Frangendus misero gingiva panis inermi:
Usque adeò gravis uxor, gnatisque sibique,
Ut captatori moveat fastidia Cosso.
Non eadem vini, atque cibi, torpente palato
Gaudia.
Praterea minimus gelido jam in corpore sanguis
Febre calet sola: circumsilit agmine facto
Morborum omne genus: quorum si nomina quaras,
Promptius expediam, quot amaverit Oppia mœchos,
Quot Themiso agros Autumno occiderit uno,
Quot Basilus socios, quot circumscripserit Hirrus
Pupillos.
Ille humero, hic lumbis, hic coxa debilis, ambos,
Perdidit ille oculos, & luscis invidet: hujus
Pallida labra cibum accipiunt digitis alienis.

Ipsa

Ipse ad conspectum cana diducere rictum
Suetus hiat tantum, ceu pullus hirundinis, ad quem
Ore volat pleno mater jejuna: sed omni
Membrorum damno major dementia: qua nec
Nomina servorum, nec vultum agnoscit amici,
Cum quo praterita canavit nocte, nec illos
Quos genuit, quos eduxit.

Ita est Auditores. Repuerascunt senes, cum ætate crescit delirium, & gravitate, ac prudentia virili posita, ad vitia redeunt, & mores puerorum quibus omne Judicium in pretio est, pueros amant, puerorum consortio delectantur, pueris per omnia similes victu, imbecillitate, morum inconstantia: inconspecti denique, improvidi, degeneres Mundi incolæ, & in medio Orbe cum sint, quæ in eodem gerantur, quæ gesta sint, non perspiciunt, non intelligunt, libenter miseri, quò sint minus miseri, sed levia hæc sunt. Senectam si consideres, quid nisi morborum omnium, & ægritudinum sentina est? imò *ipsa*, si Comicos fides, *senecta morbus.* quis dies in ea lætus, aut hora, cui non denæ alia succedunt tristitiæ plenæ, ac doloris? Sicut in mari etiam extrà tempestates, & procellas, fluctus, semper & undæ: Ita in tristi hoc vitæ senilis salo, turbæ semper, & motus; semper alia ex aliis mala, gravedo capitis, aut hemicrania, oculorum rubor, & lippitudo, aurium surditas haud absimilis eorum qui de *Nili* cataractas habitant, capillorum defluvium, linguæ balbuties, & titubantia, manuum tremor, cordis palpitatio, lienteria carnifex calculus, morbus colicus, podagra, virium dejectio, tota denique corporis *καχεξία*. Quis mortalium, si recto judicii oculo, rem æstimet, tales beatos judicet qui afflictum, ægrum, mutilum morbis corpusculum trahunt, sarcinam, & vehiculum imbecillitatis? quis non contra miseros, qui tot tantisque indies miseriis conflictantur? Accedit malorum omnium pessimum, quod morti proximi sint, & tanquam viva cada-

cadavera, macie & squallore confecta, alterum pedem habeant in cymba *Charontis*. Philosophum interrogatum quid esset vita? cubiculum ingressum ajunt, & ilicò egressum, hoc actu tanquam penicillo egregiè depingentem humanæ vitæ non fragilitatem solum, sed ὠκύτητα. Certe si hæc omnium mortalium sors est, quantò magis eorum qui tanquam mortis victimæ, diem illum quo vivunt, quid ajo? imò punctum illud temporis, in quo versantur, cum morte dividunt. Nam ut adolescentibus mors in insidiis est, sic senibus in januis: quia similes igni qui sua sponte, nulla vi adhibitâ, consumptus extinguitur, & pomis quæ ex arboribus natura decidunt. Quid enim vita eorum aliud, quàm continuum mori, dum magnis passibus, & concitato gradu, ad metam tendunt, & vitæ finem? qui longè abesse non potest tam afflicta valetudine, tam attrito, & dejecto corpusculo. Similes iis, qui damnati capitis, singulis pene horis, lictores exspectant, rapiendi ad supplicium. nec aliud habet ætas illa, quo se fulciat, nisi adsit vitæ innocenter actæ recordatio, ac spes vitæ melioris.

Scio, Auditores, non omnes hanc ætatem contingere, sed ut in agris fruges satas, alias crescere, florere, maturescere, meti videmus: alias in herbam surgere, aut in aristam, & in ea perire: alias vix natas atque è terræ sinu prodeuntes concidere: sic homines. In quoscunque tamen senecta incurrit, monitos volo, ut patienter eam ferant. Optimum enim malorum antidotum est Patientia, &

Levius, ut inquit Poëta, *fit patientia*
Quidquid corrigere est nefas.

Vos itaque Adolescentes, & Juvenes, ut finem dicendi faciam. Senectam in via illa vernantis ævi lubrica, vobis meditandam proponite, ut si non effugere, protollere saltem eam, & remorari possitis. Et fiet, si sobrietatem ametis, si tempe-

ran-

rantiam; Luxuriosa enim Juventus, effœtum corpus tradit senectuti, & plures occidit gula, quàm gladius. Et hanc Studiosi pestem velis equisque, quod ajunt, non fugeretis, hanc non detestaremini, quæ vos ab omnibus societatis humanæ officiis excludit, libertate exuit, & mancipia reddit tot dominorum, quot vitiorum? In promptu exempla sunt. *Alexandrum* tot prælia, tot itinera, tot hiemes, tot flumina ex ignoto cadentia, tot maria tutum dimiserunt: sed intemperantia bibendi, & ille Herculanus scyphus concidit. *Hannibalem* indomitum illum nivibus atque *Alpibus* virum enervarunt vina, & fomenta *Campaniæ*, & qui armis vinci non potuit, à vitiis victus in potestatem fortunæ venit. *Marcum Antonium*, magnum virum, & ingenii nobilis, quæ alia res perdidit, quàm ebrietas? qui si sobrii fuissent, non diutius solum vivere, sed & prospera frui valetudine potuissent, vel in extremam senectam. Vetustas, curvas quasdam esse animas, memoriæ prodidit, quæ in cœlum nunquam suspiciunt, sed in terram semper cogitationes defigunt. Mittamus fabulas, Intemperantes, curvæ istæ sunt animæ. quæ in corporis voluptates demersæ, nec Solem unquam vident, nec Lunam. Quid mirum? nihil illi altum, nihil magnificum, ac divinum suscipere possunt, qui pecudum ritu suas omnes cogitationes abjecerunt, in rem tam humilem, tam contemptam, Voluptatem. Et hoc credo, quod *Valerio Maximo*, memorabile illud expressit dictum, quo docuit luxuriæ, & libidinis vitiis, nihil fædius, nihil damnosius esse: quippe quibus virtus atteritur, actiones honestæ languescunt, sopita gloria in infamiam convertitur, animique pariter, & corporis vires expugnantur, adeò ut nescias ab hostibus ne, an ab illis capi, perniciosius habendum sit. Dixi.

ORATIO X.

PRO SENECTUTE,

Habita à

JOHANNE COSTERO.

SApientis Hebræi, aurea verè ſententia eſt: Prov. 25. 11.

תַּפּוּחֵי זָהָב בְּמַשְׂכִּיּוֹת כָּסֶף
דָּבָר דָּבֻר עַל־אָפְנָיו׃

Velut mala aurea in figuris argenteis, eſt verbum dictum commode. Et Plutarchi in *Phocione* laudata ſimilitudo eſt: ὡς ἡ τοῦ νομίσματος ἀξία πλείστην ἐν ὄγκῳ βραχυτάτῳ δύναμιν ἔχει, οὕτω λόγου δεινότης πολλὰ σημαίνειν ἀπ' ὀλίγων. *Quemadmodum numiſmatis præſtantia tantò major, quantò in minore maſſa, plus valoris continet: Sic orationis illius vis, & acumen majus eſt, qua plurima paucis ſignificat.* Optaſſem Antagoniſtæ meo, hæc veniſſent in mentem verba, tanta profectò dicendi licentia, ſtili ſui dentem ſtringere non ſuſtinuiſſet in Senectutem. Qua nihil ego unquam majori honore dignum eſſe cenſeo, ſi pietate, & prudentia, ſi eruditione comitata ſit. Sed abripuit Adoleſcentem, juvenilis ardor, & incogitantia. Cui ut nunc adverſari in animum induxi, parteſque Senum inpræſentiarum defendere: ita mihi in dicendo addit animum, argumenti ſuſcepti veritas, quæ amicitiæ omni, neceſſitudini, & ſtudiorum commilitio longè antiſtat. Nam ut *Ariſtotelis* verba mea faciam: *Amicus Plato, amicus Socrates, ſed magis amica VERITAS.* Ingenuè fateor, non contradicendi ſtudio, hanc Cathedram conſcendi, non etiam altercari mihi propoſitum, & λογομαχεῖν, ſed quod æquum, quod verum eſt tueri, & quantum mea quidem feret tenuitas, ſtrictim, ac breviter

viter iis respondere conabor, quæ in hoc publico consessu, ad venerabilem illam Senum canitiem traducendam, in medium allata sunt. Quæ cum ita se habeant, mihique ipsa per se ad dicendum materiæ dignitas, magnam satis audientiam factura videatur, consuetudine tamen magis, quàm quod ita necessarium judicem, petam à vobis, ut mihi causam Senum (quales non paucos inter vos esse video) brevi oratione defendere meditanti, exigui temporis attentionem ne denegetis. *Senectus* inquiunt

Expectata diu, votisque optata malignis,
Objicit innumeris corpus lacrabile morbis.

Et vel hoc nomine odiosam esse volunt, ac formidabilem. Sed ô hominum dementiam! quasi ulla dari posset ætas, quæ malorum immunis sit. Agite si libet Auditores, intuemini mecum, & oculis mentis vestræ, omnes hominum ætates percurrite, factoque ab ipsis incunabulis, & crepundiis puerilibus initio, videamus, an aliqua vitæ humanæ pars sit, quæ hanc sibi audeat immunitatem polliceri. Primum se nobis offert, hominis in lucem prodeuntis, infantia. At illa quid? liberam ne eam dicemus ab omni malo? & doloris expertem? Immane quantum discrepat! Summa quidem fateor in hac ætatula est simplicitas, & innocentia: sed quanta interim laborat ignorantia? quanta ejus est imbecillitas, & ἀδύνεια cum fasciis involvitur, in cunis rotatur, & mater garrula lallare, & pappare eum docet? Quanta corporis, quanta membrorum omnium teneritudo? nec mirum. nam ——— ——— ——— *Ut savis projectus ab undis*

Navita, nudus humi jacet infans, indigus omni
Vitali auxilio, cum primum in luminis oras,
Nixibus ex alvo matris, natura profundit;
Vagituque locum lugubri complet.

Ut longè deterior, ac infelicior infantis videatur esse conditio, quam animalculorum quorundam,

quæ

quæ simul ac ex ovo prodierunt, aut in lucem edita sunt, non incedere solum, sed & victum quæritare sponte sua possint, tanta cum industria, ac sedulitate, ut vix matrum opera indigere, ulla in re amplius videantur.

Infantes vero, qui sese nesciunt, fame & inedia perituri essent, nisi parentes ipsis irent suppetias & præmansis buccellis victitarent: ab aqua se nec ab igni tueri, imò ne muscam quidem, aut culicem se pungentem, abigere queunt. Vt vero infirmam illam ineuntis ætatulæ temeritatem, robur Adolescentiæ excepit, molles, ætate fluxi, pullis equinis similes, ephippio, & habenis carentes, huc illuc discurrunt, & laxata intemperantiæ fibula, abripiuntur in freto illo adolescentiæ, libero nimis pede, quocunque eos cœcus libidinum impetus trahit, nulla modestiæ, aut honestatis habita ratione. Lenonum, ganeonum, aleatorum, & id genus hominum consortio pudoris atque opum prodigi, delectantur, conviviis, choreis, & tripudiis indulgent, cuticulam curare, molliter, ac luxuriosè vivere, certare poculis, hilarescere vino, tædia temporis discutere, mimis ac histrionibus, una indies eorum cura, una sollicitudo: de virtutis sectandæ studio, & artibus liberalibus capessendis, altum inter eos silentium; aut si quid forte bonæ mentis habent popinis & commessationibus deteritur. Adhæc cui tanta, Auditores, dicendi vis, tanta copia, ut pericula, casus, vitæ discrimina, in quæ temeritate sua, primæ lanuginis annis, incauti se præcipitant, enumerare queat? Quis prodigiosos sumptus? quis pecunias luxuriosè decoctas? rem patrum turpiter oblimatam? quis morum proterviam, quis vitia & luxum in quæ se effundunt, ferocientibus equis non absimiles? quis denique infamiæ notam, quam familiis sui æternùm inurunt? cum ob flagitia sua interdum ad supplicium rapti, vitæ anteactæ pœnas dare, & tremulam cervicem, gladio carnificis submittere coguntur?

guntur? Adolescentiæ succedit ætas virilis, quæ tantum abest ut malorum immunis sit, ut contra innumeris curis, & laboribus nos opprimat. De Sisyphio saxa multa commenti sunt prisci vates: hoc illud est quod adulti in vita volvunt. Privatis curanda sunt domestica, rei familiaris gerendæ cura, educandi liberi, famuli in officio continendi. Quæ levia certè non sunt munia. Sed longè graviora sustinent qui publicis muneribus præsunt, ut Reges, Principes, Magistratus. Nam ut universi populi cura iis concredita est: ita quò majora eorum sunt Regna, imperia, ditiones, eò majoribus implicantur curis. Tenentur enim curare primum, ut Deus piè ac purè ab omnibus colatur, & tanquam utriusque tabulæ custodes, ut Religionem sartam tectam tueantur ac defendant, benè institutam conservent, justitiam fideliter administrent, πρεσωπολη‌ψίας & δωροφαγίας capitales Reip. pestes, sanguine viperino cautius fugiant, ditionis suæ limites firmis præsidiis muniant, militibus stipendia solvant, confœderatorum amicitias foveant, bonos defendant, malos puniant, omnibus denique virtutis ac pietatis exemplar se præbeant. Hæc aliaque Regum ac Principum munia, quæ nunc prætereo, quàm onerosa, quàm gravia, & curarum plena sint, nemo est qui non videat, & quàm vel maximis ingeniis occupandis & distinendis sufficiant.

Ite nunc vos μισόγηροι quotquot estis, & in hanc ætatem, quidquid malorum est, curarum, & sollicitudinum petulanter conjicite, hanc sugillate, hanc dicteriis, & conviciis proscindite, quò omnibus in frontem odiosa reddatur, & invisa, cum nulla hominum ætas, nulla conditio mortalium, nulla denique vitæ pars, malorum expers sit & libera. At vero si rem accuratius indagemus, manifestum evadet, nihil senectute tranquillius esse, nihil jucundius, si studiis juventutis stipata sit, ut inquit Romani pater eloquii *M. Tullius*.

Inter-

Interroganti cuidam:

Cur tibi tam levis est, cur tam jucunda senectus?

Haud inscitè respondet Poëta:

Libera quod vitiis juventa fuit.

Bona Conscientia, dulcis nutricula est Senectutis, & candida virtutum nostrarum, ac innocentiæ trutinatrix. Quamvis corporis vigor, Senes non raro destituat, animo nihilominus suæ constant vires, & ut cygni quo seniores, eò suaviores. Quod si fortassis alicui dubium videatur, prodeat in medium *Fabius Maximus*, hic & bella gerebat, ut adolescens cum planè grandævus esset, & Annibalem juveniliter exultantem, non Lybico telo, non *Achillis* hasta, non *Herculis* clava, non *Cephali* jaculo, sed consilio, patientia, & cunctatione domuit, vicit, attrivit. *Tarentum* verò quo consilio, qua vigilantia, qua animi fortitudine recepit? Cum *Salinetori*, qui amisso oppido fugerat in arcem glorianti: Mea quidem opera *Fabi Tarentum* recepisti. Certè inquit ridens: Nam nisi tu amisisses, ego nunquam recepissem. Nec verò ille in luce modò atque in oculis civium, magnus fuit, sed & intus, domique præstantior. Qui sermo? Quæ præcepta? quæ notitia Antiquitatis, quæ rerum scientia? quæ Juris, quæ Augurii? Omnia memoria tenebat, non domestica solùm, sed etiam externa bella, adeo ut cum ætate ipsa luctari videretur. Quid *Masanissa* nonaginta annos natus? Notant historiæ in eo incredibilem, & inauditam corporis *δεξίαν*, etiam supra ætatem. Nam iter pedibus ingressus, in equum non ascendit; cum equo ex equo non descendit: nullo imbre, nullo frigore adduci potuit, ut laborum omnium longè tolerantissimus, & frigoris ac æstus juxta patiens, annosum suum caput operiret. Et quorsum hæc tam multa de *Fabio*, *Masanissa* & aliis? quia profectò miseram, & formidabilem fuisse talem senectutem, nefas esse dictu, luce hac quam spectamus, manifestius apparet. Rara hæc quidem esse fateor.

Non

Non enim omnes *Scipiones* esse possunt, aut *Fabii*, aut *Masanissa*, ut urbium expugnationes, ut pedestres, navalesque pugnas, ut bella à se fortiter gesta, ut expeditiones in exteras gentes, ut denique triumphos, & reportatas ab hostibus victorias recordentur. Sed non uno modo, se commendabilem reddit Senectus. Ea etiam laudanda est, quæ studiis delectatur, & *Musarum* commercio, quæque eruditionis canitie venerabilis est. Qualem fuisse accepimus Senectutem *Platonis*, qui uno & octogesimo anno scribens, mortalitatem explevit. Qualem *Isocratis*, qui cum librum qui Panathenaicus inscribitur, quarto & nonagesimo anno scripsisse dicitur, & vixisse quinquennium postea. Cujus Magister *Gorgias Leontinus* centum & septem complevit annos, neque unquam in studiis cessavit: Qui cum ex eo quæreretur, *cur tamdiu esse vellet in vita? nihil* (inquit) *habeo, quod accusem Senectutem.* Præclarum mehercule responsum, & docto ac sapiente homine dignum! Sed regerentem hîc audio, memoriam Senibus, & judicium minui, & quæ aliæ naturæ dotes, in alia ætate crescunt, in hac decrescere, adeò ut delirare potius, quàm serios sermones cædere, & pueris propiores, quàm adultis esse videantur. De delirio nihil judico: nam qui maxime delirant, sibi maxime interdum sapere videntur. Sed si delirant senes, maxime delirabat *D. Hieronimus* qui major annis octoginta aut nonaginta, ut quibusdam placet, plurima scripsit, eaque multò absolutiora iis quæ scripsit florenti ætate. Credo Auditores, memoriam, & alia naturæ dona, nisi colantur, in senio, ut in alia ætate minui. At si eam exerceas, in omni ætate firma est, & sibi constans. *Themistocles* ipsa senecta venerabilis, jam omnia Civium perceperat nomina, tantaque in eo viguit vis consilii, ut sententia ejus de rebus gerendis difficillimis etiam, ac periculosissimis temporibus, in Oraculi propemodum loco, ac munero habita fuerit. Nunquam

quam (ait *Cicero*) audivi senem oblitum, quo loco thesaurum recondidisset. Omnia quæ curant, meminerunt, vadimonia constituta, qui sibi, cui ipsi debeant. Manent ingenia Senibus, modò permaneat studium & industria: nec ea solum in claris & honoratis viris, sed in vita etiam privata: si corpus annis infirmum, ingenium sapientia validum est: & ut bene Comicus, *ætas Sapientia condimentum*. *Sophocles* ad summam usque Senectutem, Tragœdias fecit, qui in libris & studiis assiduus, cum rem familiarem negligenter habere videretur, à filiis in judicium vocatus est, ut quemadmodum olim malè rem gerentes Patres, à bonis arceri solebant; sic illum quasi delirantem, à re familiari, removerent Judices. Tum Senex dicitur eam fabulam quam in manibus habebat, & proximè scripserat recitasse Judicibus, quæsisseque num illud carmen delirantis videretur? Quo recitato, sententiis Judicum est liberatus.

Cicero summus ille dicendi magister, in eximio illo quem de Senectute conscripsit dialogo, inter alias causas, ob quas vulgò male audiat, & multis misera videatur, hanc unam notat, quod homines à rebus gerendis avocet. At quibus? An iis quæ in juventute geruntur? Nullæne igitur res sunt seniles? Nullæ occupationes, nulla negotia, quæ vel infirmis corporibus, animis tamen administrentur? Nihil ergo agebat *Quintus Maximus*? Nihil *L. Paulus*? Nihil ceteri Senes, *Fabricii*, *Curii*, *Coruncani* consecrata ad omnem posteritatis memoriam nomina, cum Rempublicam consilio & authoritate defendebant? Nihil *Licurgus* inter Lacedæmonios, aut inter Athenienses *Solon*, aut inter Locrenses *Zaleucus*, aut eorum quisquam qui civibus suis leges tulisse memorantur? qui quanquam viribus corporis inter suos non excelluerint, vi tamen mentis ac consilii illam sibi tantam auctoritatem, potentiamque pepererunt. Ut *Appii Claudii*, *Masanissa*, *Catonis*, *Phocionis* exempla

in

in præsens nunc prætercam, quæro num *Mose* & *Iosua* anno ætatis centesimo, num *David* in extrema senecta, rerum curam, & administrationem deposuerint? *Atheniensibus* olim ad electionem ducis convocatis, cum Oratores *Charetem* quendam juvenem & robustum, *Iphicrati* valde seni præferrent. *Timotheus* ex Principibus viris unus, Talem, inquit, non ducem eligite, sed qui duci suas stragulas portet: Significans, rebus gerundis non lumbos fortes, non validos lacertos sufficere, sed magis requiri judicium atque experientiam: Ut idcircò tutius Senibus, quàm aliis earum administratio committatur, ut qui plerunque sapientia, & peritia juvenes longe superent. Nihil igitur afferunt, qui in re gerunda, versari senectutem negant, similesque sunt, ut si quis gubernatorem, in navigando, nihil agere dicat, cum alii malos scandant, alii per foros cursitent, alii sentinam exhauriant, ille autem clavum tenens, quietus sedeat in puppi: Non facit ea quæ juvenes, at vero multo majora & meliora. Non viribus aut velocitate corporis, non clypeo solum, non hasta, non gladio, res magnæ geruntur, sed consilio, autoritate, sententia, quibus non modò non orbari, sed muniri Senectus solet. Quæ nisi essent in Senibus, non summum Reip. consilium, Majores nostri appellavissent SENATUM, nec Romani qui semper Senes, quibus corpus annis infirmum, Ingenium vero sapientia validum erat, Reipublicæ clavo admovissent. Apud *Lacedamonios*, qui summo fungebantur Magistratu, morum & annorum canitie venerabiles erant. Nempe quod prudentia Respublicas gubernare, & periclitantes tueri consilio, non juvenum sit, sed eorum qui longo pollent rerum usu. Quod si cui legere, aut audire externa sit animus, maximas Respublicas, à junioribus in ruinam actas: sed à Senibus ab interitu vindicatas, & conservatas reperiet.

Vultis Exempla? Intuemini *Agesilaum* Patriæ suæ

suæ præsidium, & decus. Solus ille prudentia sua cavit, ne post Leuctricam pugnam, Sparta à *Thebanis* capta diperetur. Intuemini *Q. Flaminium, Scipiones*, & alios quibus viribus *Pyrrhum*, quibus *Philippum* Macedoniæ regem, quibus *Amilcarem*, & *Syphacem*, quibus *Nabidem* tyrannum, quibus *Antiochum*, aliosque quam plurimos Romanorum potentissimos hostes profligarunt? vultis dicam Auditores? plus bonis consiliis, quam armis. Quid igitur miramur in *Poëtarum* fabulis lupum victum à vulpecula? & immani illa vastitate, atque incredibili robore gigantem ab *Vlysse* domitum, ac oculo privatum *Cyclopem?* Prudentia est, quæ fortunam ac virtutem moderatur qua insuperabiles munitiones expugnat; sine qua quid armatæ legiones? quid phalanges? quid innumeræ cohortes? quid nisi consilio, & prudentia sustentetur, vis etiam maxima? Nihil. At ubi illa, nisi in Senibus? Principum enim negotia, consilio suo regunt: Ut illud in *Nestore* videre est, cujus consilium *Agamemnon*, in decennali illa obsidione *Troja* pluris fecit, quàm belli ducum, & militum quotquot habere, fortitudinem. Nec mehercule injuria.

Σοφὸν γὰρ ἓν βούλευμα, τὰς πολλὰς χέρας νικᾷ.

——Ne semper viribus aquum
Fidere, sape acri potior Prudentia dextra est.

Qua nisi magnorum Principum æstuantes impetus, & calorem juvenilem, quo nonnunquam abripiuntur, consilii sui moderamine temperarent, & intra rationis, & bonæ mentis repagula coërcerent, levissimas sæpe ob causas, maxima pessum irent Imperia, & florentissimæ funditus interirent Respublicæ. Ut olim *Roboamo* contigit, qui maximam Regni sui partem, juvenili temeritate, brevissimo temporis spatio amisit. Minutius, exercitus *Romani* ductor in quantum exitium rem Romanam præcipitavit, cum *Fabii Maximi* consiliis, quæ per invidiam, atque odium cunctationes appel-

pellabat, obstreperet, cum libidinem suam, & temerarium pugnandi æstum sequeretur? Quæ clades? quæ strages? quæ populi calamitas? quæ lachrymæ, quæ per Deum immortalem, auditæ quærelæ? cum jam nimis ille quidem serò sese respiceret, & quantum semel neglectum consilium, unicusque in acie admissus error mali traheret, cum summo Reip. suæ discrimine cognosceret, atque cum magna suorum clade addisceret, plus in consiliis quam in armis momenti & potentiæ esse constitutum. *Ludovicus* ejus nominis undecimus *Galliarum* quondam Rex, similem ob causam, Regno suo pene excidit, & ipse moriturus, id coram filio non dissimulavit, jubens, ut quos senes relinquebat consiliarios, in consilium adhiberet, & illorum sententiam sequeretur, sceptri sui pene dispendio, ac jactura doctus, quid sit cœco voluntatis suæ arbitrio regi, & eorum aspernari consilia, qui emunctæ naris, exactique judicii sunt, & longo rerum usu, ingruentis mali pericula longè prospiciunt, & prudentia sua, eadem aut præveniunt, aut declinant. Quid plura? Nonne Patrum nostrorum memoria, *Rex Ungariæ*, juvenis cujusdam Episcopi inductu, cui de Regni administratione planè fidebat, bellum adversus *Turcas*, nec viribus par, nec satis munitus, & veteribus ducibus, ac consiliariis dehortantibus suscepit. Unde factum est, ut mortuo Rege, florentissimum illud Regnum, quod totius Orbis Christiani propugnaculum erat, in *Turcarum* potestatem venerit.

Sed formidabilem esse Senectam calamitant, quod morti proxima sit.

Quasi vero quenquam ulla ætas mortis immunem faciat: Homines ex quo nati sumus carpimur; singuli dies aliquid subtrahunt viribus, & non dicam mori possumus, sed morimur: & omnis hora, omne momentum ad metam illam ducit, & cui nasci contigit, restat mori.

suæ præsidium, & decus. Solus ille prudentia sua cavit, ne post Leuctricam pugnam, Sparta à *Thebanis* capta diriperetur. Intuemini *Q. Flaminium*, *Scipiones*, & alios quibus viribus *Pyrrhum*, quibus *Philippum* Macedoniæ regem, quibus *Amilcarem*, & *Syphacem*, quibus *Nabidem* tyrannum, quibus *Antiochum*, aliosque quam plurimos Romanorum potentissimos hostes profligarunt? vultis dicam Auditores? plus bonis consiliis, quam armis. Quid igitur miramur in *Poëtarum* fabulis lupum victum à vulpecula? & immani illa vastitate, atque incredibili robore gigantem ab *Ulysse* domitum, ac oculo privatum *Cyclopem*? Prudentia est, quæ fortunam ac virtutem moderatur qua insuperabiles munitiones expugnat; sine qua quid armatæ legiones? quid phalanges? quid innumeræ cohortes? quid nisi consilio, & prudentia sustentetur, vis etiam maxima? Nihil. At ubi illa, nisi in Senibus? Principum enim negotia, consilio suo regunt: Ut illud in *Nestore* videre est, cujus consilium *Agamemnon*, in decennali illa obsidione *Trojæ* pluris fecit, quàm belli ducum, & militum quotquot habere, fortitudinem. Nec mehercule injuria.

Σοφὸν γὰρ ἓν βούλευμα, τὰς πόλλας χέρας νικᾷ.

——— *Ne semper viribus aquum*
Fidere, sæpe acri potior Prudentia dextra est.

Qua nisi magnorum Principum æstuantes impetus, & calorem juvenilem, quo nonnunquam abripiuntur, consilii sui moderamine temperarent, & intra rationis, & bonæ mentis repagula coërcerent, levissimas sæpe ob causas, maxima pessum irent Imperia, & florentissimæ funditus interirent Respublicæ. Ut olim *Roboamo* contigit, qui maximam Regni sui partem, juvenili temeritate, brevissimo temporis spatio amisit. Minutius, exercitus *Romani* ductor in quantum exitium rem Romanam præcipitavit, cum *Fabii Maximi* consiliis, quæ per invidiam, atque odium cunctationes appel-

pellabat, obstreperet, cum libidinem suam, & temerarium pugnandi æstum sequeretur? Quæ clades? quæ strages? quæ populi calamitas? quæ lachrymæ, quæ per Deum immortalem, auditæ quærelæ? cum jam nimis ille quidem serò sese respiceret, & quantum semel neglectum consilium, unicusque in acie admissus error mali traheret, cum summo Reip. suæ discrimine cognosceret, atque cum magna suorum clade addisceret, plus in consiliis quam in armis momenti & potentiæ esse constitutum. *Ludovicus* ejus nominis undecimus *Galliarum* quondam Rex, similem ob causam, Regno suo pene excidit, & ipse moriturus, id coram filio non dissimulavit, jubens, ut quos senes relinquebat consiliarios, in consilium adhiberet, & illorum sententiam sequeretur, sceptri sui pene dispendio, ac jactura doctus, quid sit cœco voluntatis suæ arbitrio regi, & eorum aspernari consilia, qui emunctæ naris, exactique judicii sunt, & longo rerum usu, ingruentis mali pericula longè prospiciunt, & prudentia sua, eadem aut præveniunt, aut declinant. Quid plura? Nonne Patrum nostrorum memoria, *Rex Ungariæ*, juvenis cujusdam Episcopi inductu, cui de Regni administratione planè fidebat, bellum adversus *Turcas*, nec viribus par, nec satis munitus, & veteribus ducibus, ac consiliariis dehortantibus suscepit. Unde factum est, ut mortuo Rege, florentissimum illud Regnum, quod totius Orbis Christiani propugnaculum erat, in *Turcarum* potestatem venerit.

Sed formidabilem esse Senectam calamitant, quod morti proxima sit.

Quasi vero quenquam ulla ætas mortis immunem faciat: Homines ex quo nati sumus carpimur; singuli dies aliquid subtrahunt viribus, & non dicam mori possumus, sed morimur: & omnis hora, omne momentum ad metam illam ducit, & cui nasci contigit, restat mori.

Omnes eodem cogimur, omnium
Versatur urna, serius, ocyus
Sors exitura, & nos in aeternum
Exilium impositura cymba.

Cotidie, ut eximiè Romanus ille Sapiens & optimus Dux si quisquam Veterum, ad bonam Mentem, *morimur, cotidie pars aliqua vitæ demitur & dum crescimus, vita decrescit:* nempe

Οἴη περ φύλλων γενεὴ, τοίηδε καὶ ἀνδρῶν.

Vt folia nascuntur & cadunt: sic homines. Nec frustra, cum iis comparavit maximus Poëtarum. Videmus arbores, quæ primo Vere, foliis,& frondibus pulchræ virent, & gratam sui umbram præbent. At quàm levia hæc & caduca! illas nebula una, ventus, eruca, æstus, amæno conspectu spoliant: Nos pituita, catarrhus, febricula, tabes. Atque ita

——*Sua funera secum*
Circumfert moriturus homo: Suspiria, tusses,
Et luctus, fomenta malis, & pravia præbent
Instantis documenta rogi;

Suntque τῦ θανάτυ παντικρατορ☉ veredarii In caveâ quis se claudat, ferro,& ære condat: *Mors tamen inclusum protrahet inde caput.* Quæ enim tam munita,& in altum subducta vitæ quies, quàm non terriret? quæ latebra quam non perrumpat?

Ite nunc Iuvenes, ætati fidite, & longam vobis vitam pollicemini, cras morituri. Quid enim hîc certi? & quid hæc vita, nisi velut è stramine flamma in qua omnes dies, omnis hora, quàm nihil simus ostendit? Quid nisi mare, in quo semper aliqui alicunde fluctus, sæpe tempestates, & tandem ad mortis scopulum inevitabilem, cymbulæ nostræ, in qua sumus, naufragium? Sed pro brevi ista turbida, impacata vita, æterna nos manet, curarum omnium & turbarum expers. Beati ergo Senes qui saturi hujus scenæ post tot emensos humanarum calamitatum fluctus, ad ea loca eunt, ubi eadem semper erit, nec mutabilis cœlestis

leſtis Scenæ facies: Ubi opes caducas & fluxas æternitate, vitam fragilem immortalitate, famam civis boni divinis honoribus, diſceſſum ex hac vita ſeceſſu ad Deum, obitum abitu ad immortalitatem, amiſſionem præmiſſione in veram patriam commutant. Beati inquam quia portui huic propiores, quàm adoleſcentes, quàm juvenes. In quem ſi quis citò delatus eſt, non magis queri debet, quàm qui citò navigavit. Nam ut fruges aliæ in herba pereunt, aliæ in culmo, aut in ariſta, aliæ denique matureſcunt, & metuntur. Ita homines. Quidam in ortu, alii in pueritia, alii in juventute, alii in virilis ætatis ἀκμῇ, alii denique in ipſa Senectа cadunt, & decedunt è vita, quemadmodum feſſus viator, è ſemita, vel convivator ſatur, ab epulo. Ita profectò eſt. Nemo ſapiens ex hac ætate repueraſcere, in cunis vagire, & quaſi decurſo ſpatio à calce ad carceres revocari optet. Quid enim habet hæc vita commodi? quid non potius laboris? Sed non habeat ſanè, habet certe tamen aut ſatietatem, aut moleſtiam, & commorandi natura diverſorium nobis, non habitandi dedit. Quare ſi Agricolæ, cum meſſis appropinquat, lætantur, quod fruges brevi decerpendæ ſint, & in horrea condendæ: Quid cauſæ eſt, cur triſtitia afficiamur, imminente nobis Senecta, quæ moleſtiarum omnium, & laborum clauſula eſt, & tempus ſpei, quam in *Deo* collocavimus, perfruendæ? Nemo enim eo animo navigat, ut ſemper naviget; nemo militat, ut nunquam militare deſinat, nemo ea mente laborem ſuſcipit, ut alios ex aliis labores perpetuo excipiat: Sed & qui navigat portum, & qui militat victoriam, & qui laborat quietem ac otium ſpectat quo qui pervenere, gratulari eis amici, non dolere illorum vicem ſolent.

Sed ut faciam quod illi qui ex alto portum ſuum vident, vela Orationis meæ contraho. &, vos Adoleſcentes, vos inquam tandem compello. Se-

nectutem pietate, & doctrinâ venerabilem amate, colite, canos & rugas eo, quo par est honore, prosequimini, *Romanorum* & *Lacedæmonum* exemplo, quos vel eo nomine laudant historiæ usque adeo ut in proverbium abierit, ἐν Σπάρτῃ μόνῃ λυσιτελεῖ γηράσκειν. Vos talium premite vestigia, nec unquam committite, ut Gentiles, solo naturæ lumine ducti, ea in parte vos superent, qui in meliore longè Scholâ edocti, jam pridem didicistis quid lex Dei, quid æquitas, quid ratio, quid natura ipsa, à vobis postulet. Non alia certior ineundi à Deo gratiam via, qui longam vitam pollicetur, non iis tantum qui parentes colunt: sed & iis qui parentum loco habendos, & omni reverentiâ, ac veneratione dignos, debito honore, & affectu complectuntur. Dixi.

ORATIO XI.

De Tranquillitate Animi,

habitâ à

PETRO ALBERTI MESTIO.

QVanquam jam pridem omnium ore tritum sit. *Quot capita tot sensus, & suum cuique pulchrum*, istud tamen observare est, omnes quantumvis ingeniis, moribusque disparissimis, in hoc conspitare, ut vitam tranquillam, ac beatam sibi exoptent, nec alium in actionibus suis finem sibi proponant. Quantacunque enim sit judiciorum diversitas, morum discrepantia, cupiditatum pugna, in hoc tamen cardine omnis tam varius studiorum orbis vertitur, in hoc tam discors turba consentit, ut qui omnem hominum vitam, discordem concordiam appellarit, mea quidem sententia à vero nequaquam aberrarit. Quod ut clarius appareat, agite intuemini mihi, vel ea ipsa huma-

humanæ vitæ genera,quæ ab ocio, & tranquillitate maxime aliena sunt, quæque adeò ipsam inquietudinem velis remisque, quod ajunt, consectari videntur. Ecquod enim vitæ genus tumultuosum magis, quàm per mare furente Boreâ, volitantium? Ferum,inquàm,istud ac barbarum elementum, semper inquies ac turbidum, tum insito sibi æstu, tum ventorum turbinibus, ac procellis. Cui tot subsunt vada, brevia, syrtes, arenæ, scopuli, tot immania innatant monstra, quæ naves ipsas vastissimas tanquam pilas habent, & quas cauda vel per ludum disjiciunt, ac diffringunt: ipsos autem homines quasi milium, aut lentes deglutiunt. Hæc inquam aliaque pericula, atque incommoda pene innumera, cum ultrò ambiant,sectentur, incurrant, qui illicis lucri spe, & auri insana cupidine,maria sulcant, & profectiones suscipiunt; in terras longè dissitas à patrio solo, sive nautæ ii sint, sive mercatores, *dolato confisi ligno, digitisque à morte remoti, quatuor aut septem si sit*, ut bene alibi Poëta, *latissima tæda*, quis non arbitretur, si qui uspiam, hos certe tranquillæ vitæ juratos esse hostes. At hi ipsi si forte in *Ægæo* subita aliqua tempestate intercepti, decumanos inter fluctus & immensa viarum spatia, pelagi minas, ventorum rabiem & infames naufragiis scopulos, pecuniæ avidi, vitæ prodigi, summo cum vitæ discrimine agitentur, & jam malus crepet, antennæ gemant, vela funesque disrumpantur, latera laxentur, nescii qua cœli religione,& quò ferantur: nec Solem interdiu, neque Lunam noctu conspiciant, aut sidera ulla ad quæ cursum teneant; nulla denique salutis spes affulgeat, sed *præsentem intentent omnia mortem*,hi, inquam, tum quod intimis animi fibris latuit, ocyus exprimunt, tumultuarium illud, ac turbidum vitæ genus certatim execrando, otiumque deos flagitando, dum modo vel pane atro liceat in terris vesci, & salem, quod ajunt lingere. Sed ne de solis navigantibus loqui videamur qui

dem omnem felicitatis suæ spem pelago ac ventis credunt, avaritiam paupertate ac ignominia mulctant, relicto mari ad terram redeamus. Ecqua obsecro vos Auditores in terris hominum fex turbida magis, ac inquieta, quàm militum, quorum vita semper sub ictu est, atque in acie ferri versatur? Et militum, qui tandem, in bello furibundi magis, ac truculenti, quàm aut in Europa Thraces, aut in Asia Parthi? quos tanquam Martis pullos ad prælia natos dicas, ita cum arcu, & pharetra conveniunt, quasi natura addidisset. Utrique tamen quamvis in armis, & ad arma educati, bella tantum & pugnas meditari, spirare, expetere videantur, quoties bonæ mentis intervalla nacti, serio in se descendunt, otium summa animi, vocisque contentione à Diis suis efflagitant. Hinc est quod vel in medio bellorum æstu, cum pacem non possunt, inducias subinde contrahunt, unumque id sibi in bellis omnibus propositum esse profitentur, ut hostibus debellatis, spoliisque ditati, securo tandem ocio perfruantur, & detestata matribus bella, cautu, alea, *Thaide* solentur. Quæ cum ita se habeant, quid de reliquis vitæ generibus judicandum censemus, quæ quanta quanta sint non nisi ocio ac pace constant? Si enim in ipso turbarum regno ocii laus, atque amor in eum modum obtinent, quanto igitur magis in vitæ civilis tranquillitate, & placida agrorum cultura? Quare ut mentem meam, paucis circumscribam, jure merito unus hic omnium finis, unus scopus censeri potest, imò debet, ad quem universa quaqua patet hominum gens, certatim collimat, unum operæ pretium, quod votis suis, imò tantis laboribus omneis consectantur, portus denique unus ad quem in procelloso hoc, ac dubio vitæ pelago, omnes contendunt, aut ut Philosophicè magis loquar, summum illud Bonum tantopere à Sapientibus decantatum, finis ultimus, & architectonicus ut vocant, cui reliqui omnes actionum humana-

manarum succenturiati fines inserviunt.

Sed vero utinam quàm commune id omnibus votum est, tam expedita quoque via, & ratio id consequendi. Certè non tam sudarent plerique frustra, oleumque, quod ajunt, & operam perderent, dum quod spirant & sperant *Bonum*, non modo non assequuntur, sed ne tantillum quidem propius accedunt. Accedunt? imo ut in devio qui sunt quo magis properant, eo longius aberrant: ita prorsus isti dum præposteras Boni ejus consequendi ineunt rationes, quò studiosius id faciunt, eò gravius hallucinantur, & à regia via deflectunt. Et plerique quidem ex divitiis, tranquillitatem hanc sibi pollicentes, dies noctesque iis quo jure qua injuria corradendis incumbunt, & *patulis rimantur faucibus aurum*, rati ubi opes opibus cumularint, tum demum in ocio se victuros, atque extra omnem incommodi, & periculi aleam, genio indulturos. Callidi profecto homines! Si in foro aut mercatu uspiam prostaret hæc tranquillitas tanquam publica merx, pecunia emptori parabilis. Sed obsecro vos ubi illa est gentium, aut terrarum venalis? aut quis fando de ea quicquam accepit. Fateor quidem *Reginam pecuniam*, & genus & formam hominibus elargiri, conferre quoque purpuram, torques, monilia, gemmas, quæ spectantibus aciem oculorum perstringunt, exquisitissimis etiam epulis, ac bellariis divitum instruere mensas & palatia extruere, marmore & auro radiantia, quæ incolant Satrapasque agant, & *Lucullos*: Verum ut animo tranquillitatem ista afferant, & vitam faciunt beatiorem, immane quantum discrepat! Quantiscunque enim restagnent opibus vel supra *Crassos* aut *Crasos*, & deliciarum copia supra Apicios istud animo meo persuasissimum sedet, æternumque sedebit, ut maximis laboribus curisque comparantur, ita nec minoribus conservari, prorsus ut feras quas capitis periculo captas, ferreis includi clathris necesse est,

ne erumpant, pauperiem patiantur. Quis adeo rerum ignarus, qui nesciat quot quantisque insidiis furum, latronumque expositi sint, ut non divitiarum solum, sed nec vitæ quidem suæ satis sint in diem certi. Quare non abs re *Anacreon*, cum à *Polycrate* Samiorum Tyranno, quinque talentis donatus esset, dies noctesque juxta anxias habuit, neque cibum interdiu, neque somnum noctu capiens: aut si brevis sopor fesso obrepsisset, subito evigilans, ob talenta ista jugulum jam jam peti sibi ratus: Et biduum quidem ista toleravit, sed curis istis tandem cum diutius non esset ferendis, illico summam omnem ad *Polycratem* retulit, inquiens tuas tibi ò Rex ærumnosas pecunias habe: me enim hoc biduo plus cruciarunt, quam delectare deinceps omni vitâ queant. Quid quod ut ferrum facilè ad rixas, aut pugnam irritat, sic ad vitia opes. Impediunt etiam, & velut sarcinæ, aut laciniæ sunt ituris ad bonam mentem. *Socrates.* olim & bene: Αἱ μὲν ποδήρεις ἐσθῆτες τὰ σώματα, αἱ δὲ ὑπέρμετροι πλοῦτοι τὰς ψυχὰς ἐμποδίζουσι, vepres sunt, spinæ, rubi, nati ad delendam aut prohibendam omnem bonam frugem.

Sed quid externa opum incommoda, quid pericula recenseo, cum intus, curis, & sollicitudinibus tranquillitatis tyrannis, obsita pene sint infinitis? Quid enim? An leve vobis tormentum videtur, perpetua siti enecari? Iam quid aliud est, insatiabilis illa opum cupiditas, quàm effera quædam animi sitis quæ hydropici instar, quo plus bibit, eo minus expletur: aut vehementis cujusdam flammæ, cui quo majorem lignorum vim ingeras eo ferocius exardescit, visque ejus acrior est quo ex majore incendio emicuit. Vt non immerito Avari cum sepulchris comparari queant, quæ quidquid in ea conjicies absumunt. Quidquid enim uterque *Indus*, *Tagus*, *Nilus*, *Tiberis*, *Danubius*, *Rhenus*, divite producit sinu, quidquid Oceano toto, insulisque omnibus natum, non minori ardo-

re,

re, quam periculo conquirunt, aut saltem avide conantur. *Cleanthes* philosophus rogatus, qui dives evadere posset, cordate respondit, si cupiditatum fuerit inops. Infinitum enim est quod petit, qui plus petit quam quod deest: & inter magna vota inopes sunt qui dum Orientem pariter ac Occidentem animo devorant, eam beatitudinem sibi fingunt, quam assequuntur nunquam. Dicam quod res est Auditores. Prorsus, ut qui amant, ipsi sibi somnia fingunt, ita somniant hæc Pluti mancipia, ubi, quam sperare primum ausi sunt, pecuniarum summam, nacti fuerint, tum abunde saturos futuros nec vel obulum desideraturos amplius: sed proh dolor! miseros ne dicam an dementes, qui tam vanis somniis se pascunt? Istud enim vero verius est,

Crescere amorem nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Minusque hanc optare, qui non habet; imo quot tenuiores ante sestertia, tot ditiores facti postmodum, sestertiorum millia expetent, non minori, minori autem? imo flagrantiori quam ante cupiditate. Exemplum vultis adducam? En vobis (ut innumeros nunc alios prætercam) in *Alexandro Magno*, qui cum universo pene terrarum orbe sub potestatem redacto, majorem pecuniæ vim possideret, quam cui vel numerandæ esset, imo regna plura, quàm alius peragraret, tamen cum *Anaxagoram* audiet disserentem plures esse mundos, à lacrymis temperare non potuit, magna omnium admiratione, quippe tam subiti doloris causam ignorantium; quærentibusque familiaribus, nunquid illi accidisset lacrymis dignum? etiam rogatis inquit? An non videor merito flere, qui, quum mundi sint innumerabiles, nondum unius Domini facti sumus. Age vero infortunate Iuvenis, etiam atque etiam lacrymare, ingemisce, plora. Me quod attinet ego sane ad satietatem te flere jubeam, cum dignus mihi videare quem

serio deplorent omnes. Etenim qui Rex visus es omnium, & Rex opulentissimus, idem reapse omnium eras egentissimus, & vel satellibus tuis pauperior. Nam omnes non dicam unico hoc Orbe qui tibi soli satis non erat, sed pauculis quæ quisque possidebat jugeribus abundè beati sibi videbantur. Nec injuria cum non qui plurimum habet, sed qui minimum desiderat, ditissimus censeri debeat: nec pauper qui minus habet, sed qui nimis cupiat. Dives enim sat est qui, cum vel omnia desint, sibi non deest.

Quis vero Auditores tam misere lacrymantem, & querentem audiens, non judicasset hominem ad summam rerum angustiam redactum, neque habere quo latrantem stomachum placeret? Dura enim profecto necessitas sit oportet, quæ vel mendico veras lacrymas extorqueat. Veras inquam; quia fictas plus nimio frequentes, nihil hic moror. Enimvero si gregarius aliquis fuisset, aut è plebe, *Alexander* mediocribus instructus facultatibus, nonne arbitramini delirantem hunc *Anaxagoram* risurum fuisse potius, quam ut insanienti huic Sapientiæ aures præberet, & ad lacrymas usque his somniis se commoveri pateretur? Profecto si tantum in eum hæc vana cerebri humani commenta potuere, quid facturum putatis, si de pluribus illis mundis (quis enim modum ponat nunquam fatiscenti in vo:a cupidini) paulò certior fuisset, taceo si conspexisset? Aliis hic recensendis exemplis supersedeo, cum nullum queat esse illustrius. Si enim quisquam brevi dextro *Hercule*, rem fecit, is certe præ omnibus est Alexander, ut qui vix annorum triginta, totum penè terrarum orbem, certe potissima ejus regna, imperio suo adjecit, terminosque sibi potentiæ fecit Orientem & Occasum. Quare & aliquot post seculis magnitudinis ejus inter Romanos, æmulus *Iulius Cæsar*, cum Quæstor in *Hispania* apud *Gades* in templo *Herculis* vidisset *Alexandri* statuam,

tuam, non tenuit lacrymas, atque ad amicos conversus: Hoc, inquit. ætatis quâ nunc sum, *Alexander* devicit potentissimum illum Monarcham *Darium:* mihi vero ad hunc usque diem (agebat autem trigesimum annum) nihil præclari facinoris gestum est. Neque est quod quisquam id idoli *Alexandri* tribuat quasi supra alios avari. Nam si liberalis quisquam, imo prodigus exitit, omnium retro memoria Principum, is certe Alexander fuit, non talenta solum, sed prædia, agros, castella, urbes, provincias, imo integra regna in amicos passim distribuendo. Quare unus hic merito erit nobis instar omnium, in quo luce meridianâ clarius appareat, quantum absit, ut vesana illa opum cupiditas, quantiscunque etiam possessionibus, exsaturetur unquam, nedum ut speratum beatitudinis scopum assequatur. Atque hoc primum esto erroris humani in Beatitudine consectandâ divortium, sive anfractus potius inextricabilis labirinthi. Promptum esset deinceps & alios subjicere, sed longissimam non modo Orationem, sed ingentem iliadem postularet. Quare ne solus sapere velle videar, & dicendi vices ceteris præripere, finem hîc faciam, & quod in cursu solet lampada tradam sequenti. Dixi.

ORATIO XII.

De Animi tranquillitate,

recitante

BRUNONE RUYVENIO.

QVemadmodum rectum, unum est, & simplex: obliquum verò varium, atque multiplex; & jaculantibus scopus quidem unus, recessus autem à scopo multi: Ita & ab unico veræ tranquillitatis, & beatitudinis scopo, dum-

dum aberrant homines,non uno id faciunt modo, sed perquam variis, ac pene infinitis. Et quidem errorem maximè vulgarem, ac communem demonstravit hactenus, qui me dicendo antecessit. Ego vero nunc face ab eo accepta deinceps alterum illustrabo,illi affinem potius, quam cognatum. Est enim haud paulo generosior, sed pariter tamen infelix, atque operam ludens: imo infelicior quia impetu id facit, & conatu, addo & periculo longè majori. Quando igitur pecuniaria via parum ex voto, rem ultro procedere multi animadvertunt,aliam sibi ineundam esse arbitrantur,ductumque naturæ sequentes, cum stimulos nescio quos ambitionis in se sentiunt, & in alios dominandi cupidinem,tum demum beatos se fore credunt.si imperiis,atque honoribus potiantur. Ergo dies noctesque huic curæ incumbunt,hoc unum agunt, & nullum nòn movent lapidem,ut magnos pecuniarum thesauros, redimendis corrumpendisque suffragiis ultro profundant: vim etiam si opus est intentent, leonis instar, aut efferatæ tigridis, sanguine,ac cædibus grassando,aut ubi leonina non prodest, vulpinam assuendo, hoc est fraudibus, & perjuriis in consilium adhibitis, adeo ut nihil tam sacrum sit,nihil tam sanctum, aut religiosum,quod violare non audeant exemplo *Cæsaris*,aut *Lysandri*, quos artem hanc non puduit profiteri. Sed ambitiosis his,ut cadit fere hæc alea? Equidem Auditores quanquam isti *Phaëtontis*,aut *Titanum* æmuli,nihil non moliantur, ut ad honores, quos intendunt, perveniant, magnis tamen suis conatibus, haud raro excidunt, & quo plus operæ impendunt, hoc se magis impediunt. Sed esto: fiant tandem voti sui compotes,quid tum postea? videlicet, jam Dynastæ, sunt & Satrapæ,satellitibus muniuntur, qui palatia eorum obsident, & latera stipant, turbam submovent, concurrentem undique, & ad tantam gloriam obstupentem, alicubi etiam in terram pronam, & quasi Deos in terris adorantem. Pal-

marium

marium certè hoc quidem alicui videri poſſet,ſed quantò præclarius, ſi perinde ut domos & corpora, ita & animos, ſatellites iſti tuerentur ac cuſtodirent, hoc eſt lethiferos animi dolores depellerent, furaces tranquillitatis curas arcerent, miſeroque mentis tumultu compoſito, omnem concitatorum affectuum turbam ſummoverent. Quid ergo? Præſtare id poſſunt? perinde imo multo minus,quam ventum ſiſtere. Ferunt *Africanos* quoſdam ita olim inſaniiſſe, ut damna multa ab Euro paſſi, in aciem contra eum prodierint: hi non multo ſanius, iſta ſtipatorum vi, ac pompâ, lancinationes, & morſus conſcientiæ, anxietates animi, mentiſque ægritudines averruncare ſatagunt, & amoliri, atque inoffenſæ beatitudinis ſibi arcem munire. Quod ſi ventus ita tenuis eſt,ut ferro lædi non poſſit, ita ſubtilis ut oculorum aciem perſtringat, & tamen effugiat, interim penetrans omnia, & validas quercus, celſaſque turres dejiciens: certè curæ, ac ſollicitudines utroque ſuperant, adeo ut nulla eas tela aſſequantur, nulla cuſpis feriat, nullæ excubiæ quamvis denſiſſimæ arceant. Sed quid ego cum ventis eas compono? iſtos enim certè effugere domi licet, ſeptiſque ac parietibus excludere. At hæ furiæ duriſſima marmora perrumpunt, imo nuſquam æquè nidulari, ſedemque ſuam figere amant, quam in ſuperbis Principum aulis, & laqueatis Magnatum palatiis, ubi famulorum, ſatellitum, pediſequorum innumeris pene agminibus, & importuno purpuratorum comitatu, atria, cœnacula,conclavia,penetralia denique omnia,& adyta perſtrepunt. Atque ut delicatis Magnatum carnibus ſemel inescatæ ſunt, appetere eas deinceps non ceſſant, à fronte & à tergo, nocte, die, publicè, privatim, quácunque occaſione, & nuſquam non, adoratum illum Dynaſtam aureis ambulationis ſuæ compedibus vinctum,& ſervum tot dominorum, quot vitiorum, obſidentes, involantes, vellicantes, lancinantes, mor-

mordentes, arrodentes, indignis denique modis vexantes, excarnificantesque: prorsus, ut equos œstra, aut scarabei, tantâ pertinaciâ infestant, ut neque noctu, neque interdiu respirare patiantur: dum casas rusticorum, & pauperum tuguriola prætervolant, quasi angusta nimis, & fuliginem ac fumum redolentia.

Sed verò unde hæ lacrymæ dicat aliquis? & quæ tantarum sollicitudinum, curarum, anxietatum causæ? Vultis mali hujus fontem vobis aperiam, Auditores, & sine ambagibus, ac verborum involucris, quod res est dicam? cum per scelera fere ad eam dignitatem grassati sint, fit ubi furiosè tandem, quod consectabantur nacti sunt, ut subsidat paulatim iste ardor, & sedatiore jam animo, ante acta facinora ruminentur, evigilante ex profunda ambitionis, quasi crapula, conscientia: quæ ubi semel tribunal conscendit, causam agit, & crimina intentat accusatore quovis acrius, fortiusque convincit, quam vel mille testes. Ad hæc & Iudicis sibi partes vendicat, & convictos damnat *Rhadamante* severius, denique & carnificem agit ipsa, & quod mirere equuleus quoque, & supplicium est,

Occultum quatiente animo tortore flagellum.

Quod vel tantum *Phalaridis* superat, aut si quid alibi crudelius *Massageta*, aut *Scytharum* gens excogitavit. Quæ autem est hæc potestas, quæ sollicitudinum morsus, formidinumque aculeos vitare nequit? & ubi malorum occursantium nec modus est, nec finis. Accedit & alterum, quod cum sibi conscii sint per vim se & tyrannidem in alios sæviisse, libertate erepta, quæ viris fortibus vita potior est, & vel ipsa morte capitisque periculo redimenda, metuunt videlicet, ne oppressi, & ad incitas redacti cives, patientia in furorem versa, in illos insurgant, & regno exturbent. Vetus enim & verum verbum est Stoici Romani: Multos timeat necesse est, quem multi timent. Contra

Prin-

Principem in aperto tutum præstat clementia: Hæc arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimentum, munimento non egere, & caritate ac benevolentia Civium septum esse, non armis. Jam verò ne *Hercules* quidem contra duos, nedum contra tam multos, ne dicam omnes, quantiscunque præsidiis muniti sint, & numeroso custodum satellitio cincti. Quo pertinet illud in *Maximum* Imperatorem (qui ob vastitatem & robur corporis, immortalem se credebat) ab histrionibus decantatum.

Elephas quidem grandis est, & occiditur,
Tigris acerrima est, & occiditur,
Leo fortis est, & tamen occiditur:
Cave multos, si singulos non times.

Et de plebe adhuc loquimur. Quid enim conjurationes Principum in medium adducam, cum vel gregarius aliquis de trivio, ne dicam muliercula aut puer, plus satis nonnunquam valeant, ac solio pariter & vita privandos? Priscorum quæso temporum memoriam replicare, pleni sunt omnes libri, plena omnium gentium, ac seculorum monumenta, quæ tragicos tyrannorum exitus, inopinatas, & cruentas Magnatum mortes, non minus verè, quam prolixè nobis commemorant, & fortunæ talium instabilitatem, in tam ancipiti alea rerum humanarum. In altam enim illam fortunam quot nimbi, procellæ, fulmina incidunt, aut incurrunt? Etenim habet has vices conditio mortalium ut adversa ex secundis nascantur. Si quis lætioris *Fortunæ* radius affulget, ecce minantis & novercantis simul umbra adest, & vestigia premit, aut excipit. Vultis exempla: *Iugurtham* in carcere, *Perseum* in custodia obiisse quis nescit? Intuemini quoque mecum, & ad animum revocate *Tarquinios, Philippos, Alexandros, Iulios, Caligulas, Nerones, Domitianos*, aliaque Regum clarissimorum, ac Imperatorum nomina pene innumera. Quid? annon cum ad summum fortunæ fastigium pervenissent,

ab uno

ab uno, aut pauciſſimis ſubditorum, vita pariter & regno exuti ſunt? Non quod Regicidia iſta probem. Abſit: ſed pericula tantum oſtendo, quibus iſti regnorum Candidati paſſim obnoxii ſunt. Sed verò id ipſi omnium norunt optimè. Hinc enim ita perpetuò ſolliciti ſunt, ita anxii ut nulli ſe committere audeant, ne uxori quidem & liberis: nam & ab iis ipſis non raro proditi ſunt, & obtruncati.

Longum eſſet hîc *Ninos, Sancheribos, Candaules*, & noſtra etiam ætate Reges, Principeſque non obſcuros, in Theatrum producere, qui ab uxoribus, liberis, fratribus, conſanguineis miſerè circumventi perierunt. Non poſſum tamen quin unum hic producam, ceteris omnibus, ut putabat, cautiorem, *Dionyſium* videlicet illum nobilem *Siciliæ* tyrannum, qui ut omnium periculis anſam præcideret, ne à tonſoribus quidem tonderi voluit, ſed tondere filias ſuas docuit, ita ſordido ancillarique artificio regiæ virgines, ut tonſtriculæ tondebant, barbam, & capillum patris; imo ne his quidem cum jam adultæ eſſent, forficas, aut novaculam commiſit, ſed novam quandam artem, tradidit à ſe inventam, voluitque ut candentibus juglandium putaminibus barbam ſibi & capillum adurerent. Sed nequaquam profuere illi iſtæ artes & curæ, quin haud multo poſt à ſceptro ad ferulam ſit devolutus, hoc eſt ex Rege potentiſſimo, pauperculus ludimagiſtellus *Corinthi* factus, in eo vitæ genere ſummo cum dedecore, & contemptu vitam finierit. O inopiam rerum humanarum cataſtrophen!

—— quàm neſcit eodem
Stare diu fortuna loco! quam quidquid in alto eſt
Labitur, ingentemque trahit ſors magna ruinam?

Nempe, Auditores, hæc illa eſt purpuræ perſonata felicitas, poſt tot tantaſque imperii curas, tot pugnata bella, & rerum ſurſum ac deorſum euntium viciſſitudines. In quarum meditatione cum *Sala-*

Saladinus, qui *Syriam*, *Ægyptum*, & magnam *Africæ* partem subegerat, vicinus jam morti serio descendisset, suprema voluntate, pro omni pompa funebri, tunicam tantum interiorem in hasta sublimem circumferri jussisse, memoriæ proditum est, cum publica hac acclamatione: *Unum hoc ex amplissimis Regni opibus domitori Orientis restare, quod secum auferet.* At verò quia in mentionem istius Tyranni incidimus, operæ pretium est sanè, referre ludum memorabilem, qui inter eum, Regem adhuc, & *Damoclem* parasitorum coryphæum intercessit, quo tyrannus ipse, miseram sui ordinis beatitudinem expressit quovis *Apelle* efficacius. Cum ex assentatoribus *Dionysii*, *Damocles* commemoraret in sermone copias *Dionysii*, opes, majestatem, dominatus, rerum abundantiam, magnificentiam ædium regiarum, negaretque unquam beatiorem quemquam fuisse. Visne igitur, inquit ô *Damocle*, quoniam hæc te vita delectat, ipse eandem degustare, & fortunam experiri meam? Cum se ille cupere dixisset, collocari jussit hominem in aureo lecto, strato pulcherrimè textili stragulo, magnificis operibus picto, abacosque complures ornavit argento, auroque cœlato: tum ad mensam eximiâ formâ pueros delectos jussit consistere, eosque ad nutum illius intuentes diligenter ministrare. Aderant unguenta, coronæ, incendebantur odores, mensæ conquisitissimis epulis instruebantur. Fortunatus sibi *Damocles* videbatur. Sed in medio hoc apparatu, fulgentem gladium è lacunari, setâ equinâ appensum demitti jussit, ut impenderet illius beati cervicibus. Quid ille? nec pulchros illos administratores aspiciebat, nec plenum artis argentum, nec manum porrigebat in mensam: sed qua animi demissione petuit exoravit tyrannum, ut abire liceret, quod jam beatus diutius esse nollet. Didicerat quippe suo experimento Parasitus, sceptrorum instabilitatem, quæ foris nitent, introrsus misera sunt, & in lubrico for-

fortunæ fastigio, fragili stare loco, Regum felicitatem, subitoque, ac non prævisо turbine quassari & everti. Nec mehercules injuria, nam ut Solem hunc quem videmus, assiduè vel nubes aliqua subducit, vel nox condit: talis omnis hic purpuræ aut Pluti splendor, cadit aut evanescit, imo omnia illa vitrea, aut si quid vitro fragilius, & si res dicenda somnium, umbra, nihil, si cum æternitate comparentur, quid enim nisi jactationes & fluctus, in quibus nihil firmum, nisi ad anchoram ea alliges veræ Pietatis? De me dicam, quod sentio, Auditores:

Stet quicunque volet potens
Aula culmine lubrico,
Me dulcis saturet quies
Obscuro positus loco,
Leni perfruar ocio.

Nam Majestatis ille apex & sceptrorum splendor, quid nisi superbè exstructi carceres, atque aureæ compedes, quæ latentis animi torturas celant, & surda carnificis conscientiæ flagella, aculeos, fidiculas, uncos, sub nitido mentitæ felicitatis mantili? Et ut is qui spinas habet in pedibus, ubique spinas calcat: ita isti animum noxium, ac inquietum secum circumferunt, eumque differunt quidem, non tamen auferunt. Ideo,

Quæ videntur fronte prima suavia
Eadem intuere propius, & intelliges
Condita felle acri amaritudine.
Fortuna nulli sic refulsit prospera
Adversa ut illam lance non penset pari.
Tristia secundis, & secunda tristibus
Vicissitudo acerba sortis temperat.

Si, ut mendici vulnera sua, & cicatrices detegunt, ad eliciendam populo misericordiam, Principes palam oculis hominum exponerent curas, & sollicitudines, quibus perpetuò inquietantur, non abundè miserari eos possent, quos tantopere mirari non desinunt? Sed quid est? cœci plerique

sumus,

fumus, & caliginem amamus. Placent vanitatis, & ambitionis aucupia, placent tiaræ, coronæ, fceptra quæ per mille difcrimina, & pericula quæri debent,& majori cum periculo poffideri. Opes etiam fupra omnium Craflorum, nifi virtute partæ fint, & huic innixæ, quid nifi levi momento diffipantur ac pereunt? & fi abeunt,quid auferunt nifi femetipfas? Fulciri debent, ornari debent. & quo alio fulcro,quo ornamento, quam Sapientiæ? quæ non in auro,non in argento, vanitatis aut avaritiæ elementis, fed in animo confiftit. Sine qua, opes qui habent, non tamen eas poffident,quam ab iis poffidentur. Quæritis Auditores, qui Sapientia hæc? Paucis expediam. Examinare feipfum, & circumfpicere, receffus omnes, & latebras confcientiæ excutere, fevera cogitatione omnem libidinis impetum coërcere, vitiis fuis irafci, & cottidie aliquid ex iis demere, non efferri profperis, non dejici adverfis, in utraque forte, utriufque effe memorem. Numinis munificentiæ acceptum ferre, quicquid obtingit in hac vita felicitatis, conditionis humanæ fragilitatem meditari, quam qui per totam vitam imbibit, huic optimè conftat temporis,& impenfæ ratio. Quid amplius? de aliis fentire honeftè, de fe modeftè, neminem videre, cum quo fe commutatum velit, denique id effe quod Doctrina fuadet,Religio jubet. Quibus ducibus qui fe regendum permittit, is vere fapit, & ut cum Plauto loquar *in vitiorum lucta, victor victorum cluet*, quicunque etiam eum terrarum angulus habeat. Neque enim Sapiens ille, & tranquillo animo effe poteft, qui intemperanter, qui fumtuofe, qui infolenter,qui ambitiosè vivit tectis laqueatis,vefte fuperba,famulis decem,fupellectile ad invidiam exquifita: aut liber quifquis vitiorum fervus eft. Sed ille mihi veræ tranquillitatis metam attigiffe videtur, qui vitæ morumque innocentia inculpatum fe præftat fibi & aliis, eamque infiftit viam, quæ recta ducit ad fummam il-

lam

lam beatitudinem omni humana cogitatione sublimiorem; qua ut æternùm fruamur, faxit ille ÆTERNUS. Dixit.

ORATIO XIII.

De Invidia,

Habita à

MICHAELE BOGARDO.

CUm multa præclarè, ac prope divinitus tradita ab iis reperiantur, qui à Sapientia olim nomen acceperunt, tum haud scio quidquam vel utilius, vel necessarium magis exstet monito illo *Diogenis*, qui cuidam sibi invideri querenti, suasit ut ultionis loco tanto studiosius virtuti operam daret. Salutare mehercule consilium, & tanto Philosopho dignum! Nulla enim certior compescendi invidiam ratio, nulla brevior rabiem ejus retundendi via, quam virtutum inire viam, & vitæ inculpatæ sanctimonia, tanquam clypeo, & scuto Achillæo invidorum quotquot sunt tincta veneno tela repellere. Sed cum sterili hoc virtutum sæculo, uni fere, (quod sane deplorandum) præ aliis sæviat, ac dominetur invidia, & Bonorum, qui vel opum, & dignitatum, vel doctrinæ, aut virtutis nomine, alios longe supereminent, turpissima sit insectatrix, nihilque ea sordidius excogitari possit, in eam nunc declamare constitui. Vos Auditores, qua possum animi demissione rogatos volo, ut mihi de ea inpræsentiarum disserenti aurem, & auram benignissimæ voluntatis præbere, & qua alios antehac benevolentia, ex hoc loco dicentes audivistis, ea me quoque nunc audire, haud dedignemini.

Cum omnes animi perturbationes vehementer homines commoveant, deque gradu, quod ajunt,

ajunt, sæpe dejiciant, tum omnium gravissima illa mihi esse videtur, quæ ex aliorum rebus secundis & prosperis mærorem, ex adversis lætitiam & voluptatem capit. Nam licet aliquam cum irâ (quæ certe perturbationum minima non est) affinitatem habere videatur, Invidiam tamen longè illa deteriorem esse neminem sanæ mentis credo esse qui ambigāt. Justum enim aliquando se præbet irascendi argumentum, ut cum Majestatem Dei convitiis protervè impeti, gloriam ejus proscindi, ac sugillari videmus, opera ejus traduci, veritatem Euangelicam pedibus conculcari, innocentes opprimi, Justitiam violari, leges contemni, juventutem corrumpi, virtutem supplantari, hæc & id genus alia intueri nemo potest, citra iram, animique perturbationem. Quid Invidia? Nulla ei justa irascendi causa. Invidus enim aut virtuti tantum alienæ, aut felicitati invidet, parique dolore damna sua, & aliena commoda metitur. Quo profectò nihil turpius, & homine indignius excogitari potest, hacque in parte brutis ipsis longe deterior est: nam si tarditatem, & ignaviam communem habeat cum asino, maledicam mordacitatem cum cane, ingluviem cum porco, superbiam cum pavone, ridiculas ineptasque gesticulationes cum simia, garrulitatem cum pica, contentionis studium cum hirco, cum aliis alia, nullum tamen brutorum invenire est quicum invidiam communem habeat. Est quidem, quod non inficior, est inquam inter ea quoque odium interdum capitale, ad galli enim gallinacci *Leo* cantum exhorrescit: *Elephas* vastum illud, & monstrosum in natura animal, conspectis formicis, & muribus vilissimis illis animalculis, totus quantus quantus est trepidat, adeoque illi exosi sunt, ut ab eo etiam pabulo abhorreat, in quo murem deprehenderit. Est & inter *Ichneumonem* & *Crocodilum* pugna, & dissidium haud exiguum: & inter equum & aprum. *Panthera* (si naturæ speculatoribus

bus fides) adeò terretur ab *Hyena*, ut ne congredi quidem cum ea sustineat. Hinc narrant si quis secum ferat de corio *Hyena*, à *Panthera* non appeti, tam sagax est naturæ sensus; addunt & illud si pelles utriusque belluæ suspendas invicem ex adverso, Pantheræ pilos defluere. At non hoc inter homines fieri consuevit, unius ejusdemque generis animantes, odio sese invicem persequuntur, sed constantem inter se amicitiam, & concordiam colunt, invidia nulla vexantur. Armentatim vivunt Elephanti,gregatim pascuunt oves,turmatim volant grues, mutuis officiis tuentur se *Delphini*: & nota est apum, & formicarum arcana inter se amicitia,& concors politia. Sed quid de his verba facio? cum & in ipsis quoque plantis amicitiæ vim quandam *Deus* voluerit elucescere: steriles enim sunt quædam nisi maritum adjungas. Vitis ulmum amplectitur; oleæ si inseratur, non solum vegeta stat, & incolumis, sed novas etiam vires capit. Usque adeò Auditores illa quæ nihil sentiunt, occulto tamen amicitiæ vinculo inter se conjunguntur. Quid æque brutum dari aut excogitari potest atque saxum? Dicas tamen & huic inesse aliquid amoris, & amicitiæ colendæ studium. Magnes enim ferrum ad se trahit,attractum tenet,ejusque scobe quasi pascitur. Quid? quod & inter immanissimas feras quoque convenit. Leonum inter se nulla est pugna: aper in aprum non vibrat dentem, draco non sævit in draconem, & luporum concordia adeo celebratur, ut in proverbium abierit.

Solus, solus inquam homo, ab homine, pertinaci interdum odio, & invidia dissidet: cum tamen solus præ cæteris animantibus, ad imaginem Dei conditus sit, solus erecto capite incedat, solus hilari fronte, oculis amicis præditus, solus denique ratione, & oratione, amoris, ac benevolentiæ utraque conciliatrice optima instructus, adeoque multis quod ajunt parasangis hæc ipsa superet. At qualis

qualis interim? Invidus ex miseriis, & calamitatibus lætitiam, ex bonis mœrorem capit. Et quorum obsecro? non aliorum animalium, sed hominum. Neque enim Leoni fortitudinem, & magnanimitatem, non velocitatem cervis, impetum tauris, ætatis spatium corvis; non oculorum aciem aquilis, non sagacitatem canibus, non alii alia invidet: hominis æquâ ferre mente commoda nequit. Fratri frater, affinis affini, vicinus vicino, figulus figulo, cantor cantori, faber fabro invidet, verumque illud deprehenditur;

Τὸ συγγενὲς καὶ φθονεῖν ἐπίσταται.

Consuetudinem Sapientes alteram naturam non immerito dixere: nam tanta ejus vis est, ut non hominem tantum mutet συνήθεια, sed & in bruta animantia efficaciter agat. Est implacabile fere diffidium inter canes, & feles, ejusdem tamen domus συντροφία tandem ita consuescunt, ut naturam quasi exuisse videantur. Tigrim Romæ mansuefactum *Augustus aluit*, ursam *Pythagoras*. Verum nulla familiaritate, nullo convictu, nullo contubernio invidus melior redditur. Quid mirum Auditores? Reliquæ enim omnes animi perturbationes à naturæ fere infirmitate promanant, hæc vero à perversa hominis voluntate, & præfractâ malitiâ. Quos enim obsecro vos (ut rem dicam) nisi bonos ac honestos incessit? quid nisi virtutem odio persequitur? & quam quæso mœroris sui causam prætexit? nisi quod nimia Dei sit liberalitas, nempe quod illum tot honoribus, hunc tot tantisque opibus cumulet, alium tanta sapientia. At contra si diffidia, si contentiones inter amicos, aut propinquos animadvertat, si æmulationes inter conjuges, factiones in Republica, si domum vicini ruere, aut conflagrare, liberos corrumpi, bona ejus subhastari, aut furto, inundatione, bello, rapina, familiam ejus ad summam egestatem, & inediam redactam videat, hæc unica lætitiæ ejus, & hilaritatis argumenta sunt.

Quod

Quod ut luce meridianâ clarius appareat,& vos in rem quasi præsentem deducam, Auditores, intuemini mihi primum illum parricidam *Cainum*. Quid causæ fuit, cur manus suas sanguine fraterno cruentarit? non alia quam fratris pietas, & quod ejus nomine, in flagranti apud *Deum* esset gratiâ. Cur optimè de se meritum *Davidem*, *Saul* Rex perdere conatus est? in causa fuerunt præclara ejus facinora, victoriæ, trophæa. Quæ caussa cur *Alexander Perdiccam* tanto prosecutus est odio? præclaræ res bello gestæ. Cur *Lysimachum*? rei militaris scientia: Cur *Ptolemaeum*? admiranda ejus in bellis gerendis felicitas. Quid *Caligulam*, monstrum illud hominis impulit, ut *Homeri* Poëtarum principis aureum illud opus abolere, *Virgilii* & *Livii* scripta perire voluerit? invidia. Quid *Commodum* illum optimi parentis *Marci Aurelii* pessimum filium eò adegit, ut optimum virum *Iulium Proculum*, Asiæ præfectum, veneno necari jusserit? Invidia. Longum esset *Scipiones*, *Epaminondas*, *Phociones*, *Catones*, aliosque hîc commemorare viros magnos, qui invidiam experti sunt. Longum *Themistoclem* in *Persiâ*, *Cononem* in *Cypro*, *Timotheum* in *Lesbo*, non aliam ob causam, quàm invidiam à patria exulare coactos. Longum denique hîc commemorare, non civitates solum, sed provincias, sed regna, & imperia in summum discrimen adducta, ab hac una furiarum, invidia. Quis enim ita veteris memoriæ ignarus, ita in superiorum temporum historiis peregrinus atque hospes, qui non Invidiæ tragicos eventus, si minus è scriptorum monumentis didicerit, at auditione certe aliqua acceperit? Exempla tamen quædam si vultis producam. Prodeat in medium, & me tacente loquatur florentissima olim *Atheniensium* Resp. quæ *Periclis* & *Cimonis*, *Themistoclis* & *Aristidis*, crebris æmulationibus haud parum periclitata est. Prodeat *Roma*, illa terrarum, & gentium domina, quàm miserè, bellis civilibus *Mari* & *Sylla*, *Pompeji*

peji & *Cæsaris* jactata fuit, & concussa. Prodeat *Carthaginensis*, illa imperii Romani æmula, nonne factionibus, diffidiis, odiis *Hamilcaris*, & *Hannonis*, in ruinam penè acta? Prodeat denique *Italia* à *Guelphis*, & *Gybellinis* sub *Frederico* secundo diu multumque vexata. Exemplis his tam luculentis, tam memorandis, etsi vos commoveri haud parum videam, Auditores, non possum tamen quin unum adhuc adducam Servatoris nostri I. C. Quæ obsecro vos, causa fuit, cur tanta eum invidia, tanto odio sint prosecuti, non de plebe, aut de trivio homines, sed *Scribæ, Pharisæi, Seniores Sacerdotes*? quid commiserat, quod eos tantopere irritaret? quæ illius culpa, quod delictum, quod crimen, quod eos adeò offendere potuit? ideone quod vitæ suæ innocentia aliis præluxerit, veritatem euangelicam non minus sincerè, quàm liberè prædicaverit, tot tantaque potentiæ suæ & φιλανθρωπίας dederit specimina, cæcos, surdos, claudos, paralyticos sanando, dæmonia ejiciendo, mortuos suscitando, errantes in viam salutis reducendo, fractos & sensu suorum peccatorum consternatos consolando, lapsos erigendo, & pœnitentibus gratiam suam benignè offerendo. Illæne justæ fuerunt tantæ indignationis, & invidiæ causæ? hæccine illa fuere delicta? hæccine crimina, quæ tam acerbo, tamque internecino odio prosecuti sunt?

Belli profectò homines! Nempe ut lætioribus agris, rosisque maximè odoriferis cantharides innasci solent & meliori frugi lolium: ita ægris oculis alienam felicitatem intuetur, & optimos quosque, sanctissimosque fere insectatur invidia: & ut ex feris, & brutis animantibus alia gravi odore, alia veneno, alia esca cadaverum malè olentium pasci, ac impendiò delectari solent: Ita invidus sordibus simultatum suarum, ac æmulationum. Sed & invidos etiam ipsos, pestilens hæc lues conficit, non aliter quam rubigo ferrum ex-

edit, caries & teredo ligna, tineæ vestes: & ut signis suis non obscuris se produnt morbi, cum corporis tum animi: sic Invidia qua nullum tormentum gravius dari potest, nullus morbus qui hominem magis vexet, maceret, devenustet: totidem nempe canes qui *Actionem* suum comedunt.

Cum pallor (ut inquit Poëta) *in ore sedet, macies in corpore toto,*
Nusquam certa acies livent rubigine dentes:
Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno.
Risus abest nisi quem visi movere dolores:
Nec fruitur somno vigilantibus excita curis,
Et videt ingratos intabescitque videndo
Successus hominum, carpitque, & carpitur una,
Suppliciumque suum est.

Polypo non absimilis qui post devoratos alios pisces, sua quoque brachia tandem depascitur, maximamque partem veneni sui bibit. Hæc cum ita sint. Auditores, ut tandem Orationi meæ finem imponam, valeat, valeat inquam, & facessat longè à nobis illa animarum pestis, ac contentionum, & dissidiorum mater invidia. Cogitetur nihil ea turpius esse, nihil honesto, nihil liberali homine indignius, hoc vitio brutis ipsis deteriorem reddi, & natura à nullo alio magis vitio abhorrere, quam Invidia, quasi laboret, nunquam tamen eam agnoscet. Quia tanta ejus est enormitas, tanta turpitudo, ut eam fateri hominem etiam maximè impudentem pudeat. Aliter longè cum aliis vitiis comparatum esse, quis non videt? quæ virtutis sæpe nomen induunt, & non veniam tantum, sed laudem merentur apud multos. Sunt enim qui ambitionem, generositatem vocant: avaritiam parsimoniam: audaciam fortitudinem: luxuriam, & bonorum profusionem, liberalitatem: dissimulationem, prudentiam: crapulam, hilaritatem. Nonnullis quoque vitiis affectos, aliquo modo ferimus: quibusdam ignoscimus; quibusdam non nimis

mis offendimur, quibusdam in hac vitæ & morum licentia etiam oblectamur: prodigos multi amant: avaros tolerant; multos aliena intemperantia non offendit: qui voluptates nimis refugiunt, etiam castimoniæ, & severitatis laudem referunt: audacium in bello interdum aliquis usus est, timidis & nimis cupidis vitæ ignoscitur. Sed quid invidus? communi omnium mortalium odio flagrat, suis, alienis, civibus, peregrinis, notis, ignotis juxta omnibus invisus, exosus, intolerandus est. Quid invidia illa ærugo animæ, & nigræ succus loliginis? nullo colore, nullo fuco incrustari potest, nullo mangonio interpolari, ut si non grata, saltem odiosa minus appareat. Hanc igitur sanguine viperino cautius fugiamus, omnique studio ac cura in id incumbamus, ne vel leviter saltem impressa invidiæ in nobis vestigia conspiciantur. Sed si ab hac liberi, cum aliorum invidia nobis colluctandum esse videamus, cogitetur bonos fere ad invidiam, & obtrectationem natos, videri, horumque optimas actiones rapi in deteriorem partem adeò facile est apud eam in speciem culpæ venire, si non in culpam;& vetus id mihi credite in Rep. malum. Nam ut in sole non sumus sine umbra: sic nec in famà, sine livoris aliqua nebula. Cuivis in proclivi est lædere: & ut vitæ, ita famæ alienæ dominus est, qui suæ contemptor est. Nunquam tamen tantum malevolorum poterit conspiratio in Bonos ut à studio honestatis recedant, & invidiam placare velint virtute relicta, aut temerata conscientia. Invident, pallent, fremunt ut fere solent qui emergunt è sterquilinio? Criminationem eos machinis volenter concutiunt, aut suspicionum cuniculis callidè subvertunt? ita nunc vivitur. At vero si judicio examinas quantula ista sunt? Ut in via si canis aut equus luto me aspergat, non quod Plautus ait lapidem percutio, non excandesco statim,& vicissim in illum regero, sed eluo potius hoc lutum, quam ut respergam: ita hic fa-

ciendum, & omnes isti pro caniculis & equuleis habendi, qui non judicio, sed impetu & convicio lædant. quo meliorem me agnosco, & nec in nominis mei fama magis labem relinquunt, quam in flumine vestigium, cymba. Aurum etiam in sterquilinio aurum est; & adamas in cœno non mutat naturam. Gemant Invidi, & infœlicem linguam, Bonorum convitio exerceant. Instent, mordeant, multo citius frangent dentem, quam imprimens. Imo ut pictura lucem nihil tam commendat, quam umbra: sic non melius quam petulantis linguæ obtrectationi creditur, quales, quantique sint viri in Republica magni: quorum dignitas, & amplitudo quia freti innocentiæ fiducia, quæ *non eget Mauri jaculis nec arcu*, eò clarius enitescit, quo magis obnoxii sunt telis invidorum, qui simultatem eorum affectant, quorum similitudinem desperant. Dixi.

ORATIO XIV.

de Invidia, habita à

JOHANNE ab OYEN.

QUanquam conspectus vester multo jucundissimus, me excitare, animare locus ad dicendum ornatissimus debeat, tamen in mentem nonnulla veniunt, quæ ita me anxium solicitumque reddunt, ut nisi singulari vestra humanitate niterer, tacendum potius, quam dicendum mihi esse judicarem. Exploratum enim perspectumque habeo, quanti sit laboris, quantique periculi, apud viros prudentia, eruditione, ac pietate graves verba facere. Et experientia non semel didici, eloquentissimos, disertissimosque viros, cum ad dicendum venissent, ita fuisse conturbatos, ut obmutuerint. Quæ si in viros & quidem

dem præstantissimos cadant, quid mihi tandem animi esse oportet, qui cum illis comparandus non sum. Forsitan ergo mirabimini cur in tanta doctissimorum virorum corona, locum hunc publicum conscendere non dubitarim, quem tot ante me studiosi, quibus longè inferior sum, haud parum reformidarunt. Sed causam si placet dabo. *Agesilaum* Spartanorum Regem dixisse ferunt, tunc cum ex medio cursu rerum fortiter gestarum in Asia, ab Ephoris revocatus esset, omnibus se victoriis, ac triumphis longe anteponere obedientiam Patriæ debitam. Aurea, profecto vox, & tanto Principe digna! Quam ut non satis laudare ac deprædicare possum: Ita mihi, Auditores, arbitror esse honestum si eorum voluntati, hac quoque in parte, haud invitus obtemperem, quorum obsequio me totum jam pridem devovi, & quos æquos esse scio studiorum juventutis Scholæ suæ, æstimatores. In qua non ad ostentationem, & jactantiam, instituta sunt publica hæc exercitia, sed ad stilum, & oratoriam in dicendo libertatem. Accedit quod commilitonis mei declamatiuncula, quam benevolis auribus audire dignati estis, non parum excitatus fuerim, ut pro ingenii mei modulo, aliquid etiam in simili palæstra tentarem: quia vero, ut est in veteri verbo, *nunquam satis dicitur, quod nunquam satis discitur*, delegi mihi quidem hoc ipsum argumentum, de quo jam unum ex vestris feliciter satis dissertantem audivistis. Sed ne ego, actum (quod ajunt) agere, falcemque in alienam segetem immittere videar, duo mihi nunc potissimum tractando proposui. I. Qui illi sint in quos invidia cadit. 2. Quæ huic malo adhibenda sint remedia. Ad primum quod attinet, certum est viros in summa dignitate constitutos, rarò hoc vitio laborare, & ut nullis invident, sic à nullis ipsis invideri solet. Quia magnitudini virtutis cedit invidia, cujus splendore fugatur, non aliter, quam solis radiis, cum altissimus est, umbræ. Quis

enim invidiat *Cyro*, quis *Cæsari*, quis *Pompejo?* quod positi videantur extra metam ad quam mortalibus progredi licet. Multo minus invideri solet iis qui longe infra nos positi sint. Quæ enim invidiæ causa esse potest, si quem in eo rerum statu esse videamus, & ea sorte natum, quam nemo si ei contingere posset, unquam appeteret? Ita afflictis gravissimeque ab infelicitate fati multatis, nemo invidet, quia commiseratione digni magis, quam invidia. Sed inter pares non rarò moveri solet invidia. Æqualitas enim inter æquales (ut benè alibi *Cicero*) gratiam offendit, & amicitiam quæ animorum, & benevolentiæ conciliatrix est, lædit & exulcerat. Sic figulus figulo invidet, vicinus vicino, olitor olitori. Invidet etiam qui alium se inferiorem fortunis. mutato ilicò rerum statu, ad honores evectum videt: aut cujus utilitas, suum est detrimentum, & gloria dedecus: aut si alium ea habere animadvertat, quæ sibi magis quam alii convenirent, aut quæ aliquando sua fuerunt. Quo spectans illud Virgilii;

Impius hac tam culta novalia miles habebit,
Barbarus has segetes?

Itaque non injuria, suspicio olim erat *Fabium* invidere *Scipioni*, quod ægrè ferret crescentem indies ob Italiæ defensionem, fortissimi juvenis gloriam, tota enim illa laus antea *Fabii* fuerat, qua jam senem se exui, ac spoliari videbat: Et *Pompejum Cæsari*. Hinc *Lucanus?*

——Stimulos dedit æmula virtus:
Tu nova ne veteres obscurent acta triumphos
Magne times, te jam series, ususque laborum
Erigit, impatiensque loci fortuna secundi.
Nec quemquam jam ferre potest. Cæsar ve priorem
Pompejusve parem.

Sic *Dædalus Thalo* puero ob summam fabrilis artis peritiam, tantopere invidisse dicitur, ut eum alta de turri præcipitaverit *Dionysius Syracusanus* abominanda invidia, Poëtam *Philoxenum* ad

lapi-

lapidicinas damnavit, quod tragœdiam à tyranno compoſitam corrigere juſſus recuſaſſet, ſed perpetua litura induxiſſet, nihil in ea probans. *Adrianus* eximiis condecoratus fuit virtutibus, nullique Imperatorum eruditione ſecundus: ſed inſignes has animi dotes obſcuravit invidia, qua præſtantiſſimos quoſque viros tanta proſequebatur, ut præter libros ſuos, nullos *Romæ* legi permitteret, nullumque Artificem, pictorem præſertim aut ſculptorem ſe meliorem haberi vellet; & propterea *Favorinum*, & *Dionyſium Meleſium* exilio multàverit, quod ipſi præferrentur, & pingendi peritia principes haberentur. Exempla hæc Auditores, & alia quæ paſſim in hiſtoriis occurrunt, luce meridiana clarius oſtendunt (& nemo non videt cui ſunt oculi) in ambitioſos dominari hunc affectum: qui ut innatam habent cæteris antecellendi cupidinem; ita quod aliis tribuitur, ſibi ademptum putant. Sunt quoque ad invidiam proclives, qui anguſtum, puſillumque trahunt animum, quod illis omnia appareant magna: Invidia verò ad magna fertur. de quibus egregiè ingenioſiſſimus vates:

Fertilior ſeges eſt alieno ſemper in agro,
Vicinumque pecus, grandius uber habet.

Certè *Anacharſis* interrogatus, cur homines triſtitia ſubinde, ac mœrore conficiantur & pari dolore aliena commoda, ac ſuas injurias metiantur, reſpondit id fieri, quia non ſolum propria iis mala moleſta ſunt, ſed etiam aliena bona. Et *Bion* cum conſpexiſſet invidum triſti vultu *οὐκ οἶδα ἔφη πότερον σοὶ κακὸν γέγονεν ἄλλῳ ἀγαθόν.* In hanc ſententiam *Agis* Lacedæmoniorum rex, cum illi à quibuſdam nunciaretur, eſſe nonnullos *Spartæ*, magni nominis Viros, qui ipſi inviderent: *Geminam igitur* inquit, *habebunt moleſtiam, quod & ſua ipſorum mala diſcruciabunt, atque inſuper tum meis, tum amicorum meorum bonis torquebuntur* innuens eos, quos invidia occupavit, commiſeratione di-

gnos magis esse, quam ira, quod abunde sibi ipsis pœnarum darent, etiamsi nemo ulciscatur. Nam invidi ut bene olim à Veteribus observatum, non eatenus solum cum viperis comparandi sunt, quod ut illæ, semper in pectore venenum servent, sed quod ut illæ partu suo enecentur. Hoc solo discrimine, quod viperæ statim moriantur, & expirent, ut à fœtu erumpente, dilaniatæ sunt. Invidi verò paulatim, à sua perturbatione, quam venis, & intimis visceribus, animæque fibris pertinaciter alunt, ita conficiuntur, ut ii qui tabe aut lenta febri laborant: nempe ut cruciarii olim Romano ritu crucem suam ferebant, ipsi ab ea mox ferendi: sic invidis omnibus, animi crucem *Deus* imposuit, in qua pœnas luunt, priusquam luant.

Quid sit Invidia, Auditores, quæ ejus sint causæ, in quos maxime cadat hactenus audivistis, superest, ut quæ sint ejus sanandæ remedia videamus. Solent qui boni sunt, & frugi œconomi, ea, quæ ad alendam familiam requiri videntur, in æstate non hieme comparare. Naucleri de necessariis ad futuram navigationem ante solent esse solliciti, quam in altum provehantur. Fortes & strenui belli duces, non de militum tantum numero, verum etiam de pabulo, & commeatu cum parando, tum condendo, curam ac cogitationes suscipere illudque observare quod de re militari *Vegetius* scribit: *in omni expeditione maximum istud esse ut nobis victus sufficiat, hostes frangat inopia.* Etiam valetudinis suæ rationem qui habent non tam quo pacto morbi jam orti profligentur, quam qua ratione metuendi avertantur, serio cogitare consueverunt: Quidni ergo & illa maturè comparentur, quæ ad vehementiores animi perturbationes coërcendas, & averruncandas conducunt, & quidem antequam altas radices egerint? At inter animi ægritudines, & perturbationes, quæ fædior, quæ nocentior, quæ inhumanior dari potest Invidia? Quamvis enim omnia varia bonis viris odiosa ac invi-

invisa sunt: Invidia tamen præcipuè alienat, ab iis, in quibus est, aliorum animos: omniumque sibi odia conflat, conciliat, colligit. Cæteris vitiis affectos aliquo modo ferimus: quibusdam ignoscimus: quibusdam non nimis offendimur, quibusdam in hac vitæ ac morum corruptela etiam oblectamur: prodigos multi amant: avaros tolerant: multos aliena intemperantia non offendit: qui voluptates nimis refugiunt, etiam severitatis, ac castimoniæ laudem ferunt: audacium in bello interdum aliquis usus est: timidis, & nimis vitæ cupidis ignoscitur: Invidia communi omnium mortalium odio flagrat, suis, alienis civibus, peregrinis, notis, ignotis juxta omnibus invisa, exosa, intoleranda est. Ex hac enim æmulationes, ex æmulationibus simultates, ex simultatibus odia, ex odiis factiones, ex factionibus seditiones ex seditionibus cædes, ac bella funestissima oriuntur, quæ bonorum crudelissimam lanienam, populorum excidia, Regnorum ac Rerumpub. vastationes, & tristissimam tandem (ut verbo dicam) rerum omnium faciem inducunt. Gravia hæc sunt, Auditores, verum illud omnium gravissimum, quod magni illius Dei (in cujus manus incidere horrendum est) ira & vindicta in se concitata, non in temporarias solum pœnas, sed & æternas se præcipitent, nisi seria ad *Deum* pænitentia convertantur. Quum igitur tam perniciosum, funestum, enorme sit hoc vitium, quanto studio, quanta sedulitate id à nobis amoliri debemus, & heroicam eorum generositatem imitari, qui quanquam se aliis virtute sua admirabiles reddiderint in precio tamen & honore quorumcunque hominum virtutem habuerunt. Vultis exempla? In promptu sunt. Cum *Eldad* & *Medad* in castris Israëliticis prophetarent, *Iosua* juvenili quadam æmulatione abreptus, metuens nequid famæ ac dignitati Domini sui decederet, ab eo petiit, ut juberet illos compesci Cui *Moses*, *An invides*, inquit,

tu mea causa? Atqui utinam universus Dei populus essent Prophetæ! Numer. 11. 27. Innuens tum demum beatam illam esse Rempublicam, beatum illum populum, in quo non unus, aut pauci, sed ad unum omnes cognitione Dei imbuti, eam propagare, & ubique Dei laudes prædicare studerent. *Iohannes Baptista* præcursor ille *Christi*, referentibus ipsi Discipulis, *Christum* baptizare, & quam plurimos ipsius Doctrinæ audiendæ gratia, eum sequi, tantum abest ut ægrè id tulerit, aut iniquè ut contra inde occasionem arripuerit laudandi *Christum*, publicèque profitendi eum esse agnum illum Dei qui tollit peccata mundi, se paranymphum esse, *Christum* vero sponsum: Baptizare eum Spiritu sancto & igni, se aqua, & indignum qui solearum ejus corrigias solveret, se decrescere, eum crescere oportere. *Padaretus* ex *Spartanorum* nobilissimis unus & meritorum suorum securus interpres, cum petiisset se adscribi in trecentorum virorum ordinem, qui honore apud *Spartanos* primam dignitatem obtinebat, repulsam passus, discessit hilaris, ac ridens. revocantibus eum *Ephoris*, quidque rideret percontantibus (ratis se ab eo derideri ac contemni) *gratulor*, inquit, *huic Reipublicæ quæ trecentos habeat cives, multo me meliores*, indicans se plus voluptatis capere ex publico Reipublicæ bono, quam percepturus erat ex honore impetrato, & maxima lætitia perfundi, quod intelligeret se virtute, & honore tot viris inferiorem esse. *Cato* à terrarum victore populo repulsus, pila dicitur lusisse, & *Vatinio* postpositus, nunquam esse se minoris ideo putavit. *Aristides* cum iret in exilium, sublatis in cœlum manibus, Deos comprecatus est, ut *Atheniensibus* omnia sic prosperè succederent, ut illis *Aristides* nunquam veniret in mentem. *Alexander Magnus* cum præstantissimo cursore certans, quum eum animadvertisset de industria remissè currere ut ipsi cederet, illi succensus (inquit) se non esse ex

corum

eorum numero qui præ invidia dolent, si qua in re ab aliis superentur: se intelligere Deos immortales, qui liberaliter quibus volunt, bona sua largiuntur, non omnia in unum conferre, sed alia in alios, idque pro admirabili sua sapientia, ne homines natura superbi se mutuo contemnant, sed ut alter alterius auxilio egens. concordiam ament, societatem conservent, mutuo se complectantur affectu à potentioribus tenuiores accersantur, & à tenuioribus vicissim potentiores observentur. Hæc pauca quæ nunc produximus exempla, seriò nobis imitanda proponamus Cogitemus quanta sit opum, & honorum, aliorumque quibus invideri solet fragilitas. Quanta ista fortunæ ludibria, constent, quanto labore, sollicitudine, molestia, nec non vitæ periculo comparentur, ut ea possidentium misereri potius, quam adeo brevem molestamque felicitatem, iis invidere debeamus. *Dionysio* è regno expulso, & *Corinthi* inter Philosophos sese oblectanti, occurrens *Diogenes*; lepide pro more inquit, se illi novam hanc felicitatem propemodum invidere, tacitè innuens hujusmodi paupertatem quæ sua sorte contenta est, feliciorem esse omnibus *Persarum* gazis, *Arabumque* thesauris, ac proinde magis invidendam, quam omnes fortunæ delicias, quæ ut fulgura nihil quam oculos intuentium perstringunt. At si alicui tamen contingat esse in re lauta, & alios invideri sibi animadvertat, invidiam hoc modo subterfugiet, si facilem, humanum & affabilem se præbeat. Raro enim invidetur eorum honoribus, quos æquos esse novimus, & modestos. Contra quo altius ad honores evecti, magis se demittunt, eo magis extolli solent & amari à populo, qui non tam homini, quam bonis quæ eum circumstant, invidet. Optimum quoque est beneficentiæ genus invitis ac repugnantibus prodesse, quod nonnisi summarum mentium est. Cogitemus & illud, nos invidiæ morsu in officio contineri, & à

fastu malorum omnium extremo, avocari. Deus enim ut Medicus est omnium sapientissimus; ita non uno modo homines curare solet. Invidorum stimulos, aculeos, vexationes tanquam salutaria quædam φάρμακα præscribit, invidiamque felicitati quasi comitem addit, ne altius quàm par est efferamur, sed ut ab ea lancinati intra modestiæ limites consistamus. Quo spectans *Themistocles*, doluit aliquando quod ἔξω τοῦ φθόνου βέλων in tuto consistens, *in nullius esset invidia. Thucidides* eam appellavit *necessarium potentiæ comitem. Pittacus* tam diu se fortunatum credidit, quamdiu sibi invideretur. Comitatur enim illa incedentes per gloriæ callem, ut umbra eos qui per solem iter faciunt. Sic *Pericles Simmiam* æmulum expertus est, *Themistocles Alcmeonem*, *Epaminondas Menecelidem, Cicero Catilinam, Clodium*, & alios.

Cogitetur denique cum alios opibus, alios honoribus, alios eruditione, & nominis fama præ multis, eminere videmus, omnium horum autorem, & largitorem esse *Deum*, qui ut non uni dat cuncta regioni, sed facit ut *hîc segetes, illic veniant felicius uvæ:* sic non in unum omnia, sed in alios alia, atque alia transfert *Deus*, ne scilicet sibi soli natos esse homines opinentur, sed mutuis auxiliis, vitæ humanæ societatem conservandam esse intelligant. Quin & illud haud exiguo solatio *Bonis* hac in parte esse consuevit, quod ita fere natura comparatum sit, ut quæ durius in hoc vitæ curriculo vivos premit, ac vexat invidia; gratos. Post obitum reddat, & acceptos.

Pascitur (enim) *in vivis livor, post fata quiescit,*
Tum suus ex merito quemque tuetur honos.
Et hi sunt (ut ille ait) *invidia mores.*
Præferat antiquos, semper ut illa novis.

Neque *Atheniensibus* suis *Socrates* dum esset in vivis, placuit, etsi *Apollinis* oraculo *Græciæ* sapientissimus judicatus esset, sed cicutam idem innocentissimus bibere coactus fuit. At quem vivum ode-

oderant, defunctum postea coluerunt, erecta statua, & in tanto apud eos pretio fuit, ut accusatorum illius quosdam damnarint ad laqueum, quosdam exilio multaverint. Hæc quæ dixi quicunque ad animum serio revocaverit susque deque aliorum habebit invidiam, nec quicquam de studio aliis opitulandi, nec non publica Reipublicæ commoda promovendi remittit, sed judicio bonorum, & rectæ voluntatis conscientia fretus, res suas optimo esse loco tum statuet, cum aliorum invidiam experiri necesse habet. Vt enim mala conscientia sibi ipsi supplicium est, facitque ut domesticum tortorem circumferens, ad folii cadentis strepitum animus exhorrescat: ita contra vel frementibus omnibus invidis, murus aheneus est, & vitæ ante actæ recordationem parit jucundissimam. Et ut apud *Homerum* herba, Nepenthes dicta, celebratur, quod addita poculis, omnem illico animi tristitiam in conviviis expellat, mœstosque exhilaret: ita mens humana, bonæ conscientiæ præsidio nixa, licet invidia nonnunquam prematur, nunquam tamen opprimitur: Sed Palmæ instar se erigit, viresque lacessita capiens, strenuis, laudandis, & heroicis *crescit audacia cœptis*. Dixi.

ORATIO XV.

de Ira, & ejus effectis, recitatis à

CORNELIO van den BROVCK.

CVm oculis intueor frequentissimam hanc doctissimorum virorũ coronam, & mecum deputo, quam solida, & subacta sit eorum eruditio, quorum oculos undecunque in me conversos esse animadverto, non possum dum oneris suscepti magnitudinem, cum viribus meis sollicite comparo, non infantiæ, & tenuita-

pellunt animos: ira præcipitat. Vnde enim turbæ, unde seditiones, tumultus, bella, nonne ab ira? Quas illa *Lerna* proditiones, quas insidias non inceptat? quæ consilia hosti non aperit? quas technas oppugnandis urbibus non suppeditat? quas non superbas ædes evertit, urbes florentissimas solo æquat, regiones fertilissimas devastat? quæ non multorum annorum pertinaci bello defensa mœnia patefacit, & contumacissimos jugumque recusantes in alienum agit arbitrium? Quæ eò perniciosior esse consuevit, quò eos magis invadit, qui potentia instructi, in alios dominantur, & sæviunt.

Ira Thyesten exitio gravi
Stràvere, & celsis urbibus ultimæ
Stetêre causa, cur perirent funditus.
Ira est quæ procudit enses,
Et miseras inimicat urbes.

Vbi hæc *Thesiphone* cui pro consilio est furor, pro ratione impetus, ubi inquam hæc dominatur,

——*Non Hospes, ab hospite tutus;*
Non socer à genero: fratrum quoq; gratia rara est.
Imminet exitio vir conjugis, illa mariti.
Lurida terribiles miscent aconita novercæ, &
Filius ante diem patrios inquirit in annos.

Vultis exempla Auditores? nonne *Theodosius* clementissimus alias natura princeps, ira percitus, ad septem hominum millia *Thessalonicæ* immisso milite contrucidari, & tanquam si ageretur de capite papaverum, aut cucurbitarum, nullo discrimine sontes, & insontes indicta causa necari jussit? Hac inflammatus *Alexander Lysimachum* leoni objecit, hasta *Clytum* carissimum sibi, & una educatum, inter epulas transfodit, *Betim* trajectis per talos loris, religatumque ad currum equis raptari jussit, & horrendo supplicio, vita privari, aliosque sanctitate morum, & sapientiæ studiis insignes viros per tormenta fœde trucidari. Sunt

Alexan-

Alexandria, *Caracalla* jussu, omnes ii crudeliter interfecti, qui gestus illius rediculè per jocum expresserant. Iræ suæ monumenta plurima *Periander*, *Sylla*, *Lysander*, *Cassius*, *Cambyses*, *Totilas* & alii reliquerunt. Quid *Caligula* monstrum illud hominis, & naturæ propudium, quo nihil tetrius & funestius Infernus exhalare potuit? ad tantam, eum crudelitatem compulit, ut nobilissimos Senatores Romanos sibi invisos, crebris mucronum acutissimorum fodicationibus necari, & lenta morte, è medio tolli jusserit: nec mirum, quia Tyranni nec lege coërcentur, nec metu: multos etiam honesti ordinis viros, stigmate prius inustos, ad metallorum fodinas damnaverit, aut bestiis dilaniandos objecerit, aut medios serra secuerit. Equitum denique Romanum, feris expositum, cum se innocentem proclamasset, amputata lingua rursum induxerit. Quid Nero portentum illud, & fatale malum generis humani, terræ æternum odium, Homo mille mortibus dignus, vestigia *Caligulæ* premens, nonne *Atticum Vestinum* Consulem, ut conjuge ejus *Statilia* potiretur, trucidavit? *Antoniam* filiam *Claudii* recusantem post *Poppeæ* mortem nuptias suas, crudeliter interemit? privignum *Rufinum Crispum* Poppæa natum, impuberem adhuc, mergendum mari dum piscaretur, servis ipsius demandavit? *Tuscum* nutricis filium relegavit: *Senecam* Præceptorum omni egregiæ virtutis laude cumulatissimum, & sapientiæ admirabile exemplum incisis venis quasi per ludum aliquem & jocum, ad necem compulit? *Cassio Longno* jurisconsulto oculos effodit? *Romam* denique urbem patriam, veterum ædificiorum deformitate offensus incendit? & incendium omnis humani divinique juris oblitus, lætis oculis, & hilari vultu è turri Mæcenatica prospexit? Turpe profecto facinus, & furiarum ultricibus pœnis multandum! Sed ut à profanis, ad Sacra transeam. *Simeon*, & *Levi*, vehementi ira perciti,

gnos magis esse, quam ira, quod abunde sibi ipsis pœnarum darent, etiamsi nemo ulciscatur. Nam invidi ut bene olim à Veteribus observatum, non eatenus solum cum viperis comparandi sunt, quod ut illæ, semper in pectore venenum servent, sed quod ut illæ partu suo enecentur. Hoc solo discrimine, quod viperæ statim moriantur, & expirent, ut à fœtu erumpente, dilaniatæ sunt. Invidi verò paulatim, à sua perturbatione, quam venis, & intimis visceribus, animæque fibris pertinaciter alunt, ita conficiuntur, ut ii qui tabe aut lenta febri laborant: nempe ut cruciarii olim Romano ritu crucem suam ferebant, ipsi ab ea mox ferendi: sic invidis omnibus, animi crucem *Deus* imposuit, in qua pœnas luunt, priusquam luant.

Quid sit Invidia, Auditores, quæ ejus sint causæ, in quos maxime cadat hactenus audivistis, superest, ut quæ sint ejus sanandæ remedia videamus. Solent qui boni sunt, & frugi œconomi, ea, quæ ad alendam familiam requiri videntur, in æstate non hieme comparare. Naucleri de necessariis ad futuram navigationem ante solent esse solliciti, quam in altum provehantur. Fortes & strenui belli duces, non de militum tantum numero, verum etiam de pabulo, & commeatu cum parando, tum condendo, curam ac cogitationes suscipere illudque observare quod de re militari *Vegetius* scribit: *in omni expeditione maximum istud esse ut nobis victus sufficiat, hostes frangat inopia.* Etiam valetudinis suæ rationem qui habent non tam quo pacto morbi jam orti profligentur, quam qua ratione metuendi avertantur, serio cogitare consueverunt: Quidni ergo & illa maturè comparentur, quæ ad vehementiores animi perturbationes coërcendas, & averruncandas conducunt, & quidem antequam altas radices egerint? At inter animi ægritudines, & perturbationes, quæ fædior, quæ nocentior, quæ inhumanior dari potest Invidia? Quamvis enim omnia varia bonis viris odiosa ac invi-

invisa sunt: Invidia tamen præcipuè alienat, ab iis, in quibus est, aliorum animos: omniumque sibi odia conflat, conciliat, colligit. Cæteris vitiis affectos aliquo modo ferimus: quibusdam ignoscimus: quibusdam non nimis offendimur, quibusdam in hac vitæ ac morum corruptela etiam oblectamur: prodigos multi amant: avaros tolerant: multos aliena intemperantia non offendit: qui voluptates nimis refugiunt, etiam severitatis, ac castimoniæ laudem ferunt: audacium in bello interdum aliquis usus est: timidis, & nimis vitæ cupidis ignoscitur: Invidia communi omnium mortalium odio flagrat, suis, alienis civibus, peregrinis, notis, ignotis juxta omnibus invisa, exosa, intoleranda est. Ex hac enim æmulationes, ex æmulationibus simultates, ex simultatibus odia, ex odiis factiones, ex factionibus seditiones ex seditionibus cædes, ac bella funestissima oriuntur, quæ bonorum crudelissimam lanienam, populorum excidia, Regnorum ac Rerumpub. vastationes, & tristissimam tandem (ut verbo dicam) rerum omnium faciem inducunt. Gravia hæc sunt, Auditores, verum illud omnium gravissimum, quod magni illius Dei (in cujus manus incidere horrendum est) ira & vindicta in se concitata, non in temporarias solum pœnas, sed & æternas se præcipitent, nisi seria ad *Deum* pænitentia convertantur. Quum igitur tam perniciosum, funestum, enorme sit hoc vitium, quanto studio, quanta sedulitate id à nobis amoliri debemus, & heroicam eorum generositatem imitari, qui quanquam se aliis virtute sua admirabiles reddiderint in precio tamen & honore quorumcunque hominum virtutem habuerunt. Vultis exempla? In promptu sunt. Cum *Eldad* & *Medad* in castris Israëliticis prophetarent, *Iosua* juvenili quadam æmulatione abreptus, metuens nequid famæ ac dignitati Domini sui decederet, ab eo petiit, ut juberet illos compesci Cui *Moses*, *An invides*, inquit,

tu mea causa? Atqui utinam universus Dei populus essent Propheta! Numer. 11. 27. Innuens tum demum beatam illam esse Rempublicam, beatum illum populum, in quo non unus, aut pauci, sed ad unum omnes cognitione Dei imbuti, eam propagare, & ubique Dei laudes prædicare studerent. *Iohannes Baptista* præcursor ille *Christi*, referentibus ipsi Discipulis, *Christum* baptizare, & quam plurimos ipsius Doctrinæ audiendæ gratia, eum sequi, tantum abest ut ægrè id tulerit, aut iniquè ut contra inde occasionem arripuerit laudandi *Christum*, publicèque profitendi eum esse agnum illum Dei qui tollit peccata mundi, se paranymphum esse, *Christum* vero sponsum: Baptizare eum Spiritu sancto & igni, se aqua, & indignum qui solearum ejus corrigias solveret, se decrescere, eum crescere oportere. *Padaretus* ex *Spartanorum* nobilissimis unus & meritorum suorum securus interpres, cum petiisset se adscribi in trecentorum virorum ordinem, qui honore apud *Spartanos* primam dignitatem obtinebat, repulsam passus, discessit hilaris, ac ridens. revocantibus eum *Ephoris*, quidque rideret percontantibus (ratis se ab eo derideri ac contemni) *gratulor*, inquit, *huic Reipublicæ quæ trecentos habeat cives, multo me meliores*, indicans se plus voluptatis capere ex publico Reipublicæ bono, quam percepturus erat ex honore impetrato, & maxima lætitia perfundi, quod intelligeret se virtute, & honore tot viris inferiorem esse. *Cato* à terrarum victore populo repulsus, pila dicitur lusisse, & *Vatinio* postpositus, nunquam esse se minoris ideo putavit. *Aristides* cum iret in exilium, sublatis in cœlum manibus, Deos comprecatus est, ut *Atheniensibus* omnia sic prosperè succederent, ut illis *Aristides* nunquam veniret in mentem. *Alexander Magnus* cum præstantissimo cursore certans, quum eum animadvertisset de industria remissè currere ut ipsi cederet, illi succensus (inquit) se non esse ex

eorum

eorum numero qui præ invidia dolent, si qua in re ab aliis superentur: se intelligere Deos immortales, qui liberaliter quibus volunt, bona sua largiuntur, non omnia in unum conferre, sed alia in alios, idque pro admirabili sua sapientia, ne homines natura superbi se mutuo contemnant, sed ut alter alterius auxilio egens, concordiam ament, societatem conservent, mutuo se complectantur affectu à potentioribus tenuiores accersantur, & à tenuioribus vicissim potentiores observentur. Hæc pauca quæ nunc produximus exempla, seriò nobis imitanda proponamus Cogitemus quanta sit opum, & honorum, aliorumque quibus invideri solet fragilitas. Quanta ista fortunæ ludibria, constent, quanto labore, sollicitudine, molestia, nec non vitæ periculo comparentur, ut ea possidentium misereri potius, quam adeo brevem molestamque felicitatem, iis invidere debeamus. *Dionysio* è regno expulso, & *Corinthi* inter Philosophos sese oblectanti, occurrens *Diogenes*; lepide pro more inquit, se illi novam hanc felicitatem propemodum invidere, tacitè innuens hujusmodi paupertatem quæ sua sorte contenta est, feliciorem esse omnibus *Persarum* gazis, *Arabumque* thesauris, ac proinde magis invidendam, quam omnes fortunæ delicias, quæ ut fulgura nihil quam oculos intuentium perstringunt. At si alicui tamen contingat esse in re lauta, & alios invideri sibi animadvertat, invidiam hoc modo subterfugiet, si facilem, humanum & affabilem se præbeat. Raro enim invidetur eorum honoribus, quos æquos esse novimus, & modestos. Contra quo altius ad honores evecti, magis se demittunt, eo magis extolli solent & amari à populo, qui non tam homini, quam bonis quæ eum circumstant, invidet. Optimum quoque est beneficentiæ genus invitis ac repugnantibus prodesse, quod nonnisi summarum mentium est. Cogitemus & illud, nos invidiæ morsu in officio contineri, & à

fastu malorum omnium extremo, avocari. Deus enim ut Medicus est omnium sapientissimus; ita non uno modo homines curare solet. Invidorum stimulos, aculeos, vexationes tanquam salutaria quædam φάρμακα præscribit, invidiamque felicitati quasi comitem addit, ne altius quàm par est efferamur, sed ut ab ea lancinati intra modestiæ limites consistamus. Quo spectans *Themistocles*, doluit aliquando quod ἔξω τῦ φθόνυ βελῶν in tuto consistens, *in nullius esset invidia*. *Thucidides* eam appellavit *necessarium potentiæ comitem*. *Pittacus* tam diu se fortunatum credidit, quamdiu sibi invideretur. Comitatur enim illa incedentes per gloriæ callem, ut umbra eos qui per solem iter faciunt. Sic *Pericles Simmiam* æmulum expertus est, *Themistocles Alcmeonem*, *Epaminondas Meneclidem*, *Cicero Catilinam*, *Clodium*, & alios.

Cogitetur denique cum alios opibus, alios honoribus, alios eruditione, & nominis fama præ multis, eminere videmus, omnium horum autorem, & largitorem esse *Deum*, qui ut non uni dat cuncta regioni, sed facit ut *hic segetes, illic veniant felicius uvæ*: sic non in unum omnia, sed in alios alia, atque alia transfert *Deus*, ne scilicet sibi soli natos esse homines opinentur, sed mutuis auxiliis, vitæ humanæ societatem conservandam esse intelligant. Quin & illud haud exiguo solatio *Bonis* hac in parte esse consuevit, quod ita fere natura comparatum sit, ut quæ durius in hoc vitæ curriculo vivos premit, ac vexat invidia; gratos. Post obitum reddat, & acceptos.

Pascitur (enim) *in vivis livor, post fata quiescit,*
Tum suus ex merito quemque tuetur honos.
Et hi sunt (ut ille ait) *invidiæ mores.*
Præferat antiquos, semper ut illa novis.

Neque *Atheniensibus* suis *Socrates* dum esset in vivis, placuit, etsi *Apollinis* oraculo *Græciæ* sapientissimus judicatus esset, sed cicutam idem innocentissimus bibere coactus fuit, At quem vivum ode-

oderant, defunctum postea coluerunt, erecta statua, & in tanto apud eos pretio fuit, ut accusatorum illius quosdam damnarint ad laqueum, quosdam exilio multaverint. Hæc quæ dixi quicunque ad animum serio revocaverit susque deque aliorum habebit invidiam, nec quicquam de studio aliis opitulandi, nec non publica Reipublicæ commoda promovendi remittit, sed judicio bonorum, & rectæ voluntatis conscientia fretus, res suas optimo esse loco tum statuet, cum aliorum invidiam experiri necesse habet. Vt enim mala conscientia sibi ipsi supplicium est, facitque utdomesticum tortorem circumferens, ad folii cadentis strepitum animus exhorrescat: ita contra velfrementibus omnibus invidis, murus aheneus est, & vitæ ante actæ recordationem parit jucundissimam. Et ut apud *Homerum* herba, Nepenthes dicta, celebratur, quod addita poculis, omnem illico animi tristitiam in conviviis expellat, mœstosque exhilaret: ita mens humana, bonæ conscientiæ præsidio nixa, licet invidia nonnunquam prematur, nunquam tamen opprimitur: Sed Palmæ instar se erigit, viresque lacessita capiens, strenuis, laudandis, & heroicis *crescit audacia cœptis.* Dixi.

ORATIO XV.

de Ira, & ejus effectis, recitatis à CORNELIO van den BROVCK.

CVm oculis intueor frequentissimam hanc doctissimorum virorū coronam, & mecum deputo, quam solida, & subacta sit eorum eruditio, quorum oculos undecunque in me conversos esse animadverto, non possum dum oneris suscepti magnitudinem, cum viribus meis sollicite comparo, non infantiæ, & tenuita-

tenuitatis meæ ſenſu, ac conſcientia vehementer commoveri. Nam dicendo conſequi id neutiquam confido, quod hic locus, & nobilis ornatiſſimorum virorum conſeſſus, non polliceri ſibi tantum, ſed & exigere videtur. Tamen cum ampliſſimorum Curatorum, & rectoris autoritas, laudabiliſque hujus Scholæ multis jam retrò annis conſuetudo, & officii mei ratio, hanc mihi provinciam imponant, ex hoc loco, de argumento aliquo declamandi, morem iis gerere non dubitavi, & de ea animi perturbatione impræſentiarum apud vos verba facere, quam IRAM appellamus, quæ tantum abeſt ut ulli affectuum cedat, ut omnium contra, vel ipſa experientia rerum magiſtra, violentiſſimus haberi, & dici poſſit. Nam quid illa aliud, quam *furor*, ut ille ait, *brevis*. Hac qui abripiuntur nihilo inſanis ſaniores ſunt, ut benè olim obſervatum à Poëta *μαινόμεθα πάντες ὁπότ᾽ ἂν ὀργιζόμεθα*; & ab alio, qui interrogatus, in quo ira à furore differret, haud inſcitè mihi reſpondiſſe videtur; *ὀργιζόμενον τῷ μαινομένῳ, μόνῳ χρόνῳ διαφέρειν*. Adimit enim illa rationem, Tyranno ſimilis quæ in nos, quàm ceteræ animi perturbationes, crudelius ſævit, faſceſque arripiens, arcem invadit, & mentem de ſua ſede contra jus faſque deturbat, inimica conſilio & ſanæ rationi. Nempe ut in præceps lapſis corporibus; nullum ſui arbitrium eſt, rapiuntur: ſic animus in iram projectus, non ſiſtit ſe ubi vult, aut cum vult, ſed quo non vult, fertur. Nulla quippe vox, nullum conſilium, nulla facultas animæ, nulla pars noſtri, quæ non ab illa quaſi compedibus, & numellis conſtringitur, ut ſuis cupiditatibus ſervire cogat: ut non immerito cum violenta quadam tempeſtate comparari queat. Quia ut illa, in navi, malum, antennas, rudentes, anchoras: ſic hæc clavum vitæ frangit, nulla ejus rectè gubernandæ ratione relicta. Torrenti quoque haud abſimilis, & ingenti aquarum diluvio, quo obvia quæque abripiuntur

tur, armenta, stabula, sata læta, boumq; labores. Et ut fumus aciem oculorum mordicante vi præstringens, non permittit ea intueri quæ ante pedes sunt: ita hæc tollit consilium, pervertit judicium, planeque hominem, sui dissimilem reddit, nec rationis lumen obnubilat solum, sed extinguit. Eximia est, & verè aurea magni illius Episcopi Hipponensis sententia: *quemadmodum*, inquit, *aceto vas in quo asservatur acescit, & corrumpitur: ita homines ab ira:* & ut eos crapula in porcos, sic hæc qua nulla celerior ad insaniam via, in leones transmutat. Quod ut luce meridiana clarius appareat, intuemini quæso, Auditores, hominem ira plus nimio abreptum. Bone Deus! quot eum mala, & incommoda, conferto velut agmine comitantur, quæ dignitatem ejus devenustant, & ad bestias prope dejiciunt. Iræ stimulis accensum cor palpitat, tremunt genua, & manus ardent & micant oculi, frontem corrugat, supercilia attollit, labra mordet, pallet, dentibus frendet, fremit, blaterat, in spumam ruboremve effervescit, caput plenus minarum identidem movet, manu gesticulatur, lingua titubat, barbam sibi, & capillos evellit, vestem impatienter trahit, pileum versat modo in hanc, modo in illam partem, progreditur, regreditur, pede terram instar equi ferocientis pulsat, & quatit, & quid non? non *Euripus* ipse tot æstibus reciprocatur, quot hujus animus; ne *Orestes* furiis agitatus fureret impotentius. A feris propter cornua, ungues, & dentes natura abhorremus, quibus obvia sibi quævis dejiciunt, dilaniant, discerpunt. Nulla tamen est homine irato formidabilior, nulla ferocior, cum thoracem induit, aut galeam, gladio se accingit, jaculum aut hastam manu vibrat, nihilque aliud quam sanguinem, & cædem spirare videtur: si talis nasceretur, nullum profecto horribilius monstrum, ac portentum dari posset, aut excogitari, nulla *Scylla* tam rabiosa, nulla procella tam calamitosa. Cætera vitia impellunt

pellunt animos : ira præcipitat. Vnde enim turbæ, unde seditiones, tumultus, bella, nonne ab ira? Quas illa *Lerna* proditiones, quas insidias non inceptat? quæ consilia hosti non aperit? quas technas oppugnandis urbibus non suppeditat? quas non superbas ædes evertit, urbes florentissimas solo æquat, regiones fertilissimas devastat? quæ non multorum annorum pertinaci bello defensa mœnia patefacit, & contumacissimos jugumque recusantes in alienum agit arbitrium? Quæ eò perniciosior esse consuevit, quò eos magis invadit, qui potentia instructi, in alios dominantur, & sæviunt.

Ira Thyesten exitio gravi
Strâvere, & celsis urbibus ultimæ
Stetêre causa, cur perirent funditus.
Ira est quæ procudit enses,
Et miseras inimicat urbes.

Vbi hæc *Thesiphone* cui pro consilio est furor, pro ratione impetus, ubi inquam hæc dominatur,

——— *Non Hospes, ab hospite tutus;*
Non socer à genero: fratrum quoq; gratia rara est.
Imminet exitio vir conjugis, illa mariti.
Lurida terribiles miscent aconita novercæ, &
Filius ante diem patrios inquirit in annos.

Vultis exempla Auditores? nonne *Theodosius* clementissimus alias natura princeps, ira percitus, ad septem hominum millia *Thessalonicæ* immisso milite contrucidari, & tanquam si ageretur de capite papaverum, aut cucurbitarum, nullo discrimine sontes, & insontes indicta causa necari jussit? Hac inflammatus *Alexander Lysimachum* leoni objecit, hasta *Clytum* carissimum sibi, & una educatum, inter epulas transfodit, *Betim* trajectis per talos loris, religatumque ad currum equis raptari jussit, & horrendo supplicio, vita privari, aliosque sanctitate morum, & sapientiæ studiis insignes viros per tormenta fœde trucidari. Sunt

Alexan-

Alexandria, *Caracalla* jussu, omnes ii crudeliter interfecti, qui gestus illius ridiculè per jocum expresserant. Iræ suæ monumenta plurima *Periander*, *Sylla*, *Lysander*, *Cassius*, *Cambyses*, *Totilas* & alii reliquerunt. Quid *Caligula* monstrum illud hominis, & naturæ propudium, quo nihil tetrius & funestius Infernus exhalare potuit? ad tantam, eum crudelitatem compulit, ut nobilissimos Senatores Romanos sibi invisos, crebris mucronum acutissimorum fodicationibus necari, & lenta morte, è medio tolli jusserit: nec mirum, quia Tyranni nec lege coërcentur, nec metu: multos etiam honesti ordinis viros, stigmate prius inustos, ad metallorum fodinas damnaverit, aut bestiis dilaniandos objecerit, aut medios serra secuerit. Equitum denique Romanum, feris expositum, cum se innocentem proclamasset, amputata lingua rursum induxerit. Quid Nero portentum illud, & fatale malum generis humani, terræ æternum odium, Homo mille mortibus dignus, vestigia *Caligulæ* premens, nonne *Atticum Vestinum* Consulem, ut conjuge ejus *Statilia* potiretur, trucidavit? *Antoniam* filiam *Claudii* recusantem post *Poppeæ* mortem nuptias suas, crudeliter interemit? privignum *Rufinum Crispum* Poppæa natum, impuberem adhuc, mergendum mari dum piscaretur, servis ipsius demandavit? *Tuscum* nutricis filium relegavit: *Senecam* Præceptorum omni egregiæ virtutis laude cumulatissimum, & sapientiæ admirabile exemplum incisis venis quasi per ludum aliquem & jocum, ad necem compulit? *Cassio Longno* jurisconsulto oculos effodit? *Romam* denique urbem patriam, veterum ædificiorum deformitate offensus incendit? & incendium omnis humani divinique juris oblitus, lætis oculis, & hilari vultu è turri Mæcenatica prospexit? Turpe profectò facinus, & furiarum ultricibus pœnis multandum! Sed ut à profanis, ad Sacra transeam. *Simeon*, & *Levi*, vehementi ira perciti,

citi, ob *Dina* Sororis suæ raptum, statuerunt quidquid futurum esset, *Sichemitas* omnes interficere, nulla nec periculi sui, & parentis, ac fratrum suorum, nec innocentiæ eorum qui ex *Sichemitis* insontes erant, habita ratione. *David* qui stationem tuebatur Regis nec seculo pœnitendi, nec animo dejectissimi, cum audiret se à *Nabale* qui omnem humanitatis sensum à se penitus abdicaverat, repulsum, è vestigio ira accensus, sese ad illum, & quidquid ejus erat perdendum accinxit, præter naturam suam. Fuit enim ille si quis unquam, Princeps clementissimus, & in ferendis injuriis moderatissimus. Sed nullam non vincit, & domat virtutem hæc perturbatio, ubi in animo pedem fixit. *Abimelech* Iudex populi Israelitici devictis *Sichemitis*, & oppido *Thebes* obsesso, & expugnato, oppidanis in turrim confugientibus, adhuc furore ardens, cum ad eam obsidendam properaret, dejecto fragmine molæ in ejus caput, à muliere vitam finiit, & Libitinæ vota sua exsolvit. Qui si iræ suæ moderatus esset, mortem non solum declinari, sed & hostes ad deditionem cogere potuisset. *Eleazar* Iudæ Machabei frater, in pugna cum *Antiocho*, cum vidisset elephantum inter alios, mole corporis eminentem, & loricis regiis instructum, credens illo vehi Regem per medios hostes in illum irruit, & interfecit. Verum feræ super ipsum cadentis pondere suffocatus est: ejusque præcipitantia, insignis victoria *Iudæis* de manibus excidit. Et quis tandem, Auditores, exemplorum esset finis, si omnia quæ huc faciunt recensere esset animus, me, & certè vos fatigem, non possum tamen quin unum hic in medium producam, non minus horrendum, quàm memorabile, quod de Majoracensi quodam cive, ejusque servo Historici referunt. Cum enim servum ille suum indignis modis, levem quandam ob culpam, excepisset, ira hinc & vindictæ cupiditate accensus, hero peregre profecto, domum arctissimè clausit, & matrefamilias

lias vincta, filios heri tres in sublimiorem domus partem, secum adduxit. Qui domum reversus, servo de culmine sese ostendenti & ulcisci certo, minari cœpit, quo facto, illico duos hic filios è tecto præcipites jecit, hoc casu consternatus Pater, cum etiam tertio timeret, facti veniam, & libertatem servo pollicitus est. At nihil hic inquit efficies: nares oportet tibi præcidas, si tertium filium servatum velis. Accipit conditionem Pater, sed naso jam mutilato tertium cum matre, è tecto servus dejicit: tandem & se ipsum inde præcipitem dat, ne & ille dare pænas cogeretur. O facinus horrendum! ô immunitatem barbaram! ô lanienam vere belluinam! non solum visu, sed & auditu relatuque fœdam! O monstrum lustro piari dignum, vel in ultimas terrarum oras deportari! potuitne quid in Cadmæis olim pugnis inhumanius, in Centaureis præliis luctuosius, in *Lapitharum* ferocia, in sævissima denique veterum *Cyclopum* familia immanius excogitari? Et quæ tragœdia vel *Medea* aut *Thyestes* cum hac collata, Comœdia videri non possit?

Videtis Auditores funestissima iræ affecta, ubi immissis semel furoris habenis, celsiores omnes modestiæ calles supergressa, impotenter dominatur, & furit. Harpiis similis quæ contactu, & unguibus omnia diripiunt, & fœdant. *Marius* egregius ille belli dux, cuidam ipsum reprehendenti, quod multa contra leges, & mores Reip. committeret, non audio inquit, quid dicas propter armorum strepitum: de ira idem mihi nunc dicere licet cum qua nihil rectè, nihil consideratè fieri potest, quamdiu enim illa fuerit, æstuat, debacchatur, nullus rationi locus est, nullus æquitati: Silent sub turbulento ejus imperio, jura, statuta, leges, & si quid salutare suggeris, operam ludis, & surdo narras fabulam. Hanc ergo perniciosam animi pestem, ut orationi meæ finem imponam, sanguine viperino cautius fugite, & aditus

aditus illi omnes tanquam hosti capitali præcludite: nam cum intravit, & portis semel se intulit, modum à captivis non capit.

Sed fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Cogitate *facilitate nihil homini melius nihilque laudabilius, nihil quoque magno & præclaro viro dignius placabilitate & clementia.* Illam esse quæ Regnis pacem, quæ concordiam populis, tranquillitatem Rebuspubl. fortunis & opibus incrementum, oppidis florem, difficillimis temporibus serenitatem, & gaudium largitur. Contra iram parturbationum omnium esse violentissimam, teterrimam, hominеque indignam, cædium caussam, calamitatis sociam, & nullam pestem generi humano pluris unquam stetisse: Iram agere hominem in perniciem, sermones ejicere impudicos, amarulentos, scurriles. Ponite vobis ob oculos tragicos eorum exitus, qui huic affectui plus nimio indulserunt. *C. Flaminium*, & *Marcum Marcellum*, Consules bello intrepidos, & strenuos, victos tamen ab *Annibale*, quod natura prompti, & præcipitis iræ, fortunam, Martisque aleam sæpius tentarent. *Annibalem* oculos Romanorum sanguine avidè quidem pascentem, sed ad voluntariam tandem mortem compulsum. *Mithridatem* Regem qui una epistola octoginta millia civium Romanorum in *Asia* interemit, verum mortem tandem ipse suam bibere fuit coactus. Crudelissimum *Neronem* in suo ipsius sanguine se volutantem: parricidam denique *Caracallam* centurionis gladio confossum. Et quorsum hæc omnia, Auditores, quorsum? Huc nempe spectant, ut inferioris ordinis homines exosculentur, mansuetudinem, clementiam Superiores amplexentur, quæ *Cæsarem* Deum fecit, quæ *Augustum* consecravit, quæ *Antonium* in primis Pii nomine ornavit, Dixi.

ORA-

ORATIO XVI.

de Causis, & remediis Iræ, habita ab HENRICO SPIERINCHOUCK.

Qui corporis humani valetudinem sibi curandam proponunt, si ad ægrum eos evocari contingat, hoc illis in primis curæ esse solet, ut ægrotantis vultum intentius contemplentur, manu carpi arteriam contrectent, motum explorent, eum denique spirantem, ac loquentem observent, unde morbum latentem deprehendant, & deprehensum remediis præsentissimis expellant: Idem in cura animæ nobis faciendum esse arbitramur, ut scilicet expensis, & consideratis iracundiæ malis, quæ tum privatim, tum publicè generi humano infert, de tanti mali remediis seriò nunc à nobis cogitetur. Quod ut fiat, impetrata à vobis, Auditores, venia, Medicorum exemplum imitati, causas hujus perturbationis primum inquiremus, & unde originem suam trahat, hæc animi pestis, deinde quæ adhibenda ei sunt remedia, & qua potissimum ratione tam violentus in nobis effectus compesci, & coerceri possit, ordine videbimus. Gravis quidem est fateor, & ardua provincia, quam in me suscepi, sed illud non parum me exstimulat, quod quanquam humeris meis impar hoc onus esse videatur, vos omnes tamen habeo susceptæ hujus provinciæ meæ non solum suffragatores, verum etiam æquissimos tenuitatis meæ æstimatores, & me apud eos dicere video, quorum mihi perspecta est benevolentia, queisque illud plus satis exploratum est: *qui non præstat quod vult, præstet quod potest*.

Ut igitur ad rem ipsam accedam, audivistis inter alias animi perturbationes; iram belluam illam feram,

feram, immanem, intolerandam, principem obtinere locum, & nullum dari affectum qui impotentius agat, & abripiat homines, nullum qui perniciosior sit, præsertim si Regum, & magnatum animos invadat, & occupet: qui quò magis autoritate, & imperio pollent, eò gravius, & formidabilius excandescunt. Quis enim superba palatia funditus eversa, expugnatas arces, agros exustos, urbes florentissimas solo æquatas, regna potentissima devastata penitus, & exhausta, ad amussim commemoret? cui tantum est flumen ingenii, tanta dicendi vis, tantaque copia, qui seditiones, bella, latrocinia, sacrilegia, bonorum oppressiones, cædes, rapinas quibus mundus perpetuo laborat, recensere aut oratione complecti queat? quis amicitias quas sanctas, ac immortales esse oportet, ab ira non diffutas modo, sed violatas enumerare possit? certe ne is quidem cui Periclæa esset, aut Tulliana eloquentia. Lernæa enim hæc *Hydra* est, cui conficiendæ vix par sit *Hercules* quæ recisa multoties semper repullulat fœcunda in stragem. atque ut compendio, dicam vera malorum *Ilias*. At hujus mali dicat aliquis quæ causa? & à quo fonte potissimum manat, ac fluit perturbationum illa omnium deterrima? Prima certe ejus mihi causa videtur esse superbia: neque enim ullum superbum videas, non impatientem, non morosum, non irritatu facilem, si quid in ullum peccetur, & se sperni ab aliquo, aut non reverenter satis haberi, in animum inducat. Vultis exempla? quid quæso *Ajacem* in tantum furorem, & rabiem conjecit, nisi quod se contemni putaret, ab iis qui plus præsidii in prudentum consiliis, quam pugnantium viribus statuebant: Ajacem quidem ad arma promptum esse, sed temerarium; contra vero *Vlyssem* in rebus gerendis prudentem, illum corpore prodesse, hunc animo. *Vlyssem* denique quantum gubernator navis remigi, & dux militi gregario præstat, tantum *Ajacem* antecellere,

re, ideoque *Achillis* arma *Vlyssi* adjudicari justum, & æquum esse, judicarunt. Quod illum tam malè habuit, ut laxata iræ fibula, manus sibi violentas inferre nullus dubitaverit. Quæ causa fuit cur *Nebucadnezar*, ira abreptus, tres illos juvenes qui statuam ipsius adorare noluerant, repente in fornacem ardentem conjici juberet, nisi superbus, & crudelis ipsius animus, qui gloriam humana sorte majorem, & soli divinæ majestati convenientem, ferre non poterat, eam quacunque etiam de causa Idolo suo denegari. Et ut Veterum exemplis, hoc novum attexam. *Philippus Commaus* inter alias causas quæ *Ducem Burgundiæ*, in ruinam præcipitem egerunt, hanc notat non ex minimis, nempe ambitionem, & ad antiquorum Principum gloriam assurgendi cupidinem, quæ illum iracundum reddebat, & promptum ad bellum vicinis omnibus, quorum aliqui eo longè prudentiores erant, temerè, & sine causa inferendum.

Quum igitur ira ex superbia nascatur, nulla ejus compescendæ brevior est via, quam te tuaque quisquis es omnia ad humilitatem componere, & cum omnibus mansuetè, modestèque versari. Modestiam, & humilitatem hîc intelligo, non quæ sub demissis oculorum palpebris, aut sub depexa, & obsoleta delitescit lacerna, sed quæ in animo residet. Hæc mansuetudinem, perpetuam sibi comitem adjungit: & ut iracundia & superbia; sic plerunque fieri solet ut sub uno eodemque tecto, & in eadem sede morentur mansuetudo, & modestia. Hæc unicè colenda & tanquam fundamentum ceteris virtutibus substernenda. Ab hac nihil est, quod te avocare possit, aut debeat. Divitiæ tibi sunt & opes? *In bonis fortuna summa laus est, non extulisse se, non insolentem esse in rebus prosperis, non se aliis præferre propter abundantiam fortunæ.* Sapientem te esse dicis, & doctum? nunquam si esses, diceres. Sapiens enim quantum sibi desit, intelligit, nec gloriatur unquam, sed suspirat,

pirat. Superbis ob honores,& illi te morosum reddunt, & iracundum! *Ima permutat brevis hora summis: Quem dies vidit veniens superbum,hunc dies vidit fugiens jacentem.* Et ut benè alibi *Hecuba: Quicunque Regno fidit, & magna potens dominatur aula, nec leves metuit Deos, animumque rebus credulum latis dedit, me videat, & te Troja non unquam tulit documenta sors majora, quam fragili loco starent superbi.* O prudentem, qui hîc prudens & cum vitæ hujus fragilitatem secum expenderit, non superbiam tantum, sed morositatem, & iram facile deponet, & exuet.

Altera iracundiæ causa est, agnata illa nobis φιλαυτία, & amor nostri, cum delicata nimis, & molli, feminea penè dixeram curiositate conjunctus: ut videre est in iis qui de cultu corporis, concinna vestium forma, tanquam si ex arcula proderent, nec non de exquisito ciborum apparatu, plus nimio solliciti sunt. Illi enim si mensa non satis splendidè strata, & in pompam, & si quæ inferantur, non satis ad ipsorum palatum, si repente fumus aliquis oboriatur in conclavi,si focus non satis sit luculentus, sal in mensa neglectus, panis solito durior, candela non dextrè satis emuncta, pileum aut pallium malè purgatum, calcei parum extersi, musca parum curiose fugata, aut clavis negligentius manibus elapsa, levi de causa, modò uxori, modò liberis, modo servis succensent, non satis suo pretio æstimari. Nihil tam minutum est, nihil tam leviculum, quod iracundos illos, & moriosè delicatulos non offendat, articulari morbo laborantibusnon absimiles, quorum exemplo sæpe antequam tanguntur, exclamant. Sed curiositatis hujus, & iracundiæ ex ea nascentis, corrigendæ ratio, non aliunde quàm à frugilitate petenda est, & ea tantum experenda, quæ ad vitæ sustentationem sunt necessaria. *Socrates* virtutum viva imago, quum die quodam in mercatu, alios aliud ementes videret, fertur *Deo*

gra-

gratias egisse, quod illis omnibus facile careret. Et magnus ille dolii habitator *Diogenes*, cum forte pueros aquam manu haurientes videret, patinam ligneam abjecisse memoriæ proditum est, addita hac ratione, *nesciebam* inquit *homini tam bene à naturâ prospectum*. Exempla hæc imitati eam vitæ rationem teneamus, ut corpori tantum indulgeatur, quantum satis. Cibus famem sedet, potio sitim restinguat, & cultus corporis ad honestatem compositus sit, non ad curiositatem, non ad pompam. Est & alia iracundiæ causa Auditores, nimia scilicet credulitas, temeraria, aures quibusvis delationibus aperiendi facilitas, & propensio; quâ fit ut teneris adeò sint auribus, ut qualibet pro veris arripiant, & levissimo rumusculo irritentur. Malè. Dandum semper est tempus; veritatem dies aperit: quæ inviti audimus, libenter credimus, & antequam judicemus, irascimur. Sic pauperes, & tenuioris fortunæ homines, ut & illi qui aliquo corporis vitio laborant, quavis de causa facile excandescunt, quod scilicet malè suspicaces, sibi persuadeant se ab aliis contemni, ut senes, ægri, claudi, lippi, lusci, vari, valgi, gibbosi, & id genus alii. Ita humiles illi animi, *queis læva in parta mamilla nil salit*, ab iræ impetu (ut exulcerata, & ægra corpora ad ictus levissimos gemunt) concutiuntur magis; ut pueri, feminæ, frigidæque temperaturæ homines. At fortes magnamini, etsi ab innato calore ad iram proniores esse videantur, tardius nihilominus succensent, quod vilia putant, quæ grandia pusillanimis apparent: sic biliosi facilius irritantur, frigidi iram servant diutius, sanguinei eam citò concipiunt, quia calidi, sed cito eam deponunt, quia humidi. Nihil quoque magis facit iracundos, quàm educatio mollis, & blanda. Est & victus ratio aliqua quæ bilem auget, ut cibi calidiores. Idem præstat inedia quæ cerebrum judiciumque vehementer debilitat. Unde qui semel tantum die vescuntur,

 & ci-

& cibum capiunt, ad iram sunt promptissimi.

Sed violentæ huic animæ perturbationi, tempestivè occurrendum Auditores, ne quæ nos infestat, in naturam abeat. Quod ut fiat, menti primò fixum sit, & immotum, non sequi iracundiæ stimulos, perpetuoque in eam curam excubet, ne unquam de solio deturbetur. Nam ut navis quæ inter fluctus sine clavo jactatur, ventis ludibrium debet, & mari: Sic mens quæ in hac vita sine Sapientiæ gubernaculo. Arduum quidem hoc esse fateor, & homini penè desperatum. Quis enim in tanta rerum gerundarum varietate, quasi è speculâ in id perpetuò evigilet, ne à domestico illo hoste opprimatur. Sed quò gravior est homini lucta cum hoc affectu, eò plus laudis referet, si fræno iræ injecto, totus feratur adverso veluti flumine, ad seriam animi moderationem, vimque ejus frangat, ac debilitet. Ut enim illi qui ligna distorta dirigunt, non satis habent ea flexisse, ad statum in quo consistere volunt, sed adhuc ultra nituntur in partem adversam, quo spacium nacta recurrendi, in medio commodius illa subsidant. Sic ab ira quam longissimè nos abduci oportet, ut nitente in oppositum naturâ, medium teneamus. Quod elegantissima & vel aureis litteris signanda similitudine docuit divus *Chrysostomus*: *Vt ignem* inquit, *si vehementius agressus fueris, extingues, si modicè, & cunctanter invadas, ureris: sic in vitiis coercendis, si paulatim coneris, eorum vi abripiere; sin totis viribus oppugnes, quàm facillimè fregeris*. Spartani minutis præliis, ac velitatiunculis, Thebanos infestando, eos de ignavis strenuos fecêre bellatores, nec ante animadverterunt errorem, quam insigni ab iis accepta clade non libertatis modò, sed patriæ jacturam fecissent. Satius longe profectò fuisset, initio, imbelles omni conatu opprimere, quam lento, & segni prælio Remp. periclitari: Ita Auditores, inquam cum

iracun-

iracundiâ agendum nobis esse, in animum inducamus: memores illius Poëtæ:

Animum rege qui nisi paret
Imperat.

Atque adeò in ortu opprimenda, opprimenda inquam, ne dato spatio vires recolligat, & incautos dejiciet. Si autem accidat nos facto alicujus offendi, ut culicem aut muscam molestè circumstrepentem levi manu, & sine ira dispellimus: idem hîc fiat quid amplius? in mentem veniat à nobis quoque, non pauca perperam fieri quæ alios offendunt & quæ veniam desiderant: utique tacitus speculator sui, censorque secretus, ad singula quibus offenditur, dicat: *Hæc & ipse commisi.* Ad hæc cogitet proclivitatem illam ad iram; calorem, præcipitationem, impetum impotentis animi signa esse, non fortitudinem: illos contra verè fortes esse, qui magno *Catonis* animo contumelias, convitia, calumnias spernunt, & Stoico stomachó concoquunt: imo nulla dote, nullo genere virtutis mortalitatem propius ad naturæ divinæ similitudinem accedere, quam ignoscendo erroribus, & oblivíscendo injurias. Exemplo magni illius *Aristippi*, qui à quodam contumeliis lacessitus, nihil tamen commotus; *penes te* inquit *est maledicere, penes me audire:* & *Xenophontis* maledicenti sibi cuidam: *Tu* inquit *maledicere didicisti, ego teste conscientia, maledicta contemnere.* Sic & *Socrates* grande illud patientiæ exemplum ab *Aristophane* publicè in Theatro verborum laceratus convitiis, tantum abest ut hoc ægrè, molesteque tulerit, ut etiam obviam sibi factum adversarium, humaniter compellaverit, *An se rursus opus haberet ad similem contumeliam?* Exemplo *Medicorum* qui phrenesi laborantibus multa condonant, multa connivent, si perperam ab illis nonnulla gesta, si forte præfixam in cibo metam transgressi, vetitos cibos sumpserint, interdictas potiones hauserint, non illicò severius illos increpant, aut gravioribus

bus verbis objurgant; verum mollioribus dictis connivent, assentantur, adblandiuntur, arrident, eòque omnia sua consilia referunt, ut mitigent, & dolorem sensim minuant. Recte mehercule, nam equus forte si calcitraret, bos intentaret cornua, canis allatraret, aut morderet, nonne deridendos aliis se propinarent, par pari referre qui conarentur. Sic si utrinque certabitur ille est melior, qui prior pedem retulit: victus est, qui vicit. Ingens contra ille animus, & verus æstimator sui, qui non vindicat injuriam, quia non sentit. Spatium quoque animo concedendum est, ut se recolligat: juxta illud Poëtæ.

Da spatium tenuemque moram malè cuncta ministrat Impetus. Item, *Differ habent parva commoda magna mora.*

Observatum olim hoc ab *Athenodore* Philosopho. qui valedicturus aulæ monuit. *Augustum*, ne quid ante in irâ deceret faceretve, quàm literas alphabeti græci in digitos numerasset, quo interea, rationi ad se redeundi spatium daretur. O vocem egregiam, & verè dignam quæ in omnibus *Principum* palatiis, aureis literis consignetur! Sentiebat videlicet insignis Philosophus homini in summa potestate constituto nihil esse majori molimine debellandum, quam animum ultionis avidum: frænum esse imponendum iracundiæ quæ cum maximè sit inimica rationi, non distat à furore nisi temporis exiguitate: Omnes denique amoliendas irascendi occasione. Nam ut benè *Isidorus occasio peccandi voluntatem facit*, eoque vitanda non aliter quam in navigando procella. Vidit hoc *Cotys* Rex Traciæ, vasa enim torno egregiè elaborata, sed fragilia, dono sibi oblata confregit ipse, ne cum iracundiorem se naturâ intelligeret, eorum causâ, sæviret aliquando in domesticos. Prudenter mehercule!

Nam ut Planetæ eò tardius moventur quò in sublimiori sunt sphærâ: ita quanto major est Prin-

cipum

cipum potentia, tanto magis suis affectibus moderari, & temperare debent, regique apum non absimiles, qui felle, & aculeo carent, iram omnem à se amoliri. Facilius enim est excludere perniciosa, quàm regere: & non admittere, quàm admissa moderari, nam cum se in possessione posuerunt, potentiora rectore sunt, nec recidi se, minuive patiuntur. Sic *Fabius* iram ante vicit quam *Annibalem*. Quid *Scipio?* nonne relicto *Annibale*, Punico exercitu, omnibusque quibus irascendum erat, bellum in Africam transtulit, tam lentus ut opinionem luxuriæ segnitiæque malevolis daret? O pulchre! Ira enim ut in temeritatem prona est, & cupida puniendi ejus qui aut nocuit, aut nocere voluit: ita mitis & pacatus animus peccantes non persequitur, sed revocat, & id judicari vult, quod æquum est; imo dimittit sæpe eum, cujus peccatum deprehendit, si pœnitentia facti spem bonam pollicetur, & si intelligit non ex alto venire nequitiam, sed summo quod ajunt, animo inhærere. Verbo.

———————ignoscere pulchrum
Iam misero, pœnæque genus vidisse precantem:
nec quicquam magnum, nisi quod simul & placidum. Dixi.

ORATIO XVII.

In laudem Alexandri Magni habita ab

ADRIANO MONTANO.

Virtutum, extra omnem dubitationis aleam, nobilissima est fortitudo. Ideo à viro illa nomen apud Latinos, & Græcos sortita est, quod hunc maxime deceat, & non nisi Dei, summi illius rerum humanarum arbitri providentiâ, & principum militumque virtute Resp. protegi, ac defendi posse, haud perperam statue-

runt Sapientes. Hacque de causa prudentissimo consilio ac instituto, magna semper præmia, magna congiaria decreta iis qui longe hac præ aliis excelluerunt, erectæ quoque statuæ, delati tituli, trophæa, monumenta, epitaphia, coronæ obsidionales, castrenses, murales, navales, civicæ. Neque mehercule injuriâ. Quis enim non laudibus in cœlum evehendos, amplissimisque honoribus condecorandos eos esse censeat, qui summa vitæ discrimina infracto animo subeunt, aut ea streuuè, fortiterque propulsant, & pro salute, ac libertate patriæ, fortunisque cum suis tum aliorum tuendis, sanguinem effundere suum, data occasione nulli dubitant? Sed si ut Sapientibus placet, præmiorum διανομὴ in Rep. est necessaria, certe & hoc vel inprimis necessarium esse arbitror, ut non viventium tantum, sed & defunctorum ratio habeatur, quæ magnitudinem rerum gestarum, & merita eorum exæquet, ut in mortuis etiam, nominis eorum fama perennet; alisque virtutis subvecta, in seram posteritatem se diffundat, & animis nunquam eorum exolescat, quos natura tanquam fortitudinis, & prudentiæ exempla in illustri hoc mundi Theatro collocavit. Talis mihi præ aliis, ne longius abeam *Alexander* nomine & re verè magnus, nulli Veterum, tum rerum gestarum gloria, tum generis illustrissimi antiquitate, tum invictissimi animi magnitudine, tum maxima potentia, ac amplitudine Imperii, tum summæ felicitatis admiratione, postponendus. In cujus encomia, & laudes inpresentiarum nunc ire in animum induxi, ejusque pro ingenii modulo virtutes deprædicare. Hoc unum Auditores à vobis qua possum animi demissione contendens, ut qua alios benevolentia ante me, ex hoc loco dicentes complexi estis, eadem nunc & me complecti dignemini.

Alexandri prosapiam si exquiritis, natus hic

stirpe

ſtirpe vere nobili: Patrem enim habuit regem, matrem Olympiadem *Neoptolemi* regis filiam. Patrem eximiæ fortitudinis virum, & imperatoriis virtutibus ſi quis unquam Regum aut Principum, inſigniter inſtructum. Natus in urbe *Pella* urbium *Macedoniæ* non ignobili, & ea ipſa die qua natus, duæ aquilæ diem totum faſtigio domus involitantes, omen duplicis Imperii *Europæ*, atque *Aſiæ* non obſcurè portendere viſæ ſunt. Nam adepto longè potentiſſimo *Macedoniæ* regno, tanta cum prudentia, tantaque animi fortitudine, magni illius Regni gubernacula tenuit, & Imperii habenas, ut non ſolum Majoribus ſuis, qui & honorum ſemper cumulo, & rerum geſtarum gloriâ maxime eminuerunt, ſimilis fuerit, ſed & nominis eorum ſplendori, haud exiguam quoque attulerit lucem, imo tantam, ut quotieſcunque Principis hujus virtutes, ac præclara facinora ſeria cogitatione complector & quam ex iis conſecutus ſit nominis, & famæ claritatem, ingenuè fateor, mentis meæ aciem ſic ea perſtringi, ut ad hunc ſolem hebeſcat plane, & caliget. Verum ut Solem adverſum intueri non eſt hominis; ſed ex radiis longe lateque diffuſis quanta ſit ejus magnitudo, quamque immenſum ſit lumen, facile eſt comminiſci: ita quamvis in ſplendidiſſimas illas virtutes, quæ in hujus Principis heroica plane anima olim fuêre, mentis oculos defigere nequeam, magiſque metuam ne quid de illius magnitudine deteram, quàm eam me verbis exæquare poſſe confidam, tamen ex optimis ejus actionibus, & rebus præclarè geſtis, quam excelſi fuerit animi, levi ſaltem Orationis penicillo adumbrare conabor.

Ab ineunte ætate generoſæ, egregiæque ſuæ indolis ſi quiſquam manifeſtiſſima indicia proferre cæpit. Factus enim annorum duodecim, cum ex æqualibus nonnulli ex eo percontarentur, in Olympico nunquid ſtadio libens decertaret (plurimum enim pedum velocitate pollebat (*libens equi-*

dem inquit *si decertaturos mecum Reges sim habiturus, aut Regum filios.* Et cum olim forte absente patre Philippo legati à Persarum Rege venissent, eos cum hospitio, tum consuetudine captos, jucundissima sibi familiaritate conjunxit, admirantes in tanta annorum immaturitate, tantam mentis maturitatem, quod is nihil aut humile, aut puerile sciscitaretur, sed aut viarum longitudinem, aut superiorum itinerum modos perquirebat: multa super Rege, qualis in hostes esset, nunc super *Persis*, quæ vires, aut quæ eorum esset potentia, rogitabat, quasi ab incunabulis maximarum rerum administrationi innutritus. Quas res admirati legati latè diffusam *Philippi* gravitatem, nihil præ hujus pueri indole, & majore quàm ætas pateretur, animi magnitudine duxerunt: nempe

Multum teneris sibi spondet ab annis
Vox populi, & primo præsagia sumit ab ostro.

Et ut à matutinâ cœli facie, reliquum diem conjicimus: sic à primis virtutis igniculis, in ætate puerili, reliquam vitam. Mores enim & jam tum in illa ætatis teneritate graves, severi, compositi, & humanitatis tamen, ac facilitatis condimento temperati: ut eos quibus cum una erat incredibili quadam morum suavitate conciliaret sibi, & exemplo suo, ab omni vitæ licentia revocaret. Quanta autem in eo adhuc puero, in rebus arduis suscipiendis animi promptitudo? Apparuit ne multa adducam exempla, in Bucephalo equo, forma quidem spectabili, sed ferocissimo. Quem cum Philippus pater abduci, atque removeri jussisset, quod sessorem non ferret, & in ommes insurgeret. Alexander cum forte adesset; *Qualem* inquit *isti equum perdunt dum eo per imperitiam, uti nesciunt*, moxque ad equum accurrens, correptis habenis, eum convertit ad solem. Adverterat enim quod incurrentem, & agitatam ante oculos umbram cernens, percelleretur: Tum molliter eum ad cursum incitavit: quem ubi ferocientem

rocientem vidit, & exultantem, abjecta leviter chlamyde insiliit in eum, & nullo negotio conscendit. Fræno autem placidè arrepto; sine calcaribus impetum ejus repressit: sed ut mitigatâ ferociâ, equũ currere gestientem, vidit, admisit jam eum, vocemque ferociorem, ac pedum pulsum adhibuit. Quid hic *Philippus?* solicitudo, ac silentium eum primum incessit, mox gaudium non sine lachrymis, cum equum reduxisset, filiumque exosculatus in has erupisse voces, fertũr: *Quare* inquit *fili par tibi regnum, quando te jam Macedonia non capit.* Præsagiebat quippe vir prudens, tam excelsæ indoli, non suffecturam paternam ditionem. Nec mehercule de nihilo. Huic enim patris præsagio eventus postea haud infeliciter respondit.

Quantus enim in hoc principe adhuc puero Martis verè pullo, nominis parandi ardor? quanta ad majorum suorum gloriam, & decus assurgendi cupido? Quoties à patre aut nobile quoddam captum oppidum, aut memorabili prælio parta victoria nuntiabatur, haud magnopere gaudebat, sed ad æquales conversus; *Omnia ô pueri genitor occupabit, ita ut ne vobiscum grande ullum, ac insigne facinus ostentare mihi sit reliquum.* Non enim ipsum ulla illecebrarum, aut pecuniæ: sed sola virtutis, ac gloriæ cupido tenebat; quoque majores à patre facultates acciperet, eo se minora gerere posse existimabat. Quo circa crescente Dominio, rebus præclaris gerendis, materiam magna ex parte, exhaustum iri ratus, non opes, non delicias, non epulas, non convivia, verum certamina, & pugnas ardebat, & principatum, atque unde sibi gloriam virtute sua, nominisque immortalitatem compararet, affectabat. Adeptus enim mortuo Philippo, Imperium vigesimo ætatis anno, plenum invidiâ, & gravissimis odiis, ac periculis undique circumseptum, tanta cum humanitate, & prudentiâ rexit, ut concilatâ sibi vulgi benevolentiâ, alii corpus, non virtutem, alii vero nomen

Regis solum immutatum esse dicerent. Suscepta autem non ita multo post expeditione in *Asiam*, ad quam generali totius *Græciæ* concilio Imperator erat designatus, ut *Persis* bellum inferret, qui *Græciam* sæpe multis cladibus afflixerant, quanta alacritate, fortitudine, vigilantiâ, quanta denique celeritate, illam terrarum maximam atque invictissimam, armis debellatam imperio suo adjecit? ingentibus vastisque fluminibus similis, quæ cum ab ortu ipso magna sint, perpetuo tamen aucta progressu, eò majores undas volvunt, eò amplioribus feruntur alveis, quò à fontibus suis longius recesserunt. Sedatis enim motibus, quibus defectione sua ad *Persas*, *Athenienses*, *Thebani ac Lacedemonii* occasionem dederant, ad *Hellespontum* cum excercitu profectus, in Asiam ut viam futuræ magnitudini aperiret, incredibili ardore mentis accensus trajecit, & parva militum manu, nempe duobus & triginta millibus peditum, quinque millibus equitum, navibusque centum & octoginta (solo animo supplens, quod numero deerat) potentissimum Persarum Regem *Darium*, cujus copiæ erant decies centum millium hominum, iteratis præliis profligavit, attrivit, vicit, triumque prope annorum spacio, universum terrarum Orbem ridente illi fortunâ, sub potestatem suam redegit. Quid mirum? Erat enim si quisquam Princeps bellicosissimus, in consiliis exequendis celerrimus, in periculis aggrediendis paratissimus, nec magis Imperatoriis virtutibus fretus, quam fortunâ, & audaciâ, ut si necessitas postularet, non minus militem ageret, quàm belli ducem. Vultis exempla Auditores? Infinita futura esset Oratio & multorum dierum non unius horæ, si singula persequi vellem. Quam enim excelso animo maxima, & inaccessa tentavit, absolvit! Unum tantum adducam, quod nobis erit instar omnium. nam cum ipse se satis laudet, ego præstantiam ipsius tacitus admirari malo, quàm & infantiam meam

pro-

prodere, & laudes ipsius ingenii culpa deterere: sed ex ungue leonem. Quid enim dictis opus est, ubi facta ipsa loqui quodammodo videntur? Quàm generoso, & infracto animo, oppidum *Xydracarum* arripuit? Primum enim eò cum pervenisset, admoveri scalas jussit, cunctantibus aliis, ilico plenus virium, sanguinis, animi evadit in murum. Sed cum hæreret magis, quam staret in muri margine. Ille quid? desiliit? aut pedem retulit? Minime. Sed clypeo undique ingruentia tela propulsans, intrepidè impetum hostilem sustinuit, tanto vitæ periculo, ut jam jam periisse videretur. Undique enim ex turribus petebatur, nec subire milites poterant, quia supernè vi telorum obruebantur. Tandem magnitudinem periculi pudor vicit, quippe cernebant cunctatione suâ, dedi hostibus Regem. Sed festinando morabantur auxilia. Nam dum pro se quisque certat evadere, oneravêre scalas, queis non sufficientibus devoluti unicam spem Regis fefellerunt. Rex clamantibus amicis, ut ad ipsos desiliret, tantum abest ut aurem iis præbuerit, ut contra in urbem hostium plenam, præcipiti saltu, semet ipse immiserit. Audax mehercule facinus! quippe antequam assurgeret opprimi poterat, & capi vivus. Sed forte ita libraverat corpus, ut se pedibus exciperet. Itaque stans init pugnam, donec gravi vulnere afflictus, magna vi sanguinis emicante, remisit arma moribundo similis, adeoque resolutus, ut ne ad vellendum quidem telum sufficeret dextra. Sed cum ad exspoliandum corpus, qui vulneraverat, alacer gaudio accurreret, ultimi dedecoris indignitate commotus, linquentem revocavit animum, & nudum hostis latus subjecto mucrone hausit. O invictum animi robur! O constantiam admirabilem! Tandem *Peucestes* per aliam oppidi partem deturbatis propugnatoribus, Regi supervenit, qui tribus jaculis confossus, non se tamen scuto, sed Regem tuebatur. Subiit quoque *Timæus* qui multis adverso cor-

pore vulneribus acceptis, egregiâque editâ pugnâ, tandem cecidit. *Leonatus* etiam dum avidè ruentes Barbaros submovet, cervice graviter ictâ, semianimis procubuit, ante regis pedes. Jam & *Peucestes* vulneribus fatigatus submiserat clypeum. In *Aristono* spes ultima hærebat: hic quoque graviter saucius tantam vim hostium ultra sustinere non poterat. Inter hæc ad *Macedones*, Regem cecidisse fama perlata est. Terruisset alios quod illos incitavit. Nam periculi omnes immemores & vitæ prodigi, dolabris perfregêre murum, & quà moliti erant aditum irrupêre in urbem; Indosque plures fugientes, quàm congredi ausos cecidêre. Senibus, feminis, infantibus non parcitur. Quisquis occurrerat, ab illo vulneratum Regem esse credebant. Quid multa Auditores? cuncta egregii Ducis munia implevit, nusquam sibi in periculis indulsit, eâque de causâ cum nullo unquam hostium congressus est, quem non vicerit, nullam gentem adiit, quam non sub jugum redegerit, & potestatem.

Τὸ γὰρ βούλεσθαι πονεῖν πάντων κρατεῖν πέφυκεν,

Voluntas ad laborem propensa cuncta vincere ac superare consuevit.

Sed bellicis eius virtutibus recensendis, ne attentione vestrâ abuti videar, supersedeo, nunc quæ Principis nostri virtutes morales fuerint videamus. Inter alias facile de principatu contendit Justitia, cujus si quisquam fuit observantissimus. Nunquam enim ad jus dicendum se accinxit, nec ad querelas suorum, & accusationes audiendas se composuit, nisi clausâ alterâ sua aure, quam integram, & illibatam accusato servavit, ne temere quemquam, aut indicta causa condemnaret, memor illius Poëtæ: Μὴ δὲ δίκην δικάσῃς πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς. Præclarè mehercule, & sapienter! illa quippe omnium virtutum regina est, imperiorum basis, & fundamentum. Sine qua leges velut gladius in vaginâ reconditus, vel in usu consenes-

senescunt, vel fraudulenter malis artibus circumveniuntur: Adeo ut vitam è vita tollat, qui Justitiam è Mundo tollit. Ea enim remotâ quid regna sunt, quid principatus, quid imperia, nisi magna latrocinia? audaciæ & impietatis asyla, scelerum officinæ, ubi licentia immissis habenis, celsiores pudoris, & verecundiæ calles supergressa, impunè dominatur, & fuerit. Contra ubicunque Justitia dominatur, illinc fraudes, illinc doli, illinc perjuria exsulant: non adulteri, non raptores, non fures, non sicarii, non venefici, non latrones reperiuntur: ea denique propemodum eveniunt quæ aureæ ætatis hominibus evenisse memorantur. Hanc regiarum virtutum gemmulam, præ aliis amavit, hanc intimè coluit, tanquam unicum Regni sui stabilimentum, & decus. Ac ne suo tantum arbitrio, quod fere est Tyrannorum, Remp. regere, & administrare videretur, nullum ille unquam facinus magnum, & memorabile aggressus est, nisi prius in consilium adhibitis Satrapis suis, & purpuratis, qui autoritate, & prudentiâ apud eum pollebant, quibuscum ille gravissima Imperii negotia communicare nunquam subterfugit. Sciebat enim vir altæ mentis, nihil Principi, nihil quoque magnis consiliis magis esse inimicum, quàm φιλαυτίαν, & plus *Ægeriæ* arcanis, quàm *Marti* & armis acceptum referri, palmasque omnes, laureas, trophæa, non tam lacertorum firmitudine, & armorum potentiâ, erigi, quam animi robore, & prudentiâ. Ita profectò est. Quid enim aliud *Mercurii*, ac *Martis* in unum corpus conflatorum simulachrum? quid duorum conjunctæ aræ? quid conjuncta delubra aliud significarunt, quam *Mercurium*, hoc est consilium, ac ingenium ita necessarium *Marti*, & bellicis studiis esse, ut divelli, alterum ab altero, sine alterius interitu non possit? Quid aliud Antiqui, cum *Palladem* fingunt ex cerebro Jovis natam, hastâ, galeâ, clypeo, & ense cinctam? cum fabulantur lupum victum à vulpeculâ,

culâ, & immani vaſtitate, ac robore gigantem, ab *Vlyſſe* domitum, & oculo privatum *Cyclopem*? quam bellorum armorumque felicitatem, ac ſucceſſum ab oculata prudentia, à conſilio proficiſci? Sed ne has ſolas in *Alexandro* virtutes fuiſſe arbitremini, fuit & naturâ temperantiſſimus, & in afflictos clementiſſimus. Cum enim nunciaretur, matrem uxoremque *Darii*, & duas filias virgines, quæ inter captivas ducebantur, lamentari, *Darium* tanquam peremptum. *Alexander* illarum magis, quam ſua permotus fortunâ, *Leonato* ad eas miſſo, imperat, ut nuntiet eis, nec *Darium* mortuum eſſe, nec eſſe quod *Alexandrum* timeant: quippe bellum cum *Dario Alexandrum* de imperio gerere, neque illis quicquam ex priſtina fortunâ, quæ regnante *Dario* fuerat, defuturum. Dictum factum. Sed pulcherrimum, & maxime Rege dignum beneficium ejus in fæminas generoſas captivas, & caſtas extitit, quod nihil neque audirent, neque exſpectarent turpe, ſed quaſi non in hoſtium caſtris, adeo non caſtis, verum in ſacris Veſtæ Templis ſervatæ, in abdito extra aliorum oculos agerent. Et quidem perhibetur Darii conjunx longè omnium reginarum venuſtiſſima, ut virorum ille pulcherrimus, filiæ etiam ſimiles fuiſſe parentum. Sed Alexander profecto temperare ſibi, quàm hoſtes vincere magis regium ducens, ab iis abſtinuit, ſanctèque eas, & reventer habuit.

Hic quid dicam Auditores? Uno hoc Orationem meam voto finiam. Faxit ſummus ille Imperiorum ſtator, & vindex Deus, ut hac in parte multi hodie Principes, exemplum Alexandri ſibi imitandum proponant, & pari ſtudio ad regias has virtutes, præſertim temperantiam omnium virtutum fundamentum ſeriò contendant. Sine qua nihil homo boni non dico agere, ſed ne cogitare quidem poteſt. Da enim mihi hominem intemperantem, eumque in hujus mundi theatro colloca, ad quæ hominum officia, ad quos vitæ

vitæ usus erit idoneus? Hanc ergo ament, sectentur, colant, cujus præsidio tolluntur ea quæ vitam inertem comitari solent flagitia, extinguuntur libidines, refrenatur luxuria, inhibetur crapula, reprimitur cursus earum rerum omnium quas nihil agendo male agere homines incipiunt. Contra voluptatem fugiant, quæ homines ab omnibus societatis humanæ officiis excludit, libertate exuit, humana forma spoliat, probrum castis, labem integris, infamiam bonis infert, facitque ut navis discordibus acta venis; sic hominis vita pugnantibus inter se fœdissimarum libidinum flatibus agitata, in omnem vitiorum turpitudinem præceps ruat, quibus virtus atteritur, victoriæ languescunt, sopita gloria in infamiam convertitur, animique pariter & corporis vires expugnantur: adeo ut nescias ab hostibus ne, an ab illis capi perniciosius habendum scit.

ORATIO XVIII.

In laudem Q. Mutii Scævolæ, recitata à

SIMONE HELLIO.

QUi ex hoc loco primum verba faciunt, solent in auspicio Orationis suæ quædam præfari unde sibi benevolentiam, & audientiam concilient. Quem quidem morem etsi non improbo, dignius tamen ornatissimo hoc doctissimorum virorum consessu fore arbitror, si secutus fuero disciplinam Areopagitarum, apud quos olim lege sancitum erat, ne quid fas esset dicere, quod ad rem & propositum non attineret. In quam sententiam eo magis propendeo quod, quacunque oculos flecto tanta se dicendi materia offert ut vix mente complecti quam, quid primum, & quid posterius differendum esse videatur. Dicturus enim de *Q. Mutio Scævola* satis

ſatis intelligo, quam difficile, quam arduum ſit in laudes eorum ire, qui fortitudine ſua, æternum ſibi nomen compararunt, & ad tantum gloriæ, & honoris apicem aſſurrexêre, ut nullius quamlibet etiam diſerti, & eloquentis oratio, magnitudini unquam eorum reſpondere queat. Sed in hac conſcientiâ tenuitatis meæ una me cogitatio ſublevat, quod mihi apud vos dicendum eſt, qui & eâ prudentiâ eſtis, ut quanta quis laude dignus ſit, ex merito ipſius, non ex iis, quæ de eo dicuntur, ponderetis, & ea in nos qui cathedram hanc conſcendimus benevolentia, ut eis qui potius quam officio ſuo deeſſe videantur, ejus pene oneri ſuccumbere malunt, facile ac libenter ignoſcatis.

Itaque omnibus iis nunc poſthabitis, quæ demerendi favoris ergo, afferenda eſſe, dicendi magiſtri monent, orationem quam magni illius Romani laudibus devovi, veſtra nixus humanitate, aggrediar.

Ita homines naturâ fere comparati ſunt, ut amore ſingulari, patriam complecti, innatum illis pene ſit, ac ingenitum, & pro defendendâ ea quæ naſcentes gremio, & ſinu ſuo excepit, in qua infantia eorum vagiit, pueritia luſit, juventus educata eſt, maxima etiam vitæ diſcrimina, ſubire non detrectent. Videmus ne longius abeam in *Scævola*, qui cum patriam urbem, ROMAM annonæ laborantem inopiâ à *Porſena* Hetruſcorum rege, triennali obſidione, & quidem arctiſſima premi, belliſque continuis infeſtari animadverteret, oppida diripi, vaſtari, incendi, nullam ſexus, nullam ordinis, nullam ætatis rationem haberi, cæde ac ſanguine compleri omnia, triſtiſſimi ſuorum ſtatus impatientia ac dolore victus, omnes eò curas convertit, quo malo hoc diuturno urbem fortiſſimam liberaret, hoſtiumque manibus vitam, bona, fortunas, conjuges, liberoſque civium eriperet. Hæc ſerio noctes dieſque

que non temeritate, sed ratione, non mentis impetu, sed deliberato consilio secum reputans, solus sese in castra conferre constituit. Metuens vero ne si inconsulto istud Senatu faceret, transfuga haberetur, eundum adiit, petiit veniam, suamque his verbis mentem aperuit. Quis rerum nostrarum sit status, & quanta huic urbi nostræ impendeant pericula, quanta discrimina, ipsi videtis Patres, quamque indies tristissima patriæ oculis vestris, nostrisque omnium sese, offerat imago. Fines nostros hostis ingressus, agris jam pridem exustis, prædiisque ac pomæriis urbis ferro, flammaque miserrime devastatis, summam nobis ruinam minari, omniaque in eam moliri videtur, quæ ab infensissimo hoste expectari solent. Hoc calamitoso ne dicam desperato pene rerum statu quid vestra fide, faciendum; quid tentandum putatis Patres, & quæ huic malo judicatis adhibenda esse remedia? Quis tandem obsidionis hujus eventus? quæ liberationis spes? copiis ne nostris hosti occurremus? sunt illæ ut nostis extenuatissimæ. Nec non fame, ignobili mortis genere, cum quâ diu nobis colluctandum fuit, fractæ penitus, & attritæ. Hostem nostro sanguine cruentum, nostris spoliis onustum, & quem Tyrannum esse unicuique nostrûm est exploratum, in urbem turpi deditione recipiemus, cochlearum more intra testam latitantes? Absit. Quis enim tam venalis animæ, tam sui prodigus, tam saluti suæ iratus? Mori centies, aut in remotissimis silvis solitudinibus, tesquis, immanes inter feras oberrare, quàm hoc admisso, in urbe commorari, satius longè esse duco. Quandoquidem cicurari aliquando, & domari bestias videmus: At Tyranni quamdiu spirant, non nisi cædes, lanienas, stupra, incendia, populationes, respirant, jura omnia pervertunt, sacra profanis miscent, crudele imperium ubicunque admittuntur, exercent, leges iniquissimas ferunt, vitam

juxta

juxta & bona optimi cujusque, & fortissimi civis proscribunt, eaque publicis præconum hastis, & carnificum gladiis subjiciunt: nec si vel *Prometheus* eos refingat, aut *Vulcanus* recudat, alii unquam futuri. Quid ergo mihi consultissimum hoc rerum articulo videatur, nobis exponam: clausis ut jam nobis ex desperatione crescat audacia, & cum spei nihil sit, sumat arma formido. Stat sententia vobis annuentibus, sedetque immotum animo, clam hostem ipsum, cujus immanitatem jam heu nimium experti sumus, in castris adoriri, non prædam inde aliquam reportaturus, ut à gregariis fere militibus fieri solet. Aliud longè mihi propositum Patres, aliud mihi nunc in animo, si vestra quod spero venia, diisque (ita loquebatur) faventibus, facere istud mihi licuerit.

Voti sui Romanus noster compos factus, & plenus animi spem in manu ac celeritate habens, licentiâ in castra hostium exeundi impetratâ, cum jam eò venisset, & prope regium tribunal constitisset, stipendium ibi quendam militi numerantem, à Rege secundum, & pari cum ornatu conspexit, ubi hæsitabundus non nihil & in bivio consilii versans, quod Regis scilicet ignarus esset, timensque interim sciscitari, ne ignorando Regem, semet ipsum proderet, nec etiam re infectâ redire, consultum judicaret, pro Rege (ut maxima cœpta sæpenumero destituit successus) scribam obtruncat. Cum jam in fuga gladium à cæde calentem Heroici sui facinoris testem manu teneret, concurrente undique militum turbâ à satellitibus comprehensus ad Regis tribunal ducitur. Sed neque tum ulla titubationis, palloris, metus, hæsitantiæ trepidationis, nedum facti pænitudinis signa (ô virum, ô animi robur!) in eo apparuêre, verum metuendus magis, quam metuens, infractoque animo in has voces verè masculas erumpere non dubitavit: *Mutius ego sum Scævola, nomine & re Romanus, qui me hostibus hostem exhibui, ac*

jam

jam pridem mihi plane persuaseram, omni modo defendendam esse Patriam tam graviter periclitantem. Hanc ergo sanguinis mei prodigus, dum in victoria salutem, in virtute victoriam, in vita ob talem caussam in omne discrimen exponenda virtutem positam esse judico, ejus liberandæ compendiariam inire viam in animum induxi, si posthabito vitæ meæ periculo, fortunisque neglectis, dextra hac mea te necarem: verum cum fato nescio quo, manus hæc aberrarit, & vivum adhuc, atque incolumen oculis hisce meis invitus intueri cogar eum, quem casum jam & ferro sublatum esse arbitrabar, errati sui dabit panas, ostendetque & facere, & pati fortia Romanum esse. Tibi vero Porsena post hac neque alii deerunt qui optimis avibus, secundissimis auspiciis, conjuratis odiis, eundem in te animum hostilem, in patriam benevolum gerent. Ignaviam acuit necessitas, & desperatione quos nunc fractos penitus, & attritos putas, in audaciam accinguntur. Non militum numero, non robore, semper victoria paratur: victis etiam interdum redit in præcordia virtus: & una salus victis nullam sperare salutem, nihil quoque tam arduum, quod animi fortitudine superari non possit. Proinde non acies, non legiones adducemus, non exercitum, sed uni tibi cum singulis nobis res futura est. Hoc tibi Romana juventus bellum indicit, non in patenti campo & collatis signis, non machinis, non balistis, non viribus militaribus, non turribus: vallis, fossis, aggeribus, sed in tentorio tuo & tribunali. Quo audito Rex ignem accendi jubet, addita comminatione, nisi quas sibi insidias struere statuisset ingenuè confiteretur, jamjam audaciæ suæ pœnas daturum. At *Mutius* audax animi, & imperterritus, hostium flammarumque contemptor, ad Regem conversus: *ut quam* inquit *mortem illi contemnant quibus libertas patriæ, & gloria consequendæ studium ipsa vita est dulcius, errati jam meæ pœnas luam*, simulque dextram immissam in ignem, combussit, delictumque ejus flammis ultricibus expiavit. Quo facto haud

haud leviter commotus Porsena: *tu vero* inquit, *Adolescens abi, in te magis quàm in me hostilia ausus: fortitudinem tuam laudarem magis si pro me, si pro patria mea ista virtus staret. Nunc quoniam te virum bonum, strenuum, animi plenum, patria amantem video, liberum te hinc demitto.* Simulque ubi intellexisset, non *Mutium* unum, sed plures Romæ adolescentes esse, vitæ suæ insideas qui facerent, quique articulatim se prius concidi, ac comminui paterentur, quàm vel tantillum ab amore patriæ abduci, dimisso *Mutio*, pacis fœdus cum Romanis inire paratus, legatos suos, Romam misit, qui fidem darent, & acciperent.

Quid primum hic admirer, aut prædicem, si exspectatis Auditores, idem mihi planè accidere in hoc argumento ingenuè, ac liberè fateor, quod iis evenire solet, quicum in ædes superbè, ac magnificè exstructas deducti sunt, si atria hinc inde, & cænacula tapetis, & aulæis insignita, & pretiosa supellectile condecorata intueri detur ac speculari, tam varia undique eos rerum subit admiratio, & ad quævis ita obstupescunt, ut unde potissimum in tanta, tamque opulenta, ac superba ædium nitelâ, laudum suarum initium faciant, non constet. Quid enim? An in facto laudando non finis potissimum spectandus est, non causa? Ecqua vero justior esse potest ea quæ patriæ, patriæ inquam salutem spectat? Magnum profecto in armis nomen Carthaginensis ille *Annibal* Romæ sibi comparavit, egregiisque reportatis victoriis, non minus cruentum quam diuturnum Romanis bellum intulit. At in perniciem hostium, non in patriæ suæ tutelam fecit quæ fecit. Prima in acie dimicare solitum *Alexandrum*, referunt historiarum monumenta, hacque de causa non semel ab amicis reprehensum fuisse legimus, quod militis illud munus esset, non Imperatoris. At hoc ab eo non alia de causa quam ex ambitione & gloriæ consequendæ cupidine, factitatum fuisse quis non videt?

videt? Sed *Mutius* hic noster tanquam alter Camillus quid? Non ambitio, non nominis fama, non vanæ gloriæ aucupium, non aura popularis, sed patriæ, patriæ inquam conservatio curæ illi fuit unicè, & cordi. Hanc summis periculis, vel vitæ suæ dispendio liberare conatus est. Quid enim bello aut calamitosius, aut funestius excogitari potest? Obsidione deinde, & quidem triennali, qualem tunc sustinuerunt Romani, quid tristius, quid miserius? ipsa vero famesque tum passim, in quosvis cujuscunque ordinis grassabatur, quanto cum dolore toleranda fuit? quæ populi calamitas? quæ lacrymæ? quæ Deum immortalem, auditæ in urbe querelæ? hanc enim machinam esse violentissimam, & maximè formidabilem ad urbium etiam munitissimarum expugnationem, rei militaris periti statuunt. Quia non gravis solum illa, sed pessima insuper malorum consultrix est. Ad quæ enim flagitia, & scelera perpetranda, homines non impellit? quos tumultus, factiones, dissidia, turbas, tragœdias in obsessis urbibus non excitat? Quid non audet? quæ non molitur? Quod experimento suo Romani plus satis didicerunt, cum à *Porsena*, Roma arctissima obsidione cingeretur? His ergo tot tantisque malis uno eodemque tempore Romæ concurrentibus, cum *Scævola*, solus remedium adhibuerit, & quidem inopinato, rebus jam desperatis, Patriamque labantem, & ab alto potentiæ suæ culmine jam jam ruituram, ut *Atlas* alter suffulserit, quis eum non omni laude condecorandum esse judicabit? Præsertim cum eam vindicandæ patriæ viam inierit, quam ne infestissimus quidem hostis merito culpare queat, & quam nemo alius vel tentare, vel audere sustineat? Res Auditores bello maximas *Alexander Magnus* gessit, triplici prælio, regnum *Persarum* florentissimum subegit, & imperio adjecit, trienniique fere spatio fulminis instar obvia quæque prosternens, ab ipsis *Europæ* finibus ad *Gan-*

gem usque acies, & castra Macedonum promovit & Solis pæne regionibus, ac Mundi ipsius fine distendit, sed hæc non solus fecit, at forti instructus exercitu, & ea Macedonum acie, quorum agmen & stare paratum erat & sequi, intentum ad ducis non signum modo, sed nutum. Insignes ab hostibus victorias Scipio, acer animi & militiæ, cum æterna nominis sui laude reportavit, *Annibalemque* ex *Italia* retractum, & aperto marte superatum, pacem mendicare coëgit. At non solus, sed lectissimorum militum, atque ducum opera, hoc consequutus est. Habuit qui in partem laudis venirent. Ideo prudenter ille Epyrotarum Rex *Pyrrhus*, cum rebus non minus strenuè, quàm feliciter gestis domum rediisset, & à suis Aquila diceretur: *per vos* inquit *Aquila sum*, cur enim *non essem, cum vestris veluti pennis, ac fortitudinis alis sublever.* Modestissimè gloriosi sui nominis laudem in milites suos transferens. Noster vero Romanus socium in adeundo periculo neminem habuit. Sed in rebus asperis, & tenui spe, fortissima quæque consilia tutissima deputans. Totum hoc quod aggressus est quantumcunque fuit, ipsius fuit. Nihil hîc Senatus, nihil patricii, nihil equester ordo, sibi adscribere, nihil populus, nihil denique miles, qui in urbe erat, arrogare sibi potuit. Quin & hoc magnum Auditores, quod ad tollendum è medio *Porsenam* ferro uti voluit: non dolos, non fraudes, non insidias, non malas artes in consilium adhibuit, heroica illa, & nobilis anima: clarissimo ad posteros exemplo, quantum possit illibatæ recordatio virtutis, atque intemeratum belli decus. Potuisset quidem ille fateor occultius vel veneno, vel alio quovis modo necari, sed muliercularum esse, noster hic *Mutius* est arbitratus, veneno homines occidere, virorum manu ac ferro. Itaque purpuratum pro Rege deceptus, animo excelso ac intrepido interfecit. Captus, ad Regem protractus, genu non posuit, vocem ullam ingenerosam

nerosam non emisit, sed dextram magno Romanoque animo, igni torrendam præbuit, Regemque quem armata manu non potuit exusta fugat, hostibus documento, Romanos tanta fortitudine esse præditos, ut ne gravissimis quidem malis frangi, suppliciisque exquisitissimis, ab officio deterreri, nedum ut à Patriæ conservationis studio, & amore dimoveri queant. O constantiam, ô robur! Avida nempe est periculi virtus & quò tendat, non quid passura sit cogitat. Jam quæ tam præclari facinoris præmia fuerint, siquis vestrûm scire desiderat, amplissima ea fuerunt Auditores. Nam præterquam quod nominis sui famam æternitati consecrarit, hostem ipsum *Porsenam* virtutum suarum habuit admiratorem, cui adeo præclarum hoc facinus visum est, ut salvum eum & incolumem ad suos remiserit, & Legatis Romam missis, obsidibusque datis belli finem fecerit. Ecqua vero laus major esse potest, quam quæ ab hoste ipso profecta? Hanc sane suo in *Ænea* commendando, silentio præterire Poëta noluit, tum *Diomedem*, ut aliorum Trojanorum, ita & *Ænea* capitalém hostem, sic de eo loquentem introducit:

Munera quæ patriis ad me portatis ab oris
Vertite ad Æneam: stetimus tela aspera contra,
Contulimusque manus, experto credite; quantus
In clypeum assurgat, quo turbine torqueat hastam.
Si duo præterea tales Idæa tulisset
Terra viros: ultro Inachias venisset ad urbes
Dardanus, & versis lugeret Græcia fatis.

Et ut homines perditissimos eos esse oportet, quos etiam amici plectunt, infamiæque notam inurunt: Ita illi contra in optimorum numerum reponendi, qui factis Heroicis, sui laudes, hostibus extorquent, nec Romani ipsi hanc *Mutii* fortitudinem immunem esse voluerunt, sed cum pratis transtyberinis, tum statuis erectis, munificentissimè condecorarunt. Exemplo Græcorum. Quantus enim honos *Leonidæ* habitus, qui ad *Thermopy-*

las

las ad tuendam libertatem, toti *Græciæ* quasi signum sustulit? quantus ad *Plataas* rebus fortiter gestis *Themistocli?* quantus *Pericli*, *Iphicrati*, *Agesilao?* quantus denique *Epaminonda* delatus honos? Hinc coronæ olim castrenses, obsidionales, murales, civicæ, navales, rostratæ, triumphales; hinc ex auro atque argento torques, hinc tiaræ, trabeæ, fasces, secures, sella curulis, annuli, paludamenta quibus ingentia merita pensari solent: hinc in Theatris plausus, acclamationes; statuæ, monumenta, omnia denique decora atque ornamenta, quibus & Latialis imperii dignitas emineret, virtutisque splendor esset illustrior. His artibus ad summam potentiam, & felicitatem surrexit victrix *Græcia*: his auspiciis crevit *Roma*, quantum ipsa virtus: Viderunt enim homines sapientissimi, nullam aliam virtutum, laborum, ac periculorum mercedem, à viris magnis desiderari, quàm gloriam, & nominis immortalitatem. Viderunt inquam strenuas, ac vegetas mentes, magnos tum edere impetus, & insignia capere incrementa, si præmiis afficiantur, vitæque hujus præsidia esse firmissima, & virtutum fomenta; nec aliam ego causam esse existimo, cur Romuli nepotes, ædes HONORI & VIRTUTI gemellas junctim locarint, rati ibi esse laudum præmia, ubi sint gloriosæ virtutis merita, nec cuiquam aditum patefecerint ad Honoris Templum, nisi qui virtuti rite litassent. Sed & vos Viri ornatissimi, hæc ipsa movebunt, ut non temere hanc dicendi provinciam super hoc argumento à me susceptam esse statuatis: cujus dignitati si mea non responderit Oratio, veniam mihi dari peto, cum nulli tanta sit dicendi vis, tantaque copia, qui laudes ejus exornare satis, nedum exæquare queat. Unum hîc opto, ut virtus illa, & animi fortitudo, quæ olim in *Scævola* fuit omni summa fortuna digno, in iis nunc reviviscat, qui patriam hodie in fluctibus & procellis his rerum, tutam, ac, salvam esse volunt,

lunt,

hunt, proque ea animo excelso, & infracto pericula adeant, pro imperio, pro libertate, pro aris & focis, sanguinem suum profundere minime dubitent. Et profecto, si præteritorum temporum memoriam replicemus, præsentemque Patriæ nostræ statum intueamur, est quod *Deo* gratias agamus, quod tales nobis dederit *Scævolas*, qui prodigi vitæ suæ excusso intolerabili hostium terra marique potentissimorum jugo Patriam fortissimè ab omni Tyrannide liberarunt, & assertam libertatem non minori fortitudine, quam prudentiâ armis foris, & consilio domi in hunc diem tutati sunt. Faxit *Deus* optimus maximus vindex hujus Imperii, in cujus manu, & arbitrio, omnium potestatum fata versantur, ut quam libertatem insignis *Nassoviorum* prudentia, procerum arma, civum, militumque egregia virtus, & ante omnia cæleste illud Numen hactenus defensavit, tutam porrò inviolatamque conservent, qui nunc habenas Reip. moderantur, officiaque sua Patriæ æternum consecrent. Dixi.

ORATIO XIX.

Qua negatur Nobili esse discendas litteras,

Habita à

PETRO HORTENSIO.

Quod vestrum in conspectum prodire (Auditores) in præsentiarum non dubitavi, metuo ne ita accipiatis, ut temeritatem hac in parte meam miremini, verecundiam desideretis. Etenim cum in hac lectissima doctissimorum virorum corona nihil nisi elaboratum, & subactiore doctrinâ tinctum, proferri soleat, meæ vero vires infra expectationem vestram longè sub-

 sidant,

las ad tuendam libertatem, toti *Græcia* quasi signum sustulit? quantus ad *Platæas* rebus fortiter gestis *Themistocli*? quantus *Pericli*, *Iphicrati*, *Agesilao*? quantus denique *Epaminondæ* delatus honos? Hinc coronæ olim castrenses, obsidionales, murales, civicæ, navales, rostratæ, triumphales; hinc ex auro atque argento torques, hinc tiaræ, trabeæ, fasces, secures, sella curulis, annuli, paludamenta quibus ingentia merita pensari solent: hinc in Theatris plausus, acclamationes; statuæ, monumenta, omnia denique decora atque ornamenta, quibus & Latialis imperii dignitas eminere, virtutisque splendor esset illustrior. His artibus ad summam potentiam, & felicitatem surrexit victrix *Græcia*: his auspiciis crevit *Roma*, quantum ipsa virtus: Viderunt enim homines sapientissimi, nullam aliam virtutum, laborum, ac periculorum mercedem, à viris magnis desiderari, quàm gloriam, & nominis immortalitatem. Viderunt inquam strenuas, ac vegetas mentes, magnos tum edere impetus, & insignia capere incrementa, si præmiis afficiantur, vitæque hujus præsidia esse firmissima, & virtutum fomenta; nec aliam ego causam esse existimo, cur Romuli nepotes, ædes HONORI & VIRTUTI gemellas junctim locarint, rati ibi esse laudum præmia, ubi sint gloriosæ virtutis merita, nec cuiquam aditum patefecerint ad Honoris Templum, nisi qui virtuti rite litassent. Sed & vos Viri ornatissimi, hæc ipsa movebunt, ut non temere hanc dicendi provinciam super hoc argumento à me susceptam esse statuatis: cujus dignitati si mea non responderit Oratio, veniam mihi dari peto, cum nulli tanta sit dicendi vis, tantaque copia, qui laudes ejus exornare satis, nedum exæquare queat. Unum hîc opto, ut virtus illa, & animi fortitudo, quæ olim in *Scævola* fuit omni summa fortuna digno, in iis nunc reviviscat, qui patriam hodie in fluctibus & procellis his rerum, tutam, ac, salvam esse volunt,

hunt, proque ea animo excelso, & infracto pericula adeant, pro imperio, pro libertate, pro aris & focis, sanguinem suum profundere minime dubitent. Et profecto, si præteritorum temporum memoriam replicemus, præsentemque Patriæ nostræ statum intueamur, est quod *Deo* gratias agamus, quod tales nobis dederit *Scævolas*, qui prodigi vitæ suæ excusso intolerabili hostium terra marique potentissimorum jugo Patriam fortissimè ab omni Tyrannide liberarunt, & assertam libertatem non minori fortitudine, quam prudentiâ armis foris, & consilio domi in hunc diem tutati sunt. Faxit *Deus* optimus maximus vindex hujus Imperii, in cujus manu, & arbitrio, omnium potestatum fata versantur, ut quam libertatem insignis *Nassoviorum* prudentia, procerum arma, civum, militumque egregia virtus, & ante omnia cæleste illud Numen hactenus defensavit, tutam porrò inviolatamque conservent, qui nunc habenas Reip. moderantur, officiaque sua Patriæ æternum consecrent. Dixi.

ORATIO XIX.

Qua negatur Nobili esse discendas litteras,

Habita à

PETRO HORTENSIO.

QUod vestrum in conspectum prodire (Auditores) in præsentiarum non dubitavi, metuo ne ita accipiatis, ut temeritatem hac in parte meam miremini, verecundiam desideretis. Etenim cum in hac lectissima doctissimorum virorum corona nihil nisi elaboratum, & subactiore doctrinâ tinctum, proferri soleat, mea vero vires infra expectationem vestram longè sub-

 sidant,

ſidant, forſitan ab ingenuo adoleſcentis pudore, plus nimio receſſiſſe vobis videbor. Sed animum mihi addit in ſuſcepta hac dicendi provincia, cum ſingularis veſtra humanitas, tum argumenti novitas, quæ, ſi quid ingenio meo, aut dicendi facultati deeſſe videri poſſit, abundè compenſabit. Nobilem enim hanc quæſtionem diu agitatam, ventilandam in animum induxi: *Nobili ne diſcenda ſint literæ.* Cumque variæ etiam doctorum ſuper hoc argumento ſint ſententiæ, ego non literas diſcendas, ſed militiam *Nobili* ſequendam, & arma tractanda eſſe oſtendam, non quidem quantum cauſæ neceſſitas, & negotium hoc arduum exigit, ſed quantum ingenioli mei tenuitas, & temporis ratio feret. Aures interim mihi præberi à vobis, qua poſſum animi demiſſione, peto. Quid mihi? imo verò Veritati, quam non ſileri, non diſſimulari patiar, longiuſque in profundo *Democriti* puteo demerſam latitare, ſed in auras eductam, omnibus eam nude conſpiciendam proponam.

Si Philoſophiæ principia conſideremus, digitoque ad fontem intento, ab ejus origine ordiamur, quem quæſo latere poteſt, primos ejus inventores, & autores fuiſſe *Græculos*, homines dico otioſos, fabulis ſuis, commentis, ac deliriis ita infames, ut non minus vere quam eleganter de iis Poëta:

Quid non confingit nugarum Græcia mater.
Item: —— *nil curat dicere verum*
Gens hæc, & tota eſt monſtris, ac dedita nugis.

Quid autem ineptius, quid nugacius quam iis curioſe indagandis operam impendere, quæ ſi ignores nihil eruditioni tuæ decedet, ſi ſcias nihil accedet, & nec doctior ulli videberis, nec melior: *quem* nempe *numerum remigum habuerit Ulyſſes:* quot navibus *Græci*, ad oppugnandum *Ilium* acceſſerint; quot filios habuerit *Priamus*; *Helenam* ne rapuerit *Alexander*, ut *Homerus*, an *Helenæ* ſimulachrum,

mulachrum, ut *Euripides* prodidit: *prior scripta sit Ilias, an Odyssea: quot & quæ Romæ sint stillicidia, quot aquæ-ductus: Qui Dii majorum, qui minorum gentium: quæ Templa honori eorum consecrata, quæ festa, qui dies: quæ convivia, fercula, dapes? Adhuc (ne quid scilicet in literatura hac, & arcanis sapientiæ Veterum indictum elabatur) quæ præclara Deorum olim facinora: qui raptus, incestus, adulteria Iovis, mutati nunc in taurum, cum raperet Europam, nunc in aquilam, cum Ganymedem, nunc in aureum imbrem, cum Danaën, Regis Acrisii filiam, constupraret*, & id genus alia à Poëtis memoriæ prodita, non vana solum & ridicula, sed impia, & obscœna, totidemque irritamenta malorum, & illicia non ad virtutem, sed libidinem. Taceo absurdissimas opiniones de æternitate *Mundi*, de atomorum confluxu, de *Pyrrhonia* omnium rerum dubitatione, dum alius *Mundum* hunc, & quicquid in eo continetur, putat ex temerario quodam minutissimorum corporum concursu coaluisse, qui si vel unam earum, quas somniabat, atomum cerebri habuisset, nunquam ista tam stultè, incogitanterque scripsisset. Alius æternum esse eum, neque desiturum unquam, neque exordium ducentem ab ullo temporis principio; non animadvertens hac ratione illam, à qua ipse tantopere abhorrebat infinitatem induci. Alius de animo humano loquens, eum cor ipsum esse dicit, alius cerebrum, alius cordi suffusum sanguinem, alius spiritum innatantem sanguini, alius harmoniam quandam, alius numerum sese moventem, ut mihi ista consideranti certamen aliquod insaniæ suscepisse videantur. Ita ex hoc tam confuso, tam multiplici teterrimarum opinionum veluti cinno, nihil fere colligere possumus, nisi semper uberrimam messem hominum variè delirantium fuisse. Quid *Epicurus*? interire animos putat, nefas ratus, cum tam multa sibi cum suibus convenirent, se hoc uno ab iis interesse.

Stoici longam eis vitam, ut cornicibus, sed non perpetuam tribuunt. *Pythagoras* vero, remanere quidem illos docet; sed ex corporibus in alia migrare corpora, aut idem sit forte hodie gallus gallinaceus, qui tempore belli Trojani fuerat *Agamemnon*; & nunc porcus, qui olim *Epicurus*. Quæ cum ita se habeant, quis si serio hæc ad animũ revocet, non videt, nihil in iis esse, quod tantopere vel tenuioris fortunæ, & è trivio homines discendi cupidos moveat, nedum *Nobiles*, ut operam suam in iis capessendis collocent, quæ jam pridem apud æquos rerum æstimatores in contemptum venere?

Sed ut vos, Auditores, in rem præsentem quasi manu deducam, intuemini quæso, & mecum expendite, egregia litterarum, quas tantopere nonnulli admirantur, effecta. Quid? nonne teste magno illo doctore gentium *Paulo*: *Scientia inflat?* Et quid fastu, quid superbia odiosum magis apud cordatos omnes dici, aut excogitari potest? Quid in Rep. quid in societate humana perniciosius? Unde enim æmulationes, dissidia, contentiones, simultates, factiones, odia, nisi ab hac animi elatione, qua inflati velut vento utres, se solos sapere, reliquos vappas putant, imo nugas, & quisquilias hominum? At quam hæc talia parum conveniant *Nobili* bene nato, quis adeo non à ratione solum, sed & à sensu communi derelictus est, qui non videt? Quem eo submissiorem esse oportet, quo titulorum, & imaginum splendore, generis celebritate, & prosapiæ suæ fama, celsius assurgit. Certe Filius *Dei*, æterna illa Patris sapientia, ad cujus voluntatem tanquam unicam fidei, & vitæ nostræ normam, actiones nostras, studia, vitam dirigere debemus, non *Democriti* placita amplecti nos voluit, non *Epicuri* dogmata sectari, *Platonis* idæas, & numeros admirari, *Aristotelis* argutias exosculari; sed ad *Mosem*, ad Scripturas, ad sacra Prophetarum, & Apostolorum oracula nos revocat, & iis legendis, meditandis, scrutandis, omne studium,

ſtudium, omnem operam, & induſtriam impendere nos juſſit. Quid Apoſtolus; Quanto animi affectu, quanta cura, & ſollicitudine *Colloſſenſes* ſuos nominatim monet, & obteſtatur, ut quam ipſis cara, & accepta eſt ſalus animarum, tam ſtudioſe ſibi caveant à Philoſophorum ſtrophis, quæ acumen irritum exercent, ne iis irretiti, incidant in errorum labyrinthos inextricabiles.

Sed quorundam mihi videor hic audire ſuſurros, qui hanc tam manifeſtam veritatem allatrare non erubeſcunt. Nihil ne ergo, inquiunt, *Nobilibus* tentandum erit, nihil agendum, nihil diſcendum? in alto & ſupino otio vitam ſuam, & ætatem tranſigent? poculis, aleis, fritillis; choræis, tædia temporis diſcutient? Quaſi vero nihil in terris occurrat, nihil in hac *Mundi* palæſtra in quo cum laude ſe exercere, & ætatem ſuam traducere queant. Alia, alia inquam longe nobiliora ſunt ſtudia, ad quæ animum, mentemque applicant. Ea vultis producam Auditores? Arma ſunt, in quibus tractandis indies occupantur, idque unum ſtudent ut velitationibus, expeditionibus, obſidionibus interſint, ut ad ſubitas irruptiones faciendas, hoſteſque fugientes proſequendos, alacres ſint, ad occupandos muros, & mœnia expugnanda expediti, ad pugnam acres, ad ſuſtinendos aperto Marte impetus conſtantes, equitatu validi, pedeſtri prælio ſtrenui, navali pugna fortes, & ad inſidias, ac ſtratagemata, machinaſque bellicas inveniendas callidi, verbo quibus non indecoro pulvere ſordidis pugnare deliciæ ſunt. Quid enim *Nobili* majorem conciliare laudem, quid majori illi ornamento eſſe poteſt? quid Principis gratiam magis demereri, quam præclara ejus per arma, & in armis facinora? quæ nominis ejus famam, fortitudinis alis ſubvectam, in ultimas terrarum oras diffundant,

—— qua medius liquor
Secernit Europen ab Afra,

Qua tumidus rigat arva Nilus.

Quid prosapia ejus, quid honore illustrissimæ propaginis, quid familia dignius, quam in gerendis bellis inter armorum strepitus, inter Mavortios furores, inter lituos & classica, inter tubas & tympana, inter faces globosque, galearum hastarumque concursus versari, hostem lacessere, adoriri, inire prælium, hyemem, æstatemque juxta pati, sub dio morari, nimbis, ventis, nivibus, procellis exponi, & de reportatæ suæ victoriæ trophæis gloriari? Hæc, hæc vera est illa *Nobilitas*, quæ Nobili nomen, decusque conciliat. Hæ veræ imagines quæ famam ejus devovent æternitati. Non aliam inierunt viam viri altioris indolis, & genii, & quicunque unquam *Nobilitatis* nomine, ac titulo claruerunt. Tales inter Græcos olim fuere *Agamemnon, Achilles, Vlysses, Ajax. Themistocles, Epaminondas.* Inter Romanos *Camilli, Scipiones, Æmilii, Fabii, Marcelli, Coriolani*, & si quæ alia in Annalibus memorantur avara famæ pectora; & nomina haud ingloria, nec seculo inficianda, sed tanquam Martis miracula æternitatis tabulis inserenda. Qui certe omnes non ab otio, non ab agricultura, non à literis, non à studiis Philosophiæ, sed ab armis *Nobilitatem* suam traxere, rebusque strenue ac fortiter gestis, memores illius Poëtæ: *Tu regere imperio populos Romane memento.* Si dubitatis Auditores. Quid? nonne testantur hoc ipsum, familiarum insignia, in quibus non libri, non plutei, sed hastæ, galeæ, clypei, ocreæ, calcaria; non doctorum effigies, non *Palladis* imago, sed *Martis*, aquilæ, leonis, ursi, tigris, & his similia conspiciuntur. Ut vel inde liquido appareat, nullam esse palæstram, nullum circum, in quo *Nobilitas* licentius excurrat, nusquam quoque magis se prodant virtutes, quæ *Nobilitatem* ornant, quam in campo Martio, in quo de Excercitu, de Castris, de Agminibus, de Signorum collationibus, de Oppidorum oppugna-

pugnationibus de cuniculis subterraneis, de commeatu, de insidiis faciendis, atque vitandis, de spoliis bello partis, agi & dissertari solet.

Magnum quid hic affirmare videor, sed attendite quæso, & me latine, hoc est candide, & rotunde loqui intelligetis: Placet ordiri à pietate (nam tritum illud poëtæ, qui omnem pietatem arcere videtur, ab iis qui castra sequuntur, flocci pendo) quis Abrahamus ille omnium fidelium pater? miles fuit. Quis ille cujus gratia flumina ipsa constiterunt, cuique lucida illa sidera, micantesque illi ignes Sol, & Luna, operam suam dare non dubitarunt? miles fuit. Quis *Ionathan*, *Ezechias*, qui Reges alii, qui Judices? milites fuerunt. Et ut ex novo Testamento luculenta aliqua producam exempla, potuitne cujusquam unquam pietas, fides, charitas Christiana, laudari magis, & commendari, quam Centurionis illius in Evangelio? & *Cornelii* in Actis Apostolicis? quorum elogia, non ab homine profecta sunt, sed à Dei filio, & ab Angelo.

Sed ut eo, unde mea nonnihil digressa videtur Oratio, revertar; Quid, obsecro, vos Auditores, *Nobilem* alliciat, quid eum moveat, ut studiis, & literis assidue impallescat? nunc ad *Aristophanis*, nunc ad *Cleanthis* lucernam lucubret, & in musæo suo librisque abditus, tanquam claudus sutor, totos dies delitescat: nunc Grammatista in syllabis & vocibus ætatem agat, & de minutis præceptiunculis, & spinosis ineptiis, cum *Prisciano*, & loquendi regulis contendat; nunc in logicis addiscendis desudet: nunc rhetorculus & vanus aucupator gloriolæ, stili exercitationibus se marceret, nunc *Bartolum* aut *Baldum*, & nescio quos Leguleios in forensi pulvere volutatos, evolvat, anxiisque, ac frivolis in Jure quæstiunculis insenescat. Aut cum Mathematicis scrutetur quot hordei granis primum Mobile à terra distet. Sed cui bono hæc omnia? quæ subtilius est com-

tempsisse, quam solvisse. Et quid eum, ad hæc studia impellat? opes, honores, dignitates? sed quam fere, ii qui literis dediti sunt, lucubrationum suarum, & laborum mercedem referunt? quæ alia obsecro vos prœmia, quam inopiam, & paupertatem ut esuritioni servati videantur? Exempla si vultis, Auditores, passim obvia sunt. *Socrates* Philosophorum ille princeps & paganæ sapientiæ fons, qui oraculo *Apollinis*, Græcorum habitus fuit sapientissimus, ex cujus schola, tanquam ex equo Trojano, *Plato*, *Aristoteles Xenocrates*, aliique innumeri viri magni olim prodiere, in tanta rerum angustia, & nummariæ difficultatis incommodis vixisse fertur: ut præter palliolum depexum, ac obsoletum, nihil fere possederit. Quid *Diogenes?* fuit is quidem quod inficias non eo, etiam celeberrimus, & omni doctrinæ genere instructissimus. Sed quid illi irato, ut videtur, *Mercurio* nato, Philosophia profuit? quem fructum, quam utilitatem ex literatura sua cepit? quæ inde ad eum redierunt emolumenta? Si *Hieronymo* Patri, habenda fides, eum tam pauperem, pannosum atque omnium rerum egenum fuisse legimus, ut non modo cibum *καθ' ἡμέραν* mendicando quæritaverit, sed & febriculosa ostentatione, dolio pro domicilio usus sit, pediculorum sordidus, at benignus hospes, solaque hac supellectile instructus, patera nempe lignea, ad hauriendam aquam quam biberet. O infelices litterarum cultores, ô jejuna doctrinæ præmia! ô pauperes *Musas! καὶ ἀντὶ χρυσῶν χάλκεα.*

Valeant igitur, valeant inquam, eruditùli illi qui præstantiam literarum dum per omnes studiorum ordines ærumnosas conterunt ætates. tantopere extollunt, excellentiam commendant, utilitatem deprædicant, & qui *Nobili* armorum magis gloriam, quam Musarum æmulanti, literas discendas, imo in iis totum vitæ curriculum consumendum esse arbitrantur. Nihil enim ad Regni decus,

cus, & Reip. salutem tuendam faciunt, Grammaticam didicisse, Latinis litteris, aut *Græcis* incubuisse, Philosophorum somnia, ac deliramenta replicasse, & ampullis verborum replevisse tribunal, mentesque heroicas horis & clepsidræ allisgasse tanquam mercenarias, & servas, inter *Orbiliorum* minas, ferulas, virgas, oscitantium Magistrorum nænias, & importunos commatum latratores, dum circa res frigidas inutilesque, & ut verbo dicam circa ea quæ nihili sunt, occupantur. Arma tractet *Nobilis*, galeam capiti imponat, thoracem induat, Rubiconem transeat cum *Cæsare*, alpes cum *Annibale*, urbem, patriam, aut Remp. defendat cum *Camillo*. Adhæc in castrorum locatione, in fossis excitandis, in castellis & propugnaculis muniendis, in excubiis, in agminibus constituendis, in acie, in expeditionibus ordinandis se exerceat: tum quid in præliis inter tympanorum, tubarum: tormentorum immanes strepitus, & boatus, quid in stratagematis, in mœniũ, urbiumque expugnationibus, facto opus, quid observatu dignum sit, expendat. Nemo enim commodius, & majori cum laude, ad summa Reip. gubernacula provehi potest, nemo dignius, & majori cum civiũ utilitate, ad amplissimos munerum publicorum honores extolli, quam qui intelligit, quæ vitanda sint, quæ amplectanda, quæ regnum labefactent, dissipent & evertant, quæ imperiũ fulciant, stabiliant, conservent, & qui, quando, ubi, quomodo, quibus copiis, qua acie dimicandum, qua ratione latera, tergaque subsidiis firmanda, qui milites in fronte, si periculum immineat, collocandi, quæ loca præsidiis occupanda, longo rerum usu, & experientia observavit. *Argum* enim esse oportet qui Dux est, & in tergo, in fronte, in capite, in pedibus oculos habere. Et si interdum se recreare, ei sit animus, equum conscendat, bucephalum cum *Alexandro* ferocientem domet, cum *Cyro* venetur, & cum *Ascanio*, *Bellerophonte*, *Castore*, *Erichthonio*.

(quia ocii sua tristis est, atque ægra patientia)

——— *mediis in Vallibus acri*

Certet equo ———————

Spumantemque dari pecora inter inertia votis

Optet aprum, aut fulvum descendere monte leonem.

Hæc, hæc illa sunt exercitia, quæ *Nobilitatem* spirant, quæ *Nobilem* nomine, ac meritis insignem decent, quæ robur illi, quæ firmitudinem animi conciliant, queis nullæ gladiatorum dimicationes, nulla Athletarum certamina, nulla Olympicorum cursuum stadia, nullæ arenæ, nulla curricula, nullæ pugilum luctæ conferri possunt. Hic enim, Auditores, virtutum officina, fortitudinis palæstra est, hîc latus gloriæ campus, hîc pugna, hîc victoria. Contra quis adeo omnium rerum ignarus est, qui non videat, non intelligat, animos effæminari, & mentes ab innata sibi generositate degenerare, & ad segnitiem delabi, literarum institutione? quæ umbratici hominis magis, quam *Nobilis* laus est. Quid quod & hoc (ut alia omittam) non levem literis notam inurit; quod Principes, & ii fere qui rerum gubernacula tractant, nimium se admirari solent, & plerique scientiæ typho sic insolescunt, ut neminem etiam in rebus gravissimis, in consilium adhibeant: rati doctrinæ suæ, & eruditioni tantum derogari, si alios audiant. Quod animadvertens *Ludovicus* ejus nominis undecimus, *Galliarum* rex filium suum literis erudiri noluit, ne plus nimio sibi placens & tenacior sui sensus, prudentiaque sua confisus, aliorum consilia, & monita salutaria respueret. Sed quid in re omnium clarissimâ, facem vobis accendo? Res ipsa loquitur Auditores? Ac ne attentione vestra abuti videar, hoc uno exemplo finem dicendi faciam. Quis Imperatorum *Iustiniano*, aliquot retro seculis, rerum gestarum gloriâ illustrior fuit, prudentiâ major, & imperii finibus prolatandis augustior? Non enim *Persas* solum tumultuantes compescuit, *Vandalos* ex *Africâ*

ejecit,

ejecit, verum etiam *Gothos* bellicosissimam gentem fudit, ac profligavit. Sed insignem illam nominis famam, quàm ex tot tantisque victoriis reportavit, non illi philosophia peperit, non studia literarum, non eruditio, sed arma. Remp. enim Romanam justissimè, ac felicissimè administravit, tum foris, tum domi, litterarum nescius, & imperitus.

Quare cum literæ ociosorum hominum inventa sint, cum Græcolos literiones, famososillos nugaculos, autores habeant, cum nullam cultoribus suis afferant voluptatem, nec ignoranti noceant, nec scientem juvent: mille contra eas comitentur incommoda, labores, vigiliæ, lucubrationes, & ex umbratica ista, & sedentaria vita, cruditates, & morbi originem suam trahant: cum literatis morositatem pariant, superbiam, fastum, aliorum contemtum, & levia sæpe sint studiorum præmia, imo nulla; contra tractandis armis, aditus cuivis pateat ad honores, neminem vestrum, Auditores, tam imprudentem esse existimo, qui *Nobili* artes inertes, & literas discendas esse arbitretur. Cogitate quibus in rebus, vera consistat *Nobilitas*, quæ ei conveniant exercitia, qui labores. Moveant, moveant, inquam, vos quorum indoles nihil vulgare sperat spiratque, tot præclarissimorum, & insignium heroum exempla, qui certe nunquam ad eum honoris apicem assurrexissent, nunquam rebus strenuè gestis, eam nominis sui famam, ad posteritatem propagassent, nisi posthabitis disciplinarum studiis, se castris, & armis devovissent. Moveant virtutes illæ pulcherrimæ, quæ in hoc vitæ genere conspiciuntur sæpius, quam in quovis alio. Multorum exempla intuemini, qui è Scholis progressi magis avarè, superbè, crudeliter, tyrannicè quam literarum rudes imperarunt? Quid? Nonne *Dionysius*, *Nero*, *Caligula*, *Iulianus* ut doctrina, & eloquentia insignes, ita summi pietatis,

honestatis, justitiæ hostes, & non homines, sed teterrima monstra extiterunt? Hinc opinor prudentissima *Athenienſium* Resp. Ostracismo est usa, quod perniciosos eos judicaret, qui reliquis doctiores, & prudentiores, aut essent revera, aut videri saltem vellent. Et *Spartani* literas, literatosque omnes Vatiniano odio sunt prosecuti; nec injuria. Nam otium & mollitiem nulla re facilius in animos irrepere, quam via hac literarum, omnino est fatendum. Moveant vos denique, Majorum vestrorum exempla, qui nunquam ad consilium, nisi armati accesserunt: ignavi ac degeneris animi esse putarunt circa vilia occupari, & rei familiaris & domesticæ cura, senibus, ac feminis relicta, bellis se totos consecrarunt: sub parentum denique, conjugum, liberorum, consanguineorum oculis, in conspectu Patrum patriæ, pro Reip. libertate, pro aris, & focis, aut pugnando vincere, aut strenuè mori honorificum duxerunt. Quod si olim apud Romanos illi qui Remp. consiliis suis aut auxerant, aut defenderant, aut conservarant, immortalem gloriam consecuti sunt, quanto magis isti qui pro commodis, & fortunis Reip. tot tantisque laboribus, ac periculis offerre sese, & pro salute patriæ vitam, ac salutem suam in discrimen ultro conjicere, non dubitarunt, laudem sempiternam, & decus immortale promerentur? Horum exempla si imitemini, tum demum insigni *Nobilium* nomine, ac titulo digni judicabimini, & antiquam illam Majorum vestrorum gloriam, tot laureis, tot adoreis comparatam, & ab oblivione vindicatam, magna vestra cum laude, ad posteritatem transmittetis. Dixi.

ORA-

ORATIO XX.

Qua affirmatur Nobili discendas esse literas, recitata à

NICOLAO HEUSSENIO.

SI homines remota erroris nebula, oculis intueri possent litteraturæ, & eruditionis præstantiam, insignes sui amores apud generosas mentes excitaret: contra justum odium, & fastidium, ignorantiæ turpitudo. Sed ea est humani ingenii cœcitas, ea perversitas, ut fere illecebris, ac leociniis maximæ parti mortalium opus sit, quibus inviteutur ad litteras capessendas. Hoc fine Natura indidit magnanimis pectoribus ingenuam gloriæ cupiditatem, quæ stimulus esse solet, & calcar quo sublimes animæ concitantur ad studium literarum, queis tanquam regia via grassentur ad honores, & nominis immortalitatem. Sed ut ex quovis ligno non fit *Mercurius*, & invitâ *Minervâ*, nihil temere tentandum: ita ingeniorum delectus, si usquam, hic habendus est. Cumque ita natura fere comparatum sit, ut *fortes creentur fortibus*; *nec imbellem feroces progenerent aquilæ columbam.* Nobilesque, & generosæ animæ, mores suos, & ingenii dotes quibus excellunt, in liberos tanquam prosapiæ suæ, & stirpis propagines, plerumque transfundant, ac propterea longe præ aliis idonei sunt, qui in castris Musarum, stipendia faciant, animumque adjungant ad studia literarum, mirari satis nequeo, inveniri homines hodie, tam ab omni ratione, tam à *Musis* alienos, & honestatis sensu derelictos, qui *Nobiles* ad laudem, ac decus natos, Sacris his, arcendos esse censeant, nihilque minus convenire iis, qui illustri genere oriundi sunt, quàm ut in literis

se

se exerceant. & ad eruditionem, quam illi male feriati jam pridem ex Aularum vestibulis, Regum palatiis, atriisque Magnatum exterminatam vellent, enitantur contemptores scilicet honestarum artium, & quorum voto jamdiu Doctrina omnis sit funus. Ego, Auditores, qui *Nobilium*, & eorum quæ vere nobilitant semper fui observantissimus, hujus sententiæ iniquissimæ, nulla omnino facundiæ, quæ in me exigua, imo nulla est, sed causæ fiducia fretus, cum summa voluntate, animique ardore, & omnium vestrum expectatione refutator accessi, ut literarum non solum dignitatem strenuè ac fortiter asseram, sed & à *Nobilibus*, præ aliis amari, coli, tractari debere, contendam. Quod tanto confidentius facturus mihi videor, tanto etiam alacrius, si institutum meum favore vestro muniatis, cujus tanquam *Mercurii* caduceo armatas hostium phalanges aut penetrare possim, aut in fugam conjicere. Quod cum vultu mihi polliceri videmini, quæso ut mihi qua estis humanitate, bene velitis, & quæ dicentur, qua estis æquitate, candide interpretemini.

Primum itaque hoc mecum, Auditores, expendite, cum ea literarum dignitas sit, ea præstantia, ut sine iis quid Homo sit, & quid in homine divinæ illa particula auræ, quid Dei imago, intelligi nullo modo possit, non equidem video, qua ratione mortalium quisquam iis carere possit, quæ facem vitæ, lucem artibus, & rebus omnibus humanis præferunt. Nautas videtis à Oculi illis semper, in helicen, aut Cynosuram: ita Nobilibus mens in eruditionem non aliam quærere debent studiorum suorum, ac laborum palmam. Hæc unicum in viâ viaticum est, unicum in vitam præsidium, quod cum naufragio enatat, & ad summam (ut res sunt humanæ) angustiam redactos comitatur, vel ad ultimam *Thulen*, & ad extremos *Garamantas*. Hæc vera mihi, & solida viden-

tur

tur bona: τὰ δὲ λοιπὰ πάντα προσθήσῃ Etenim divitiæ ne bona quidem sunt, sed prout est animus qui eas possidet vel in laude, vel in vitio positæ sunt Quæ gloriæ ac dignitatis speciem habent fugacia sunt. caduca sunt, bracteata sunt. Eruditio iis omnibus dignior, & præstantior est. Hæc illa est supellex, quæ non ante Dominum suum, quam vita destituit. Cui prætextam ego nullam, nullam purpuram antepono. Hanc qui possidet, Mundo ipso major est, supraque instabilem longe mundi aleam evectus, est rerum humanarum vicissitudines, magno erectoque animo despicit hæc inania, & vana terrarum, quibus non aliter homines plerique alligantur quam stulti straminis, vel exigui fili nodo, aut pueri astragulis suis, & crepundiis. Certe inter alia quæ cœlitus dona accipimus illustria, in primis illa & quasi divina sunt, quæ in literis, & disciplinis consistunt, quibus homines non solum se brutis præstant, sed à rudi etiam, & ignobili vulgo ita destinguuntur, ut tanquam dii in terris, præ aliis longe eminere videantur. Non omne metallum magnes, non omne itidem ingenium, genius *Musarum* trahit. Lucrum alios, & sagina inutilis, insatiabilis avaritia, fastus alios & ambitio, alios vota profana vulgi, transversos rapiunt. *Nobiles*, qui *Musarum* cultores sunt, vanas istas, & insipidas mentes magno judicio, pari animo fastidiunt. Quàm enim in lubrico, totum hoc blandientis fortunæ opus! quàm fallax, & anceps alea splendentis luti! & quid hæc omnia quæ admiramur stulti, & suspicimus in turbido hoc rerum humanarum pelago? stant, cadunt, veniunt, abeunt, & cum affluxisse tibi credis æternum mansura, quàm repentina sæpe ea calamitas, & miseranda vicissitudo consequitur! Opes etiam supra omnium *Crassorum*, & *Lucullorum*, nisi virtute partæ, & huic innixæ quàm levi momento (ut sunt res humanæ) dissipantur, ac pereunt? Fulciri debent, & quo alio fulcro, quam sapientiâ,

ſine qua opes qui habent non tam eas poſſident, quam ab iis poſſidentur, vinculis iſtis, & velut compedibus compediti, ſibi oneri, aliis inutiles. Quantum itaque opprobrium, quantum dedecus arbitrabimur, ſpoliare Nobilem iis ornamentis, exuere iis inſignibus, privare iis adminiculis, ſine quibus ille nec nominis ſui dignitatem tueri, nec munere ſuo fungi, aut Magiſtratus honorem ſuſtinere, quid Magiſtratus? imo vero nec hominis appellationem mereri poſſit? Quo pacto obſecro vos verba publice facere, legationes cum laude obire, præterita tenere, futura proſpicere, quid in omnibus rebus factu optimum ſit videre, & alia ex aliis colligere poterunt niſi qui hæc ſibi de litterarum fontibus haurienda omnia exiſtimaverint? Quomodo pro tribunali, Judices eſſe boni poterunt, qui neque jura, nec leges viderunt unquam, aut didicerunt? qui quid melius, quid pejus, quid aut obſit, aut proſit, ignorant? Quo modo bonis præmia, malis pœnas diſtribuent, lancem & gladium juſtitiæ temperabunt, quo modo jus docebunt, aurem alteram Actori, alteram Reo præbebunt, quod rectum eſt colent indocti & illiterati? qua ratione Religionem, ritus, ſtatuta Reip. & amabunt, & defendent, qui quænam horum omnium conditio ſit, & natura non intelligunt? *Hannibali* magno illi belli duci deridendum ſe præbuit *Phormio*, quod cum nunquam hoſtem, nunquam caſtra vidiſſet, de militari tamen diſciplinâ, & belli muniis, tanto coram Imperatore diſſerere non dubitaret. Quanto vero majori riſu, imo reprehenſione digni ſunt *Nobiles* illi, qui cum ad Reipub. adminiſtrationem nati ſunt, & imperium in alios, tamen nihil propemodum retinentes præter umbram magni nominis, & inania dignitatis, quid imperare ſit neſciunt? qua ratione in ferendis ſententiis, quid æquum, quid iniquum ſit videre poterunt, in dirimendis litibus, quid legibus conſentaneum, quid ab iis alienum, niſi

literis

literis ipsi tincti, imbutique fuerint. ad quas hi tales cæcutiunt tanquam noctua & talpa ad Solis facem. *Nobilem* sane quendam memoriæ proditum, cum literaturæ omnis rudis esset, perurbanè admodum, & facete se excusasse, quod una eademque manu, librum, & gladium tractare non didicisset. Sed quanto melius *Alphonsus* ille *Arragonum* Rex, vera *Nobilitatis* imago (omnibus belli ac togæ dotibus, ingeniique ac studiorum eminentissimus, qui nihil in vitâ, nisi laudandum, aut fecit, aut dixit ac sensit) qui interrogatus à quodam, utri rei plus se debere fateretur, libris an armis: ex *libris* inquit, *& arma*, *& armorum jura didici*. Non enim manu solum in bello res geritur, sed consilio; & prudentia cum eruditione conjuncta, qua vacillante, labascit ipsa soliorum majestas, & evilescet sceptrorum reverentia. Proditum memoriæ est, *Epaminondam*, ducem militiæ fortissimum, acerrimumque, inter literas natum ita atque educatum fuisse, ut ipsa hæc scientia, causa fuerit rerum ab eo præclarissime gestarum, cum philosophiam sine mollitie aut desidia sequeretur, eamque Magistram ad robur, & prudentiam faceret. Ita *Cæsarem*, *Trajanum*, *Hadrianum*, non rudes, non ignaros, sed insigni rerum, & literarum cognitione imbutos fuisse accepimus: Et *Mithridatem* illum veterum *Ponti* regem, tenuisse duas & viginti linguas, sic ut omnes subditos, quemque sua dialecto, prompte, & scienter alloqueretur. Et ab *Aristotele* quis nescit, magnum illum terrarum domitorem *Alexandrum*, *Dionem* à *Platone*, à *Polydamante Hectorem*, à *Phœnice Achillem*, ab *Isocrate Nicoclem*, à *Nestore Agamemnonem*, à *Xenophonte Cyrum*, *Constantinum* à *Lactantio*. alios ab aliis, duces fortissimos, institutos fuisse non alio certe fine, quam ut tanto prudentius, ac felicius regerent. Nam cum maximam victoriarum gloriam, consilia sibi jure vindicent, quæ illa sodes dementia est, & pertinacia non toleranda,

leranda, literis, & nobilioribus disciplinis, in castris, & tentoriis Principum, nullum locum relinquere? Quid credimus nobilius in re bellica esse, quam scientiam instruendæ aciei, vallorum, machinarum, & tot, tantorumque quæ usus exigit, instrumentorum? Atqui ex *Mathesi*, celeberrima illa doctrinæ parte, hæc sunt: Eaque tradidere olim homines eruditi *Ælianus*, *Vitruvius*, aliique, qui ob tantum beneficium Reges, Principesque habuerunt debendi reos. Hæc ea est cura, quæ magnam illam *Cæsaris* Dictatoris, quæ nepotis ejus *Octavii* celsam animam fatigavit, qui inter castra; atque inter classicorum strepitus libris invigilarunt. Eadem cura *Lælium* & *Scipionem*, duo belli fulmina, versabat. Aliter longe cum *Cajo Mario* comparatum, cujus hæc efferata fuit, & indigna bono cive vox: *non placere sibi literas*. Sed quid fecit Sapiente dignum? Sanguine, cædibusque, & mille malis Remp. implevit, & crudelitatem in omnes exercuit: Homo factiosus, inquietus, truculentus, qui si doctrinæ præcepta vel leniter attigisset, didicisse poterat vim neque amicis, neque Patriæ afferre oportere. Regium profecto, & nunquam satis laudandum Agamemnonis olim erat votum, qui ut Trojam facilius expugnaret, non *Achillis*, aut *Ajacis*, sed *Nestoris* decem similes optabat? Regia quoque Principis eruditissimi vox, cum literis ad *Aristotelem* datis testari non dubitaverit, nulla re, aliis præstare posse, quam literis. Hinc doctrina & optimarum rerum scientia alios superare malebat, quam armis, & in expeditionibus suis non unum, non paucos, sed plurimos eruditione, & prudentia præstantissimos viros secum ductitabat, quorum consilio ad necessitatem, & quorum conversatione ad voluptatem vere regiam uteretur. Hic delato ad se inter opes *Darii* scriniolo, auro gemmisque cultissimo, amicis percontantibus in quem usum illud esset destinaturus, respondit: *huic optima*

me servanda dabitur Ilias Homeri, innuens nullum sibi thesaurum literis preciosiorem videri. Quo etiam tantopere delectatus fuit, ut Homericam illam *Iliadem*, viaticum militiæ suæ dixerit: quam vigilans nunquam è sinu deponebat: dormiens nunquam deserebat, sed sub pulvino suo positam tanquam individuam comitem, & sociam vitæ habebat. In eadem olim sententia fuit Imperator *Augustus* omnium eruditorum fautor, æstimatorque eruditissimus: unde & ab ineunte ætate, & à puero cupidius literas: quam arma tractavit. Cujus exemplum imitatus Carolus ille magnus, ad tantum doctrinæ apicem, indefesso labore, vigiliisque assurrexit, ut in linguis, artibus, disciplinis, inter Principes, & Nobiles sui temporis vix habuerit parem. Quid successores ejus? Majorum suorum virtutis æmuli, multis cum studiis, tum sumptibus ingenuas artes usque eo coluerunt *Ludovici*, & *Frederici*, ut græce & scribere, & loqui potuisse referant historiarum monumenta. Ac ne hic in medium producam magna illa Græciæ lumina, *Periclem*, *Themistoclem*, *Epaminondam*, qui generis sui claritatem virtute superarunt, Romani Imperii columina *Scipiones*, *Lucullos*, *Pompejos*, *Fabios*, *Marcellos*, aliosque innumerabiles, oculis vestris subjicite, *Stephanum* in *Polonia*, *Franciscum* ejus nominis Primum in *Gallia*, *Amadaum* in *Sabaudia*, *Maximilianum* in *Germania*, omni elegantis doctrinæ genere mirifice excultos, qui inter tot Imperii onera, quibus vel ipse *Atlas* sustinendis vix par esse queat, inter tot curas nullam pene dieculam sine linea, quæ ad ingenii cultum, & literarum studium pertinet, elabi, passi sunt: Illam denique nunquam satis deprædicandam Heroinam in *Anglia Elisabetham*, in qua quid literæ humaniores potuerint, paulisper mecum expendite. Certe si quis unquam inde ab ultima vestutate, dignus exstitit, omni cultu, ac veneratione, principem in hoc ordine locum jure sibi vendicat.

Cujus

Cujus heroicæ virtutes, non solum invidiam vicerunt, sed & mortale fastigium, supergressæ sunt. Quod enim unquam imperium felicius administratum, quam eruditissimæ hujus Reginæ: adeo ut etiam multorum virilis dominatio, ad hanc erubescere cogatur, ejusque prudentiam, altitudinem animi, justitiam, æquitatem, insignem literarum, & linguarum peritiam, non subditi solum, verum etiam exteræ nationes, non aliter observarunt, & admiratæ sunt, quam beneficum & salutare sidus è cœlo in terras demissum, ut seculo everso succederet, & rebus afflictis mederetur. Egregio omnibus documento gloriam illam quæ ingenii & doctrinæ nobilitate quæritur longe quidquid altum, sublime, magnificum est superare, imo & scriptis ipsis suum conferre decus, ac ornamentum. Nam quod plerique qui alia honorum insignia, vana ut plurimum & caduca sectantur, parvi literaturam faciant imo damnent, insania quædam temporum est à qua cordatos omnes, & sapientes longe, longe remotos esse decet, qui bonæ menti operam dant. Quantum itaque sacrilegium esse, quantum flagitium arbitrabimur, spoliare Nobilem iis ornamentis, nudare iis insignibus, privare iis adminiculis sine quibus ille neque nominis sui dignitatem tueri, neque administrationis suæ munere perfungi, aut Nobilis honorem sustinere, quid Nobilis, imo vero nec hominis appellationem mereri possit.

Ad hæc quid regeris, qui cathedram hanc ante me conscendere non dubitasti? Quid? mens, an frons, an utraque tibi defuit? nondum à veritatis semita, longe te aberrare, animadvertis, graviterque hallucinari, & clarissimæ veritati nescio quas tenebras offundere, qui oratione tua licenter nimis, & contumeliose, in frequentissimâ hac doctissimorum virorum coronâ, præstantiam literarum sugillare conatus es, & apud eos in contemptum adducere, quorum maximè interest, his *Mu-*

sis

fis amœnioribus imbui? Sed quibus argumentis? iis (liberè dicam quod sentio) quæ dignitatem earum commendant magis, quam deprimunt, & quæ responso (*διὰ κεφαλαίων*) indigna judicarem, nisi expectationi Auditorum etiam hac in parte satisfieri debere: mihi persuaderem. *Græcos*, quos per contemptum græculos appellas, primos literarum inventores esse clamitas, & quia plerumque fabulosi, arceri ab iis, & dignioribus studiis *Nobiles* occupari debere. Sed quid nisi inscitiam tuam prodis, qui tam confidenter ea asserere non erubescis? Hoc à me disce, non *Græcos*, sed his longe antiquiores literarum & artium esse inventores. Antiquiores certe esse inde plus satis constat, quod teste *Diogene Laertio*, *Abrahamus* diu ante tempora *Græcorum* in *Ægypto* Astronomiam docuit. Et *Pythagoras*, *Plato*, *Eudoxus*, non à *Græcis* primo Philosophiam addidicerunt, sed à *Iudæis*: hi à *Trismegisto*, *Trismegistus* à *Mose*. Inde est quod *Porphyrius* Græcam Philosophiam, mille minimum annis, *Mose* posteriorem esse, fatetur: *Aristoteles* Philosophorum coryphæus, in *Ægypto* artes mathematicas ait primo constitutas fuisse. Idcircò in *Ægyptum* navigasse *Anaxagoram*, *Pythagoram*, *Platonem*, ut Philosophiam discerent in collegiis Sacerdotum. Quod ergo tu *Græcis* tribuis, nunquam illud *Græci* sibi arrogarunt, sed literarum inventionem *Deo* tribuendam esse uno ore fateri non dubitarunt.

Jam vero quid magis ineptum, quam illud fastidiose aspernari, quod *Deum* authorem habet? quo Ecclesiam suam vult regi, juventutem instrui, Respublicas administrari? Quid enim Respublica, sine hac institutione quæ hominis animum lubricum & insolenter ferocientem in gyrum rationis cogit, actiones ejus moderatur, & ad virtutis fatus accipiendos præparat, & disponit? quid sine hac populi, quid gentes? barbaries mera, tenebræ, quod non dico. Quid spei in hac

hac nostra si ista negligitur? imò quia olim neglecta fortasse, hinc tristes illi lapsus rerum quos dolemus, & morum in deterius euntium labes, nec (si quid auguror) medicina aliunde huic malo, nisi à juventute bene institutâ, bene educatâ. Nam ut plantæ, & arbores, ne tortuosæ crescant, flectuntur usu, & fultæ pedamentis assuetudine in rectum coguntur: sic juventus. Quam si tanti interest à puero formari, & severiore disciplinâ imbui, etiam in plebejis, quid de *Nobilium* liberis statuendum censemus? & quid æquè, imo quid aliud ad eorum felicitatem pertinet, quàm ut ipsi discant sapere, & ea pueri à bonis, & doctis hauriant, quæ grandes non sint ab assentatoribus audituri. Nam si tanta sollicitudine, parentes non omnino stulti, puerum educant, unius prædii hæredem, quo tandem studio, qua curâ, educari par est eum, qui non unis ædibus, sed populis, & civitatibus instituitur, aut omnium commodo futurus vir bonus, aut omnium exitio malus. Vidit hoc fabulosa olim Vetustas, quæ asininis *Midæ* auribus, in aureo tribunali sedentis, sceptrum manu tenentis, quid aliud adumbrare, & vivis quasi coloribus depingere voluit, quam hebete, & crasso ingenio Principem, qui nullis literarum, nullis disciplinarum præsidiis instructus Remp. infeliciter administret? I nunc, & *Nobili* literas discendas esse nega, qui non sibi, sed Patriæ, sed consanguineis, sed Reip. natus est.

Sed pauperiem, & rei familiaris angustiam doctis, & literatis objicis: quasi verò non longe sint ditiores hoc uno sapientiæ thesauro litterati, quam *Crassi* & *Midæ*, quantacunque etiam possideant auri pondera, & pecuniarum acervos: certe felix non est, qui his tantum sibi felix videtur, nec ille felix, qui his orbatus intra angustias & acerbitates fortunæ, felix esse desinit. Unde *Bias* unus ex septem *Græciæ* sapientibus, expugnata, & incensa urbe patria, cum cæteri ita fugerent, ut omnes

omnes aliquid, secum de bonis suis asportarent, rogantibus, cur non idem faceret, *omnia*, inquit: *mea mecum porto*. Et *Diogenes* cum in dolio habitaret, ad eum forte venisset *Alexander*, inquiens; *adsum, ô Diogenes, tibi subventurus, quandoquidem video te multis indigere*. Quid ille à natura minime, aut disciplina factus ad assentandum? *uter*, inquit, *nostrum pluribus eget? Egone qui ultra peram, & baculum* (verba ejus sunt) *nihil desidero: An vero tu qui non contentus patrio regno, tot periculis te objicis, ut latius imperes, adeo ut vix totus orbis cupiditati tua sufficiat?* Præclarè mehercule ac sapienter! Animus enim est qui divitem facit, nec eum puto pauperem, cui quantulumcunq; superest, sat est: Pauper ille quidem erat judicio vulgi, sed in tenui fortunula sua Alexandri liberalitate major, quam rejicit, nec eguit *Mida gazis, & Lydo ditior auro, Troica, & Euphrata supra Diademata felix*. Quia ditior est qui divitias spernit, quam qui possidet, & vere ille magnus, & magni animi, qui magna contemnit, & quem nulla res minorem facit. Ut enim segetem nimia sternit ubertas, & ram onere franguntur: ita animos quoque immoderata felicitas rumpit; qua non tantum in aliorum injuriam, sed etiam in suam utuntur. Præclarè Patrum quidam: πλοῦτος ἄριστος ἡ τῆς ἐπιθυμίας πενία: Et maxime divitiis fruitur, qui minime divitiis indiget. Quantulum est enim, quod in tutelam homini necessarium sit? Corporis exigua desideria sunt: pane & aqua, quam Natura cunctis propinat, vita tolerari potest.

——Multa petentibus,
Desunt multa: bene est cui Deus obtulit
Parca, quod satis est, manu.

Longius si itur, extra terminos itur, & in vastum illud INFINITUM. Sed vis ostendam tibi, posse hominem studiis deditum, etiam divitem fieri, & hanc esse, si quis velit, ad quæstum, ac compendium, vel maxime compendiariam

riam viam? *Leontinus Gorgias*, nonne Rhetorices professione, & maximas sibi divitias peperit, & tantam gloriam, ut ei vivo ac videnti honoris ergo, aurea statua in *Apollinis Pythii* templo constituta sit? Quid *Isocrates* summus ille Orator? nonne & summo in honore fuit, & iis opibus ut ter ad trierachiam, quæ opulentissimis fere destinari solebat, vocatus, cum eam bis declinasset, tandem magnificentissime objecit? Quid optimus pessimi principis magister *Seneca?* tantum abest ut mendicus fuerit, ut contra tantam sibi opum vim eloquentia sua, & eruditione confecerit, si vera sunt quæ literis prodita sunt, ut *Crassum* opibus duplo superaverit, & haud scio, an ullus hodie tota *Italia* Princeps, tantas opes habeat, quantas in *Senecam* quadriennio *Nero* congessit. Taceo *Oppianum* cujus elegantissimi Poëmatis recitatio tantam voluptatem attulisse *Antonino* Imperatori dicitur: ut Auctori operis pro singulis versibus singulos aureos nummos rependi curaverit, quorum summa ultra viginta millia fuisse constat. Sed næ tu mihi helleboro dignus esse videris, ut purgato cerebro, delirare tandem desinas, qui literaturam etiam vanitatis arguere non dubitasti, perperam detorto loco, magni illius gentium doctoris *Pauli*, cujus ad sententiæ tuæ patrocinium, authoritatem obtentis. Risum tenete Auditores. Hoc enim solum in Epist. ad *Colossenses* exequitur *Paulus*, non esse de vero *Dei* cultu, petendam ab hominibus doctrinam, quia *Deus* fideliter nos, & ad plenum instituit, qualiter sit colendus. Quo hoc demonstret, primo capite dicet in Evangelio contineri omnem sapientiam, qua perfectus reddatur homo *Dei* in *Christo*. Initio secundi, dicit omnes sapientiæ thesauros in *Christo* esse reconditos: inde postea concludit, caveant fideles ne per inanem Philosophiam abducantur à grege *Christi*, secundum constitutiones hominum. In fine autem capitis majore adhuc fiducia damnat

omnes

nes ἐθελοθρησκείας, hoc eſt fictitios cultus, quos homines ſibi comminiſcuntur, vel ab aliis accipiunt, & quæcunque de cultu *Dei* tradere præcepta ex ſe audent. Sed quid hæc ad literaturam? quid ad Philoſophiam? cujus Apoſtolus ipſe ſub *Gamaliele* olim fuit ſtudioſiſſimus, ut abunde id indicant ejus non ſolum ſcripta, hincinde aſperſa, floſculis poëtarum, *Menandri, Arati, Epimenidis*: ſed admiranda ejus qua polluit eloquentia. Quæ enim Oratio conferenda eſt cum illa quam habuit ad regem *Agrippam*? quæ cum illa, quam habuit ad *Feſtum*? ut mirum non ſit magnum illum olim Eccleſiæ Hipponenſis antiſtitem, inter alia optaſſe, non ſolum videre *Romam* in flore, *Chriſtum* in carne, ſed & *Paulum* in cathedrâ. Quis enim eo in dicendo gravior, quis in movendis affectibus acrior? quis argumentorum pondere, & rationum momentis ſublimior?

Sed ut finem dicendi faciam, (cur enim hanc contentionis ſerram reciprocamus longius?) ad vos me converto Studioſi, parentum veſtrorum ſolatium & amor, Reip. ſpes, erudita propago, Audiviſtis literarum antiquitatem, præſtantiam, dignitatem, uſum. Audiviſtis nihil magis decere *Nobiles* quàm ut *Minervam*, illam Sapientiæ *Deam*, inter arma ac *Martis* ſtrepitus, & bellorum æſtus ſtudioſe colant, & ſe in iis artibus exerceat, & ad eas diſciplinas animum adjungant, quæ *Nobilitatem* maximè commendant. Has igitur, ut tandem orationis meæ vela contraham, amplectimini, iis incumbite, Philoſophorum libros inſpicite, legite, & monita eorum, nocturna verſate manu, verſate diurna, arma cum libris conjungite, *Martem* cum *Pallade*, ut non ſolum intellectum à fœdo ignorantiæ ſitu vindicetis, verum etiam de hoſtibus veſtris, ira, voluptate, libidine, audacia, ambitione, prodigalitate triumphetis, idque eò glorioſius quo plus eſt ſibi quam aliis imperaſſe. Parum ſunt arma foris, niſi conſilium ſit domi, &

nisi prudentia quæ literis acquiritur, rationis clavum teneat, & cogitationes nostras moderetur. Sed ut qui gemmas & aurum quærunt, non summam terræ cutem stringunt, sed in viscera ejus penetrant: sic qui veram mansuramque doctrinam, altius necessum est in Sapientiæ adyta, & sensa se immittant. Nunquam satis laudata *Vegetii* vox est: *Quis melius quàm literatus imperat.* Aurea quoque illa *Platonis: Bene agi cum ea Rep. in qua aut Philosophi regunt, aut Reges Philosophantur?* Ad animum quæso revocate optimos quosque duces olim litteras prius, quàm arma tractasse. Quis enim fuit *Pompejus* strenuus ille imperator? literatus fuit. Quis *Scipio* de quo *Ennius* nullam ei statuam, nullam columnam à populo Romano erigi posse, quæ magnitudini rerum ab ipso gestarum respondere? litteratus fuit: Quis *Alexander*, Quis *Iulius Cæsar*, Quis *Themistocles*, Quis *Fabius* ille Maximus, & alii pene innumeri? litterati fuerunt, qui pro chartis, fritillo, aleâ, animum in optimorum autorum lectione occupatum habuerunt, qui non nisi doctiores, & meliores ab ea redierunt: quibus unica studia, non canes, aves, equi, mimi, sanniones, levitatis, & lasciviæ magistri Aularum hirudines; sed libri, musæ, viri gravitate morum, & prudentia insignes.

Horum exempla vobis imitanda proponite. *Nobilitas* enim hominis, non fortuna, non sanguine, non statuis & imaginibus, sed virtute, & litteris metienda est, quæ si ullis displiceant, iis tantum quibus displicere laus est. Ne vitam credite illam quam ex aëre trahitis, sed quam ex studiis, nec splendidum putate auro vel argento circumfulgere sed doctrinæ luce: dum alii rem agunt, & augent, pecunias numerant & ad stateram expendunt, vos Sapientum verba, & voces, ut non tam de fluxæ felicitatis præsidiis, quàm de Sapientiæ ac eruditionis immobili peculio gloriari videamini. Ab hoc cardine præcipuè pendet Reip. salus.

ut enim

ut enim non de nihilo Sapientum calculo damnantur, qui fortunæ beneficio opulenti, animam bonarum partium immunem habent, & qui tantopere *Nobilitatem* suam crepant, cum alloqui nihil habeant *Nobilitatis* præter imagines, & inania sesquipedalium titulorum: ita merito laudantur qui se bonis, ac perpetuis ornamentis sic condecorarunt, ut ea minima sit in ipsis *Nobilitatis* pars, quam multorum opinio, totam esse *Nobilitatem* censet. Dixi.

ORATIO XXI.

In vituperium Poëseos

Habita à

PHILIPPO GEELKERKIO.

Cornelia Gracchorum mater, cum matrona quædam *Campania*, illius hospitio utens, ornamenta sua, quibus illud seculum nihil habebat pulchrius, ipsi ostenderet, traxit eam sermone, donec liberi redirent à schola, tum & hæc, inquit, ornamenta mea sunt. Sentiens matronæ nihil esse pulchrius, neque preciosius, quam liberos habere rectè educatos. Eximiè profecto, & sapienter! Quid enim parentibus in amore magis esse debet, & pretio, quàm fidei hæc conjugalis pignora, & surgentis familiæ propagines, quæ non vultus solum; sed & mores Majorum referunt: ut in iis etiam defuncti reviviscere videantur. Sed ut Parentibus pretiosissima ornamenta sunt liberi: ita & præceptoribus discipuli: queis velut testulis eos instillent virtutis, & doctrinæ latices, qui aliquando in hac colluvie morum, & hominum, ad decus, & salutem Reip. redundent. Verum ut præcipua eorum, qui Juventutem instituunt, cura esse debet, ut pietate inprimis crescant teneri illi

Musarum alumni; ita nihil est in quod incumbere eos magis oportet, quam ut *Vestales*, & castas juventutis aures, prohibeant auditione eorum quibus corrumpi potest, aut inquinari. Inter quæ liberè dicam Poësis primas mihi tenere videtur, eoque tanto periculosior, quo venenum suum cautius tegit, & animis adolescentum se altius insinuat. Nam ut auceps avem decepturus, fistula dulce canit, & quemadmodum *Sirenes* cantu suo nautas prætemavigantes, ad se alliciunt, allectos demergunt, demersos devorant. Ita suaviter quoque canit Poësis, ut studiosos adolescentes, dulcedine sua ad se invitet, invitatos trahat, corrumpat, perdat. Quare cum ex more, ac consuetudine hujus Gymnasii, mihi etiam de argumento aliquo, solenni hoc tempore, publicè sit declamandum, non possum quin pro modulo ingenii mei, & quibuscunque potero rationibus, ingenuam juventutem ab ea serio dehorter. Vestrum est, Auditores, infantiam hac in parte meam, eo majori silentio sublevare, & favore complecti, quo justiori impulsus causâ, hanc dicendi provinciam suscepi. Ac ne de vestrâ in me benevolentiâ vel tantillum dubitare videar, utar hac apud vos libertate, ut quidquid conceperim animo, in medium proferre non reformidem.

Nemo vel mediocriter tantum eruditus, ignorat hunc, omnium studiorum esse scopum, eoque perpetuò collimandum, ut ii qui litteris, disciplinis, & artibus capessendis incumbunt, Deum summum illum rerum architectum, rectè cognoscant, cognitum, qua par est reverentiâ, animique demissione suspiciant, venerentur, colant. Cognitio hæc unicum est & verum pietatis fundamentum, & virtutum magistra. Quisquis eâ caret, aut flocci pendit, quid non dicam Christiani, sed veri hominis habet? Etenim cum cæteras animantes, potens ille Moderator Universi, prono corpore ad pastum abjecisset,

Os homini sublime dedit, cœlumque tueri

Jussit,

Jussit, & erectos ad sidera tollere vultus,
ut pulcherrimæ hujus mundi machinæ contemplator, & naturæ speculator, ab iis quæ in rerum natura sunt, ad Autorem naturæ paulatim assurgens, eum tanquam omnium bonorum fontem religiosè colat, serviat, auscultet, ab eo solo dependeat, & in eo fiduciam collocet. Admiranda enim illa cœlorum fabrica, elementorum amica pugna, & qualitatum in iis discors concordia, telluris ille variegatus cultus, & mundi inferioris mundus, flumina ex alto cadentia, perennes fontium scaturigines, tumultuosi maris leges, & statæ accessus recessusque vices, tam variæ animantium figuræ, tam mirificæ herbarum gemmarumque vires, ista omnia quid nisi conditoris sui gloriam assidue canunt, & ad *Dei* cognitionem nos quasi manu ducunt? Sed quid poësis? illa ne vera, & salutari hac Dei cognitione nos imbuit, pietatem instillat, Religionem inculcat, Numinis divini reverentiam commendat? Nihil minus: Contra *Deos* finxerunt poëtæ ut infantuli pupas solent. *Græcorum Deos* ab *Orpheo*, *Homero*, *Hesiodo* primum inductos esse constat, qui eorum genus, & prosapiam tradiderunt, & nomina, cognomina, & munera cuique sua, aut pro arbitrio, aut certa ratione tribuerunt. Poëta de *Diis Ænea* loquens victos deos vocat, parvumque nepotem una cum illis eadem, ut ita loquar, corbe concludit. Sed quales quæso illi *Dii* qui vinci potuerunt? qui illi dii? aut homines fuerunt, aut dæmones in statuis, & cadaveribus latitantes. *Cicero* libro de natura deorum in hac θεομανίᾳ cum poëtis paria faciens, agnoscit singulorum ætatem, habitum, ornatum, genus, cognitionem, templa, sepulchra, rerum in vita gestarum imagines, in summa maximos, minimosque, homines fuisse, imò homines, inter homines, valde homines, hominumque more vixisse. Sed mecum expendite, quæso Auditores, ex quo fonte suas hauserint poëtæ ineptias ridiculas

merè, & aniles, veras quidem fateor quatenus res vere humanas narrant, sed falsas quatenus humanas diis adscribunt, quas hominibus debuissent: nemo *Saturnum* nisi hominem scripsit, nec *Orpheus* ipse, deorum parens aliter aut sensit, aut locutus est. De *Iove* autem quid? *Iupiter* patrem expellit, in monte *Olympo* jus reddit, *Europam* in *tauro*, *Ganimedum* in *Aquila* (navium nomina sunt) scelestè rapit, parcit vero pudicitiæ *Theotidis*, ex qua nasciturum *Achillem* intellexerat ipso fortiorem futurum: denique postquam terram quinquies circuivit, omnibusque amicis, & consanguineis suis imperium partitus est, & hominibus leges reliquit, ætate pessum acta in *Cretâ*, diem supremum obiit, & apud *Gnosum* oppidum sepelitur. Hæc quid nisi hominis vita, & nefarii quidem hominis? indigni non qui cœlum possideat, sed qui vel solum calcet. Sed ut ex homine factus est *Deus:* ita *Olympus* mons (nam ut ansa ansam, ita fabula trahit fabulam) apud poëtas pro summo cœlo usurpatur, & navis in Aquilam, *Thetis* in *Deam* migrat. De *Iunone* etiam quæ non fabulantur nugivenduli, in *Samo* nempe educatam, ibi fratri *Iovi* nupsisse, *Martem* filium ex femore ejus natum, ut *Minervam* ex cerebro *Iovis*, vitamque ejus referunt, zelotypias & incestus, furta etiam *Iovis* venerea, & raptus: ut concubitum cum *Danaë* & *Inone*, item raptum *Ganimedis* & *Europæ:* adeò non homines tantum, sed monstra hominum, tota prosapia erant. *Mars* enim copias *Iovis* in aciem educens, parum abfuit quin perpetrati homicidii causa, *Athenis* suspenderetur. Qualis autem illa Religio, quæ in *Deos* evehit, quos jura terrena, in crucem tollunt? & quam illa ridicula hîc fanum habere, illic sepulchrum, hîc ab hominibus coli, illic putrescere, aut vermibus erodi? & *Apollinem* quem *Delphis* sepultum esse fingunt, solem facere, & solem terræ infodere? quid enim est divinitatem deorum suorum prorsus evertere, ejurare, quid

quid meras nugas agere, & umbram pro re habere, nisi hoc sit? *Venus* cujus plures adulteri quam liberi numerantur, prima lupanaria in orbem induxit, *Mercurius* furum *Deus* est, hacque de causa, post mortem templa illi dedicata sunt, quibus sibi propitium conabantur fecere, hi quibus furti aliquid erat subtractum, asserentes ipsius Numine, & servata multa, ac etiam recuperata. Sed ad Orcum hæ nugæ, & de his satis. Nam si omnia ad amussim recensere esset animus, quis tandem finis anilium commentorum & fabularum triobolarium? quis enim hominum in arbores, pisces, scopulos, aliasque ejusmodi formas, *Iovis*, *Apollinis*, & similium idolorum nutu, conversiones planè monstrosas, sibilis ac cachinnis non excipiat? ad hæc *Tantali*, *Danaidum*, *Sisyphi*, *Ixionis*, *Titii*, aliorumque cruciatus inauditos, *Charontis* cymbam, *Stygias* paludes, *Acheronta*, *Plutonem*, *Proserpinam*, *Tisiphonem*, *Cerberum* tricipitem. *Chimæram*, *Minotaurum*, & id genus portenta poëtica, hoc est fabulosa, quorum tanta apud eos est copia, quanta vel æstivo tempore in campis cicadarum, adeo ut numerum eorum recitaturi, viatico egeant, & respirare cogantur. Sed quam ad pietatem faciant, & veram *Dei* cognitionem hæc ociosæ mentis erudita figmenta, quæ aures inani voluptate demulcent, unicuique vestrum judicandum relinquo.

Sed quid obsecro vos, de cognitione *Dei* loquor, cum ne quidem ad studium virtutis nos ducat poësis, imò si res dicenda est, abducat, & latam aperiat fenestram, ad omnem morum licentiam, & vitæ libidinem: Nunc enim convivia, nunc choreas, & tripudia canit, nunc vagos & furtivos amores, nunc raptus, & adulteria, nunc amantium simultates, perjuria, suspiria, lacrymas, & quid non? Ilias illa, & Odyssea *Homeri* poëtarum antiquissimi, tantopere à multis deprædicata, in enarranda navigatione *Ulyssis*, quid aliud tractat,

quam impudicos *Calypsus*, & *Circes*, aliarumque meretricularum, cum *Vlysse* congressus? Cui etjam, ut tanto benignius exciperetur à deo aliquo aut dea, nescio qua, herba quædam nomine *Moly* offertur, cujus naturam spurcissimus ille *Martialis*, & nugandi, mentiendique artifex, maximus impudenter nimis, & obscœnè describit. Hi sunt nempe egregii illi mores, quos Poësis cultoribus suis passim inculcat. Docet enim quibus artibus, quâ amabili insaniâ, sexus ille fæmineus sit inescandus, ut non obscurè factum ab *Ovidio* ingeniosissimo illo nequitiæ magistro, qui tam apertè artem hanc profitetur, ut nemini sit hac in parte secundus, honestasque matronas, & virgines illibatæ pudicitiæ, procul à se amandare videatur, hoc versiculo,

Este procul vitta tenues, insigne pudoris,
Quaque tenues medios instita longa pedes.

Quid *Martialis*? ille-ne reliquis castior? imò omnium, si quisquam impudentissimus. Ac ne longius hanc camerinam moveam, perditæ, profligatæque turpidinis, & morum immanitatis, potuitne obscœnius, & scurrilius quid scribi *Priapus*? ita hic fractis, pudoris omnis & verecundiæ repagulis, impunè debacchatur, & furit, scurrilis, & projecta Poëtæ turpissimi quisquis fuerit, *αἰσχρολογία*, adeò ut quæ alibi mussitare tantum, & in aurem susurrare solita est, suggestum hîc conscendere audeat, & se omnium oculis spectandam proponere, ut vel lenones ipsos, & prostibula pudore suffundat, & ad fæda hæc, & turpia erubescant. Quæ cum ita sint, cui mirum videbitur, & novum, prodire ex schola Poëtarum juventutem corruptam, levem, petulantem, luxuriosam, ac moribus perditissimis, dum vitiis virtutis nomen imponunt, & fabulas suas modo admiranda carminis majestate illustriores reddunt, modo incredibili dictionis suavitate veluti nectare ac myrothecio perfundunt. Vidit hoc non obscuri nominis poëta, qui

ta, qui poëtas graphicè suis coloribus depingens, quo loco eos habeat luculenter, ostendit, Ego inquit

———devoveo versus, pariterque poëtas,
Cum video pueros obscœna docente magistro
Carmina pejores fieri, primumque pudorem
Linquere paulatim, & scelerata discere mores.

Utinam, ô Palingeni, tecum facerent illi, qui hodie in tanto pretio habent Poësin, ejusque cultores, tantum sibi profecto non arrogarent Poëtæ, ineptæ illi loquacitatis magistri. Nunc verò cum illis & faveant multi & patrocinentur, animos ex eo capiunt, supercilia tollunt, cristas erigunt, & calamos felle tinctos, in optimos etiam passim stringunt, ac dentatis suis satyris mordent, sugillant, rodunt, & quidvis sibi licere arbitrantur: unde tritum illud semper illis in ore,

———Pictoribus atque Poëtis
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

Item & illud. *Solis licet insanire Poëtas.*

Sed obsecro, vos Auditores, quis iis hanc non dico potestatem, sed licentiam dedit, quam tam confidenter, & superbè sibi vendicant? *Deus*-ne? non ipsa *Pytho* mihi persuaserit ut credam; contra prohibet, & eam severissimè plecti *Magistratus?* minimè: est enim ille (de Christiano loquor) bonarum legum observantissimus, honestatis, modestiæ, simplicitatis vitæ, ac morum assertor strenuissimus, castitatis, & pudicitiæ vindex acerrimus. Nec injuria. Si quid enim hominum decus, si quid ornamentum, certe pudicitia est. Cujus laude si reliqui mores ornati non sunt, omnem honoris splendorem amittant necesse est. Quid enim virtutes custodit? pudicitia: quid cupiditates sufflaminat & ceu virgo quæpiam intacta, ad eas rubore suffunditur? pudicitia. Hæc parens est omnis honesti consilii, tutela integritatis vitæ, magistra innocentiæ. Hæc illa est quæ salutares moderandæ menti cogitationes injicit, & tanquam of-

fuso flumine cupidinum flammas restinguit, ardorem temperat, licentiæ audaciam frangit, temeritatem reprimit. Sed poëtæ quid, quorum nunc ingens est copia ut apum? certè qua morum sunt licentiâ, quidquid bonarum legum est aspernantur, imò impiè, ac petulanter pessundant, suis vivunt moribus, genio indulgent, cuticulam curant, jocos, ludos, convivia, choreas agitant, ut liquet ex illo *Flacci*,

Nunc est bibendum, nunc pede libero
Pulsanda tellus.
Iam Cytherea choros ducat imminente luna,
Iunctaque Nymphis Gratia decentes,
Alterno terram quatiant pede;
Nunc decet aut viridi nitidum caput indere myrtho,
Aut flore terra quem ferunt soluta.

Sic vivere nempe, sic epulari assueti sunt, qui cum *Epicuro* in fruitione voluptatem, felicitatem suam collocarunt. Unde illud Venusini Poëtæ de se ipso præconium,

Me pinguem & nitidum bene curata cute vises
Cum ridere voles Epicuri grege porcum.

Quæ autem hujus porci Religio fuerit, si quis forte scire desiderat, ipsum audiat de se loquentem:

Parcus Deorum cultor, & infrequens
Insanientis dum sapientiæ consultus error.

Quæ studia, quæ occupationes? nec illa quidem dissimulat:

Nos (inquit) *convivia, nos prælia virginum*
Sectis in juvenes unguibus acrium
Cantamus vacui, sive quid urimur,
Non præter solitum leves.

Sed ut altius Orationis meæ vela expendam, videamus, seposito omni partium studio, an pöësis beneficio ad liberalium disciplinarum cognitionem perveniri possit. Neminem certè tam ferrea fronte, & plumbeis præcordiis esse arbitror,

hoc

hoc qui affirmare audeat. Nam ad hanc comparandam, præceptis opus est, institutione opus, studio, exercitatione. Non è fabulis illa poëtarum, quas teruncio non emerim, sed scriptis Sapientum eruenda est. quales olim fuêre *Anaxagoras, Socrates, Plato, Aristoteles, Pythagoras*; *Democritus*, & alii qui tantum abest ut poëtas à juventute bene educata legendos esse voluerint, ut contra eos è Republic. exterminandos esse judicaverint, tanquam ingeniorum pestes, & pessimos morum Magistros. Quid enim plerique, nisi fabulosas hominum transformationes operosè describunt, digni qui inter Moriæ proceres primas teneant, dum tempus sæpe terunt, milium, quod dicitur terebrando, vel ut apertius loquar nugando. Nunc quomodo *Daphne*, amata ab *Apolline*, mutata sit in laurum, *Calisto* in ursam, *Syrinx* nympha Arcadica, & una *Najadum* in arundines, *Io* in vaccam quæ postea pristina forma recuperata, regi *Osiridi* nupsit, Sorores *Phaëtontis*, in populos arbores, *Narcissus* adolescens formosus in nominis sui florem, *Actaeon* in cervum, *Tithonus* in cicadam, *Myrmidonos* in formicas: quid mirum? *diruit* (nempe poëta)

ædificat, mutat quadrata rotundis.

Nunc amores deprædicat *Didonis*, & *Æneæ*, nunc quomodo venatum iverint, & ingruente nimbo, in eandem speluncam devenerint: Nunc culicem laudat hic, alius puellæ suæ passerem; alius *Corinnam* suam, alius *Lydiam* aut *Chloëon*, alius *Lesbiam*, alius *Cynthiam*, versibus adeò inverecundis, ut mentiar si quid turpius dici possit, aut stilo consignari, longeque facilius *Augiæ* stabulum, quàm talibus ineptiis multorum libros repurges, quæ si quis inquirat —— *apinæ tricæque, & si quid vilius istis.* Et hæc talia Auditores, ad artium liberalium cognitionem conducere putatis? immane quantum discrepat. Nam ut ignis sine materia languescit, & extinguitur; Sic doctrina, sic virtus sine honesti

alimento. Vitia contra, ut herba irrigua uberrimè succrescunt, citò subrepunt, sine conciliatore placent, sine Magistro imbibuntur. Quanto magis si sunt qui probitati morum labem aspergant, nigra in candida vertant, credula ingenia perniciosissimarum fabularum laqueis implicent, ad nequitiam præeant, & manu ducant? est enim juventus à natura prona, proclivis, propensa ad voluptates, ac libidines, & nisi rectè instituatur, mali pueri pejores adolescentes, pessimi viri evadunt, nec in decrepita quoque senectute vitia illa magis abjiciuntur, quàm nigrorem suum Æthiops deponit, aut Pardus maculas, idque eo magis est deplorandum, quod quo generosior, & liberalior est adolescentum indoles, hoc pluribus inescari vitiis solent, idemque planè hìc quod agris evenire consuevit, qui quo fertiliores sunt, eò uberius, nisi colantur, carduos, tribulos, zizanias proferunt: ut præclarè omnino *Plato* dixisse videatur, hominem si cum naturâ bonâ, rectam nactus disciplinam fuerit, animalium omnium optimum: sin minus omnium ferocissimum, ac pessimum futurum. Impulit hoc *Anaxagoram* ut *Periclem* institueret: *Isocratem* ut *Timotheum*: *Lysidem Pythagoreum*, ut *Epaminonda* benè vivendi præcepta traderet: *Aristotelem*, ut *Alexandrum* Magnum erudiret: *Xenophontem*, ut *Cyrum*; Sed hac in parte, cautione, & quidem diligenti opus, ne ea juventuti instillentur, quæ eam corrumpant, ac deteriorem reddant: Nam

Quo semel est imbuta recens servabit odorem
Testa diu.

Nec facile colores ii, quibus candida lana semel inficitur; eluuntur. Quid causæ fuit ut annos viginti integros *Platonem Aristoteles* audiret, non alia quam quod meliorem, nec doctiorem audire potuisset: cur ab *Herodico Hypocrates*, à *Satyro Galenus*, alii ab aliis institui informarique voluerunt? viderunt hi scilicet ut ad fructus copiosos uberesque

profe-

proferendos soli bonitas non sufficit, sed & seminio opus est, & cultore idoneo: ita ingenii felicitatem, & naturæ præstantiam, ad doctrinam consequendam, nisi præcepta salutaria, doctoresque periti accedant, parum aut nihil posse, quin & illud obsfervarunt, industrios agricolas, & hortulanos, arbusculis, & plantis ut recte illæ feliciterque crescant, pedamenta apponere. Neque *Timotheum* suum, Apostolus frustra hortatur, ut non iis quæ ipse finxerit, sed his quæ didicerit, seriò incumbat, sciat etiam à quo didicerit. Tanti nempe est benè erudiri, tanti feliciter institui? A qua institutione cum longè nos abducat poësis, vanitatis omnis, & nequitiæ magistra, quis adeò non dicam à ratione, sed & à sensu communi derelictus est, qui eam juventuti non perniciosam, scholisque benè constitutis eliminandam esse, non judicabit? Ut nihil de eo nunc dicam, quod & cultoribus suis noxia sit, & in præsentissima vitæ discrimina adducat. Quid enim *Ovidium*, elegantissimi ingenii virum, tristissimo multavit exilio, & ad *Getas*, populos dico barbaros, & ab omni humanitate alienos relegavit? Poësis: de hac enim ipse,

Si saperem, doctas odissem jure sorores,
Numina cultori perniciosa suo.

Quid *Crœsum* regno & opibus exuit? Poësis; qui plus nimio oraculis fidens, cum bellum temere suscepisset adversus *Cyrum* potentissimum *Persarum* regem, se & suos in ruinam egit. Quid *Pyrrhum* Epirotarum regem perdidit? poësis: consulto enim oraculo Apollinis qui responsum hoc illi dederat: *Aio te Æacida Romanos vincere posse*: cum victoriam sibi polliceretur, in bello, ictu tegulæ percussus obiit.

Sed attentione vestra jam dudum abutens, & septa, quod ajunt, transiliens, finem dicendi facio. Audivistis, Adolescentes Studiosi, quo loco vobis debent esse poëtæ, & quo in pretio poësis, quæ candida ingenia, piasque animas blandis fabularum

suarum

ſuarum lenociniis ineſcatas à *Deo* abducit, malos mores teneris ætatibus inſtillat, vitæ luxum, ac licentiam ſuggerit, ſomnia, & cerebri humani commenta operoſo labore ineptiarum, prædicat, pietatem contra, ac religionem animis hominum eximit, Reſpublicas & civitates corrumpit, ſcholas inficit. Ea etiam non raro *Satan* abuſus eſt ad decipiendos per mentita ſua oracula & inſanientem ſapientiam, homines: hæc quæſo ad animum revocate, & poëſin ſanguine viperino cautius fugite, vitæque veſtræ cymbulam flectite ab hac charybdi, & quemadmodum *Vlyſſes*, *Syrenas* has obturatis auribus prӕternavigate. Tu vero æterne *Deus* qui docentium, & diſcentium, officia inſtituiſti, qui ſcholas, Reip. & Eccleſiæ eſſe voluiſti ſeminaria, qui omnis ſapientiæ fons es & autor, juventutem hanc ſpiritu tuo rege, & in ſemita pietatis dirige, ut miſſis fabulis veritatem ſectetur unicè, & amet, iiſque artibus, & diſciplinis incumbat, queis non doctior modo, ſed & melior evadat, ſuoſque in ſtudiis progreſſus honori tuo devotum eat, & Eccleſiæ, ac Reip. bono. Dixi.

ORATIO XXII.

In laudem Poëſeos

Habita ab

ADRIANO ROONIO.

AUrea verè ſententia eſt, *ῥᾷον μωμήσασθαι ἢ μιμήσασθαι*. Ita enim multi naturâ comparati ſunt, ut proniores ſemper ſint in rerum vituperia, quam laudes: & ut nemo libentius aliorum ſtudia, aliorum labores carpit, quàm qui laudabile nihil ipſe præſtat: ita fere genus hoc hominum in laudatos inſurgit, & qui minimè reprehendi

hendi merentur. Sic *Homerum*, illum poëtarum principem insectatus est *Zoilus*, *Socratem Melitus*, *Aristotelem Aristoxenes*, *Cecrops Hesiodum*, *Pindarum Amphimanes*, *Virgilium Mevius*, & *Bavius*, *Ciceronem Cestius*. Nempe ut umbra corpus comitatur: ita eruditionem, liberalia studia, actiones honestas, obtrectantium dicacitas. Ridentur in fabulis, monstri quoddam genus, *Lamia*, quod domi oculis, captæ, nihil rerum suarum vident, nihil prospiciunt, nihil considerant: at foras cum egressæ fuerint, omnium maximè oculatæ habeantur, præsertim in iis carpendis quæ fere optima. Tales mihi curiosi isti scioli, qui non solum ignavissimi, sed & ignarissimi, rebus iis sugillandis se miscent, ad quas cogitatione, & sensu non pertingunt. Ut in navi remo eum ferat, qui nautas moneat identidem, aut culpet, ipse interea imperitus, manum non dicam clavo admovere, sed remo: ita merito importuna nobis, & molesta vascula illa inania quæ maximè tinniunt, & liquoris minimum habent, in hoc nata ut licenter omnia, & temere insectando perstringant. Quam non ferendam in scholis benè constitutis licentiam, cum etiam in iis animadvertam, qui literaturam profitentur, & cathedram hanc conscendere non erubescunt, ut Poësin omnis doctrinæ, & sublimioris sapientiæ magistram, publicâ oratione traducant, eamque omnibus invisam reddere nulli dubitent, doleo Auditores, & acerbè fero, nobilissimam hanc facultatem tam impunè sugillari, cumque ego aliam longè de ea opinionem conceperim, quam etiam veriorem esse arbitror, non possum quin tacentibus omnibus aliis, quid sentiam, liberè pronuntiem, nullo impulsus contentionis studio: sed amore veritatis, quam nescio quis Philosophorum in abstruso, & profundo latitare professus est. Quod si in hac causâ, & in suscepto Poësis patrocinio, omnia quæ dicenda mihi sunt liberius fortasse dixero, adolescentiæ meæ ignosciâ vobis studiosissimè peto.

Ac ne longiore verborum ambitu vos detineam, eam ab ipsis primordiis consideremus. Certè inter ea quæ dignitatem, & præstantiam poëfios commendant, nihil est quod eam commendabilem magis reddat, quam si unde originem suam traxerit, expendamus. Non eam è *Creta Iovis* patria ortam profitebor, non è *Curetibus*, qui *Iovis* cunas observasse feruntur, non è *Delo* in qua *Apollo* natus, non è *Cyntho* in quo sese *Mercurius* editum gloriatur. Mitto levia ista, in illis quæ cælo viciniora sunt, *Musarum* patriam quæram. Quis autem certior nobis dux, quam ipsarum filii? *Orpheum* antiquissimum poëtam qui cithara sua, & flexanima voce, bruta, imo nemora ipsa, & saxa traxisse ad se fertur, audiamus, audiamus *Homerum* illum paganæ sapientiæ fontem, & poëtam sine exemplo maximum: interrogemus *Hesiodum* qui illas in cœlo natas, & è cœlo mortalibus missas esse, tradiderunt. Quid enim aliud Poëtæ volunt, cum *Iovis* filias ex matre *Memoria* procreatas esse novem illas *Musas*, uno ore profiteri non dubitant, quid inquam volunt aliud, quàm planè divina hæc esse munera, quæ non ut aliæ disciplinæ indefesso labore, & operosa, longaque institutione comparantur, sed singulari Dei gratia, animis hominum infunduntur? Quod cum Philosophorum ille princeps *Plato* intelligeret, neminem ad fores poëticas accedere posse dixit, nisi cælesti aliquo spiritu imbutum. Nulla enim studia sunt, quæ majore vi mentis, quæ acriore animi impetu peragantur, quam sublimes illæ poëtarum meditationes. Nihil tam difficile est, tam arduum, tam abstrusum in quod non penetrent ingenii sui acumine. Aquilas ferunt tanta pollere visus præstantia, tanta acie oculorum, ut solem in ipso meridie irretortis oculis intueri queant. Quid Poëtæ primi illi sapientiæ magistri, & divinæ mentis interpretes? Longè illi acutius cernunt, & in ipsa rerum divinarum adyta penetrant,

trant, vaticinantur, futura præsciunt, oracula dictant. Hinc ex cœlo lapsos olim judicavit Antiquitas, eamque in Poëtarum dictis sapientiam agnovit, ut etiam loco oraculorum scripta eorum habuerit, & in rebus dubiis tanquam folia Sibyllina consuluerint viri gravissimi. Inter alios *Græcorum* ille sapientissimus *Socrates* qui cum audisset recitari versum Homerici *Achillis*.

ἤματι κεν τριτάτῳ φθίην ἐρίβωλον ἱκοίμην.

Intellecto rei portento; die se tertio moriturum *Æschini* prædixit: dixit & evenit. *Brutus* acerrimus quondam libertatis patriæ vindex, cum martis aleam in campis Philippicis præscire vehementer desideraret, non ut alii Oraculum *Apollinis* adiit, non ad haruspices se convertit, non ad augures, non ad avium volatus, & garritus, sed ad *Homeri* magni illius poëtæ volumina, quæ quasi præmonerent, interitum ejus certum denuntiabant. Versus se offerebat ille, *Patrocli* moribundi *Hectorem* alloquentis:

ἀλλά με μοῖρ' ὀλοὴ καὶ Λητοῦς ἔκτανεν υἱός.

Me fera parca ferit, sævusque trucidat Apollo.

ἅμα ἔπος, ἅμα ἔργον: clade accepta cecidit, & veritatem eventus comprobavit. Videtis, Auditores, cur tanquam peculiari nomine *divini* Poëtæ appellentur, quod scripta eorum non modo de præteritis, ac de præsentibus loquantur, verum etiam futurorum vaticinationes complectantur. Ac ne arcanam illam rerum scientiam in solo *Homero* admiremini, cui *palmam ingeniorum*, ab omni ævo, jure meritissimo *Plinius* adjudicat, idem de aliis judicatum esse, paucis si attenderitis ostendam. Quid enim *Alexander Severus* Imperator, cum ille quoque futurorum desiderio teneretur, divinus illi fuit *Maro*, Imperii superstitiosus quidem designator, verus tamen aruspex. Cum enim ille sortes ejus consuluisset, parvulus etiam tum incidisse in hunc versiculum dicitur:

Te manet imperium, cæli terraque marisque.

Ecquis

Ecquis hîc non *Sibyllas*, non *Apollinem*, non ipsa *Iovis* Oracula, præ Virgiliano illo vaticinio contempserit? Fecit hoc *Claudius* Imperator, qui non tantum fidei auguriis habuit, quantum poëtæ. Nam cum de vitâ, & regno suo ejus sciscitaretur sententiam, sortitò nactus est illum ex lib. 6. *Æneidos* versiculum,

Tertia dum Latio regnantem viderit æstas.

Quod quidem verè ipsi contigit: ad triennium enim non regnavit. Sciscitatus erat idem de fratre, quem imperii consortem habere desiderabat. Sortis loco ille ex 6 *Æneidos* prodiit:

Ostendunt terris hunc tantum fata.

Ut dictum, ita factum, decimo enim septimo Imperii die, cum vix se ostendisset imperio, obiit. Sexcenta id genus proferri possent, non ex *Marone* solum nostro; sed & ex *Musæo* & aliis, quorum carmina tanquam cælitus delapsa ancilia, in templis religiosè observata, culta, & pro Oraculis habita fuerunt. Sed ne attentione vestra abuti videar, unum hoc mecum expendite, Auditores, in nulla vix unquam vitæ discrimina incidisse poëtas, quibus aut non liberati fuerunt, miraculosè pene, & ἀπὸ μηχανῆς, aut vindicem *Dei* manum non senserint, quicunque eos unquam aut bonis, aut vita spoliarunt. Exempla passim obvia sunt, & omni ævo. Inter alia *Simonidis*, qui cum apud hospitem suum in *Thessaliâ*, cum multis aliis convivaretur, singulari cœli favore solus triclinii ruinam effugit. *Arion* cum artis poëticæ studio magnam pecuniæ summam comparasset, *Corinthum* navigans à naviculariis, qui opibus ejus insidias parabant, in mare præcipitatus, à *Delphino* ergo exceptus, & conservatus est. *Hesiodi* à latronibus interfecti cadaver in mare conjectum, *Delphini* revexisse feruntur; sicarii vero oborta tempestate, cum fuga navali saluti suæ consulerent, naufragio, justissimo *Dei* judicio perierunt. *Ibyci* verò grues quis ignorat, quæ sapientissimè omnia,

sic

ſic dirigente *Deo*, poëtæ necem detexerunt, & vindicarunt.

Jam quid honores, quid præmia commemorem, quibus poëtæ olim cumulati fuerunt? Quis neſcit in eam Poëſim admirationem veniſſe, ut Reges & Principes eam amplecterentur, ſtudiumque ejus maximè promoverent. Quid? nonne *Hercules Lino* poëtæ erudiendus traditur, *Perſeus* Rex *Mycanarum* Poëticam ſcholam prope montem Parnaſſum condidit? *Ptolomæus* in aulam poëtas recepit? *Ennium Scipio Africanus*, *Æſchylum* & *Simonidem Hieron Syracuſanus* in pretio habuit. *Dionyſio Philoxenes*, *Antigone Macedonum* Regi, *Antagoras Rhodius* & *Aratus* conjunctiſſimi fuerunt: & cum magno illo imperatore *Auguſto Virgilius*, & *Horatius* familiariter colloquuntur, cænant, ambulant. Quid *Alexander?* adeò delectatus fuit his ſtudiis, his ſcitamentis *Muſarum*, & bellariis, etiam inter armorum ſtrepitus, inter claſſica, & equorum fremitus, ut *Homericam Iliadem* in ſuo jugiter habuerit comitatu, tanquam militiæ ſuæ viaticum: hanc vigilans nunquam de ſinu poſuit, dormiens unquam deſeruit, ſed ſub pulvino repoſtam ſollicitè haud aliter quam individuam vitæ ſociam aſſervavit. Cui cum ex *Darii* regis theſauris pretioſiſſima arcula offerretur, dignam eam judicavit, in quâ magni illius poëtæ monumenta reconderentur. Nec injuriâ. Quàm enim aliam cauſam fuiſſe arbitramur, cur cum de ſingulis diſciplinis agat, princeps ille Philoſophorum *Plato*, Poëſin τὸ ὅλον vocat, quam quod reliqua ad eam ſe habeant ut ſingula ad omnia, & partes ad totum? Hanc colere non eſt quorumvis, ſed eorum tantum quibus ingenium non ſupra vulgus ſolum ſed ſupra hominem, & qui homine non majores eſſe non poſſunt, dum à majore impelluntur ſapientiamque ſuam non levioris litteraturæ præceptiunculis circumſcribunt, ſed dignitate magnarum, & ſublimium cogitatio-

num

Eudamidas interrogatus à quodam quam ob causam Lacedæmonia, priusquam irent in prælium, Musis immolarent, cum Musis nihil videretur cum Marte esse commercii? in rebus, inquit, fortiter gestis contingat honesta commemoratio. Nam

Non incisa notis marmora publicis,
Per quæ spiritus, & vita redit bonis
Post mortem Ducibus, non celeres fugæ
Rejectaque retrorsum Hannibalis minæ,
Non incendia Carthaginis impiæ
Ejus, qui domita nomen ab Africa
Lucratus rediit, clarius indicant
Laudes, quam Calabræ Pierides, neque,
Si chartæ sileant, quod bene feceris,
Mercedem tuleris. Quid foret Ilia,
Mavortisque puer, si taciturnitas
Obstaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Æacum
Virtus & favor, & lingua potentium
Vatum divitibus consecrat insulis.

Et profecto sic oportet cum non minus posteritatis intersit, quam eminentium virorum, qui pro Patria strenuè fecerunt, res gestas eorum, consilia, labores, ingenii monumenta, ne virtutibus debita gloriæ merces invideatur, æternitati, famæque titulo consecrari. Movit hoc *Herculem* magnum illum monstrorum terræ domitorem, ut cum *Musis* pactum hoc inierit, ut illæ quas armis defenderet, res suas præclarè gestas, laboresque exantlatos, stilo ad posteritatem propagarent. Movit & Imperatores olim Romanos, ut Poëtas perpetuos comites habuerint, laurea coronarint, & opibus, ac dignitatibus auxerint. *Ennius* à latere *Scipionis* divelli nunquam potuit, nec mortuus à mortuo separari, sed uterque in eodem tumulo collocari. Populus Romanus tantum *Maroni* honorem habuit, ut auditis versibus ejus, assurrexerit, præsentemque Poëtam quasi

Au-

Augustum ipsum, in Theatro veneratus sit. *Theophanes* à *Pompejo* civitate donatur. *Terentius* juxta *Scipionem* in curru triumphali, plausu totius populi comitante, pileatus conspicitur. *Appianus Alexandri Severi* munificentiâ ditescit. *Vespasianus* maximis muneribus poëtas condecorat. *Titus* medias inter *Musas* sedet, scribit, componit, meditatur *Claudius* Imperator *Nonniani Poeta* auditor est diligentissimus. Adeò verum est tritum illud:

Carmen amat, quisquis carmine digna gerit.

Sed ne præmia solum florentissimas opes, honores, dignitates, coronas Poëtarum loqui videar, quæ etiam in indignos haud rarò conferri possunt, jam quæ merita ipsorum sunt videamus. Hîc verò τί πρῶτον τί δ' ἔπειτα τί ὑστάτιον καταλέξω? *Musarum* enim erant illæ apiculæ, quæ *Platonis*, quæ *Stesichori*, quæ *Pindari* labiis insederunt. *Musarum* illa buccina quæ *Spartanis* contra *Messenios* victorias peperit. Musarum illa tuba quæ *Alexandrum Magnum*: ad tantam in armis capessendis animi fortitudinem, in bellis gerendis vigilantiam, & alacritatem, in subeundis periculis constantiam excitavit. *Musarum* illa erat cithara, quæ inter armorum strepitus, & clangores tubarum, iram *Achillis* mitigavit, dolorem lenit, animum labore fractum demulsit. *Musarum* erat ille filius de cujus patria, septem illæ urbes contenderunt, quem *Colophonii* suum, *Smirnai* suum, *Rhodii* suum, *Salamines* suum esse gloriati sunt, *Musarum* beneficio, *Pericles* & *Sophocles*, ad summos honores in *Attica* Rep. evecti fuerunt. Quo igitur loco habendi sunt illi, qui dulcissimo, & amænissimo *Musarum* studio non delectantur? Certè non homines esse dicam, sed meras pecudes, & inutilia terræ pondera. Nemo ita caudex, & truncus, imò nemo adeo ferox; nemo tam barbarus, quem illæ veneres venustate sua non emollierunt, *Marius* nulli ferè mortalium tolerabilis, tantam

ex

ex carmine voluptatem cepit, ut poëtam summa humanitate complexus sit. *Polycrates* Samiorum tyrannus, *Anacreontem* in deliciis habuit. *Nero* qui humanitatem omnem exuisse videbatur, bestiis propior quam homini, hoc solo nomine hominem se esse probavit. Quid multa? Poësis omnium scientiarum fontes tenet, atque ex iis præclarissima quæque decerpit. Quæ quidem omnium scientiarum cognitio, ut in omnibus antiquis poëtis est, ita præcipue in principe Poëtarum *Homero*. Qui quantus fuerit in rebus naturalibus, & in Ethicis, ejus scripta abunde testantur. Fatentur & Philosophi cum *Macrobio*, omnium eum divinarum inventionum originem esse: prædicant cum *Plinio*, ingeniorum omnium fontem: cum *Strabone*, Geographiæ parentem nominant. Quantus verò Anatomicus, Botanicus, Medicus, fuerit, ex scriptis Medicorum innotescit, ita nulla medicinæ pars, ab illo non probè cognita, & tractata, morborum causæ, nimii somni incommoda, plantarum vires, moly, lothi, croci, hyacinthi & aliarum. Vnde etiam Antiquitas (& quis melior hîc judex?) quo ostenderet conjunctissimas inter se disciplinas, Medicinam & Poësim, unum utriusque antesignanum, & inventorem esse voluit Apollinem. Et quot à nobis produci possent viri magni, qui *Æsculapii* cultores fuerunt, & *Musarum*? *Melampodem* quis nescit Poëtam & Medicum fuisse vetustissimum, qui carmine elegantissimo multo de *Saturno*, de raptu *Proserpinæ*, & luctu *Cereris*, ad posteritatem, transmisit. Cui etiam ob insignem medendis peritiam, templa erecta, festa solennia statuta, & sacrificia. Quid *Aratum* memorem, quid *Alcæum*, quid *Democritum*, quid *Æmilium*, quid *Silium Italicum*, quid *Petronium*, quid *Ausonium*, non inficianda sæculo nomina, plurésque alios, qui utramque *Apollinis* artem, magna cum laude pertractarunt? Jam quid de Jurisconsultis dicam? Certè in

tanto

tanto olim apud eos honore fuerunt Poëtæ, ut illorum parentem *Homerum* ἕνα ἀντὶ πάντων, Imperator parentem omnis virtutis appellarit, eumque tanquam judicem permutationibus, & venditionibus adhibere non dubitaverit. De *Cotta*, ingeniosissimi Poëtæ illustre est præconium,

Numen Pieridum, præsidiumque fori.

Modestinus in ipsa curia, pro rostris, secures inter & fasces, strepitusque forenses, *Musas* coluit & carmina non semel fudit. *Cæcilius Gallus*, *Cajus*, & innumeri alii quam reverenter Poësin habuerint, testantur docta eorum monumenta, poëtico calamo consignata. Quid *Ulpianus*, an non dum regulas scribit, versus scribit? Quid sæculi sui lumina, ingeniique ac doctrinæ principes, *Alciatus*, *Budæus*, *Turnebus*? Quid alii quos hodie in cancellis imperatoriis, in curiis Electorum, in consiliis principum à *Musis* coronatos videmus? non minores illi fuerint poëtæ, quam Jurisconsulti. Sed ne à Poësi Theologos alienos esse putetis, & Musas templis eorum excludi, quis adeo Sacrarum literarum rudis est, & imperitus, qui nesciat his flosculis aspersos esse Prophetarum, & Apostolorum libros? Quid aliud Cantica *Mosis*, *Deboræ*, *Barachi*, *Annæ*, Psalmi *Davidis*, quid canticum canticorum Sapientis illud Hebræi, quid aliud inquam spirant, quam Poëtarum elegantiam? quid Patrum tempore, *Nazianzeni*, quid *Prudentii* scripta testantur, nisi summum in viris istis Poëseos studium, & amorem *Musarum*? *Menandrum Epimenidem*, *Aratum* quis nescit citatos esse à *Paulo*, magno illo doctore Gentium? *Virgilium*, non sine admiratione receptum ab *Augustino*: *Aristophanum ab Hieronymo* traditum manibus puerorum, à *Chrysostomo* pulvillo suppositum?

Quæ cum ita sint mirari satis nequeo inveniri homines tenebriones, & rei literariæ iniquos censores adeo impudentes, & proterve maledicos, qui studium Poëseos convitiis proscindere non eru-

erubescant, carpentes ea temere, quæ non capiunt, & damnare parati magis quam discere. In alia longè sententia Philosophorum coryphæus *Plato*, qui Poëtas modo sapientiæ Patres, modo Deorum Filios vocat. *Aristoteles* in scriptis suis non tantum poëtarum testimoniis utitur, verum etiam libro primo de sapientia, Philosophum omnem fabularum amatorem esse confirmat. Non de nihilo. Quis enim nescit sub fabularum involucris arcanos sapientiæ sensus, & salutaria vitæ monita esse recondita? Aliæ enim ad strenuitatem, & animi fortitudinem nos cohortantur, ut ea quæ tradita sunt de *Hercule*, magno illo domitore terrarum. Aliæ ab omni crudelitate & perfidia nos retrahunt, ut *Lycaonis* fabula. Aliæ mortis inevitabilis necessitatem inculcant, ut illa de cymba *Charontis*, de *Plutone*, *Tartaro*. Aliæ ad deterrendos homines à rebus turpibus inventæ sunt, ut *Ixionis* supplicium apud inferos, & malæ conscientiæ laniatus in *Titio*. Aliæ ab avaritia nos dehortantur, ut sitis *Tantali*. Aliæ à temeritate, ut illa de *Phaëtonte*, & *Icaro* fabula. Aliæ ab amore sui, & *φιλαυτία* ut illa *Narcissi*. Aliæ ad virtutes nos alliciunt, ad integritatem vitæ, ad æquitatem, ad Religionem, ut Elysiorum camporum amænitas. Aliæ denique ab omnibus flagitiis revocant, ut illa de *Rhadamantho*, *Mione*, *Æaco*, severissimis triumviris, qui apud inferos, singulorum animas defunctorum judicant, & gravissima sceleratis supplicia decernunt; nempe ut arcanis sacrisque vela solent obtendi, & aulæa: sic Poëtæ à primo profanorum aspectu subducunt altiora dogmata, & fabularum obtentu quodam tegunt, sapientissime dicta; nec nisi ab ignaris, aut stultis ridenda. Ubique enim altæ, acres, ferientes sententiæ, & utilissima monita, aut medicamenta animorum: ubique præcepta Sapientiæ, quæ quo facilius in animos influant, insatiabili quadam admirabilium rerum varietate condierunt. Sed oblatrant hîc qui-

dam, & obscœnitatem poëtarum obtendunt; qui tanquam si nequitiam profiterentur, incautæ juventutis vestales aures, & mentes Cyrcæo velut poculo venenant, eamque in desidiam, aleam, saltus, tripudia, vagos amores, turpi lenocinio compellunt. Esto, intercurrant quædam non satis honesta. Quid? an ideò culpanda Poësis, si qui ea abutantur ad libidinem, & morum licentiam? usum rei bonæ ab ejus abusu destinguere discant, qui tam procaciter eam, tam petulanter traducunt. Ut illi qui à scorpiis icti sunt, ab iisdem remedium petunt: ita ex ipsis Poetis vulnerum, quæ ab eorum fabulis inflicta sunt, remedia petant. *Iovem* legunt in imbrem aureum conversum, & per tegulas in *Danaës* turrim illapsum, fucum virgini facientem? ad animum revocent eximiam illam Lyrici vatis sententiam,

Aurum per medios ire satellites
Et perrumpere amat saxa, potentius
Ictu fulmineo.

In magnatibus luxuriam detestentur, & in virginum custodibus, pecuniæ amorem. Gigantes vident in fabulis, cœlum superosque adoriri, & bellum intentare diis? subeat animum historia *Mosis*, de turris Babylonicæ architectis, discantque eorum exemplo, quam non solum impium sit, sed & temerarium θεομαχεῖν, ἢ πρὸς κέντρα λακτίζειν. Audiunt ob audaciam *Lycaonis* cæterorumque mortalium deploratam nequitiam, Universum orbem terrarum profusis imbribus inundari, adeò ut opertis diluvio montibus, omnis humana caro interierit, duobus tantum exceptis *Deucalione* scilicet & *Pyrrha*, quod ceteros mortales omnes pietate antecederent? veniat in mentem historia *Noachi*, & fabulæ hujus argumentum ad sacræ paginæ veritatem expendant, discantque venerari hinc *Dei* in plectendis peccatis hominum justam severitatem, hinc in servandis suis plusquam paternam benignitatem, & cle-

men-

mentiam. Sed quid Soli lucem fœneror, & frigidis objectiunculis refellendis longius me impendo, quas & fullones exsibilent, paullò saniores? Finio Auditores, & ut nautæ

——quando ex alto procul
Terram conspiciunt,

ex animo lætantur: sic ego qui terram non aspicio sed tango. Audivistis *Musarum* antiquitatem, intellexistis studii poetici præstantiam, utilitatem ejus degustastis, suavitatem hausistis. Vidistis in quanto olim pretio fuerint Poetæ, quam grati, quam accepti in aulis Principum, quam familiariter cum iis vixerint, sermones sociaverint, convivati sint; cum Imperatoribus, cum Regibus: quæ laborum suorum retulerint præmia, quas dignitates, quos honores, quas opes. Quid diligentiam vestram exacuat, quid amorem nobilis illius studii poetici animis vestris ingeneret, quid genium vestrum, quid ingenium stimulet, compellat, incitet ad seriam Poëtarum lectionem, & generosam Poeseos æmulationem, nisi hæc sint? Viam quam insistere vos volo arduam esse novi: sed ut Athletæ cursu non eos respiciunt quos reliquerunt, sed intendunt in priores: sic vos in eos qui vobis doctiores. Immortalis sum si per desidiam auditus ad immortalitatem patet. Ut arborem plantare satis non est, rigare, putare debes, & pertinaci culti quidquid speras urgere: sic ingenium, Mortalium animos natura dotat, industria perficit. Laborandum hic si usquam, nec alia lege paratur eruditio, nihil quoque ad æternitatis famam gloriosius. ad exempli normam utilius. *Musas* quidem in *Parnasso* sedentes somniavit Antiquitas, nemo tamen ad illas nisi stando, & vigilando pervenit. Sed longius provehor in oratione, quam par est. Vos studiosos, & commilitones suavissimos etiam atque etiam monitos, & rogatos volo, ut ea quæ à me dicta sunt ad animum revocetis. Venam quâ vos natura instruxit

 colite,

colite, poëtas cum *Graecos*, tum *Latinos* vobis reddite familiares, carmen utraque lingua non poenitendum scribite, & arcana mysteriaque omnia, quae vel divinitus ab *Homero*, *Phaebo* illo vatum, vel ingeniosè ab aliis, qui hac in parte excelluerunt, prodita ac relicta sunt, nocturna versate manu, versate diurna. Quid enim (ita me Musae) scriptis eorum doctius, quid ornatius? qui lepores ubique, quae veneres, quae elegantiae? quas qui non admirantur, eas procul dubio, aut omninò non legerunt, aut si legerint plane in literis caecutiunt. Mihi credite, nulla compendiaria magis nominis parandi ratio, quàm per Poësin, quam si quis videat recto animi oculo, quid culpet, imò quid non suspiciat, & admiretur? Ingenti Collosso *Rodus* celebris est; *Caria* Mausoli sepulchro, *Memphis* pyramidibus. Sed qui se totum *Musis* devovit, & *Apollini*, si qua unquam ingenii monumenta ad posteritatem transmittat, autori immortalitatem conferunt, praemiumque laboris sui

——— aere perennius,
Regalique situ pyramidum altius,
Quod non imber edax, non aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, fugaque temporum,

aeternum victuro, quamdiu nobilioribus his literis erit usus, honos scientiae, doctrinae pretium, sapientiae laus. Dixi.

ORA-

ORATIO XXIII.

In vituperium Otii ignavi, recitata

Carmine à

FRANCISCO CROMELING.

CAstalio gens sacra choro, cui fronde virenti
Nectit Apollo comam, rerumque arcana recludens
Pierio doctas dedit immersisse liquori
Vatum animas, quæ causa fuit melioribus olim
Ingeniis, dubiam tanto certamine famam,
Et laudum tentare vias? dum nescia veri
Fabula, pellacisque joci, iisque, risusque,
Fictaque facundis miscentur prœlia chartis.
Non aliud docto quondam molita labore est
Mœonii mens alta Senis, cum saxa Charybdis,
Naufraga cum Scyllæ rabiem, cum lurida Circes
Pocula, Sirenasque canit; quaque inter amores
Penelope trahat arte procos, dum lenta diurnæ
Stamina pertextæ diffingit callida telæ.
Tuque decus vatum, & nunquam moritura Maronis
Vena, quid Æneæ decantas prœlia versu
Augusto placitura tuo? mentitaque Elisæ
Fœdera connubii, miseri post fata Sichæi
Dardanio jurata Duci? Tuque unica gentis
Gloria Pelignæ, lascivo prodere cantu
Semina nequitiæ gaudes, vitiisque recludis
Per veneris fomenta viam. Sic plurima Vatum
Materies non digna cani, dum huic fabula Daphnes,
Aut Phlegethontæa facie furibunda Megæra
Ficta placet; Niobes alius suspiria matris

Examines inter natos, natasque, virumque,
Commemorat; turpes alius modulatur amores:
Semiferosque alius Centauros, Gorgonas atras,
Harpyas, Sphingesque, ardentesque ore Chimæræ:
Cæteraque obscœnis olim cantata Poëtis.
Sed me Parnassi deserta per ardua dulcis
Raptat amor, rerumque alius mihi nascitur ordo,
Dicendique modus; non jam, non bella Gigantum
Dis superis illata canam, non horrida Pluti
Regna patris, furiasque, & diris quidquid Averni
Faucibus evomuit quondam Proserpina monstri:
Non Phaëtontis equos, raptumque per avia currum,
Præcipitesque vias; non detestanda cruentæ
Fœda Lycaoniæ referam convivia mensæ;
Mens aliis districta vacat: nam causa malorum
Segnities mihi carmen erit, mollisque veterni
Otia Pieriis semper malè grata Camænis
Profligare juvat, Digno atque lacessere versu,
Quo pubes incauta sui, quæ prodiga semper
Temporis heu nimium! stimules agitata laborum
Sarciat annorum pulchris dispendia rebus.
Hoc virtutis opus! Tu qui radiantia puro
Lumine templa habitas, celsique micantia fingis
Astra Poli, Deus alme, Deus, qui cuncta gubernas
Imperio, Oceanique udas moderaris habenas,
Et fera terribili jacularis fulmina dextra,
Rerum sancte parens, audacibus annue cœptis,
Et Musis da vela meis, quo Numine fausto
Inceptum decurrat opus, ventisque secundis
Concita tranquillum subeat mea cymbula portum.
O vitæ miseranda dies! O scela nefandis
Luxuriosa malis! prisci dum corda decori
Longa soporatis spumant oblivia curis.
Hæccine vota juvant? hæc te contagia morum
Mortalem funesta movent? sic itur ad astra,
Æthereasque domos, augustaque limina Cœli?

Falle;

Falleris, incautumque BONI te fallit imago.
Quid mentem traxisse Polo, quid profuit altum
Erexisse caput? quid recti ad sidera vultus?
Ingeniumque ultra pecudes? si tecta tenebris
Desidiæ, densâque nimis caligine torpet,
Obruta vis animi, & divinæ particula auræ
Serpat humi, mensque una suo devota parenti
Cælicolæ, illecebris Sirenum præbeat aurem,
Excusso cervice jugo, nullisque rebellis
Indomitas imitata feras teneatur habenis?
O pudor! heu quantum mortalia pectora cæcæ
Noctis habent! pronam paulò precor erige mentem
Et mecum ingentes Cœli spatiare per oras,
Sidereasque domos: hæc indubitata laborum
Muta tibi documenta dabunt, ne fœda residat
Segnities animo, celsamque ab origine mentem
Dejiciat, magnos heroum exosa labores.
Aspice, & exemplar vitæ, morumque magistra
Sit tibi cura DEI, quâ tot labentibus annis,
Terram quam valido sapiens suspenderat axe,
Fulcit adhuc, justoque tenet moderamine, ut instar
Rupis, & Icarii scopuli inconcussa perennet.
Ille mare & terras diversis temperat horis,
Cuncta movens, mota amplectens, amplexa gubernans:
Cœlestesque orbes nullo quoque fine moventur
Imperio magni Patris parere parati.
Sol qui flammiferis mundum complexus habenis
Volvit inexhausto redeunti secula motu,
Itque reditque viam toties, patiensque laborum
Solennes religit sua per vestigia cursus.
Cernis ut exortu, gelidis nitidissimus Euri
Surgat aquis, vultuque rubens, rapidoque coruscans
Purpureum vehat axe diem, tenebrasque serena
Luce secet, flexoque emensus tramite cursum
Cedat, & Hesperias iterum festinet ad undas

Oceano tincturus equos? quid Luna? putatis
Ignavam torpere situ, segnemque tueri
Quas gremio comprendit opes NATURA patenti?
Non ita. Sed vasti steterit dum machina Mundi,
Oceanus clausum dum fluctibus ambiet orbem,
Luna quater variat spatio sua cornua mensis;
Ignibus alterius (magnum & memorabile) Solis
Lustratur radiis, qui dum duodena quotannis
Signa petit, curvi dirimens confinia Cœli,
Perpetuum circa terras raptatur in orbem.
Hinc bruma, hinc æstas, hinc ver, autumnus, & anni
Mille vices. Viden' ut tepido sata læta ministret
Terra sinu: floresque, & odoriferos hyacinthos,
Narcissumque, crocumque, & quidquid purpureum ver
Spirat hians. contra gelidis oppressa pruinis
Puniceo nunquam florum vernabit amictu;
Gramina nec campis reditura, aut messibus æstas;
Si pigro stent astra polo; si immota quiescant
Sidera, si nulla foveant vertigine Mundum,
Tunc campos torpere situ, dumisque referta
Rura vides, tribulosque incultis nascier agris;
Si non vere novo, gelidis ubi montibus humor
Liquitur, & Zephyro putris se gleba resolvit
Dura lacertosi proscindant arva Coloni;
Corniger & neglecta novalia vertat aratro
Taurus, inopsque Ibycus; duros si culta ligones
Nec rastros patiatur humus, frugesque beatas
Pulverulenta coquat maturis solibus æstas.
Quin etiam (*Si parva licet componere magnis*)
Aspice ventura metuens formica Senecta,
Exercetur humo, vigilantique excita cura
Vrget opus, celerique gradu (mirabile visu)
It nigrum campis agmen, prædamque per herbas
Convectant calle angusto; pars pinguia trudunt
Obnixa frumenta humeris; pars agmina cogunt,
Castigantque moras, opere omnis semita fervet.

Talis

Talis apes æstate nova per florea rura
Exercet sub sole labor, cum gentis adultos
Educunt fœtus: aut cum liquentia mella
Stipant, & dulci distendunt nectare cellas,
Aut onera accipiunt venientum: aut agmine facto
Ignavum fucos pecus à præsepibus arcent;
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
Solus homo (immensi decus admirabile Mundi,)
Cui celso mens orta Polo, & cœlestibus auris,
Hæc novisse dedit, turpi correpta veterno
Otia, & ignavam damnatricemque laborum,
Desidiam securus amet, blandoque veneno
Segnitiæ, virtus paulatim evicta tepescat?
Quæque BONI quondam, primaque ab origine Cœlo
Semina deduxit, pereant? Sopitaque passim
Altaque divinam teneant oblivia stirpem?
Non ita degeneres animæ, nimiumque supinæ,
Otia qui teritis, Studiorum incumbite curis.
Quæ mora vos retinet, generosam accingite mentem
Ad decus. O Philtro nimium fucata doloso
Languida segnities, Veneris fomenta ministrans
Fœdaque dilatrix operum, male suada laborum,
Et scelerum commune caput! proh quanta dedisti
Funera? quot fundo subversa palatia, quotque
Dejectas acies, & turpi strage phalanges?
Quot pulchras Heroum animæ, & celebrata triumphis
Nomina tartareis per te damnata tenebris?
Ah quoties largo nimium sopita Lyæo
Castra truces sensere manus, dum bellica fœdo
Squalent arma situ? multosque inarata per annos
Prædia, devictisque patent custodibus urbes.
Ipse cui toties niveis invecta quadrigis
Inclyta perruptas patefecit gloria portas,
Iessiades, magni Soboles generosa parentis,
Armorum, bellique satur, Martisque triumphos

Pertæsus spectare diu, quem vincere Mavors
Nec Regum potuere minæ (proh dedecus ævi!)
Marcida securum vicerunt otia Regem, &
Desidiam sectatur iners, castrisque relictis
Inquinat Uriæ sacrata cubilia servi,
Turpis adulteriis macula, insontemque necari
Bellerophontæis tabulis jubet, intima rumpens
Fœdera connubii, & casti pia vincula lecti.
Quæritur Ægisti, Veneris quæ causa nefandæ?
Desidiosus erat. Samson dum membra reclinans
In gremio Dalilæ, curtatis crinibus hosti
Traditur, effossisque oculis fit fabula Vulgi.
Heu miserum! tantæne armis victricibus iræ?
Quid Noam memorem, nulli pietate secundum
Agricolam? qui dum maturam colligit uvam,
Fessa nimis, liquido madefecit membra Lyæo,
Nudatumque suis femur, & spectanda ministris
Inguina prostituit. Tanto nempe otia semper
Stant discincta suis, socorsque ignavia menti
Contra quanta labor, quantos vigilantia rerum
Successus dederit, quantis trophæa triumphis
Si enumerem, reddit me dubium copia. vultis
Exempla? antiquos quæso percurrite fastos,
Et veterum monumenta Virum, concredita chartis.
Magnanimum virtus evexit ad æthera quondam
Alciden, quem non immanis terruit Orci
Cerberus. ingenti Nemeæ quis mole leonem,
Quis domuit cervam aëripedem, Lacinumque, Cacumque,
Quis taurum, Lapithasque truces, quis Amazona fortem
Stravit, & horrendam, ferro & face contudit Hydram?
Herculeus fuit ille labor. Quid facta revolvam
Pelæi juvenis? qui sub sua sceptra redegit
Imperia, & terras longe lateque patentes,
Calcavitque Asiam pedibus, Victorque superbis
Jura dedit populis, famamque extendere factis
Dum

Dum fatagit, nullos firmata mente labores,
Excubias, curasque, & duri tædia belli,
Nulla minax vitæ discrimina sæva refugit.
Scilicet astra petit labor improbus, ille deorum
Dat mensis epulisque accumbere: *Nil sine magno*
Vita labore dedit mortalibus: ille parenteis
Palladis ad Portas, & sacra Palatia Phœbi
Excubat insomnis, nec fas conscendere cuiquam
Thespiadum Aonios montes, quem ignavia vecors
Occupat. Hic morum probitas, hic nescia falsi
Relligio colitur, pietasque, hic totus Olympus,
Naturæque arcana patent, elementaque Mundi.
Hic tibi Socraticos ostendet pagina mores,
Et vitæ melioris iter. Sperare coronam
Hinc juvat, hinc juvenes summa ad fastigia laudum
Illustri datur ire via, quo splendida Virtus
Vos vocat, incolumisque trahit reverentia famæ.
Desidiæ indultum satis: est quid marcida captas
Otia, Musarum duros exosa labores?
Dignior ingeniis merces exsurgit. Amanti
Cuncta patent. labor ille tuus tibi proderit olim.
Huc adverte Piger: stimulos dabit æmula Virtus
Excita, dum frontem tibi flos juvenilis inumbrat;
Ne sero tractanda gemas, generosa propago,
Doctrinæ studiosa cohors, per sacra Minervæ
Vos precor, hæc animis, penitusque infigite mentis,
Quæ loquor: extinctæ redeant in pectora flammæ,
Antraque Pieridum, Parnasseique recessus,
Dum compos mens ipsa sui est, dum certa facultas,
Dum ratio, tempusque sinunt, dum flexilis ætas.
Segnitiæ cur tantus amor? cur lapsa tueri
Tempora sit studium? non hæc veneranda Catonis
Norma jubet, Samiique Senis: dispendia vitæ
Prodiga districtis, nimium damnosa Camænis,
Degeneres produnt animas, dum præterit ætas,
Et vaga præcipiti volvuntur tempora lapsu,

Non ullo reditura die; truditque priorem
Hora sequens, peraguntque levi sua stamina fuso
Concordes stabili fatorum numine Parcæ.
Nec nasci bis posse datur; fugit hora, nec unquam
Quod retrò est, revocare dies potuere sequentes.
Utendum est ætate: dies ne ultimus atris
Demersum tenebris sterili deprendat in actu?
Torpor iners animum, validosque effeminet artus
Mollities; quem Musa sibi devinxit alumnum?
Non ita. Sed meliora vovens, pectusque animumque:
Si quis in ore pudor, virtusve in corde resedit
Acribus exagita stimulis: his suffice vires,
Ne te transactæ capiant mala tædia vitæ.
Explorant Augusta viros, perque aspera duro
Nititur ad laudem Virtus interrita clivo,
Divitiis animosa suis, immotaque cunctis
Casibus ex alta mortalia despicit arce.
Invenies virtute viam, cœloque beabit
Mens invicta malis. manet hos præclara labores
Gloria, circumfusus honos, bustoque superstes
Nomen, & æternum virtus memoranda per ævum,
Dignaque siderea post fata in sede locari.

ORATIO XXIV.

DE CALUMNIA,

Habita methodo Lipsiana, ab

ARNOLDO LIPPIO.

Diogenem ajunt Cynicum illum, lucernam aliquando in ipso meridie accensam circumtulisse, interrogatumque *quidnam ageret*, respondisse, Homines sese quærere, ut ostenderet, ita corruptos esse hominum mores, ut vix humana forma digni esse viderentur. At nunc

si viveret *Diogenes*, *& foret hic nostrum fato dilatus in ævum*, quàm defixus hæreret, quàm staret attonitus, nec unam credo lucernam, sed plures accenderet, aliosque sibi adjungeret λυχνοφόρυς qui operam ei darent in quærendis, inveniendisque iis hodie qui alieni ab omni Sycophantia, & obtrectandi prurigine, Veritatem amant, oppressamque à petulanti malevolorum dicacitate constanter vindicant. Rara me hercule virtus! sed rariores longè ii qui eam colunt, tuentur, asserunt. Ita alii in alios convitiorum quasi quadrigis incurrunt, & tanquam si ab inferis laxatæ furiæ, junctisque agminatim viribus, & jurato in perniciem fœdere, crebo, ac importuno laniatu, bonos quosvis haud aliter, quam *Pentheos* discerpunt. Neque enim hæc calumniandi licentia intra susurros hodie, & privatos parietes consistit: sed atrocibus palam convitiis pugna crudescit, dentatisque dicteriis, & maledictis procacibus, alter in alterius famam lethalia vibrant spicula, Invisum meritò bonis vitium! Nec enim feris ejusdem speciei inter se bella sunt, nec si forent, eadem hominem deceant, placidum natura, proximumque divino genus. Hæc causa est, Auditores, cur inpræsentiarum apud vos, de Calumnia declamare in animum induxi, illa vitiorum omnium lerna, inimica Deo, virtuti adversa, veritati contraria, vera malorum hydra, quæ succisa, in perniciem hominum malè fœcunda, identidem repullulat, & quidquid singula turpidinis habent, sola sinu suo complectitur, & in quævis scelera homines agit præcipites, ubi huic vitio semel mancipati, mendacio se totos tradidere. Ac ut ordine argumenti suscepti materiam persequar, tria mihi de ea dicenda propono. Quam fœda sit: Quam Perniciosa: Quomodo cavenda. Unum tantum à vobis contendo, & qua possum animi demissione rogo, ut mihi non aures solum, sed & animos adhibere dignemini.

Ca-

Calumniam (ut inde ordiar unde dicendi auspicia sumi haud rarò solent) definio occultam læsionem quæ aliorum famæ, sermone aut scripto detrahit, & clanculum de proximis, & plerumque innoxiis ea serit crimina, ut si non semper bona eorum, aut vitam, nominis saltem existimationem in discrimen adducat. Hujus Autor est omnium malorum architectus Sathan, qui primus calumniam in mundum invexit: unde etiam à calumniando dictus est διάβολος, sicut & ipsa διαβολὴ, & quidem apposítè, quod quasi trajiciat ac penetret, & noxio linguæ suæ telo absentem ac immerentem confodiat. Ut vel hinc fœditatem calumniæ, levato quasi velo contemplari liceat, quod ex diabolo orta, & non nisi in fœdissimas ea personas cadat. Personas dico viles, ignavas, loquaces. Viles, quid enim hoc hominum genere abjectum magis, & contemptum? adeò ut negem, non dicam, bonam, sed mediocriter bonam, & quæ vel tantillum habeat ingenii sanguinis, unquam hac labe fuisse aspersum. Historiarū monumenta, Auditores, excutite, Sapientum omnium scripta replicate, dicta expendite veteris & nostri ævi, non aliter legetis, videbitis, audietis, quam malignas, & degeneres esse animas, quas pestilens aliquod sidus afflavit, natas in perniciem generis humani, tanquam pacis & concordiæ everricula. Ad hoc facti ut lædant innoxios & vexent, nec quies unquam iis, nisi aliis inquietis. Ignavos quoque eos feci. Nec injuria. Quid enim clarius? Prima calumniæ scintilla otiū est. Hinc illa obtrectandi licentia, & non alio quàm hoc fonte derivata labes in patriam populumque fluxit. Quis occupatus, & districtus negotiis, huic aurem præbuit, huic se addixit? nemo. Sat domi habent boni quæ curent, parum imò nihil solliciti quid *Titius*, quid *Sejus* agant, quid moliantur, aut *sub Arcto Rex gelida meditetur ora*. Apud desides & ignavos *Megæra* hæc habitat & nusquam uberius

rior cottidie calumniarum seges, quàm apud eos quibus unum hoc opus ociari, & in alto hoc, & supino otio tædia temporis discutere ambulando, & fabulando: pedem vix alio tollunt, aut figunt, linguam usurpant, os reserant quàm ad calumniam. Publica illic & privata vapulant. Princeps in aula, Magistratus in curia, Pastores in Ecclesia, Præceptores in schola, Patres, matres, liberi in œconomia, vix ac ne vix immunes unquam à talium censura, vellicatione, morsu, audita & non audita efferunt, quin & ea sæpe impudenter eliminant quæ ne per somnium quidem cogitata, tanto ardore, tanto studio ut vix satis apertum os, aut lingua prompta videatur. Atque hæc si ignavissimi tantum facerent, minus fortassis indignarer, nunc homines non solum ignavissimi sed & ignarissimi, qui ad hoc vitium ita proni sunt, ut res eas temerè calumniando traducant, quas nec mente assequi, nec cogitatione complecti queunt. Similes nempe cæcis, qui cum nihil videant, de coloribus judicant: aut surdis qui de concentu, & harmonia, & de lyra asini. Ferrem profecto si qualicunque modo rerum periti essent: nunc cum vacua sint, & inania vasa, sperno: quia tum maximè importuna, cum maximè tinniunt, & liquoris minimum habent. Sed & loquaces esse dixi, atque effræni oris. Miramini Auditores? Qui aliter potest? quibus thesaurus est in lingua, non multa solum loquuntur, sed mala: & præcipui talium sermones quid nisi de aliquo, & in aliquem? Ut scorpiis hoc à natura insitum est, ut obliqua sua cauda, quos tenent, feriant: sic illi venenata sua lingua eos in quos incurrunt, Asino calcitroni, aut Bovi cornupetæ similes. Poëtæ *Chimæram* è triplici corpore conflatum fingunt, sed fingunt tantum. Hic rem ipsam videtis, Auditores, & in suo vultu. Ad hoc enim monstrum tria concurrunt vitia, *Mendacium*, *Invidia*, *Curiositas*. Mendacium prolis hujus egre-

gia

giæ pater est, sine quo friget omnis, imo jacet planè calumnia: quia animam, vitam, robur à mendacio trahit, & sine suo excidit: nisi abeat extra *Veri* fines, augendo, minuendo, interpretando, torquendo malitiosè omnia. *Christus* de templo corporis sui loquitur? de Hierosolymitano id dictum volunt; versatur cum publicanis, ut eos convertat ad Deum? ut edonem, & potorem traducunt. Sabbatho sanat ægros? legem ab eo violatam esse clamant. Dæmonia ejicit? per principem Dæmoniorum id fieri ore plusquam blasphemo, & quovis atramento, nigriore calumnia, (cum nullum in eo vitæ momentum, imo temporis punctum, aut beneficio sterile, aut vacuum laude fuerit) non minus impiè, quam impudenter affirmant: Similes araneis, quæ ex amœnissimis floribus venena sua sugunt, & ut illæ filamenta ex suo corpore gignunt, tanquam tendiculas, & retia circumvolitantibus, quibus capiantur: sic illi fraudium suarum laqueos. Iure igitur mendacium ei pater: sed mater etiam invidia, quæ conceptam hanc prolem parit tandem, & producit in auras. Mores, & actiones calumniantium si intueamini, quis vestrum aliter sentiat? Rarò enim in viles, abjectos, & sui similes linguæ suæ spicula torquent, & quicquid criminum in scelerosissimum quemvis congeri potest: sed in eos qui probitate morum, ingenio, eruditione, & nominis fama longè alios antecellunt: more taurorum olim in Amphitheatris, qui nullo alio colore magis concitari solebant ac offendi, quam rubore, & purpura, qui tamen pulcherrimi sunt colorum. Invidiæ se jungit Curiositas, perpetua calumniæ nutrix, quæ rerum novarum avida, rumores & sermones sparsos in vulgus expiscatur, scrutatur, indagat, & infantem suam his tanquam dapibus, & cupediis pascit. Tolle eam à Calumnia, cibo suo ac pabulo, destituta, jejuna, vacua, famelica sedet: apibus haud absimilis, quæ amissο

amisso aculeo torpent, & nocere volunt potius quàm possunt. Nam hæc illa est quæ uberrimam de aliis garriendi, mentiendi, calumniandi materiam subministrat, quæ loca publica & privata, compita, vicos, pagos, urbes, provincias, regna perreprat, quæ in foris, curiis, templis habitat, quæ in ædes omnium, imo animos penetrat: nusquam non pedem figit, secretos *Magnatum* recessus, & intimas cogitationes rimatur, omnes latebras pervestigat. nihil non sciscitatur, quid in comitiis *Ordinum* fiat, quid in aula *Principis*; Quis rerum status in *Anglia*, quis in *Gallia*, quid *Cæsariani* moliantur, quid *Sueci*: Et quis tandem finis, si omnia ex amussim mihi recensere esset animus? Dolia *Danaidum* citius expleveris, *Eresichtonis* famem, & *Tantali* sitim, quam hanc cupidam semper, nunquam plenam, & saturam. Nec enim aures solum hujus perpetuò patent, & pruriunt: sed acres quoque illi oculi, queis acutùm magis cernit, quàm aut aquila, aut serpens *Epidaurius*. Hos ubi semel aperuit quid ea non videt; quid non scrutatur, pervia, impervia, aperta, operta, & quæ in tenebris ipsis, ac solitudine gesta: Vt vel hinc appareat quanta fœditas sit Calumniæ, quam *Mendacium* genuit, *Invidia* peperit, *Curiositas* educavit.

Restat ut quam perniciosa illa sit jam ostendam, & ad tristissima ejus effecta, mea se convertat Oratio. Pernicies ejus non *Valida* solum est, sed & *Varia*. *Validam* dico quia acutè lædit, & occultè. *Variam*: quia in omni pæne re & occasione, & plerosque omnes. Quid mirum? Nunquam ita feliciter auctum est cum rebus humanis, ut meliora pluribus placerent, nedum omnibus optima. Singula Auditores paucis expediam. Acutè dico lædere: nec aliter sacer ille Vates qui in has voces erumpere non dubitavit verè patheticas, *Dentes eorum tela & sagitta, & lingua eorum gladius acutus*, ita ut sanato etiam vulnere cicatrix maneat.

Cui

Cui non absimile illud *Spartani*, qui interrogatus de gladio, *Satíne acutus esset? acutior*, inquit, *calumnia*; hoc nimirum innuens nullam ferri aciem esse, quæ cum acie hac lingua comparari possit. Ut enim fulminis subtilis illa vis, omnia perrumpit, omnia penetrat: Sic hæc, etiam in arctissimè clausa, anxièque recondita; idque eò acrius, quoniam occultè ut monui, & ex insidiis id facit. Tela prævisa, ut est in veteri verbo, minus feriunt, sed latentia, & inopinata quî declines, quî fugias? Nullus formidabilior hostis, quàm qui ex insidiis incautos opprimit, qui cum blanditur mordet, cum ridet minatur, qui amorem oculis, fronte, vultu, verbis loquitur, odia pectore circumfert, quæ oportunitatem nactus, in credulam nimis mentem effundit. Nubes pluviam prænunciant; insignis aëris tranquillitas terræ motum, incendium fumus; aves marinæ gregatim è mari ad littus convolantes, tempestatem. Quid calumnia? subita & improvisa ab ea pernicies est, & eò diligentius tegitur, quò propius accedit. Venena nuda & aperta, si propinentur vitari queunt: sed vino aut cibo callidè mixta, qui possunt? verè dicam? Mel venenatum est, quod gangrenæ instar, latè serpit, & obvia quævis depascitur, aut fluminum quæ dulcedinem suam in maris amaram salsuginem deponunt. Præclarè historicorum ille princeps: *Hostem adversum*, inquit, *deprimere homini strenuo haud difficile est: occulta pericula neque facere, neque vitare bonis in promptu est.* Validam itaque ab ea perniciem esse, videtis Auditores, nunc quam varia sit audiamus? Quid? nonne in omnem illa ætatem, sexum, ordinem effræni intemperantia linguæ promiscue debacchatur, omnes lacessit, in omnes incurrit? nulli culpæ obnoxios & immerentes mendaciis circumvenit, & convitiis necat, ut canes *Actaeonem*? Lacessere virtutem viventium, & convitiis violare illustres animas, morbus & furor est non unius seculi:
liberis

liberis ubique quadrigis illa invehitur, & exultat. Quis bonus, aut sapiens unquam ab ea liber? nemo. Paratum enim strictumque invidum illum dentem in omnes habet, parata linguæ tela, quæ vibret, sed in eos maximè, qui magni, qui purpura aut tiara conspicui, toga vel militia clari. Nempe ut nulla sine umbra lux est: nulla virtus sine calumnia, aut livoris macula, piratis simili qui in mari onustæ navi insidiantur, vacuam negligunt. Et ut fulmina plantas humiliores, thymum, pulegium, arbusta quoque minuscula intacta relinquunt, summos contra montes feriunt: sic illa Summa & Summates, quos aut criminationum machinis violenter concutit, aut suspicionum cuniculis callidè subvertit, ut vel gloriosis inimicitiis inclarescat, aut per ruinam alienæ existimationis ad famam grassetur, & suo nomine obscura, aliorum innotescat. Sed non varios solum, sed varia in re lædit: Quid homini in hac vita jucundius esse potest amicitia? hæc dirimit *Damenem* à *Pythia*, *Orestem* à *Pylade*, *Thesеum* à *Perythoo*, *Achillem* à *Patroclo* divellit. Quid illis nativi amoris vinculis suavius, quid sanguinis conjunctione, quid affinitate dulcius? hæc violat. Quid rerum humanarum carius nobis est fama, cujus dispendia, & damna omni æstimatione majora sunt? hæc minuit, subtrahit, eripit, aut saltem conatur omni fraude. Opes tibi sunt? si potest exuet. Honores? privabit. Et quid de hominibus queror, aut rebus humanis, ne Deo quidem parcit, nec Divinis, quæ carpere audet, & calumniari. Nihilque tam sanctum, tam religiosum quod non violare, nihil tam sublime quò non ascendere audeat. Quanta enim audacia in Curiam illam cælestem penetrat; & adyta interioris hujus Templi scrutatur & calcat? quam impiè, & procaciter Religionem traducit, sugillat, & velut quadrigis convitiorum incurrit? quem fidei articulum immunem habet improbi sui dentis? quæ mysteria,

mysteria, & arcana divinæ Sapientiæ?

——— *quà Terra patet, fera*
regnat Erynnis;
In facinus jurasse putes.

Atque hæ noxæ illæ sunt quas privatim adhuc ludit? ludit dico, si cum iis compares quas publicè infert, & in Principum aulas. Hîc enim ei sedes; alibi eam habitare dicas, hic impune dominari, & in suo quasi circo versari. Sed ut singula persequi nec instituti mei est, ita nec temporis angustia patitur. Ex ungue leonem. Quidquid fraudium: oppressionum, scelerum usquam aut unquam fuit, unde obsecro, vos Auditores, nisi ab hoc fonte? Nota est luporum feritas, at quanto crudelior calumniantium acerbitas: sæviunt illi fame inter oves; at hi quanta rabie, nulla necessitate inter homines grassantur. O angues, ô viperæ! Sacras, & profanas historias replicate, non aliter invenietis. Si sacras. Quid *Davidem* regno exuit, Regemque tot triumphis, & victoriis clarum de solio deturbavit? Calumnia. Quid *Nabothum* vitæ innocentia, & morum integritate conspicuum, vita spoliavit? Calumnia. Quid Prophetam *Danielem* in leonum speluncam, quid masculæ pudicitiæ rarum exemplum *Iosephum* in vincula conjecit? conjecit Calumnia. Quid Esaiam regio sanguine oriundum serra dissecuit? Calumnia. Si profanas: *Alexandrum Magnum* in tot amicorum neces, quid nisi Calumnia impulit? *Bellisarium* strenuum illum belli ducem, quid ad incitas, quid ad mendicitatem redigit? Calumnia. Divictis enim *Persis, Gothis, Vandalis, Sicilia, Africa* debellatis, majori *Italia* parte recuperata, & militari disciplina postliminio restituta, post tot feliciter pugnata bella, & reportas victorias, Calumniantium invidia, qui sola magnitudine mendacii, fidem quærunt, opibus suis & honoribus (ô ingratitudinem!) exutus, in trivio, victum mendicare coactus, in miseras has voces erupit

miser;

miser; *date obulum Bellisario quem virtus extulit & invidia & calumnia depressit.* Quid *Socratem* ipso Apollinis oraculo sapientissimum, ad cicutam? *Rutilium* ad exilium damnavit, nisi calumnia? Et unde illa *Roma* olim portenta Tyrannorum, scelerum omnium sentinæ, funera, pestes, & generis humani propudia, *Tiberii, Caligula, Nerones, Domitiani*, nisi à calumnia: & ne veterem illam camerinam monstrorum potius quàm hominum longius moveam, & soli Antiquitati immorari videar, hoc, hoc miserrimo tempore, quis clades, lanienas, funera, calamitates, Rerumpublicarum excidia, urbium ruinas, agrorũ depopulationes omnes, ad amussim enumeret quas parit, & peperit Calumnia una illa malorũ *Ilias*, & individua Virtutis labes. Regna & imperia contentionibus & discordiis agitari, concuti, subrui dolemus? excitavit Calumnia. Ardere tot jam annos facem civilium bellorum? accendit Calumnia. Populos in Reges, Reges in populos concitari, leges & jura violari, vincula consanguinitatis diffringi, omnia denique sursum, ac deorsum volvi? non aliunde hæc tristissima malorum initia, quàm à calumnia, & linguario hoc flabello. O tempora, ô mores! Ubi enim Caritas illa, toties à *Christo* inculcata, tot præceptis tradita? tot titulis exornata, tam anxiè ab Apostolis commendata, tam sanctè inter ipsos habita?

Sed ne vos, Auditores, longiori Orationis ambitu, plus æquo detineam, venio ad tertiam ultimamque Orationis meæ partem quæ est de Calumniæ cautione. Quam si quis ita accepit ut immunem tutumque ab omni calumnia futurum se speret, næ ille graviter hallucinatur, eaque sibi persuadet, & pollicetur quæ sortem humanam excedunt. Quid ergo? duobus hic clypeis opus est, qui vim ejus, & aciem retundant, *innocentia*, & *patientia*. Innocentia. Nam ut locis politis & nitidis vix sordium aliquid adhærescit: sic nec calumnia, vitæ puriori. Et ut radii Solis in sordes, & cali-

gantia

gantia loca conjecti, illustrant, non inquinantur: sic virtus, & inculpata vita quò magis impetitur, eò clarius enitescit. Palmæ similis quæ oneri non cedit, nec intra flectitur, sed contra pondus assurgit, & arboribus quæ eò altius radice terram comprehendunt, quo sævius ventorum furiis exagitantur. Patientia quoque hîc si usquam opus est. Et beati verè qui eam spernunt, & lacessentis calumniæ ictus bacchationes, scenica maledicta, sycophantias risu excipiunt. Nominis famam incursat, pessundat, jugulat? magni esse animi putant non commoveri, non concuti, imo ridere illam, & indignam arbitrari, ad quam virtutem suam flectant, sumptaque laudabili superbia, & candoris clypeo, calumniantium dicteria tanquam longinqua tela, & saxa sine vulnere circa galeas crepitantia, aut velut minorum canum importunos latratus fortiter contemnere, & homines infra iræ suæ dignitatem positos, & virtutum fastigium. *Socrates* ab *Aristophane* publicè in Theatro verborum laceratus contumeliis, non modo ægrè molesteque hoc non tulit, sed & obviam sibi factum adversarium humaniter amiceque compellavit, an se rursus opus habere ad similem aliam contumeliam, una nempe innocentiæ spongia eluendam? *Diogenes* ille Cynicus vir altæ mentis, contra concussionem omnem stabilis, & vera patientiæ imago, cum turbæ eum subsannarent dicere solitus: *Illi me rident, ego non rideor.* O dictum *Pithyo* dignum *Apolline!* O ingentem! ô verum sui æstimatorem animum! *Marcus Cato* Romanus ille sapiens in balneo percussus à quodam, cum idem satisfaceret, & deprecaretur, detersa injuriæ memoria, *Non Hercules*, inquit, *animadverteram*, generosius longè judicans non agnovisse injuriam, quam ignovisse: quia in talibus victoria est penes eum qui sponte cedit, & vinci se gloriatur, pulchrumque ducit, & se dignum impunè lædi, nempe quod se nixus ac Deo, sperneit quicquid assultat

us

ut fluctus quosdam aquæ abeuntis, & alludentis, non lædentis, ubi robustior materia occurrit. Vincatur aut vincat, parum est: Cum *Aristippo: Victus abibit jucundius, quam ille victor dormiturus.* Nimirum ut aranearum casses animalia fortiora perrumpunt; sic istos à calumnia laqueos mens robusta, armata puritate conscientiæ adversus calumnias malevolorum. Quid? si nebulo me respersit luto, an ob id lutum in eum regeram? & si ab eo patior indigna, an ob id faciam me indigna? Contra passus injuriam si non invenio in eo qui eam intulit causas ignoscendi, in me inveniam & mala verba bonis actionibus ulciscar. Et verò si judicio examinamus quantula ista sunt quæ nos turbant? rerum plerumque nihil, sed verborum aliquot inania, quisquiliæ, nugæ, grandini similes quæ illisa tectis, magno quidem fragore, verum nulla noxa desultat. Quæ si contempseris effugisti. Hæc vera, Auditores, hæc solida in Calumniam arma sunt, eam rebus ipsis & moribus confutare, quod est præstantissimum genus ultionis, exemplo *Philippi Macedonis*, qui *Gratias se debere* dicebat *Atheniensium oratoribus, quod conviciis suis redderent se meliorem: dum illos factis conatur refellere.* Benè benè mehercule. Nam ut ignis paleam exurit, aurum verò nitidius reddit: sic Calumnia vera virtute gravem illustrat. Contemnendus est iste contemptus; &, rumpantur ut illa *Codro*, cessisse hic præstat quàm incessisse, quia maledicta spreta exolescunt si irascaris agnita videntur, & nec vicinis quidem, ac repellis sine macula tam maculosos. Nam livoris illa spicula quæ jacta in bonos (ut quædam animalia amisso aculeo) torpent, ac propterea ridenda, & contemptu ulciscenda, ut quæ ne tangant quidem, taceo, ut vulnus infligant; quia talis quibusdam similia, quæ in Cœlum emissa, ire eò videntur, non eunt. Quid quod interno judice si probus quis audiat, nil addent aut dement ei malorum sermones, certo murum hunc esse

aheneum,

aheneum, *Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.*

Sed jam desino, receptui cano, & finem dicendi facio. Tria hæc audivistis, Fœditatem hujus vitii, perniciem, cautionem. Rogo obtestorque vos Auditores per communia *Musarum* Sacra, per humanitatis jura, quam omnes profitemur, removete à vobis fatale hoc monstrum ab inferis excitum, imò quam longissimè amolimini hanc pestem animarum, hanc nominis gangrænam, & famæ luem: nec à linguis solum, sed & ab auribus vestris. Nunquam enim calumniatores deerunt, dum cui persuadeatur extat; Et peccat hic non modo qui dicit calumniam, sed qui eam auditamque excipit: & ut prunam candentem tangere nemo potest sine noxa: sic nec adsistere venenatis his linguis, quæ dum blandiuntur mordent, dum rident rodent, & more aspidum virus suum inspirant, eò periculosius, quò occultius.

Ad ipsos quod attinet, quia *lege Rhemmia* digni quibus frons inuratur, K littera, quæ Kalumniam (ita olim scribebant) notat, nihil eos moneo. Voveo & imprecor cum regio illo Propheta potius: *Muta fiant labia dolosa, quæ loquuntur adversus Justum*, Dixi.

ORATIO XXV.

PRO EBRIETATE,

Habita ab

ADRIANO BLEISWYCKIO.

NOn minus vero quàm trito fertur verbo: *Non quidquid nitet aurum est.* Multa apud homines in tanto esse pretio solent, & laudibus tantopere extolli, ut nihil pene sit, quod cum iis componi debeat, aut comparari: quæ tamen si ad

ad severioris judicii lancem exigere, vero verius apparebit, non modo non laudem, sed vix veniam mereri. Contra tanta est hominum in judicando, aut præceps temeritas, aut cæca ignorantia, ut optima quæque non aspernari solum, sed & protervè sugillare, & convitiis proscindere audeant. Ne longius abeam.

Multi effœto hoc virtutum seculo, ebrietate nihil turpius, nihil perniciosius esse statuunt, & proinde eam in suggestu, & subselliis quacunque etjam occasione, sanguine viperino cautius fugiendam esse clamitant, & in eam tanquam in vitiorum, & malorum omnium lernam calide debacchantur. Tantum scilicet apud eos potest, præjudicata opinio, quam ubi semel imbiberunt, nullis ab ea argumentis, nullis rationibus abduci queunt. Sed si rem recto judicii oculo æstimemus, quid illa quæso jucundius, quid dulcius, imò quid utilius esse possit non video. Paradoxum fateor multis vestrûm esse videbitur, imò pene inauditum, de quo nunc mihi dissertandum est. Sed sententias vestras, & judicia paulisper quæso suspendite, & quo alios ex hoc loco dicentes favore, & benevolentia complexi estis, etiam me nunc complecti haud dedignemini. Spondeo Auditores, imo si vultis fide jubeo, in meam vos pedibus ituros sententiam, si abdicato affectuum, & opinionum lenocinio, rationes quas in medium adducam ponderare vobis sit animus.

Ac ne vos longiori verborum proloquio (quod Oratores solent) demorer, ad id cujus causa potissimum cathedram hanc conscendi, me accingo. Inter alia quæ rei alicujus præstantiam homini commendare solent, non minimum sortiri locum, utilitatem, neminem vestrum esset credo qui ambigat. Quis enim sanæ mentis contemnat, quis improbet id, quod virtutibus, scientiis, artibus hominem imbuit & ornat? quod spe destitutis spem facit, prostratos erigit, curas mergit, afflictis adfert

L solа-

ſolatium, dolori lenimentum, quod imbecillibus robur, puſillanimis, & pene dejectis animum addit, quod eloquentiam dicenti conciliat, homini meticuloſa parreſiam, hæſitanti promptitudinem, quod denique obſtacula omnia, & in rebus maxime arduis aggrediendis impedimenta ſummovet, & amolitur? Nemo ſane. At quid illud eſt niſi ebrietas? Poëtam audite non è minimis, qui de illa ſic canit.

Quid non Ebrietas deſignat? operta recludit,
Spes jubet eſſe ratas, in prœlia trudit inermem.
Sollicitis animis curam eximit, ac docet artes:
Fœcundi calices quem non fecere diſertum?
Contracta quem non in paupertate ſolutum?

Tanto Poëtæ ſi fidem derogatis, experientiam illam rerum ac ſtultorum magiſtram conſulite, & vero veriora eſſe videbitis quæ dico, intrate œnopolia, lautiora convivia frequentate, familiarium ſympoſia, hæc ita ſe habere luce meridiana clarius apparebit. Si enim de Juriſprudentia, ſi de Reip. legibus, ſi de populi ritibus, ſtatutis, moribus inciderit ſermo, ilicò *Bartolos* ibi & *Baldos*, *Donellos*, *Cujacios*, *Alciatos* audietis inter pocula, & calices de Regno, & Principe diſſertantes, juris nodos, & legum ænigmata, & involucra tanta dexteritate explicantes, ut in tribunali eos verſari dicas, aut *Areopago*. Si de Medicina ſermo, ilicò *Æſculapios*, *Galenos*, *Paracelſos*, *Fernelios*, *Veſalios*, *Riolanos* diſſidentibus inter ſe ſententiis dimicantes videbitis, & morbos, morborumque cauſas, ſigna, ſymptomata, curationes anxiè & curiosè ventilantes. Si de Poëſi, perſtrepent mox atria *Virgilii*, *Ovidii*, *Flacci*, & Poëtarum Principis *Homeri* verſibus, & ſententiosè dictis. Si de Oratoria, prodibunt in ſcenam *Demoſthenes*, *Cicerones*, *Hortenſii*, *Mureti*, de eloquentiæ palma inter ſe contendentes, magno convivantium applauſu. Sed quid Humana loquor Auditores? Ubi Sacra, ubi Divina quæſo calidius agitantur, ubi Salutis myſteria, &

Sapi-

Sapientiæ ſubliminioris adyta, majori ſtudio & acumine, ubi magiſtralius, & confidentius diſputantur, quam inter pocula, incaleſcentibus vino animis, adeo ut quæ iniri ſolent ſuper Religionis, & fidei articulis in Academiis, & Scholis, frigere videantur certamina, præ hoc agone Dionyſiaco, & ſubſelliis madentibus *Liberi Patris*. Vt verè, & benè dixerit *Græcorum* aliquis, ἐν οἴνῳ ἀλήθεια, *In vino veritas*. Veritatem homines haud raro declinant, & fugiunt, aut quantum in ſe occulunt, & in latebras ſilentii, aut oblivionis antra recondunt, ne diſpalleſcat. Ebrietas hic quid? ita natura comparata eſt, ut cum *Tempore* latentem diu veritatem protrahat, & educat in auras. Ideo Principes familiarium, & amicorum animos exploraturi ad largiorem compotationem eos invitant; ut bene alibi obſervatum à Poëta.

Reges (inquit) *dicuntur magnis urgere culullis,*
Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborant,
Num ſit amicitia dignus,

Non alia quoquer interdum Iudices tortura utuntur, non alio equuleo, cataſtis, fidiculis, aut numellis, ut maleficos caute marpeſia duriores ad criminis confeſſionem adigant, quàm vino. Nempe *Arcanum ſemper* (ut eſt in veteri verſu) *detegit Ebrietas*. Quam multa ſilentio involuta jampridem periiſſent, niſi ab inferis, & *Orco* vini beneficio, & *Bacchi* munere, revocata fuiſſent, & famam adepta, nunc perennarent? Inter pocula, heroïca Principum facinora deprædicantur, narrantur res geſtæ, laudantur victoriæ, producuntur trophæa, triumphat hic ſi uſquam *Mars* ille βροτολοιγὸς, & τειχεσιπλήτης.

Hic *Decios* audire eſt, hic *Fabios*, *Camillos*, *Marcellos*, *Scipiones*, *Lucullos*, *Coriolanos*, *Scævolas*, alioſque heroas & inſignes belli duces, in præliis, capturis urbium, cladibus hoſtium, fortitudinem ſuam ad cœlum extollentes, ut alio præcone, & buccinatore laudum ſuarum non egeant. Hic mi-

litis gregarios cicatrices suas, vulnera, varia vitæ suæ discrimina, jactitantes quæ pro Patria, & Principe suo subiere. Hic *Crassos* audietis, & *Cresos* divitias suas, & aureos montes crepantes. Quid *Crassos* loquor? inter pocula, & *Bacchi* munera nemo non dives est. *Irus* hîc, & *Ibycus* reditus suos, & pecunias computant, & qui sobrius vix salem habet quem lingat, & ære alieno ad ambas usque aures obsessus, animam debet, potu, & vino madens, rerum omnium copia abundat, haud aliter quam si exhausta nummus redivivus pullulet arca. In hac Palæstra *Bacchus* nec ignavum fert, nec melancholicum: Tristitia enim & mæror hic exulant. Sed ut res anxia est, pectus siccunt; ita ubi in venas benignior ille succus manavit, gratior it dies, & soles melius nitent. Et quid ad bonam valetudinem magis conducere putatis, quam mentem hilarem, *Bene vivere, & lætari?* Facit hoc præ aliis Ebrietas, filia *Bacchi*, qui propterea à *Græcis* *Lyæus*, appellatur, παρὰ τὸ λύειν, & à Latinis *Liber*, quod curarum & solicitudinum vinculis constrictus solvit, ac liberat, à *Flacco* poëta illo Venusino *Euïus dissipat Euïus curas edaces* Verè me hercule, & opposité. Quis enim tam inextricabili curarum labyrintho intricatus est quem non ilicò expediat. *Bacchus*, ejusque filias Ebrietas. Reperiuntur multi queis rei familiaris angustia, & cura æris alieni, quo premuntur, nullam diu noctuque quietem indulgent, quamdiu sobrii sunt, & abstemii: at si paulo liberius biberint, & largius aspersi sint Flore *Liberi Patris*, importuno hoc curarum pondere mox liberantur, liberatique canunt, saliunt, tripudiant. Et ne cuiquam vestrum hoc mirum videatur? quid in Aulis *Principum* frequentius? quid in tribunali, quid in castris tritum magis & receptum, etiam inter primariæ dignitatis viros, qui Remp. qui Justitiam administrant, qui arma tractant, quorum aures perpetuo tubæ, litui, tympana circumsonant, qui bella moderantur, qui de-

pace,

pace, de induciis consilia agitant, qui domi aut foris ad rerum gubernacula sedent, quàm defatigatum in tanta mole rerum, & dejectum intentiore studio animum surrigere, & recreare ad tempus lautioribus Symposiis, frontemque diu curis contractam exporrigere Threicia amystide, aut Herculano aliquo scypho? Exemplo summorum olim virorum in Rep. Romana, etiam magni illius *Catonis cujus*, teste Flacco, *narratur sæpe mero caluisse virtus.* Videtis Auditores quo in pretio olim fuerit hæc *Bacchi* filia. Nempe hæc illa est quæ blæsos, imo pene mutos format ad eloquentiam, adeo ut qui sobrii & sicco palato, vix tria verba latinè profari queunt, verecundia, aut studiorum, desuetudine præpediri, ubi labria lautius proluerint, non *Parnassi* fronte caballino, sed *Bacchi* liquore, ilicò quasi solutis linguæ repagulis cum *Crœsi* filio, Latinitatem suam quæ diu latuerat, simul & semel depromunt, & convivantibus, vapulante interdum ut fere solet, *Prisciano*, liberaliter, ultrò, & non rogati impertiunt.

Hæc illa est quæ Poëtas in scribendis carminibus juvat, materiam suppeditat, ingenium acuit, venam stimulat, adeo ut nunquam carmina meliora fundant, quam cum benè poti. Exempla vultis adducam? Testis mihi ille Poëtarum Princeps *Homerus*, Testis *Martialis*, testis *Venusinus* noster quem vina melioris notæ, quale *Cæcubum*, *Massicum*, *Falernum*, *Albanum* in pretio habuisse, & avidè hausisse testantur Odæ ejus singulis fere paginis ne dicam lineis Testes quoque multi alii, & præ cæteris antiquissimus ille pater poëtarum *Ennius*, qui

Nunquam nisi potus ad arma
Prosiliit dicenda,

ut & *Æschylus* qui tragœdias, non nisi inter calices scripsit, nec me hercules de nihilo.

ὕδωρ γὰρ πίνων χρηστὸν οὐδὲν ἂν τέκοις.
Nulla placere diis nec vivere carmina possunt

Quæ ſcribuntur aqua potoribus.———

Quid multa Auditores? Hæc illa eſt quæ vultum hominis morbis, aut curis pallentem, nitori ſuo reſtituit, genis ruborem, labris purpuram, oculis vigorem, fronti gratiam, corpori univerſo robur ſuum & decus; adeo ut rejuveneſcere videantur adulti & in ſeneſto corpore revireſcere capulares & decrepiti ſenes. Vidit hoc olim *Antiquitas*, Sapientiæ magiſtra, quæ *Bacchum* ſucculentum, formoſum, lepidum, plenum ſanguinis, & juvenem eſſe finxit, nec formam unquam mutare, aut ætatem & ad omnium animos ac voluntates devinciendas ipſis *Gratiarum* manibus, factum. Non mirum ergo eſt in tanto pretio haberi filiam ejus Ebrietatem, non à gregariis tantum & plebejis, ſed à primariis & ſummis in Republica viris. Quid alios? ab univerſis populis, regionibus, regnis. Coluit enim eam *Græcia*, & in ea *Alexander* nomine & re verè Magnus, qui præmia ſtatuit Athletis *Bacchi*, & potoribus tricongiis, ſi capaciſſima pocula ἀπνευςὶ & uno impetu educerent. Vnde græcari etiam apud *Græcos* in proverbium abiit: Coluit & eam *Ægyptus*, coluit *Hercules*, coluit Imperator *Tiberius Nero*, qui à bibendo Biberius Mero dictus eſt. Sed quid *Gentilium* exempla moveo, cum piorum in promptu ſint? Coluit eam *Noach* omni pietate, & vitæ ſanctimonia inſignis: coluit *Lothus* vir integerrimus, coluerunt alii, quibus ne patientia veſtra recenſendis abutar inpræſentiarum ſuperſedeo. Ac ne rem altius petam, eos quæſo, Auditores, intuemini quos hodie in Clero Romano admiratur plebecula, tanquam rarioris pietatis (ita me Bacchus amet) & ſanctimoniæ exempla, qui Angelicam ſe vitam agere profitentur Monachi, Anachoretæ, funigeri, Cucullati, & quidquid talium eſt fraterculorum. Quos obſecro vos Auditores ſtrenuiores ſui habet cultores hæc *Bacchi* filia? Teſtes mihi ora & vultus eorum, teſtes prominentes, & obeſi ventres, & plus quàm ſage-

ſagenata corpora, quæ in ſubeundis laboribus frigere quidem, at in exiccandis poculis ſudare conſueverunt, ut non à vero longè abfuerit, qui ſtomachos eorum *Bacchi* amphoras appellarit, & ventres dolia *Danaidum*.

Sed ne dum rei plus nimio notæ, probandæ diutius incumbo, de ejus veritate ambigere videar, finem dicendi facio. Audiviſtis Ebrietatis effecta, utilitates, commoda, quod hominem inſtruat, ingenium acuat, eloquentiam conciliet, parreſiam, & dicendi libertatem pariat, afflictis ſolatium præbeat, infirmos muniat, meticuloſis animum addat, proſtratos erigat, mærore confectos exhilaret. Audiviſtis optimam eſſe artium magiſtram, Poëtarum in ſcribendis carminibus adjutricem, vultus & ora hominum condecorare, conciliare gratiam, & decus rugoſæ & decrepitæ ſenectæ. Audiviſtis exempla Regum, Principum, populorum, qui madentem hanc *Gentilium* deam coluerunt: exempla quoque ſanctiſſimorum hominum in *Papatu*, qui Sacris ejus operantur, & vinum aquæ præferunt. Nihil jam reſtat, quàm ut vina coronetis, poculis infundatis, infuſa exhauriatis, cyathos vertatis. Dixi.

ORATIO XXVI.

IN EBRIETATEM,

Habita à

BONIFACIO KINSCHOT.

OPtaſſem Antagoniſtam meum antequam hanc dicendi provinciam ſuſciperet, recordatum fuiſſe verſiculi illius, non minus veri, quam omnium ore triti:

Quicquid agas prudenter agas, & reſpice finem.

Hoc enim si seriò fecisset, & ea cura ac studio quo debuit, vitam profectò hominis aliter longè instituendam esse judicasset, nec ingenii sui nervos tam turpi vitio commendando intendisset. Sed ostendit (credo) cerebrum suum, si quod modo illi cerebrum erat, medico eguisse, cum illa diceret. Quis enim nisi planè ab omni pudore derelictus sit illa defendere, & deprædicare audeat, quæ Stoicorum paradoxis παραδοξότερα, omnium rectè sententium calculo damnari solent, & Reip. bene constitutæ finibus exturbari. Factum tamen ut videtis, Auditores, non in recessu, aut obscuro aliquo loco, sed in frequentissima hac Auditorum corona. Quod ut pronis auribus audire nec veritatis amor patitur, nec animi mei candor: ita etsi multa ab eo ad defendendam Ebrietatem allata sunt, quæ telis ipsi Achillæis validiora videntur: Ego vero nulla dicendi copia, nulla præditus sum eloquentia, caussæ tamen quam defendendam aggredior æquitate suffultus, veritatis patrocinium suscipere non dubitavi, nequis forsan is, quæ jam producta, fidem habeat, at contra ut omnes cognita portenti illius turpitudine, indies magis magisque eam declinent, fugiant, detestentur. Vos Auditores quotquot hîc adestis qua possum animi demissione rogo, imo obtestor per communia Sacra *Musarum*, & jura humanitatis, ut me hanc vitiorum lernam, hac mea qualicunque oratiuncula impetentem favore vestro, & solita benevolentia complecti, haud dedignemini.

Ac ut in ipsam quod ajunt arcem causæ penetrem, & turpem illam belluam, quæ belluinos facit homines, suis coloribus depingam, quæ ab Antagonista meo ad defensionem crapulæ in medium allata sunt, exactius paulò expendamus, ut quàm putida, ridicula & inepta sint unicuique vestrum luce meridiana clarius appareat. Cui quæso vestrum non moveat risum illud quod in Orationis principio asserere non dubitavit, Ebrietatem

tatem artium, linguarum, & virtutum omnium informatricem esse, ac magistram. Sed

Pro Superi! quantum mortalia pectora cæca
Noctis habent?

Quid enim est cum ratione insanire, ut cum Comico loquar, nisi hoc sit? Itàne Commilito, itàne fibulam laxare ausus es tuæ in dicendo licentiæ? itàne quæsito colore, & honestis nominibus ut *Virtutem* nobis obtrudere, quæ vitiorum maxima est? non *Pallas* illud tibi misit in mentem, sed ipsa *Moria*. Ventris enim capacitas non est virtus, & frustra expectatur actio laude digna ab homine, cujus corpus est instar spongiæ, quæ impletur ut depleatur, & depletur, ut impleatur. Quare; si lubet & persuade hoc sed cerebro vacuis, & capitibus helleboro dignis, qui inter vitia, & virtutes discernere nequeunt. Nobis certè qui jam pridem aliter edocti, & in meliori longè schola educati sumus, nunquam persuadebis. Vnde enim stupra, incestus, adulteria, unde furta, rapinæ, jurgia, dissidia, lites, bella, nisi ab ebrietate, nisi à crapula? Hæc hæc illa est à qua libidines portentosæ, bonorum profusio & abusus, petulantia & luxus, spurca & obscœna dicteria, convitia, obtrectationes, contemptus Dei, & proximi perjuria, & quidquid talium est vitiorum violenter erumpunt. Hæ sunt illæ virtutes, quibus ebrietas homines imbuit, informat, instruit. Hæ illæ artes, quas profitetur, quas docet. Et ne ex affectu loqui tibi videar, relego te ad œnopolia, & tabernas vinarias, *Bacchi* scholas, & temulenta gymnasia *Liberi patris*, quæ belluationibus (proh pudor!) fumant, & libidinibus fervent, ad quæ tu me provocare non erubuisti; ea, tu, tu inquam si voles intuere. Quid in iis invenies, nisi prostitutam morum licentiam, luxui omnia, quàm disciplinæ, & ordini propiora? quos videbis in iis homines, non ut tu dicis *Bartolos* & *Baldos*, sed (rides, an ringeris?) bardos & balbos, truncos, caudi-

ces, stipites verius quam homines: non *Æsculapios*, *Platones*, non *Homeros* & *Virgilios*, quanquam plus *Homero* sibi sapere videntur, sed helluones, ganeones, lenones, parasitos, juventutis corruptores, aleatores, perditè prodigos, libidinosos, impudicos, decoctores bonorum, conflatores æris alieni, familiæ dehonestamenta, ventres & abdomines, mero madentes, fucos & inutilia terræ pondera, qui dum pleno auro se proluunt, & spumantes pateras exhauriunt, patrimonia sua profundunt, fortunasque suas nummis in ventrem mersis, desidiosè, & turpiter abligurriunt? Hi nempe sunt illi docti, illi bene morati, qui ex hac schola prodeunt.

Sed immane quantum discrepat! Detur enim mihi quæso aliquis ebriosus, & in hac Mundi statione collocetur, ad quæ munia obeunda, ad quas functiones, ad quas provincias suscipiendas, omni sapientia ex animo expectorata, erit idoneus? Desiderat Ecclesia Concionatorem, & fidelem Verbi Divini Ministrum? non quæret ebriosum, qui aliis malo exemplo præeat, crapulam amet, vino quotidie se immergat, gulæ potius, quam *Aræ* litantem, sed abstemium, & qualem nobis graphicè, & suis coloribus depingit doctor ille gentium in Epistola sua ad Titum; *Oportet*, inquit, *Episcopum inculpatum esse, tanquam Dei Dispensatorem, non iracundum, non percussorem, non turpem quæstum facientem*; *quid* amplius? *non πάροινον, id est vinosum, sed hospitalem, bonorum amantem, justum, pium, temperantem*. Desiderat Respublica, Prætorem, Consulem, Scabinum, aut alium ex Magistratu? Aula Senatorem? Schola Præceptorem? non eliget ebriosum, sed sobrium, & arduis istis muneribus obeundis idoneum, ut quod suadet piè, persuadeat potenter, quod docet sanctè, credatur, religiosè, quæ monet salubriter, præstentur salutariter. Quid mirum? Cum ne opifices quidem manuarii arte sua bene defungi queant si ebrii sint aut ebriosi.

si. Τὸ γὰρ μεθύειν λήθην ἐμποιεῖ τῷ περιέχειν δεομένων. Quæ causa Auditores alia, quàm quod lumen rationis extinguit? *Arcet enim hæc vitæ pestis ab hominibus sapientiam, studia honesta impedita facit ut turpia honestis praferantur:* Hæc hominem in belluam transmutat, adeò ut qui gulæ serviunt & ventri, non in hominum, sed brutorum numerum sint referendi, digni qui tota vita glandibus pascantur, & porcorum cibo, siliquis se farciant. Vetustas curvas quasdam animas esse tradidit, quæ nunquam in cœlum suspiciunt, sed in terra semper cogitatione resident. Intemperantes, curvæ illæ sunt animæ, quæ in corporis voluptates quasi demersæ, nec Solem unquam vident, nec Lunam, & dum potiorem cuticulæ, quàm animæ curam gerunt, hanc tantum pro sale (ut *Varro* ait) ne putrescerent, habere videntur. Hi Auditores tanquam luxuriæ mancipia, ventri & abdomini facti, bonorum morum, & virtutum propudia, fugiendi;

ὁμῶς, ut eum Poëta loquar, αἴδαο πύλῃσι.

Et fugient profectò si animum robusta virtute munitum habeant, vitiique hujus turpitudinem, & quæ importat in genus humanum detrimenta probè considerarint. Intuemini enim, quæso, mecum Ebrietatis habitum, verba audite, mores aspicite, quid videbitis? nihil *nisi ignorationem sui, dubia & parum explanata verba, Siculis gerris vaniora, incertos oculos, gradum errantem, vertiginem capitis, tecta ipsa mobilia; stomachi tormenta, cum effervescit merum, ac viscera ipsa distendit*, cum *Capitolium*, rationis arcem invadit, *Palladium* rapit, hoc est omne judicium subvertit, & quod unum habet *Ebrius* in malis, bonum perdit, peccandi verecundiam. Vbi enim possedit Animum nimia vis vini, quidquid mali latebat emergit. Nullum in animo latet vitium quod non prodat. *Tunc avidi Matronam oculi licentur, tunc libidinosus ne cubiculum quidem expectat, sed cupiditatibus suis quantum petierint,*

rint, sine dilatione permittit; tunc impudicus morbum profitetur, ac publicat; tunc petulans non linguam, non manum continet, crescit insolenti superbia, crudelitas savo, malignitas livido. Hinc plusquam vitrea valetudo, morborum lues, luxuria supplicia, pallor, & gena pendula, oculorum ulcera, raucitas vocis, nervorum vino, madentium palpitatio, incerti labantium pedes, tremula manus, furiales somni, & inquies nocturna: hinc ingeniorum tarditas, torpor, inertia ut vix credam in tota *Arcadia* esse ullos asinos usque adeo asinos, quin hi digniores sint, qui fœno pascantur, quam illi, *digni qui molam versare Nepotis.* Amplius: hinc effusiones patrimoniorum, egestas, furta, cædes, libidines portentosæ, hinc denique famæ naufragium, & rerum divinarum lethæa quædam oblivio. Neque hoc *Gentiles* ipsos latuit qui *Bacchum* soliti sunt pingere stupidum & obesum, nec non *Venerem* finxere judicio Paridis *Iunoni*, & *Pallidi* formæ palmam præripuisse. Nempe significare voluerunt, ubi *Bacchus* in pretio est, & *Venus* illa amorum dea, ibi deam honorum *Iunonem*, deamque eruditionis, & sapientiæ *Palladem* fugere, & excludi: hoc est ubi crapulæ & libidini indulgetur, ibi honoribus pariter, & eruditioni viam intercludi. Hæc si tecum Commilito seriò perpendisses, siccine (ut à te factum) filium tuum, & linguam ebrietati commendandæ, in doctissima hac Auditorum corona, commodare voluisses? & si hæc tecum ad animum revocarent, strenui illi *Bacchi* Athletæ, ac potores tricongii, in quorum manibus, amphoræ ut calices versantur, & si vel hilum saperent, næ illi impurissimæ huic Virgini Ebrietati, quæ unius horæ hilarem insaniam, longi temporis tædio pensat, & cujus ornamenta tot vitiis consuta vident, misso repudio, ac Sapientiam se converterent, veram sobrietatis, & temperantiæ magistram. Tu Divam illam ejurata crapula, amplectere, atque exosculare, illa tibi non in labris sit; sed in fibris, in ani-

animo, non in vultu. Quam quò propius pectori appresseris, altiusque menti impresseris, eò longius à te amandabis, vel solo nutu spongias istas madentes, gulæ mancipia, gurgites, dolia, ventres.

Nihil hîc dicam de nausea, & fastidio stomachi, cum invitis ingesta visceribus per os reddunt, & vinum omne vomitu remetiuntur, nihil de hemicrania, & dolore capitis, nihil de catarrhis, de tinnitu aurium, de rubore & lippitudine oculorum, de morbo colico, de hydrope, tympanite, de podagra, epilepsia, hemiplexia, aliisque morbis innumeris qui ex ebrietate dulci hoc veneno, blanda hac peste, crudeli hoc gaudio, tanquam ex alta radice ubertim suppullulant, nihil de oris graveolentia: de rubicato in pustulas vultu, gemmato, & quasi fruticante naso, & id genus aliis, quæ tot tantaque sunt, ut vel loquacem delassare queant *Fabium*, & vel *Milonem* dejicere. Hæc interim est illa formositas, hæc corporis εὐεξία, quam tantopere deprædicasti. Taceo pericula, & vitæ discrimina in qua passim homines præcipitat: Taceo mortem præproperam & immaturam quam sæpe in ipso ætatis flore temulentis, & ebriis accersit: Ruinas & excidia urbium, Rerumpublicarum depopulationes horrendas, tragicos Principum interitus, & quidquid talium est calamitatum. Quid enim perdidit Trojam? perdidit Ebrietas, *Græci* qui decennali vix obsidione eam expugnare potuerunt, expugnarunt crapula: quod non minus eleganter quàm judiciosè observatum à Pœta: *Invadunt Urbem somno vinoque sepultam*. Quid *Amnonem* Regis *Davidis* filium, quid *Holofernem*, quid *Nabalem, Belsasarum*, quid *Marcum Antonium*, magnum virum, & ingenii nobilis, quid *Alexandrum Magnum* quem tot prælia, tot itinera, tot hiemes, tot flumina ex ignoto cadentia, tot maria tutum dimiserunt, perdidit? intemperantia bibendi, & ille Herculanæus ac fatalis scyphus. Quid ejus

ejus familiarissimum *Clytum?* Ebrietas. Quid *Lapithas*, quid innumeros alios? quos si recensere omnes mihi hîc esset animus,

Icaria numerum dicere coner aqua.

Sed ex ungue leonem: Facile enim unicuique ἐκ τῦ κρασπέδυ τὸ ὕφασμα γινώσκειν. Accedit in cumulum, malorum omnium gravissimum, quod non tantum bonis corporis, fortunæ & animi nos exuat, non vita tantum spoliet: sed & aditum quoque ad regnum Cœlorum, cultoribus suis intercludat, cum ad fatalem metam deventum est, & decretorium illum diem qui de omnibus anteactis fert sententiam. At si fortasse rigidus nimis Ebrietatis censor vobis esse videar, & ingrata nimis auribus quorundam profari, non me jam, sed Prophetam audite. *Va*, inquit, *surgentibus summo mane, ut potum inebriantem sectentur, prorogantibus ad crepusculum usque, ut vinum incendat ipsos.* Et magnum illum doctorem Gentium. *Ne errate*, inquit, *neque scortatores, neque idololatra, neque adulteri, neque fures, neque avari, neque Ebriosi hæreditatem regni Dei possidebunt.* Videtis Auditores quæ ebriosos (quibus omne in popina, & taberna vitæ præsidium est, & plurimum meri cepisse, Virtus) pœna maneat: Maledicti in hac vita, & quod omnium calamitosissimum æternum perituri post hanc vitam, nisi seria resipiscentia ad meliorem mentem redeant. Nam quod veneranda Sanctorum nomina in hanc scenam protrahere non erubuerit, qui jam ante me declamavit, quis vestrum non videt, quàm malè, & perperam ab eo factum, eoque dignus qui nulla re magis, quam contemptu, ac silentio refutetur. Legibus enim vivitur, non exemplis, & multitudo errantium non parit errori patrocinium. Sancti fuerunt. Esto: sed & homines, & si quæ illis humanitus acciderunt (ut humanum est labi) deploranda in iis sunt, non imitanda, nec in hac temporum lue, & contagione morum, trahenda in exemplum. imo totidem argumenta sunt, quæ nos à tam turpi vitio

tio dehortari debent, omni *Scilla* vel *Charybdi*, formidabiliori.

Nam *Lothus* Patriarcha nunquam se tam nefario incestu polluisset, nec Noa morum probitate, & vitæ sanctimonia insignis filio suo se deridendum præbuisset, nudatione inverecunda femoris quod sexcentos annos texerat, nisi fuissent ebrii. Qui profecto si adhuc viverent, & lucis hujus usura fruerentur, ipsi nos ab ebrietate essent dehortaturi. Rogatus *Anacharsis* (qui tres botros vineæ tribuisse fertur, primùm voluptatis, alterum ebrietatis, tertium mæroris) quanam ratione quis effugere possit temulentiam, respondit: *Si indecoros ebriorum motus, & gestus præ oculis habeat*. Unde *Lacedæmonii* vino madidos & insaniæ proximos, *Helotas* mancipia sua, pueris spectandos exhibebant, ut cum illorum inconditos clamores, & Stentoreas vociferationes audirent, saltationes & tripudia intuerentur, tam stulto & ridiculo moti spectaculo, ab ebrietate abhorrerent. Ægyptii in conviviis ponebant super abaco sceletum, ut ejus aspectu convivæ à crapula revocarentur. *Plato* vinosos ad Speculum relegabat, ut in eo conspecta ebrietatis turpitudine, vino & crapulæ repudium mitterent. Turpitudinem, & fœditatem ejus & nos jam vidimus, Auditores, quæ tanta est, ut *Herculé* opus esset, qui *Augiæ* hoc stabulum purgaret. Vidimus discrimina, & vitæ pericula in quæ temulentos præcipitat, infamiæ notas quas sectatoribus suis inurit, morborum agmina quæ post se trahit, profusiones bonorum, contentiones, rixas, duella, cædes, & quidquid talium est malorum, quæ ubertim in genus humanum importat, hæc vitiorum lerna, & scelerum omnium, ac flagitiorum fæcunda mater. Vidimus denique non illam corpori solum sed & animæ perniciosam esse, & cœlo prohibere sua mancipia. Taceo flagellum illud domesticæ crucis sub quo vapulant. Habet enim suos conscia mens intestinos carnifices, tædas ardentes, furiarum

rum faces, quibus cum nullæ fidiculæ, nulli unci, aut equulei comparari possunt. nec tantum est ab armata manu terroris ac periculi, quantum à crapula quæ blandiente vi, & arte proditoria nervos omnes probitatis succidit, & in ipsam rationis arcem in mentis *Palladium*, per cuniculos irrepit, imo irrumpit. Hanc hilarem insaniam, hanc blandam animæ pestem, & vitiorum illicem qui domare potest, superat *Alexandri* sublimitatem, qui cum latissimos terrarum tractus, & potentissimas gentes, ac maximos *Mundi* monarchas sub jura redegisset sua, unde nomen reportavit sempiternum, succubuit crapulæ, victus est *Orbis* victor ab intemperantia, qua stimulante perpetravit in amicorum intimos, in Servatores suos ea flagitia quæ indelebilem ignominiæ notam inurunt angusto ejus nomini, & ingentibus Victoriis nubem obducunt. Quid restat Auditores nisi ut illam longè, longè, inquam à nobis amoliamur, & cane pejus, & angue fugiamus, ne nos incautos opprimat, aut inescatos trahat velut hamo pisces in æterni exitii massam. Contra Sobrietatem amemus, illam amplectamur, colamus, exosculemus, quæ nos idoneos reddat obeundis muneribus nostris, gratos hominibus, & acceptos Deo, vitamque nostram (ut finem faciam) sic instituamus, ut cuivis appareat nos non vivere ut edamus, quod pecudum est, quas natura ad pastum abjecit, sed edere ut vivamus. Ventris enim capacitas bruto magis convenit quam homini, & nemo dicetur vir amplissimus, ob ventris amplitudinem. Nec gloria est vincere homines in re, in qua homines superantur à doliis. Cibus famem sedet, potio moderata sitim restinguat. Quos fines qui egreditur, is intemperantiæ quidem labem contrahet, sed ad Temperantiæ, & Sobrietatis laudem nunquam assurget. Dixi.

ORATIO XXVII.

DE SUPERBIA,

habitâ à

GERARDO F.F. MEERMANNO.

HEgesias Cyrenaicus Philosophus, insigni sua eloquentia, mala hujus vitæ olim ita repræsentavit, ut tristi eorum imagine, Auditoribus suis ob oculos posita, multis spontaneæ Mortis obeundæ cupidinem injecerit. Et *Cicero* summus ille dicendi magister, eloquio suo hostibus Patriæ, *Catilinæ* & aliis arma pene è manibus excussisse fertur. Utinam Auditores mihi esset vel *Hegesiæ*, vel *Tullii* facundia, ut non tantum odium Superbiæ, quæ totum nunc pene terrarum orbem perceptasse videtur, superborum animis ingenerarem, sed eam prorsus ex iis excuterem! Sed frustra tantorum Oratorum eloquentiam opto, frustra desidero, quam vix est ut mente assequi, aut cogitatione complecti queam. Quid ergo? à proposito meo desistam, & pestem illam ingeniorum impune grassari patiar, & majora indies capere incrementa? Vetat pietas quæ me ad virtutis amorem, & studium impellit: vetat obedientia quam illi debeo, qui me hanc Cathedram conscendere, & in Superbiam ex publico hoc loco declamare, & verba ad vos facere voluit. Vetat vultus vester multo jucundissimus, ex quo augurari mihi videor, nihil vos magis desiderare, quàm ut stili mei aciem stringam in turpem illam vitiorum *Excentrum*, & fœditatem ejus vivis coloribus depingam: vetat denique materiæ, & argumenti quod mihi ad dicendum offertur, copia. Quare vos omnes viri humanissimi, studiosi & adolescentes

tes suavissimi, obnixè rogatos volo ut ingenii mei tenuitatem, ac dicendi infantiam vestro favore, ac æquitate sublevare, eamque mihi de hoc vitio declamanti audientiam largiri haud dedignemini, quam aliis ante me ex hoc loco dicentibus, pro solita vestra in Scholæ nostræ studiosos humanitate, ac benevolentia, indulgere consuevistis.

Nemo vestrum est Auditores, qui non vitandum merito censeat id quod à *Sathana* originem suam traxit: Et hæc illa est de qua nunc loquimur Superbia. A superbissimo enim spiritu ortam, vaferrimus & infestissimus ille generis humani hostis, tam altè mentibus hominum instillavit, ut nulla pene major apostasiæ, & defectionis à Deo causa extiterit, quàm Superbia. Qua factum est ut homo non contentus imagine Dei, ad quam conditus, justitia, & sanctitate originali, qua præditus erat, Deo bellum inferre non dubitavit, & Creatorem suum quantum in se erat, de solio deturbare, plus quam sacrilega audacia, & nefaria ingratitudine. Hinc vero Auditores quanta malorum Ilias? quanta miseriarum ac calamitatum copia? Hæc enim illa est quæ funestissima bella, duella, jurgia, dissidia, cædes, & lanienas excitat: hæc parentes cum liberis, fratres cum fratribus, Magistratus cum subditis, Reges cum regibus, committit: hæc ut parem non fert, sic nec superiorem. Quid enim *Absalonem* impulit, ut in Patrem insurgeret, arma capesseret, & ad internecionem usque persequeretur? Superbia. Quid primum illum parricidam *Cainum*, ut fratrem suum *Abelem* è medio tolleret, instigavit? Superbia. Quid *Abimelechum*, ut fratres suos ad unum omnes crudelissimè necaret, induxit? Superbia. Hæc illa est quæ *Demetrium* Seleuci filium ut patruelem suum Regem *Antiochum* interficeret, & Athaliam impulit, ut stirpem regiam extingueret. Hæc *Sancheribum* ut munitissimas urbes *Iudeæ* arctissima obsidione cingeret, Hiero-

Hierosolymam oppugnaret, blasphemiam in Deum *Israëlis* non nimus protervè, quam impudenter evomeret, concitavit. Hæc denique *Crœsum* Lydiæ Regem opulentissimum, ut in *Cyrum* Persarum Regem insurgeret, instigavit. Et quis tandem malorum esset finis, si quæ ex ea velut ex alto quodam gurgite, in genus humanum promanant, recensere mihi esset animus? *Tarquinium* hominem libidine præcipitem, avaritia cœcum, immanem crudelitate, furore vecordem, vocaverunt *Superbum*, & putarunt sufficere convitium. Inde enim impietas, audacia, temeritas, πολυπραγμοσύνη, iracundia, crudelitas, avaritia, fraudes, concussiones, rapinæ, & quidquid talium est scelerum, & flagitiorum, originem suam trahunt. Hinc blasphemiæ & contumeliæ in Deum, contemptus Numinis Divini, seditiones, conferto velut agmine violenter erumpunt.

Sed ut exemplis res fiat illustrior, intuemini mihi, quæso Auditores, *Herodem* illum, de quo Sacræ litteræ, quid eum olim adegit ut pateretur se à populo adorari, & tanquam Numen aliquod proclamari, nonne Superbia? Quid *Caligulam*, *Domitianum*, *Heliogabalum*, portenta illa generis humani, & sceptrorum propudia impulit, ut tanto cum typho mortalitatis suæ, & humanæ sortis obliti, pro Diis haberi voluerint? & religiosè coli tanquam Numina? Quid Regem *Hosiam* ut munere Sacerdotali defungi non dubitaverit sumpto in manum thuribulo, nonne Superbia? Taceo hîc Auditores *Saporem* illum Persarum Regem qui ad *Constantinum* Imperatorem scribens, Solis ac Lunæ fratrem se nuncupavit. Taceo *Alexandrum* qui per litteras petiit, ut publico decreto *Lacedæmoniorum*, divini sibi decernerentur honores, & in Deorum numerum referretur. Taceo *Xerxem* qui fastu suo, & Superbia, ad insaniam pene redactus, mari vincula, & compedes minatus est, quid dico minatus? compedes in mare conjici jussit, quasi capti-

captivum, Regis, & sceptri Persici servitio mancipatum. O impiam, ô sacrilegam, & intolerabilem audaciam? Sed quanto tibi stetit Rex insolentissime hic animi tui fastus? quanto furiosa illa temeritas, qui manus & spes ab *Oriente* ad *Occidentem* mittere, montes in planum deducere, *Templum Apollinis* audacter deripere, *Neptuno* compedes, *Cœlo* tenebras minitari, & *Hellespontem* navibus tuis sternere non dubitasti? profligato enim numeroso tuo exercitu, ab exigua militum manu, & clade navali accepta, vix cymbulam, infeliciter superbus, vix scapham invenisti qua evadere, & fugitivus in *Asiam* summo cum dedecore, & ignominia redires. Ita, ita nimirum in eos animadvertit summus ille rerum Arbiter, & magni Mundi moderator Deus, qui vel imperii licentia fascinati, vel assiduis assentationibus occæcati, altius æquo se efferunt, & fastu suo cuncta quasi à se difflare videntur. Nam ut in aliorum quoque tragicos exitus mea se diffundat Oratio, ubi obsecro vos. Numina illa terrestria, *Herodes*, *Domitiani*, *Heliogabali* qui sacrificiis, altaribus, Dei titulo, & statuis honorabantur? à justissimo illo scelerum vindice Deo ad exquisitissima supplicia rapti, vitam miserrimè finierunt. *Herodes* enim dum divinos sibi vendicat honores, ab Angelo percussus σκωληκόβρωτος, à vermibus eroditur, qui de superbia ejus triumphant, ac vivus, vidensque interfuit proprio funeri: *Caligula* à *Charea* è medio tollitur. *Domitianus* à libertis suis interfectus, ejusque cadaver populari sandapila elatum per vespillones, summo cum dedecore, terræ mandatur. *Heliogabali* denique diu multumque per urbem raptatum, & dilaniatum cadaver, in putidissimas cloacas conjicitur. *Haman*, superbissimus ille *Thraso*, laqueo vitam finiit in patibulo, quod probissimo *Mardochæo* erigi jusserat. *Core*, *Datan*, & *Abyram*, qui excitato tumultu, non minus petulanter, quàm superbè in *Mosem* insurrexerant, vivi à terra absorpti sunt. Ite nunc Superbi,

perbi, criſtas erigite, ſupercilia tollite, magnitudinem fortunæ veſtræ peccandi licentia metimini, quidquid libet pro licito judicantes, ubi aures veſtras ſuperbas aſſentatorum turba circumſtetit, divinos denique vobis arrogate honores, ſequitur, *ſequitur ſuperbos ultor à tergo Deus*, & ἀλαζονείας οὔτις ἐκφεύγει δίκην. Sed quæſo quid eſt quod erectis in audaciam criſtis, tantos geratis animos? quæ ſodes Superbiæ veſtræ cauſa? Generis ne veſtri & proſapiæ nobilitas? Sed quis Rex, ut *Plato* ait, non ex ſervis oriundus, & quis ſervus non ex Regibus? Omnia iſta longa varietas miſcuit, & à primo Mundi ortu uſque in hunc diem perduxit nos ex ſplendidis, ſordidiſque alternata ſeries.

Virtute decet non ſanguine niti:

Nam genus & proavos, ut benè Poëta Sulmonenſis, *& quæ non fecimus ipſi,*

Vix ea noſtra voco.

Et Juvenalis,

Stemmata, quid faciunt, quid prodeſt Pontice longo,
Sanguine cenſeri, pictoſque oſtendere vultus
Majorum, & ſtantes in curribus Æmilianos.

In illis gloriari parum, aut nihil eſt;

Nobilitas ſola eſt, atque unica Virtus,

Honores? Quis honoratior *Sejano*? Sed quo die illum *Senatus* deduxerat, populus in fruſta diviſit: nempe ὁ κύκλος τὰ ἀνθρώπινα, &

Hora momentum eſt inter ſolium, & aliena genua, magniſque negatum ſtare diu, nimioque gravis ſub pondere lapſus.

Forma? at quam fluxa illa, & labilis. Quid enim Homo eſt, animal iſtud ſuperbum? niſi imbecillitatis imago, ad omnem fortunæ contumeliam projecta, calamitatis trutina, & ut verbo dicam, pituita & bilis.

Poëtam audite:

Forma bonum fragile eſt, quantumque accedit ad annos,

Fit

Fit minor, & spacio carpitur ipsa suo.

Ætas vobis florida est, & vegeta? flos iste dum loquimur arescit. Divitiæ & opes? At illis quid inconstantius, quid incertius? quibus non casibus fortunæ, & mutationibus obnoxiæ sunt? Victores estis & triumphatis? Sed in victoriis ipsis quàm subita sæpe, & repentina rerum vicissitudo, & catastrophe? In finibus propagatis te attollis *Superbe?* Quid animo accessit, nisi curæ majores, aut metus? Quid corpori? *metire umbram*, videbis. Externa illa omnia sunt quæ te inflant: æstimari debes à te ipso. Illa abeunt, veniunt: Tu vide non quid in te magnum habeas, sed quid tuum: quia non fortuna, sed virtus felicitatis mensura est: contra magna fortuna, magna servitus, & viscata sunt ejus beneficia, cum habere te putas, haberis. Qui in summa dignitate collocati sunt, sæpe idem patiuntur, quod illi qui evascerunt ad summa excelsarum turrium cacumina, quibus crebrum solet vertiginee concuti. Summa potestas pluribus casibus molestiis & periculis est obnoxia: non secus ac in magna sylva procerissimæ arbores à ventis pulsantur vehementius. In Regno gloriaris, & Imperio? Sed quid sceptris infidum magis, & mutabile? & quàm paucis *Fortuna* currum à carceribus ad metam sine offensa aut eversione perduxit? lubrica est, nec invita teneri potest. Imo quanto quis fere altius elatus est, hoc fœdius corruit. Exempla obvia passim, & in omni ævo.

Quicunque Regno fidit, & magna potens
Dominatur aula, nec leves metuit Deos,
Animumque rebus credulum lætis dedit;
Me videat (inquit *Hecuba*) *& te Troja, non unquam tulit*
Documenta sors majora, quam fragili loco
Starent superbi.

O prudentem verè, qui hic prudens! nam beatum quemquam dicere, qui in his vitæ fluctibus jactatur, quis audeat, donec sit in portu? cuncta enim

enim mortalium incerta, quantoque plus adeptus sis, tanto te magis in lubrico censeas. Hodie magnus es? cras alius, aut nullus: perenne sub polo nihil. Quàm levi enim momento deturbantur de solio, privantur sceptro, exuuntur imperio, rapiuntur ex hac vitæ statione ad Plutonia regna & ut pondera ab alto lapsa in præceps eunt. Exempla vultis adducam Auditores? Ubi nunc obsecro vos terror ille gentium *Iulius Cæsar* tot victoriis, ac triumphis insignis? Periit. Ubi *Pompejus* ille manus? periit. Ubi *Annibal* qui Romanos ad *Cannas* vicit? periit. Ubi *Alexander* qui totam pene *Asiam* imperio suo adjecit? periit. *Assyrii, Presæ, Græci, Romani*, quid nunc, aut ubi sunt? abierunt. Ubi supra fidem cumulatæ opes? Ubi *Cœlo* certantia opera? non apparent. Imo omnia illa, nihil, si cum *Æterno*, & *Æternitate* comparentur. Ita est Auditores. Quicquid altè se sustulit, opportunum est ad casum. Præclarè Romanus ille Sapiens; *Nulli fortuna minus benè quam optima creditur: alia felicitate ad tuendam felicitatem est opus.* Quid mirum?

Ludit in humanis divina potentia rebus,
Et certam præsens non habet hora fidem.

Eodem die ubi luserunt navigia sorbentur.

Quod si hæc quæ adduxi exempla vos quotquot estis superbi, à Superbia non deterrent, intuemini quæso terram quæ maledicta à *Deo* ob superbiam hominis, tribulis nunc, & spinis inhorrescit. Stellas & micantes illos cœli ignes contemplamini, gemunt sub pondere peccati, & restaurari desiderant. Hominem videte, quot morbis ille, quot malis, quot vitæ casibus obnoxius? ut non sine causa eum Princeps ille Philosophorum *Aristoteles* vocaverit, *Ludibrium Fortunæ, miseriæ trutinam, & spolium temporis.* Et unde hæc malorum Ilias si ad rectæ rationis lancem momenta rerum ponderentur? nisi à Superbia. Quare cum tantorum malorum sit causa, tantarumque calamitatum fons & origo, cum homini mentem adimat, bonis & ho-

noribus

noribus exuat. *Deum* offendat, populos, urbes, regna, imperia in ruinam agat, ad vos Imperatores, Reges, Principes qui Rerumpublicarum gubernacula tenetis me converto, vobisque illud *Senecæ* monitum in memoriam revoco.

Vos quibus Rector maris atque terræ
Ius dedit magnum, necis atque vitæ,
Ponite inflatos tumidosque vultus:
Quidquid à vobis minor extimescit,
Major hoc vobis Dominus minatur:
Omne sub Regno graviore regnum est.
Quem dies vidit veniens superbum,
Hunc dies vidit fugiens jacentem.
Nemo confidat nimium secundis,
Nemo desperet meliora lapsis.
Miscet hæc illis prohibetque Clotho
Stare Fortunam: volat omne fatum.
Nemo tam Divos habuit faventes
Crastinum ut possit sibi polliceri.
Res Deus nostras celeri citatas
Turbine versat.

Humana cuncta fumus, umbra, vanitas, & scenæ imago, specioso quidem fuco circumlita, sed intra nihil habentia fronti suæ simile. Et ut magnæ arbores quæ diu crevere una hora exstirpantur: sic multorum annorum cumulatum Imperii corpus brevi momento ad ima deturbatur. *Irus & est subito qui modo Crœsus erat.* Quia ut fulmina sæpius feriunt excelsas turres, quam humilia tuguria: ita Deus sibi *Superbos* proponit in scopulum in quem sagittas justitiæ suæ intendit, & eos ingenti ruina percellit, dejicit, evertit.

Hæc quæso viri Principes expendite, felicitati vestræ frænos imponite, fastum omnem deponite, & cum animis vestris deputate vos brevi in pulverem reversuros, & dicto citius hanc Mundi gloriam vobiscum perituram. *Valet ima summis mutare, & insignem attenuat Deus, obscura promens.* Fastum quoque deponite vos *Crœsi* filii, vos *Crassi*

nepotes

nepotes qui opum vestrarum nec modum capitis, nec finem. Cogitate quàm graves Superbiæ suæ pœnas dederit dives ille, Epulo qui, purpura olim decorus, & luxu diffluens, nunc *Averni* pabulum, & *Orci* victima, ad *Tartara* deturbatus, ne aquæ quidem guttulam impetrare potest ab eo, quem cum esset in vivis mendicantem superbissimè contempsit, qua ardentem linguam suam refrigeret. Fastum deponite Pastores, qui Auditoribus vestris humilitatem identidem inculcatis, & animi demissionem, eamque exemplo vestro virtutem, vita & moribus exprimite, serioque illud Poëtæ expendite,

Turpe est Doctori, cum culpa redarguit ipsum.

Fastum ponite vos Præceptores, & discipulis φιλαυτίαν, & agnatam illis arrogantiam, monitis vestris extundite. Fastum ponite & vos Adolescentes studiosi, *Musarum* alumni, quantumque superbia *Phaëtonti*, & *Icaro* nocuerit, cogitate. Fastum denique ut finiam, omnes quotquot estis homines: & si omnino firmam celsitudinis vestræ fabricam constituere vobis est animus, de fundamento prius cogitate HUMILITATIS. Illa enim, ut ait quidam Patrum, non solum Religionis Christianæ, sed & omnium Virtutum est basis, & fundamentum, quæ labuntur aut diffluunt, nisi ea nixæ, nisi ea nexæ. In quam rectè quadret responsum illud Demosthenis interroganti *quid primum, quid secundum, quid tertium, quid ultimum esset in Oratore*, quid in arte dicendi prora & puppis? *Pronuntiatio* inquit. Ita genuinam, & non fucatam modestiam, & humilitatem appellare mihi fas principem, & potissimam vitæ humanæ partem, & quasi TOTUM hominis. Dixi.

ORATIO XXVIII.

IN VITAM AULICAM,

Habita à

LAMBERTO BOOTIO.

CUm *Menippus* adolescens apud *Homerum*, diversa Deorum scelera legisset, ea licita esse, atque honesta credebat: nam dii quod faciunt quis non arbitretur honestum? Hic vir postea factus, cum illa tanquam turpia prohiberi legibus animadverteret. incertus animi Philosophos adiit, sciscitaturus ex iis quænam esset optima vita. Sed neque Philosophi exspectationi ejus satisfecerunt, cum inter se pugnantibus diffiderent sententiis, & alii in voluptate eam statuerent, ut *Epicurei*, alii in quadam animi ἀναλγησίᾳ seu indolentia ut *Stoici*, alii in actione virtutis,ut *Peripatetici:* Quidam vero animi, corporis, & fortunæ bona simul juncta, vitam dicerent præstare vere beatam. Incertior igitur ille multo quam antea, consulere mortuos decrevit,& ad inferos descendit,ac ex *Tiresia*, quia & ipse vates fuerat, ubi & apud quos vitæ tranquillitas,& beatitudo inveniri posset percunctatus est, qui cum voce diu respondere negasset in aures tandem insurrans, apud privatos homines optimam vitam, summamque felicitatem reperiri dixit: non vero apud Reges, Principes, ac longè lateque terrarum Dominos. Videre tamen est hodierno die homines non gregarios, non de trivio; sed Patricios,sed Optimates, qui altè hanc animis imbiberunt sententiam, liberos suos melius, ac liberalius in *Aulis* inter sorices palatinos, quam in scholis educari: Rati tum demum felices eos esse ac fortunatos, cum Regum atria frequentant,

late-

latera ſtipant, & in purpuratorum numerum cooptati, vultu & præſentia Principis frui conceditur. Sed immane quantum diſcrepat! & næ illi craſſum, ne quid gravius dicam, errant errorem. Quem ut Oratiuncula hac mea inpræſentiarum profligare conſtitui, ita obnixè, & qua poſſum animi demiſſione, à vobis contendo, Auditores, ut non de injucunda, neque inutili materia diſſertanti, ſilentio veſtro ac favore ſuccurrere, haud dedignemini. Quo declamatiuncula mea ſcopum ad quem collimat, rectius feriat, & benevolentiæ veſtræ ſecundis quaſi impulſa ventis portum ad quem tendit, facilius conſequatur.

Ac ne prolixis plus nimio vos demorer ſermonibus, ſi nihil aliud dicerem cur fugienda ſit *Aulicorum* vita, quam quod ab omni fere virtutis ſtudio derelicta, ad vanitatem, & morum licentiam admiratores ſuos, & cultores tacito quodam, ac ſurdo lenocinio trahat, & ad luxum, crapulam, libidinem, aleam, ſcbyphos herculanos, potationes portentoſas, Relligionis contemptum, ne dicam Atheiſmum, alumnos ſuos, & purpuræ candidatos haud raro impellat; quis ſodes ab ea non abhorreat, ſi vel minimæ pietatis, ac probitatis ſtricturæ in animo ejus deliteſcant? Nam admiſſa ſemel in Aulam juventus, ut in vitium flecti cerea eſt, dulci hoc morum contagio delibuta ſemel, virtutis ſi quæ in ſe habet ſemina extingui patitur, & vitia, tanquam animæ zizania, & plantas noxias, ſuccreſcere in puerili hoc ſolo, per naturam nequitiæ fertiliori, quam probitatis, adeo ut in tanta colluvie vitiorum per tot bonæ mentis impedimenta, eluctari non poſſit ad ullam frugem. Extincto vero per *Aulæ* licentiam omni virtutis ſenſu, mox ætate provectior, imitatur quæ videt, manetque alta mente repoſtum, quidquid vitioſum eſt, & pertinaciſſime illi ad extremam uſque ſenectam adhæreſcit. Quid mirum? omnia hæc juniores in *Aulis* diſcunt, & Princi-

pum palatiis. Tenera adhuc ætatula deliciis solvitur, mollisque ea educatio nervos omnes, & corporis, & mentis, elidit, proterit, frangit. Quid non adultus committet, qui inter tot obsequia fortunæ, tot vitia adolescit? vix dum prima verba puer exprimit, & jam in sericis & purpura recipit, coccum intelligit, jam conchilium poscit, ante palatum ejus quam mens instituitur. Arrident grandiores, si quid licentius dixerit, verbaque ne Alexandrinis quidem permittenda deliciis, risu & applausu excipiunt, scurrilemque verborum spurcitiam non venia modò, sed & laus consequitur? Ne miramini Auditores, reliqua *Aulicorum* turba sic docuit, libidinosæ vitæ specimina videt quotidie, & audit, conviviis interest lautis, opiparis, omni ferculorum, ac cupediorum apparatu instructissimis, turpia, inhonesta, atque indigna relatu spectantur, audiuntur. Discunt hæc pueri, antequam sciant, vitia esse. Et ut facilius est denigrare alba, quum dealbare nigra; ita facilius est inficere eos vitiis, quam iis instillare virtutes. Ad illa enim toto quasi pondere feruntur instigante naturâ. Ac deinde ubi per ætatem Sapientiores facti, *Aulæ* repudium mittere, & ad meliorem frugem sese recipere conantur, ita his aureis *Aulæ* compedibus illigati sunt, ut in hoc dissolutæ vitæ curriculo perseverent, & in eodem licentiæ cæno perpetuò hæsitent. Usque *adeo* Auditores *à teneris adsuescere multum est*. Omnes itaque Patres Familias serio quotquot sunt, admonitos volo, quid ajo? non ego sed sagacissimus ille arcanorum Naturæ Speculator *Plinius*, ut Filios suos non in *Aulam*, in qua pereant, sed ad *Lycurgum* aliquem, aut *Solonem*, Virum nempe doctrinæ, & morum gravitate conspicuum, adducant. Nam ut Testudines Indicæ in ipso Meridie, suavissimis solis radiis allectæ, nudo gaudent tergo per tranquilla maris æquora fluitare, donec oblitis sui, solis æstu exarescat cortex, & domicilii sui testa, adeò

ut

ut mergi denuo nequeant, jamque invitæ natent opportuna venantibus præda: Ita *Aula* clientes hodie, & purpuræ cultores, dum aureos sibi pollicentur montes, & Attalicis conditionibus, nec non amplissimorum spe præmiorum allecti, in Principum *Aulas* se insinuant, earumque deliciis Sibariticis sic inescantur ut pedem retrahere, & vel *Pegaso* illigati, expedire se nequeant noxiæ huic *Chimaræ*, nimirum majus quiddam est quam multi censent, cursum rectum in undoso illo mari tenere, & in *Aulâ* non abripi licentiæ ventis. Metant igitur hunc Agrum histriones, mimi, balatrones, parasiti, sycophantæ, & quidquid talium est hominum, qui ad gratiam se dantes, & auram, *Placentini* magis, quam *Veronenses*, nigra in candida vertunt: Sed exeat, exeat, inquam *Aulâ*, ut cum Poëta hoc dicam;

Qui vult esse pius, virtus & summa potestas non coëunt.

Quid? Ibine virtutem regnare, justitiam dominari, honestatem, temperantiam, humilitatem, modestiam, principatum tenere creditis Auditores, ubi omnia ejurata probitate, ad fastum, vanitatem, malitiam, & ad luxum comparata sunt? Ubi vada & *Syrtes*, & omnia simulationum plena sunt, plena simultatum, æmulationis, invidiæ? Ubi histrioniam tanquam in *Theatro* agunt, & summam stultitiam tegunt specioso obtentu sapientiæ? Ubi non semper recto judicii oculo res, aut homines æstimari, sed hominibus munus, non homines muneri donantur? Ubi ex fraude, fallaciis, mendaciis, constare toti videntur, & quidquid Leonem, præferant,

Astutam vapido servant sub pectore vulpem.

Ubi denique non alia sunt hominum studia, nullæ aliæ curæ, quam aut voluptatum, aut opum, aut honorum aucupia ad quæ certatim adfluunt, & concurrunt? Vestram fidem! Auditores in illis ne sitam censetis vitæ humanæ beatitudinem, ac

pum palatiis. Tenera adhuc ætatula deliciis solvitur, mollisque ea educatio nervos omnes, & corporis, & mentis, elidit, proterit, frangit. Quid non adultus committet, qui inter tot obsequia fortunæ, tot vitia adolescit? vix dum prima verba puer exprimit, & jam in sericis & purpura recipit, coccum intelligit, jam conchilium poscit, ante palatum ejus quam mens instituitur. Arrident grandiores, si quid licentius dixerit, verbaque ne Alexandrinis quidem permittenda deliciis, risu & applausu excipiunt, scurrilemque verborum spurcitiam non venia modò, sed & laus consequitur? Ne miramini Auditores, reliqua *Aulicorum* turba sic docuit, libidinosæ vitæ specimina videt quotidie, & audit, conviviis interest lautis, opiparis, omni ferculorum, ac cupediorum apparatu instructissimis, turpia, inhonesta, atque indigna relatu spectantur, audiuntur. Discunt hæc pueri, antequam sciant, vitia esse. Et ut facilius est denigrare alba, quum dealbare nigra; ita facilius est inficere eos vitiis, quam iis instillare virtutes. Ad illa enim toto quasi pondere feruntur instigante naturâ. Ac deinde ubi per ætatem Sapientiores facti, *Aula* repudium mittere, & ad meliorem frugem sese recipere conantur, ita his aureis *Aula* compedibus illigati sunt, ut in hoc dissolutæ vitæ curriculo perseverent, & in eodem licentiæ cœno perpetuò hæsitent. Usque *adeo* Auditores *à teneris adsuescere multum est*. Omnes itaque Patres Familias serio quotquot sunt, admonitos volo, quid ajo? non ego sed sagacissimus ille arcanorum Naturæ Speculator *Plinius*, ut Filios suos non in *Aulam*, in qua pereant, sed ad *Lycurgum* aliquem, aut *Solonem*, Virum nempe doctrinæ, & morum gravitate conspicuum, adducant. Nam ut Testudines Indicæ in ipso Meridie, suavissimis solis radiis allectæ, nudo gaudent tergo per tranquilla maris æquora fluitare, donec oblitis sui, solis æstu exarescat cortex, & domicilii sui testa, adeò

ut

ut mergi denuo nequeant, jamque invitæ natent opportuna venantibus præda: Ita *Aula* clientes hodie, & purpuræ cultores, dum aureos sibi pollicentur montes, & Attalicis conditionibus, nec non amplissimorum spe præmiorum allecti, in Principum *Aulas* se insinuant, earumque deliciis Sibariticis sic inescantur ut pedem retrahere, & vel *Pegaso* illigati, expedire se nequeant noxiæ huic *Chimara*, nimirum majus quiddam est quam multi censent, cursum rectum in undoso illo mari tenere, & in *Aulâ* non abripi licentiæ ventis. Metant igitur hunc Agrum histriones, mimi, balatrones, parasiti, sycophantæ, & quidquid talium est hominum, qui ad gratiam se dantes, & auram, *Placentini* magis, quam *Veronenses*, nigra in candida vertunt: Sed exeat, exeat, inquam *Aulâ*, ut cum Poëta hoc dicam;

Qui vult esse pius, virtus & summa potestas non coëunt.

Quid? Ibine virtutem regnare, justitiam dominari, honestatem, temperantiam, humilitatem, modestiam, principatum tenere creditis Auditores, ubi omnia ejurata probitate, ad fastum, vanitatem, malitiam, & ad luxum comparata sunt? Ubi vada & *Syrtes*, & omnia simulationum plena sunt, plena simultatum, æmulationis, invidiæ? Ubi histrioniam tanquam in *Theatro* agunt, & summam stultitiam tegunt specioso obtentu sapientiæ? Ubi non semper recto judicii oculo res, aut homines æstimari, sed hominibus munus, non homines muneri donantur? Ubi ex fraude, fallaciis, mendaciis, constare toti videntur, & quidquid Leonem, præferant,

Astutam vapido servant sub pectore vulpem.

Ubi denique non alia sunt hominum studia, nullæ aliæ curæ, quam aut voluptatum, aut opum, aut honorum aucupia ad quæ certatim adfluunt, & concurrunt? Vestram fidem! Auditores in illis ne sitam censetis vitæ humanæ beatitudinem, ac

felicitatem? Scio non facitis. Quis est enim ita in temporum historiis peregrinus, qui aliter sentiat? Reclamat experientia, quæ omnia hæc in casu posita esse & iisdem pene, quibus mare æstibus adfluere & refluere, haud obscurè commonstrat. Reclamat gravissimorum virorum authoritas, quorum eruditio summa, non secus ac fax quædam cælitus delapsa, Universum terrarum Orbem illustrat, & Cimmerias ignorantiæ, ac cæcitatis animi tenebras violenter dispellit. Quid illi? Ut è multis paucos producam. Sic eximius ille censet civilis prudentiæ Magister & sincerus humanarum actionum arbiter *Tacitus*, breves (inquit) *sunt Regum amores*; eorumque gratia vitri instar cum maximè splendet frangitur, eoque lubrica, si usquam & vita, & via eorum qui in *Aula* versantur. Quid *Polybius* Historicorum ille Princeps, *Qui Regum* (inquit) *Regias sequuntur, Regis voluntate nunc beati, nunc miseri existunt.*

Nam ut oculus exigua festucâ læditur: sic Principum gratia vel minima offensa cadit, & perit. Reclamat denique & infinita exemplorum series quibus omnibus sigillatim enumerandis ne Tulliana quidem suffecerit eloquentia. Testes hîc appello *Aulicorum* fortunatissimos. Unus pro multis spondeat & respondeat, *Aratus* optimus Princeps, qui cum sanguinem exspueret, hausto veneno à *Philippo Macedone* ibi propinato, in has erupit voces, *hæc sunt regia amicitia præclara præmia*, verumque illud esse comprobavit, nimirum ut *Arithmeticorum* calculi aliquando valent multa millia, aliquando nihil, modo talentum, modo obulum æreum: Sic Regum amicos aliquando quidvis posse, rursus mutata in fastidium gratia, nihil. O splendidam miseriam! O miseram vitam, imo ut verius loquar, vitam non vitam!

Quare,

Stet quicunque volet potens,
Aula culmine lubrico;

Me

Me dulcis saturet quies:
Obscuro positus loco,
Leni perfruar ocio.

Nec me hercule de nihilo. Tam anceps enim Auditores humanissimi, tam mutabilis, tam inconstans est hæc *Aulicorum* personata felicitas, ut omnino ignores quid, aut cui credas. Adeò ut quod magnus olim *Afer* de pavone, ego de nobilitate hac dicam Aulica: Omni conchylio micantior qua colla florent, omni petaso inauratior, qua terga fulgent, omni syrmate solutior, qua cauda jacet, multicolor, discolor, nunquam ipsa, semper alia, toties denique mutanda, quoties movenda. Intuemini mihi quæso *Aulicorum* mores, reperietis quoties moventur, toties mutari. De fortuna solum hoc dico quæ si usquam alibi, certe in *Aulis* incerta, ac volubilis errat, & *Protei* similis, dicto citius elabitur. Nulli ex magnitudine sua securitas est. Per infinita rerum discrimina ad summos honores conscendunt; Ubi pervenerint jam, aut consistunt ægræ, aut in illo ipso fastigio tot adversa, & tristia experiuntur, ut, si tuto liceat, descendere optent, & priora vota damnent ipsi, haud absimiles iis qui dum ad culmen venire contendunt, una cum ipsis ramis, quos comprehenderunt, decidunt. Exemplum in *Sejano*, qui diu *Tiberii* potens, & ad instar ejus statuis, honoribus cultus, tandem una epistola subversus est, & *caput illud toto Orbe secundum*, ut cum Poëta dicam, laqueo præbuit, & cadaver suum opprobriis, lacerationi, unco. O cœca mortalitas! Tu ille superbus paulo ante, & insolens ubi es? quid es? desiisti esse, & tot annorum cumulata felicitas. subito turbine quassata, & eversa est, flammarum naturæ similis, quæ sicut paullulum à se remota illuminant, ita satis admota sibi, comburunt. Quid mirum? Dominatur ibi maximè invidia, locum ibi calumniæ, atque obtrectationes habent. facile ac subito iram gravem Principes concipiunt

& conceptam semel, diu retinent, moneri sese aut reprehendi, ægre admodum ferunt. Vnde *Calistheni* propinquo suo consuluisse, *Aristotelem* legimus, ut cum *Alexandro* rege suo quam rarissimè, aut suavissimè loqueretur, utpote eo qui vitæ necisque in eum haberet potestatem. Excrescat in immensum Oratio mea, si omnia hic enumerare mihi esset animus, sed ἐκ τῶν ὀνύχων τὸν λέοντα. Apud *Hadrianum* Imperatorem tanti fuêre momenti, tantum potuere, delatorum ac Sycophantarum voces, ut etiam intimæ admissionis viros, hostium loco postmodum habuerit. Erat olim non de Imperatore solum *Iustiniano*, sed & de universo Imperio Romano; præclarè meritus *Belisarius*, hic tamen qui *Persis, Vandalis, Gothisque* superatis triumphans redierat, ab invidorum calumniis liber, atque immunis esse non potuit, sed de fastigio honorum ac dignitatum suarum, fulminis velut ictu dejectus, orbatus oculis facultatibus omnibus exutus, triste spectaculum humanæ vicissitudinis præbuit, & in summa rerum angustia, mendicare coactus, his verbis prætereuntes in bivio collocatus, ad misericordiam commovit, *Date obulum Belisario, quem virtus extulit, invidia depressit.* Non minus ergo eximiè, quàm verè poëta:

Paucos beavit Aula, Plures perdidit,
Sed & hos ipsos, quos beavit perdidit.

Heu sortem humanam! ô instabiles rerum vices & fortunæ mendacia! ô spes fallaces! Quid fortissimus ille terrarum domitor *Alexander Magnus*, qui imperium suum Oceano, famam astris æquavit? Nonne duces ejus strenuissimi in equuleum impositi. *Persis*, quos vicerant, fuere spectaculo? Alius mensam Regis suo sanguine adspersit: alius ne simplici quidem morte defunctus est, sed exquisitissimis suppliciis mortalitatem explevit: *Parmenionem* indicta causa trucidat per quem *Attalum* occiderat. *Clitus* inter vina & pocula trajectus hasta una cum esculentis, & mero, vi-

vitam eructat. *Callisthenes* dum adorari *Persarum* more Regem prohibet, manibus pedibusque truncatus, lumine utroque cassus, auribusque, & naribus amputatis, monstro quolibet monstrosior, squalidus in carcere detinetur.

Vivum cadaver, & mortua vitam trahens.

Calamitates suas quod solum potest, deplorat, cui cum *Lisimachus* ex commiseratione venenum propinasset, irato Leoni objicitur. Quid hic *Zenonem* Philosophum commemorem, quem *Phalaris* Tyrannus crudelissimè interemit? Quid *Anaxagoram*, quem Cypriorum Rex *Anacreon* obtruncari jussit? Quid *Harpagum Astiagis* purpuratum, cui iste filios in convivio epulandos apposuit? Quid *Prexaspen* cujus filiolum *Cambyses* ob vinolentiam reprehensus, sagitta transfixit? Quid denique ut à profanis ad Sacra mea transeat Oratio, magnum illum Ducem Hebræum, Regem, Prophetam, typum Messiæ, *Davidem* loquar, quam sodes à *Saule* gratiam retulit? quod congiarium ab ingrato Principe pro tot tantisque incredibili fortitudine reportatis victoriis, tot feliciter pugnatis bellis in regni columen, & stabilimentum? Non invidia solum *Aulicorum* perpetuo conflictatus est, & delatorum calumniis, sed & iram & indignationem Principis non semel est expertus, qui in innocuum caput conspirare, & necem ejus moliri non desiit ad ultimum vitæ suæ spiritum. Ite nunc vos magni purpuræ cultores, ne dicam mancipia, qui de generis nobilitate, stirpis altitudine, sanguinis antiquitate, tantopere gloriamini: qui vultum & favorem Principis demereri, superba Regum terere limina, in palatiis eorum versari, præsentia frui, summam interpretamini hominis esse felicitatem, adhuc ne speciosa, & splendida illa *Aulicorum* vita vos delectat? adhuc ne *Aula* decus, & fulgor vos movet, impellit, trahit? Non arbitror, fugite, fugite inquam hanc *Charybdim*, hanc *Scyllam*. *Sirenes* illic & *Lothophagi*

gi. Hæc ut pericula enaviges quisquis es in hoc aulicæ vitæ salo,opus tibi non prudentia solum, & *Argi* oculis, patientia *Socratis*, constantia *Reguli*, longanimitate *Fabii*, frugalitate *Pisonum*, sapientia *Lælii*,pietate *Metelli*, sed dicam fortuna. Per quod ut maximè ex voto tibi feratur navis, tamen in multos scopulos impingere, multis vadis obhærescere necessum est. Disertissimum illum Oratorem *Ciceronem* audite, & istud oraculum consulite, non quod furibunda *Delphis Pythia*, non *Dodonæus Iupiter*, aut *Ammon*, non *Ismenius Apollo*, sed maximus ille dicendi Magister sapientissimè pronunciat. Quid ille? Miserrimam illam esse vivendi rationem profiteri non dubitat quæ purpuram venerari, & Principum sceptra,ac diademata, adorare serviliter, nata est: Quæ tamdiu speciosa apparet, & splendore suo hominum oculos perstringit, quandiu fortunæ libido permittit, volubilis illa *Gentilium Dea*, quæ quam celerrimè reposcit quæ dedit, & quæ,

Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos Honores
Nunc illi, nunc alii Benigna.

Cumque in universum humanum genus non parum sibi juris vindicet, maximè tamen eos insectatur quos ad honorum sublimitatem evexit, quos quasi pilas habet, quas pro libidine versat in omnem partem, imo quam celerrimè destituit, nec destituit tantum, sed & abjicit,nec abjicit solum, sed ad duriorem aliquem casum reservat, ut sæpe inter fortunam maximam, & ultimam nihil intersit, nihilque medium inter præcipitia, aut summa in lubrico illo culmine, & fastigio *Aulæ*, ad quod gradibus ascenditur, sed descensus præceps est, & periculi plenus.

Plura dicerem, *Auditores*, si aut attentio vestra, aut argumenti dignitas prolixius Orationis genus desideraret: sed quoniam de utroque abundè, & vobis & mihi constat, tempus me admonere videtur

detur & patientia vestra cohortari, ut vela Orationis meæ contraham. Quemadmodum enim semen quamvis exiguum in bono solo sparsum facile comprehendit, & se explicat; ita & breve monitum in bona mente. Dixi.

ORATIO XXIX.

PRO VITA RUSTICA.

Habita à

GULIELMO HORTENSIO.

NOn me fugit in novo hoc exercitii genere, nova mihi parata judicia, sive illorum quos percellet inopinata hæc in publicum prodeundi libertas, in eo qui tenuitatis suæ conscientia retentus, hactenus latuit: sive aliorum quibus vilescit quidquid in hac doctissimorum Auditorum corona profertur, non satis elaboratum. Sed ut infirmitatis meæ sensu, quam non invitus agnosco, haud parum commoveor, & superciliosorum hominum præmaturis judiciis, quos infantiæ suæ olim, cepit oblivio, & qui non nisi quæ docta sunt, admirari solent: Ita contra subdit mihi animum, tum humanitatis vestræ recordatio, tum instituti mei ratio. Liberalis enim, & ingenui adolescentis officium esse duco, studia sua protrudere, & generoso conatu ad laudem fastigia eniti; adeo ut non in audaciæ crimen meo judicio trahi debere videantur, sed laudari, qui in Oratorum circulis, & his dicendi spatiis, profectus sui qualiscunque specimina exhibere, & latinitatis studium publica aliqua Oratiuncula profiteri non erubescunt. Cogitanti autem mihi de quo potissimum argumento apud vos verba facerem, non

aliud æque allubuit atque illud de vita rustica, de cujus felicitate, paucis oratoria hac dissertatiuncula apud vos agere in animum induxi. Quod dum affecto magis officii ratione, quam cupiditate gloriæ, non tam veniam mihi rogandam esse video in hac causa minimè ambitiosa, quam benevolentiam expetendam. Sed ut certum aliquem declamatiunculæ meæ cursum tenere possim, ad summa hæc capita tanquam ad helicen oculos assidue flectam. Primum enim agere institui de vitæ rusticæ antiquitate, & origine. Secundo de utilitate, postremo de jucunditate. Philosophorum quidam non è minimis, haud inscite olim dixit, τὸ πρεσβύτατον τιμιώτατον: Antiquissimum quodque pretiosissimum. Antiquitas enim quantum ponderis, & momenti adferat ad rei alicujus dignitatem commendandam, nemo vestrum credo esse, qui ambigat. Quæ si usquam certe in Agricultura se prodit, qua nihil antiquius esse vel ex eo constat, quod non à *Cerere* Deâ illa Gentilium, non à *Triptolemo*, *Abdolonymo*, non *Columella*, *Palladio*, aut aliis originem suam duxerit, sed ab ipsis Mundi primordiis, & nata cum Orbe nato. Primus enim omnium nostrorum parens *Adamus* Agricola fuit, & posthabitis omnibus aliis curis, totus in hac cura, ut rusticando victum sibi, & suis quæritaret. Ejectus enim post lapsum è *Paradiso*, & damnatus ad ligonem, marram, sarculum, non aliud sibi vitæ genus amplectendum proposuit. Filii ejus duo patris insistentes vestigiis, agris quoque colendis, & pecoribus pascendis operam dantes, licet longe lateque terrarum domini, ætatem contriverunt. *Noachus*, cum universum *Iehova* genus humanum diluvio perdere decrevisset, ab horrendo illo Mundi interitu cum familia sua, in Arca quam Dei jussu struxerat, superstes, in agricolatione seriò desudavit. Et qui eum postea secuti non aliam Majorum suorum exemplo, vitæ rationem ineundam esse censuerunt. Ita optimus quisque inter

Patri-

Patriarchas, & eorum posteros, ut sacra testatur pagina; spreta urbium amplitudine, aut pastor fuit aut agricola, & in tentoriis commorantes, iis quæ agrorum proventus suppeditat contenti, vitæ rusticæ tranquillitatem turbis forensibus longe prætulerunt. Sed ut à sacris literis ad profanas mea se convertat oratio, quis *Adonidis*, & *Alcinoi*, quis *Tantali*, & *Hesperidum* hortos ignorat, quos tota olim celebravit Antiquitas? Quis *Cyri* Regis manu plantaria instituta, *Semiramidis* aërios pensilesque hortos, quis *Masanissæ* novum, & celebrem in iis cultum, ad stuporem pene, & admirationem totius *Africæ?* Jam inter priscos *Græcos*, & *Romanos* quot illustria capita proferri possent, qui posthabitis aliis gravioribus curis, in hoc vitæ genere felicitatem suam collocarunt? & hortorum spatiis, sepibusque se incluserunt? Ita *Tarquinium* Regem jam tum prisca illa *Roma* accepimus in hortis, & plantariis molliter ambulantem, & papaverum capita resecantem. *Catonem* Censorium in re hortensi occupatum, & de ea serio scribentem: *Lucullum* post Asiaticas victorias, in iisdem secure otiantem. *Syllam* abjecta Dictatura, suaviter hic senescentem. & *Diocletianum* insigni prudentia Principem, viridaria sua, olera & lactucas, ad *Salonam* purpuræ, & sceptris præferentem. Quid mirum Auditores? Est enim quædam homini, ingenita ad Agriculturam animi propensio, qua fit ut etiam illos ad se trahat, qui maxime ab ea videntur alieni? Atque ut insignem illam Cœli fabricam micantesque illos ignes, nemini adspicere fas, sine occulto horrore aliquo, & admiratione magni illius *Architecti*. Ita nec hunc inferioris *Mundi* mundum, & eximias terræ opes, sine tacita quadam gaudii titillatione, & sensu. Hinc evocati olim qui *Imperii* habenas tenuerunt, ab aratro nempe ad curiam, & fasces, à prædiis ad *Dictaturam*, & *Consulatum* promoti, & ad clavum Reipublicæ collocati, ut urbibus, provinciis, populis, gentibus,

præ-

præessent, qui securi potentium & Aulæ, agris colendis se totos devoverant: quorum tanto flagrarunt amore, ac desiderio, ut mutuata olim ab agricultura, ejusque frugibus nomina sibi imponere non dubitarint. Hinc enim *Fabii*, hinc *Pisones*, hinc *Lentuli*, hinc *Cicerones*, & alii quos summos belli duces, aut illustres heroicasque fuisse animas historiarum testantur monumenta.

Sed ne plus nimio me diffundam in Antiquitatis ejus elogio, pedem hic figo, & ad alterum in quo utilitatem statui, me accingo. At hic cui tanta dicendi vis, Auditores, tantaque copia, qui commoda ejus examussim enumerare queat? Quis omnigenas fruges, quis annuos proventus, & opimas divitias, nunquam fatiscentis naturæ, oratione complecti?

Non mihi si centum linguæ, sint oraque centum,
Ferrea vox.

Stellæ enim & Sidera, quæ admirabili celeritate cursus suos conficiunt sine sensu laboris, sine tædio lassitudinis, & in perpetuo motu nunquam defatigantur, atque omnia elementa, conferto velut agmine in Agriculturæ felicitatem conspirare videntur, & quævis anni tempora, menses, dies, quasi Naturæ tributa persolvere, vigente in omne ævum officio. Sole enim (ut à Vere fiat initium) signum *Arietis* ingrediente, cum mitescere incipiunt hiberna frigora, liquescere nives, manifesta dies capere incrementa, statim *Blanda serenati facies aperitur Olympi*, & in tanta cœli clementia, & insigni aëris temperie, Terra benigna illa mater, prægnans fœcundo sinu, quid tum non subacta producit? Quid non sponte fundit? Quid bona fide creditum enixa non reddit? Quantam spem faciat Agricolæ futuræ messis? Quot & quanta nobis ad vitam tolerandam necessaria copiose suppeditat? Cujusmodi fere sunt in campis gramina, in hortis lactucæ, nasturtii acrimonia, raphanorum radices teneræ, sambuci pubescentis folia, asparagi, lupini silve-
stres,

ſtres. Pecudum quoque quanta copia, procellorum ſubrumorum, agnorum & vitulorum lactentium in ſtabulis, & in piſcinis ejus trutarum, parcarum, cyprinorum, murenarum? In Gallinario, quot illi pulli gallinacei, gallinæ pullaſtræ, capones? In columbario columbi & pipiones; alibi anſeres, anateſque altiles, adeò ut ſi convivio amicos, & conſanguineos excipiendi ſit animus, minimè ipſum ſollicitum eſſe oporteat unde fercula ſua, unde dapes ſit petiturus, domi eas habet, & intra prædii ſui terminos, & quidem inemptas *luxuque carentes, delicias*, ſed ut vix quidquam lautius à foro, aut macello. Et ſi tanta *Agricolæ* ex Vere commoda, quanto longè majora ex Æſtate, quæ non tam benigna nutrix, quam bonorum prodiga videtur, quorum nec ordinem facile invenies, nec finem, ut quæ latè diffuſa, nec includi numero poſſunt, nec termino. Nam ut palati, & linguæ delicias mittam, ſuggerente materiam naturâ ipſa, Braſſicas Appianas, Cyprias, Melones, Lactucas ſeſſiles ſucco tenerrimo, tum Criſpas, & Capitatas, quæ conditæ pullegio, naſturtio, dracunculo, & aſperſo boraginis flore, paſcunt oculos, & orexin excitant ſtomacho non contemnendam, quid meſſe æſtiva uberius? Hic hîc Auditores frugum, fructuumque in *Agricolæ* noſtri prædio copia, & largitas, quorum ſpectaculo oculus ſaturari, animus expleri poteſt. Hic graminis ad fœniſecia, læta paſcua, hic frumenti leguminiſque, affluentia maxima; hic viciarum, fabarum, lini; hic avenæ, hordei, iliginis, & tritici, jugera plurima. Hic ceraſa præmatura, & ſerotina, Actia, Aproniana, duracina tum pruna Damaſcena, decumana, cerea Armenica, pira Falerna, Venerea Pomponiana, regia, tum pomum nanum, malum muſteum Autumnalium prævium, ſanguineum, orthomaſticum, petiſium, tum quæ durioris corticis, nuces Avellanæ, Ponticæ, Baſilicæ omne delitiarum, quas Horti benignè effundunt, genus planè con-

condiendæ, ac temperandæ vitæ. Quis sanus eas non præferat apris, murenis, & altagenis? Hîc flavæ segetes, lividæ vites, onustæ opibus suis arbores: non corollæ jam aut serta texuntur; sed teritur area, fluunt præla, horrea, cellæque complentur. Quæ vivendi ratio? quæ sors, quæ conditio, hoc vitæ genere utilior, quæ fortunatior? imò quæ necessaria magis dici potest, aut excogitari? Civitates enim exustis, & devastatis agris, ad mediam redigi, & si obsidione cingantur, expugnari necesse est. Ut hoc inter alias in *Hierosolymâ*, & *Samariâ* videre est. Hæc causa est, Auditores, ob quam jure civili sancitum sit, ne vel in maximo bellorum æstu damno afficiantur *Agricolæ*, vel prædiis suis exuantur. Sed ne attentione vestra abuti videar, ad vitæ rusticæ jucunditatem, ultimam orationis nostræ partem, nunc propero, quam quoties serio perpendo, non possum quin cum Poëta exclamem,

Τί πρῶτον τί δ' ἔπειτα τί δ' ὑστάτιον καταλέξω;

Cui enim tanta est in dicendo facundia, tantum ingenii flumen, qui eam graphicè suis coloribus depingere queat? Omnia enim in ea vultu admodum blandienti se nobis offerunt, sensusque nostros incredibili quadam dulcedine afficiunt, nares mira suavitate demulcent, oculos amæna pulchritudine perstringunt, totumque hominem singulari quadam voluptate perfundunt. Quales violæ, veris primulæ, bellides, hepatica candida, cærula, purpurata, caltha, crocus, hyacinthus stellaris, narcissus, irides, tulipæ, rosæ. Ut hic naturam matrem congessisse dicas, mortalium delinimenta omnia, serenioris vitæ, in qua vel *Nestor* vel *Priamus* posset repubescere, imo vel mortuus reviviscere. Nam si varietatem, & amænitatem, si odorum fragrantiam considerare sit animus, qui è floribus manant, suavitatem colorum qui si oculis ingerunt, ipsa mens hac dulcedine titillari se, ac

capi

capi dicet, imo pasci. Videmus enim illum è calice, hunc è vagina, alium è gemma protuberantem, videmus unum morientem subito, alium subnascentem: quem non delectet tam varius aspectus, & cultus magnæ Matris? Et quæ illa tam rigida, tam ferrea mens, quæ inter hæc amœnissima oculorum oblectamenta, & pabula, huncque inferioris *Mundi* mundum non flectat se molli aliqua cogitatione, ac tacita quadam gaudii titillatione liquescat? si nitores, si pigmenta inspiciamus, si hunc sanguinem, hoc ebur, hanc nivem, hanc flammam, hoc aurum, ac tot colores mira varietate oculis blandientes quos Artifici cuique penicillo æmulari fas, æmulari quidem non imitari. Denique quis exhalans ille odor, quis penetrans ille spiritus, & pars æthereæ auræ infusa ab alto? Ut non abs re Poëtæ flores plerosque finxerint è succo, aut sanguine immortalium Deorum. Vix opinor in *Insulis fortunatis* esse quicquam jucundius. Plane mihi videor intueri *Paradisum* cui custodem cultoremque Deus præfecerat *Adamum*. Jam quid campos gramine luxuriantes loquar, quid prata virentia, quid plantaria, quid arbores florescentes? quid vinearum fœcunditatem commemorem, quid oliveta? Quæ omnia tacita admiratione sensus, imo mentes nostras suspendunt, & in stuporem pene rapiunt. Quid vitæ hujus delicias, quid curarum, & laborum laxamenta, quid spectacula non inamœna, quid gaudii illecebras quas frustra terrarum alibi quærimus, recenseam?

Cum in reductâ valle mugientium Agricola
Prospectat errantes greges;
Inutilesque falce ramos amputans,
Feliciores inserit.
Aut pressa puris mella condit amphoris,
Aut tondet infirmas oveis.
Vel cum decorum mitibus pomis caput
Autumnus arvis extulit,

Ut gaudet insitiva decerpens pyra;
Certantem & uvam purpura.
Aut trudit acreis hinc & in hinc multa cane
Apros in obstanteis plagas:
Aut amite levi rara tendit retia
Turdis edacibus dolos.
Pavidumque leporem, & advenam laqueo gruem,
Iucunda captat pramia.
Labuntur altis interim ripis aqua,
Queruntur in silvis aves,
Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
Somnos quod invitat leves.
Quis non malarum quas amor curas habet,
Hac inter obliviscitur?

Quid Urbana vita, *Auditores*, ad hanc vitam? Opida adi, vide, lustra, quid in iis nisi tumultus, procellæ, turbæ? Circumstrepent enim te subito, res, hominesque, & negotium non solum tua negotia facient, sed aliena. At hic altum, securumque otium; nemo qui appellet, aut interpellet, liber hic si usquam à strepitu *Urbium*, à murmure *Aularum*, à salutationibus importunis, & temporis furibus. Imo attollit se magis ad alta animus cum solutus, & sui juris, videt suum *Cælum*; quam cum ædium, aut urbium carceribus inclusus. Et in hac sententia olim magnus ille *Scipio* qui à Reip. pulcherrimis muneribus otium sibi sumebat aliquando, & à cœtu hominum frequentiaque interdum, tanquam in portum, in solitudinem se recipiebat, ratus sapientiæ non indicium, sed initium esse, secum consistere, & sibi vacare. Ad hæc quæ vitæ simplicitas, qui mores, qui candor in hac vita? Longè hic exulat ambitio, luxus, libido, crapula. Probitas hic, & modestia habitant, hic pudor, hic innocentia, & vita malarum fraudium, artiumque expers. Aperti hic si usquam homines ab *Histrionia* omni alienissimi, & simplices, sine fuco, sine fallacia, & qui animum quod dicitur in fronte promptum gerunt. *Hyppolitum* illum apud *Senecam* audite:

Non

Non alio (inquit) *magis est & libera, & vitio carens,*
Ritusque melius vita qua priscos colat,
Quam quæ relictis mœnibus campos amat:
Non illum avaræ mentis inflammat furor,
Non aura populi, & vulgus infidum bonis,
Non pestilens invidia, non fragilis favor.
dum otiosus & *Persarum* regibus beatior,
procul negotiis

Paterna rura bobus exercet suis
Solutus omni fœnore,
Forumque vitat, & superba civium
Potentiorum limina.

Tranquilliorne vita, *Auditores*, dari potest, ubi classica nulla, aut tubæ audiuntur, sed modestè, & secure remoto omni simulationum velo, victitare licet experti ambitionis, & pallentium curarum? inque ambulatiunculis cottidianis *Cælum* hoc in *Cælo* tot astra scintillantia, & æternum lucentes faces, adhæc terras, maria, novum priscumque orbem indagare cuique fas, vel lustrare sine turba, aut fastu? Non arbitror. Contra ut flumina per se dulcia, cum in mare venerint salescunt: sic homines haud mali, ex agris in urbem redacti, tactu inquinantur, & mixtione.

ORATIO XXX.

DE CONCORDIA,

Habita à

JOHANNE E.F. DE MEY.

UT illi qui in irato mari, periculosa tempestate jactantur, de serenitate sermones agitare haud raro solent; qui lethaliter decumbunt, de bona valetudine; qui belli calamitatibus premuntur, de pacis commodis, insito Mortalibus more, ut vota sua faciant sermonum suorum argumentum: Ita ego *Auditores* qui naturâ simultates, dissidia, contentiones, odia, qui bella, pugnas, prælia, odi cane pejus & angue, cogitanti mihi quo potissimum orationis genere in *Athenæo* nostro conscensa hac cathedra ad vos verba facerem, in mentem venit CONCORDIA, quæ virtus ut propter necessitatem, & insignem ejus in hac rerum humanarum œconomia usum, digna videtur, ut omnibus hominibus quotquot in hoc Universo sunt, de meliore nota commendetur: ita hanc præ aliis serio ac sedulo amplectendam, imo & colendam esse, ostendam. Vos Auditores iterum atque iterum rogatos volo, ut aurem, & auram benignissimæ voluntatis mihi præbere, & æquitate vestra supplere haud dedignemini, quod ætati meæ, & ingenio deesse non invitus agnosco.

Et ut ab eo quod maximè ad se, homines allicere solet, initium faciam, eos ita natura comparatos esse videmus, ut unanimes, & pleno impetu ferantur ad id quod utilitatem aliquam ipsis allaturum certo sibi persuadent, & nullos labores, nullas molestias, nulla pericula in eo consequendo subterfugiant. Quanta enim cura, quanto cum labore,

abore, Agricola terram stercorat, arat, pastinat, conserit, occat in spem dubiæ, ac incertæ messis? quot vitæ sustinet discrimina miles, quot periculis objectat caput, ut de fronde populea victor gloriari possit, aut adorea; & pulvere non indecoro sordidus, hostiumque exuviis gravis, jactare vulnera sua & cicatrices? Quot sulcat maria exul patriæ Mercator, quot trajicit freta, superat flumina, quot saxa inhospita, syrtes, brevia, præterlabitur; quot denique ut cum Poëta loquar, dolato confisus ligno, procellis se exponit, ac tempestatibus, quæ singulis illi mortem momentis intentare videntur, merces exoticas petituro? Mirum itaque est non omnes pari studio, ad *Concordiam* ferri, cum nihil ea sit utilius. Obeamus enim quæso cogitatione nostrâ, omnia vitæ genera, eaque animorum nostrorum oculis perlustremus, & insignem utilitatem ex *Concordiâ*, ad illa redundare deprehendemus. Utilis enim est ad conservandas Ecclesias, quas pessum ire oportet, & in ruinam agi, nisi *Concordiâ* stabiliantur, tanquam firmo statumine, ac pedamento, ideoque illas Ecclesias in quibus hæc colitur, florere, & à ministris Verbi Divini, *Dei* auxilio, quàm plurimos ad *Christum* converti, Deumque religiosè coli videmus, Mitto animorum conjunctionem, quæ luculenter se prodit in illarum membris, mitto curam quam illa pro se invicem gerunt, mitto benevolentiam, & amorem quo se mutuo prosequuntur. Utilis hæc insuper est SCHOLIS. Præceptorum enim, ac discipulorum animos arctissimo cum venerationis, tum obsequii vinculo, conjungit, facitque ut & docentes, & discentes suo officio rectè fungantur, & junctis quasi viribus, rem litterariam promoveant: Sed quid Ecclesias, quid Scholas loquor Auditores? Quis fodes, quæ Regnis, Imperiis, Rebuspublicis commoda, utilitates, emolumenta ubertim adferat, mente assequi, aut cogitatione digne complecti queat?

queat? quis eloquentia sua emetiri: Regna enim, civitates, populos, gentes contra vim hostium tuetur, protegit, ac defendit, adeo ut tranquillitas, & firmitudo illarum non tam in armis, & militum numero, quam in incolarum *Concordia* consistat. Quod cum *Agesilaum* Lacedæmoniorum regem non fugeret, cuidam sciscitanti, quam ob causam *Sparta* mænibus non cingeretur; ad majorem civium securitatem, haud inscite respondit; Civitatem non vallis, non mænibus, non propugnaculis, sed incolentium fortitudine, & vigilantia muniri oportere, quos si jungat *Concordia*, nullus potest esse murus inexpugnabilior. Et alii quæritanti qua de causa *Spartani* mænibus destituti essent, ad cives conversus armatos, & unanimes, hi, inquit, *sunt Spartæ civitatis mænia*. Et *Micipsa* apud *Salustium*, cum vitæ suæ finem in grandi jam senecta, instare animadverteret, filios suos ad *Concordiam* hortatur: *Ego*, inquit, *regnum trado vobis firmum si boni eritis*, id est, si concordes, & animis juncti, *si autem mali*, si discordes, & animis diffidentes, *invalidum*. Sensit enim vir altæ mentis, qua erat animi prudentia, *Concordia res parvas crescere, discordia vel maximas dilabi*. Utque *Tyrrhenus lapis* quamvis grandis, teste *Plinio*, innatat, comminutus sidit; sic & imperia per eam sustinentur, sine ea pessum eunt, cum bello civili dissidentibus animis, milite passim castrisque inundant agri, & agricolarum, *Cereris*, *Bacchi*, *Pomonæ* felicitas pessundatur. Suprema enim malorum, & Rerump. pestis, contentiones sunt, & partes, ipsis bellis externis, fame, morbisque nocentiores, non aliter quam si remiges, & nautæ digladientur in una aliqua navi, aut testa testæ (ut est in adagio) collidatur. Vidit & *Scyllurus*, qui (ut *Plutarchus* auctor est) cum relictis filiis octoginta, summum vitæ suæ diem esset obiturus, omnes, ad se jussit accersi, hastiliumq; aut telorum fasciculum cuique obtendens, ut illum confringeret, volvit.

Id

l autem singulis se posse negantibus, ipse sigillam educta hastilia, ad unum omnia facile confret, filios admonens his verbis: Si, inquit, *concordes itis, validi invictique manebitis, contra si turbis, si ntentionibus, si dissidiis distrahamini, imbelles eri-, & expugnatu faciles.* Id quod olim quoque con-mavit *Pytho* rhetor *Byzantius*, cum esset supra odum crasso, & obeso corpore, prodissetque in ncionem, suasurus *Concordiam Byzantiis* sedione civili graviter tumultuantibus, statim populi us obortus est, ex ipso corporis habitu: At ille sum vertit in rem seriam; *Ridetis*, inquit, *cives m tale corpus habeam, uxorem habeo multo me oberem, & tamen concordes: quodvis enim grabatulum, ivis etiam lectulus capit ambos: discordes ne tota idem domus.* Ita est, Auditores, *Concordia* quasi aum, & adamantinum vinculum est conjugii, quo aritus, & uxor arctissimè colligantur. Et quod conjugio præstat *Concordia*, præstat & alibi, quanque conditione, & sorte sint homines. Hæc il-est contra quam nullæ insidiæ sunt opportunæ, lla calliditas satis callida, nulla vis satis valida. d ut omnia ferè *Concordiæ* commoda, uno quasi ce complectar nutrit illa virtutes, vitia expel-, & quidquid est honestarum artium simul ef-rescit, quæ semper pacis, & comites esse solent, alumnæ. Quin &

Tutus bos avide rura perambulat.
Ditat rura Ceres, almaque Faustitas:
Pacatum volitant per mare navitæ,
Culpari metuit fides.

Constat, constat inquam sub *Concordiæ* regno, lis, prædii, agris sua felicitas, urbibus honos, ari commercium, animo candor, & integritas, rbo quidquid Rempublicam beari potest, & nis omnibus cumulatam, ab interitu æternum ndicare. *Scipioni Africano* quum *Numantinos* sævictores jam fregisset, obsessosque tandem exgnasset, *Tyresium* roganti, qua de causa *Numantia*

aut

aut prius invicta, aut post eversa fuisset, respondit; *Concordia victoriam, discordia exitium præbuit.* Sed & honesta quoque est *Concordia?* Quis enim non honestum statuat id, quod à *Deo* ipso originem suam ducit? quod boni omnes laudant, amant, desiderant: ad quam *Christus*, ad quam Prophetæ, ad quam Apostoli, nos uno ore adhortantur? Quid enim universa *Christi* vita aliud est, quam *Concordia*, mutuique amoris doctrina? quid aliud exigunt, inculcant, urgent ejus monita, quid parabolæ, nisi pacem, nisi charitatem mutuam? Eximius ille Vates, & Prophetarum princeps *Esaias*, cum divino afflatus numine, *Messiam*, illum hominum cum *Deo* conciliatorem, venturum prædiceret, num Satrapam, & longè latèque terrarum Dominum pollicetur? num urbium expugnatorem, gentium & populorum domitorem? Nequaquam Quem igitur? Principem pacis, quæ ut, inquit poëta

——— ——— ———Optima rerum
Quas homini novisse datum, qua sola triumphis
Innumeris potior.

Taceo hîc quod summus ille doctor gentium *Paulus*, *Corinthios*, & nos obtestatur, ut *Concordiam* colamus, cum inquit: *Obsecro vos per Dominum nostrum Iesum Christum, ut sitis concordes, & non sint inter vos dissidia, sed sitis eadem mente, & eadem sententiâ.* Servator noster *Christus* quid? Quoties cum adhuc in terris versaretur, pacem & *Concordiam*, suis discipulis adprecatus est? Quam graphicè & suis eam coloribus depingit regius ille Psaltes? Psalm. 133.

Nil charitate mutuâ fratrum, nihil
Iucundius concordiâ.
Non aura suavi Balsami cum funditur
Aaronis in sacrum caput;
Et imbre lato proluens barbam, & sinus
Limbum pererrat aureum:

Non

Non vos tenella gemmulis argenteis
Tingens Sionis gramina,
Aut verna dulci inebrians uligine
Hermonis intonsi juga;
Fraterna quam pax incolit domum, juvat
Dominus benigna dextera:
Et quibus auget; filiorum & filios
Multis propagat sæculis.

Sed ut virtutis ejus præstantia clarius adhuc enitescat, obsecro vos, Auditores, videamus (ἐναντία γὰρ, ut est in veteri verbo, παράλληλα μᾶλλον φαίνεται), quàm noxia, quam perniciosa sit discordia. Hæc ea est quæ conjuncta disjungit, jura amicitiæ violat, consanguinitatis vincula dissolvit, hospitalitatem omnem pessundat, tumultum ex tumultu, bellum ex bello serit, civitates, urbes, oppida, hostibus aperit, Respublicas etiam florentissimas, si Annalium monumentis credimus, sola evertit. Non ætas, non dignitas, quemquam protegit, quo minus stupra cædibus, & cædes stupris misceantur, militibus in omne fas nefasque avidis, ut vænalibus, non sacro, non profano abstinentibus. Exempla vultis adducam? Intuemini mihi quæso potentissimam illam olim *Numantiam*, quid illam evertit? discordia. Quid florentissimam urbem *Romam*, illam Imperii sedem perdidit? discordia. Quid *Carthaginem* magnitudinis Romanæ metropolin? quid *Corinthum*, quid *Trojam* Phrygiæ emulam? quid *Hierosolymam*, quid alias innumeras, quibus jam recensendis supersedeo, in ruinam egit, delevit, perdidit? discordia. Adeò nihil in humanis stabile, permanensque finit inquies, & discors mortalium mens, ut per belli rabiem ne saxis quidem, & *Capitoliis*, ac surgentibus in cœlum *Basileis*, sua sit perpetuitas, quies. Nempe ut rarò mare quietum est, ventos plurimum, & sæpe procellas habet: sic Respulica in qua discordia dominatur. Contra nulla quamvis minima na-

tio, poteſt ab adverſariis perdeleri, niſi propriis ſimultatibus ſe ipſa conſumpſerit. *Græcia* civitates dum imperare ſingulæ cupiunt, imperium omnes perdiderunt. Sed duo ſunt quibus Reſpublica conſervatur, in hoſtes fortitudo, & domi concordia. Quod cum *Satanam* veteranum illum, & internecium generis humani hoſtem non lateat, omnem ille occaſionem ſerendi inter homines ſemina diſcordiæ captat, atque ideò alios ad ambitionem, alios ad vindictæ cupiditatem, alios ad ſuperbiam, alios denique ad πολυπραγμοσύνην impellit, ex quibus tanquam ex alto gurgite manat malorum & calamitatum illa *Erynnis*, diſcordia.

Audiviſtis, Auditores humaniſſimi, quàm utilis, quàm honeſta, quàm denique jucunda ſit *Concordia*, quàm triſtis contra, calamitoſa, pernicioſa, ſit diſcordia. Quid reſtat? niſi ut omnes, omni ſtudio hanc virtutem colamus, eique nos totos conſecremus. Et ſanè ad concordiam ſine qua nec Civitas rectè gubernari, nec domus rectè adminiſtrari poteſt, vel bruta ipſa animantia, animos noſtros excitare, atque inflammare debent. Quid? nonne armentatim vivunt elephanti? gregatim paſcunt oves, turmatim volunt grues? comitia ſua habent Ciconiæ? mutuis officiis ſe tuentur Delphini? Sed quid de his verba facio? cum in ipſis quoque plantis, amicitiæ vim quandam naturalem voluerit Deus eluceſcere? Vitis ulmum amplectitur, & ſteriles quædam ſunt niſi maritum adjungas, cum quo uniantur, & amicitiam colant. Vſque adeò illa quæ nihil ſentiunt, tamen *Concordiæ* bonum ſentire videntur, & à diſcordia naturali inſtinctu abhorrere. Quid quod inter immaniſſimas feras quoque convenit, & tuta eſt inter eas ſimilitudo. *Indica tigris agit rabida cum tigride pacem Perpetuam*, Leo leonem non incurſat. Aper in aprum non vibrat dentem, *ſævis inter ſe convenit urſis*, Lynci cum lynce pax eſt, Draco non ſævit in draconem, Luporum concordia tanta eſt, ut etiam pro-

proverbio celebretur, nec maris quidem belluæ, ac pisces, nisi in diversa genera, sæviunt. Et nobilissimum animantium homo societati natus, ratione, & consilio prædirus, Compendium illud Universi, Naturæ illud miraculum, solus, inquam, homo ab homine dissidebit? & is cui ratio in id data est, ne dissideret, cui lex, quæ rationem in officio contineret, cui præmia proposita, quæ ad tantum bonum excitarent, supplicia quæ à tanto malo absterrerent, cui exempla rerum inanimatarum, cælestium, terrestrium, ostendunt, non tantum quid *Deus* à nobis exigat, sed etiam quid à nobis possit præstari. Solis inquam hominibus, dissidiis, rixis, contentionibus, pugnis, se mutuo perdere decretum erit, & in mutuam præcipites ruere perniciem? Absit, Auditores, absit, & procul à nobis facessat furialis hæc *Megara*: quibus nullus unquam dies optatior affulgebit, quàm qui pacem bonis omnibus exoptatissimam nobis restituat, pertæsis tot acerba casuum, & calamitatum, unaque eos qui in hac tristium temporum scena divisi à nobis, & quasi æstu quodam abrepti violentæ tempestatis. Ecclesia enim tranquillæ Reipublicæ, veluti succulento feracissimæ arboris trunco, feliciter insita, amœnissimos, suavissimosque Fidei, & Pietatis fructus, ubertim proferre solet. Ubi contra perpetuis dissidiis agitata, & discordi libertate lasciviens, paulatim magis ac magis degenerat. Tu *Deus*, qui cœlorum perennes orbes, qui siderum inæqualis cursus, qui elementorum alternas vices, qui denique res omnes superas, inferas, temperas, moderaris, & gubernas, populi tui quæso clementer miserere, & composito hoc tristi in Ecclesia duello, quo tot per annos Patria nostra veluti pertinaci tabe colliditur, caliginem hanc, nebulasque dispelle, & eorum causas, peccata. Quæ adeo apud nos, non desinunt, aut minuunt, aut augeri potius, & cresere videantur, una cum pœnis; nec in uno alterove, sed apud plerumque ordinem, ætatem, sexum. Dixi.

ORATIO XXXI.

In Vituperium
CURIOSITATIS,
Habita ab
HENRICO GROMMEO.

INgeniofiffimi *Vatis* aureus verè eft verficulus ;
Principiis obfta , ferò medicina paratur ,
Cum mala per longas invaluere moras.
Ea enim mali natura eft ut inveteratum fiat robuftius, eoque in incunabulis, & in ortu refecandum , ne longius ferpat , & *pars fincera trahatur.* Quod fi tanta , Auditores , morbis corporis diligentia & cura , occurri folet , cur non & animi? qui eo graviores funt , quo nobiliorum noftri partem periculofius infeftant. Inter quos mihi de principatu contendere videtur *Curiofitas* , & innumeris aliis vitiis longè præripere nequitiæ palmam. De qua ut apud vos inpræfentiarum verba facere inftitui: ita antiquam ulterius provehar à vobis fummopere contendo , ut tenuitatem meam veftro favore , & benevolentia fublevare dignemini. Quo oratio mea his velutifecundis fubvecta ventis , quem fibi propofuit portum facilius confequatur. *Euclidem* infignem illum Mathematicum ab importune curiofo quodam multa rogatum de Diis , refpondiffe ferunt : *Quæ* inquit , *quæris ignorò , at unum hoc fcio Deos non bene velle Curiofis :* & *Auguftinum* magnum Hipponenfis Ecclefiæ doctorem , ftrenuumque veritatis antiftitem interroganti cuidam , quid rerum Deus egerit ante conditum mundum , hoc refponfum dediffe ajunt , nempe *occupatum fuiffe fabricando inferno hujus-modi Curiofis.* Innuerunt viri

viri illi magni, nihil esse quod hominem homini, imo ipsi Deo invisum magis reddat, atque exosum, abominandâ hac, & nefandâ *Curiositate*. Quam egregiè, & graphicè mihi depinxisse videntur, & velut Apellæo adumbrasse penicillo, eruditionis illi principes, & sapientiæ magistri Poëtæ, sub *Lamiarum* fabulâ: Nam ut illæ domi, & intra privatos parietes oculos capiti exemptos, in vasculo recondebant, & egressuræ eosdem inserebant, ut omnia quæ foris gererentur intentis, ac curiosis oculis perlustrarent; ita hoc genus hominum *Lamiarum* instar, ita comparati sunt, ut neglecto munere suo, alienis sese immisceant negotiis, nullumque non moveant lapidem, ut minutissima vicinorum rimari queant, aut sciscitari; nempe quos reditus annuos habeant, quas facultates, qnantopere sint obærati, quas expensas faciant in victu, & amictu, an in forum prodeuntes numerato emant, an die cæcâ, an conjuges suas ament, an inter eos sit discordia, inter domesticos rixæ, jurgia, contentiones, prælia? an ancillas suas familiariùs habeant, an famulos cædant quâ horâ prandeant, cænent, decumbant, surgant an clavem cellæ circumferant, & in aliis ejusmodi minutiis, & curis nugaculis strenuè inertes, se exercent, longèque curiosiores sunt in proximorum vitiis, quàm virtutibus indagandis. Nam si quis, aliorum forte prudentiam, justitiam, liberalitatem, modestiam, & temperantiam laudibus extollat, aut frigidè, & oscitanter ascultant, aut plus satis ea sibi explorata esse dictitant. At si quæ aliorum crimina, delicta eliminari videant, & proferri in lucem, illicò arrigunt aures *Pamphili*, & avidè ea arripiunt, cucurbitilis similes, quæ quod in carne deterrimum est, ad se trahunt; nempe si virginem alibi constupratam intelligant, matronam in adulterio deprehensam, exortam inter consanguineos, affines, fratres, discordiam, aut

inter vicinos, aut amicos simultates, ac inimicitias. O tempora! ô mores! Nihil enim illi impensius quærunt, optant, amant, (ut ingenio sunt mobili, & cupidi novarum rerum, inque una ea cura curiosi) quam ulcera aliorum, papulas, & cicatrices omnium oculis exponi, nec ullis magis sermonibus delectantur, quàm qui famæ alicujus, & honori decoquunt, in id nati ut neque ipsi quiescant, neque alios sinant. Muscis haud absimiles, quæ levia, & polita loca prætervolant, & scabris ac sordidis adhærescunt; aut gallis gallinaceis, qui areæ suæ neglecto semine, è sterquilinio, hordei granum unum atque alterum eradere malunt, curiosa indagine in fundo alieno, quàm largiter, & ubertim de suo pasci. Sic *Curiosi* quibus aures non solum prurientes, & avidæ, sed acres quoque & acuti oculi, rebus suis posthabitis, si quid alibi latet, aut occultum est, id in medium provertunt, ut in omnes tota rei historia dispallescat. *Ægyptus* quidam non minus argutè quàm eleganter respondisse fertur sciscitanti cuidam importunius, quid gestaret, *ideo* inquit, *obvolatum est, ne scires, tu vero cur curiose indagas, quod occultum?* Sed nec hoc fine stat malum. Nam ut honori aliorum injuriosa est *Curiositas*, & vicinorum tranquillitati insidiosa, dum quæ diu latuerunt indagine sua prostituit, & in lucem protrudit, aut sinistrorsum detorquet: sic non minus temporis pretiosi, luxuriosè prodiga est, in scrutandis iis, quæ si sciantur nihil conferunt eruditioni, si nesciantur, nihil adimunt. Tales illi, qui dum neglecta solidiori literatura, quæstionibus nugaculis pueriliter indulgent, operosè nihil agunt. Exempli gratia, ubi locorum *Apicii* culina fuerit, quæ mensæ, quæ deliciæ, quæ fercula, qui convivæ; ubi *Messalinæ* fornix, qua nihil impudentius *Roma* tulit; Cujas equus magni illius *Curtii*, qui *Romæ* liberandæ causa se in ardentem terræ voraginem, præcipitem dedit, *Thessalusne*, an *Numida*,

vida, an *Appulus?* Vinum *Falernum Chio* sit sapientius? quæ mater *Hecuba?* quid *Achilli* nomen inter virgines? quid *Sirenes* cantare solitæ? *Sappho* publica ne fuerit, libidinosior *Anacreon* an ebriosior vixerit? Quod nomen fuerit nutricis *Æneæ?* & id genus alia, quæ magno impendio temporum, magna alienarum aurium molestia constant: Aut magno conatu iis imitandis incumbunt, unde nihil referant utilitatis. Tales illi, qui *Circulatorum*, & *Agyrtarum* præstigias æmulantur, et morionum, histrionum ματαιοτεχνίας, & quicquid talium est circumforaneorum quos si, lineas Rerumpublicarum, & pecuniæ æruscatores sordidos, Principes Christiani, & Magistratus urbibus suis, prohiberent, næ illi *Augiæ* stabulum purgarent, & cum *Hercule* monstrorum domitores dici possent. In quorum numerum & hos jure repono, qui astutiam, & dexteritatem clam furandi (quod apud *Lacedæmonios* frequens) curiosius affectant, aut inter ludendum dolo decipiendi, aut callidè proditionem dissimulandi, aut mercatores peregrinantes spoliandi, aut pyraticam exercendi, ut à *Barbarossa*, & *Draguntio* factum. Sed, obsecro vos *Auditores*, quis sani judicii homo, ejusmodi præstigias, aut exercitationes, artes vocet? quæ tanto contemptiores, & nocentiores sunt, quanto plus ingenio, & dexteritate valet, qui eas callet? Idem judicandum de iis, quæ etiamsi non nocent, sunt tamen inutiles: Qualis funambulorum; aut ejus *Abbatis* qui harmoniam ex porcorum grunitu instituit, apud regem *Ludovicum* ejus nominis Undecimum; aut qui per foramen acus grana milii è longinquo mittebat; aut ejus qui se, lusciniæ vocem, & philomelæ cantum referre posse, apud *Agesilaum* gloriabantur; & id genus alia. Sed missis his vilioribus curiosorum hominum propudiis, ad eos mea nunc se convertat oratio, qui acri quodam cupiditatis, ac desiderii thyrso impulsi, in abditissima non philosophiæ

ſolum, ſed etiam in ſacrorum oraculorum adyta licentius ac petulantius Gynantea audacia, naſutuli penetrare, non exhorreſcunt, & circa ſacram hanc myſteriorum flammam, quæ caſte ſanctèque haberi vult, laſcivire nulli dubitant, donec tandem papilionum inſtar, aut culicum, qui veſpere lucernæ lumen circumvolitant, ab ea amburantur. Quid enim hic ſcientia noſtra? niſi umbra in Sole? Caligant hic, *Auditores*, caligant hic oculi noſtri, ut noctuarum, ad lumen diurnum; & cymbulam ingenii qui immittit in hoc pelagus, fluctuabit, aut merget. Contra *Medio tutiſſimus ibit*, quicunque intra modeſtiæ, & humilitatis limites ſe continuerit, nihil ſollicitus de iis quæ Divina illa mens occulta, & abdita nobis eſſe voluit. Præclare mehercule, miraculum illud doctrinæ & promptuarium omnigenæ eruditionis inexhauſtum, *Scaliger*:

Ne curioſus quære cauſas omnium,
Quæcunque libris vis prophetarum indidit,
Afflata cælo, plena veraci Deo;
Nec operta ſacri ſupparo ſilentii,
Perrumpere aude, ſed prudenter præteri;
Niſcire velle, quæ Magiſter maximus
Docere non vult, erudita inſcitia eſt.

A quo non abludere videtur, vetus illud dictum *Socratis*, Græcorum omnium ſapientiſſimi.

Τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς ἐ πρὸς ἡμᾶς.

Una hic & quidem maximè laudabilis audacia, nihil audere, unum acumen nihil cernere, nua ſcientia, nihil ſcire.

Sed quanta hic paſſim proh dolor! ingeniorum temeritas, & laſcivia, qui per umbraticas velitationum formulas, auguſtiſſima myſteria vexant, tanquam non in Dei *Sacrario*, ſed in *Lycæo* verſarentur? quanta hominum in divinis, & humanis curioſè indagandis audacia? Sunt enim qui in quærendo lapide philoſophico, ut vocant, ætatem ſuam extrahunt, &

Mer-

Mercuriali in nihilum convertunt omnia furno.

Alii totius *Universi* amplitudinem, terræ ambitum, & peripheriam, maris profunditatem, *Oceani* vastitatem, tanquam si unius jugeri essent, emetiri conantur; Alii horoscopis, & genituris scrutandis insenescunt, ut Regum, Principum, Magnatum fata prædicant, & hariolentur. Alii de magiâ, & necromantiâ prolixè disserunt. Alii super insomniorum interpretatione, anxiè se fatigant. Alii circa genealogias, operosè desudant. Quærunt quomodo *Deus* Filium suum ab æterno generarit: Qui & quot sint ordines *Angelorum*, quæ discrimina officiorum, qui gradus, quæ dignitates. Qui sint, quos *Deus* in librum vitæ retulit, quos ex eo deleverit? Quæ sit natura ignis, in quem animæ infidelium, ac reproborum conjicientur? Qua ratione, quo pacto, peccatum illud peccans, hæreditarium, originale, à parentibus in liberos propagetur? Et quis tandem istorum omnium esset finis, si quis ea mente assequi, & cogitatione complecti in animum induceret? hinc intolerabilis illa in talibus φιλαυτία: nam Curiositatis aura inflati, ubi semel hanc de ingenii sui sagacitate, & acrimonia in rebus indagandis opinionem imbiberunt, superbi redduntur, & arrogantes; nemini cedunt, pertinaciter, & mordicus suas imaginationes, ne dicam somnia, tuentur, serò alios in consilium adhibent; Sibi credi volunt de bello, de re forensi, de pace, de induciis, de fœderibus ineundis, de politia, de theologia, denique de re qualibet sententiam dicentibus. Sunt poëtæ, sunt oratores, philosophi, musici, belli duces, architecti, & quid non? Similes illi morioni Syracusano, qui atra bile corruptus, se omnium hominum opulentissimum opinabatur, suasque esse naves omnes, quæ ad portum in *Sicilia* appellerent. Ita illi credunt se omnia scire, omnia probè intelligere, nihil ignorare, & hac in parte nihil ab illo differunt. Sunt enim docti, ut ille di-

ves erat, opinione duntaxat: qua fit ut res magnas nonnunquam suscipiant, ad quas gerendas interdum non aptiores sunt, quàm canis ad aratrum, aut asinus ad lyram, aut si apti audaciæ crimen incurrunt, & nimia curiositate peccant.

Exempla dabo? ecce hæc pauca. *Core*, *Dathan*, & *Abiram*, licet honorifico munere fungerentur, eo tamen non contenti, & partim ambitione, partim invidia, & *Curiositate* impulsi, *Mosen* exauthorare non dubitarunt; unde in tantam excanduit iram Deus, ut illos cum uxoribus, & liberis, horrendo hiatu terræ perdiderit. *Osias* optimus alioqui rex, post eximias ab hostibus reportatas victorias, leprosus tandem obiit, quod arroganti *Curiositate* impulsus, nec regio diademate contentus, contra vocationem suam, in sacerdotii munus involasset. *Simon Magus* cum vidisset per impositionem manuum Apostolorum, dari *Spiritum Sanctum*, curioso gloriæ, & lucri aucupio, obtulit eis pecuniam, ut eandem illi potestatem dilargirentur. Sed sacræ ille gentis doctor *Petrus*, cognita ejus hypocrisi, & avaritia, pecuniam ejus diris devovit. Profana hîc *Auditores* exempla commemorare si esset animus,

Icaria numerum dicere coner aqua.

Brutus & *Cassius*, libertatem publicam *Cæsaris* ambitione oppressam, sumtis armis restaurare conati sunt. Quis non judicasset feliciter hoc successurum? hinc tamen plures quàm ex superioribus bellis, patriæ natæ sunt calamitates. *Annibal* cum *Phormionem* quendam causidicum sibi, & Auditoribus mirè placentem, de bello & re militari disserentem audiret, interrogatus, quid ipsi videretur, respondit se multos vidisse delirantes senes, neminem qui *Phormione* magis deliraret, quod relicta arte sua Causidici, qui nunquam hostem, nunquam castra viderat, nunquam denique partem ullius bellici muneris attigerat, de bello apud tanti nominis ducem verba facere, non dubitasset.

Certe

Certe *Apelles* (ut est in proverbio) *sutorem ultra crepidam* de tibia *Veneris*, quam pinxerat, judicantem ferre non potuit. Sed hujus mali quærat hic forte aliquis quæ causa, & à quo fonte potissimum promanat hujus vitii & criminis propudium, & pessima perturbationum omnium animi *Curiositas?* Prima certe ejus causa mihi videtur ingenii humani levitas, & inconstantia, quo fit ut febricitantium more, nunc hoc velint, nunc illud, & rerum omnium novitate abrepti? tranquillum nunquam habeant animum, nunquam compositum. Altera hujus perturbationis causa est, ignavia, quæ nos à curis, negotiis, & laboribus deterret. Hinc est quod nemo fere sorte sua contentus, in munere suo sibi placeat, aut acquiescat, sed

Optat (ut est in versu) *ephippia bos, piger optat arare caballus.*

& ut eximiè, eximius ille Lyricorum princeps *Flaccus*,

Agricolam laudat juris legumque peritus,
Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat:
Ille datis vadibus qui rure extractus in urbem est,
Solos felices viventes clamat in urbe.

Sed & alia est *Curiositatis* causa, nempe ambitio. Nam quemadmodum Avari, omnia bona soli possidere cupiunt, etiam turpi, & sordida ærusscatione conquisita, teste *Vespasiano* magno illo Imperatore, qui urinæ tributum imposuit: ita quidem adeò temere ambitiosi sunt, ut in omnibus excellere, gestiant. Si quem laudari audiant, quod sit insignis musicus, palæstrita, gladiator, cursor, poëta, ludio, aleator, non gloriæ tantum illorum æmulantur, sed & æquare eos conantur, imo omnes ingenii intendunt nervos, ut laudis iis palmam præripiant. Sed ne illi magno conatu magnas nugas agunt. Nam dum per omnia vagantur, & ubique se esse credunt, nusquam sunt:

οὐδεὶς γὰρ ἀνὴρ ἅπανθ' ὁρᾷ, & cujus unquam tam felix, tam exercitatum fuit ingenium, tam ab omni errore defecatum, cui tantus discendi ardor, tanta vis? ut omnibus capiendis, discendis, imitandis, assequendis sit idoneus? Sed ne patientia vestra. *Aud.* abuti videar, Orationis filum abrumpo, & verborum desino apud eos, quos jam ex attentione ipsa, & benevolentia, qua me audiverunt sententiæ meæ suffragatores esse video, & lernam hanc vitiorum, *Curiositatem* non improbare solum, sed detestari, dignam quæ ultra *Sauromatas*, & glacialem *Oceanum*, aut orbis terrarum finibus exterminata, ad *Orci* tenebras relegetur. Dixi.

ORATIO XXXII.

In Obitum

Celsissimi Principis Mauritii recitata,

Carmine à

GULIELMO POELIO.

Auraicos cineres, nec non suprema Parentis
Funera communis Patriæ, bustoque repostum
Magnanimum Heroem, & scelis memorabile nomen
Fert animus nunc ore loqui, stragesque potentum
Hoc Mavorte datas. Tu quæ Parnassia pandis
Antra, mihi dic Musa modos, queis fœta Triumphis
Arma virumque canam, Patriæ quem nuper ademptum
Fata redonarunt Superis, cœloque locarunt
Emeritum. Da Musa mihi præconia laudis
Nassaviæ, exactosque iterum renovare labores
Auraicos, & sæva minantem prœlia dextra.

Mascula

Mascula vis animi, primis se prodit in annis,
Et celso mens orta polo: pia semina laudum,
Virtutumque exempla dabant generosa Parentum
Nomina, Cæsareumque decus, tantoque propago
Digna loco, totidem stimuli: Puerique minacem
Armabat ballista manum; frœnoque peritus
Flectere equum, & validas dextrâ vibrare sarissas,
Ibat in hostiles turmas, lituique, tubæque,
Tympanaque in mediis spirabant prœlia campis,
Dum cuneos inter Ductor, densasque phalanges
Errat, & armatas acies in prœlia trudit
Intrepidus, rutiloque micans sublimis in ostro
Instat, & excusso Martem terrore lacessit.
Hæc Junior. Neque enim mens ignea nata trophæis.
Expectare virum voluit. Prætexta laborum,
Et pugnæ documenta dedit, præsaga futuræ
Laudis, & Auraicæ post hac præludia famæ.
Occupat insigni claram stratagemate *Bredam*,
Seque in fallaci patefecit cespite primus
Mauritiæ virtutis honos, & gloria præcox:
Principium magnorum operum, ne Græcia felix
Sola foret, fraudisque suæ jactaret honores.
Nec tantum placuere Duci fraudesque, dolique,
Callidaque astuti sectari facta Sionis:
Dextera plus valuit, nec Belgis sufficit uno
Victores audire modo. Tu conscia rerum
Calliope, dic bella mihi, dic prœlia, & acri
Oppida victa manu, debellatasque *Philippi*
Degeneres animas, injectaque vincla catervis
Cantabricis, stratas acies, & subdita Cattis
Littora, & hostili fumantes sanguine terras.
Post scelus infandum, funestaque fata Parentis,
Straverat innumerus Hispanus navibus æquor,
Regna Britanna suis juncturus, avitaque Nymphæ
Sceptra Caledoniæ debellaturus *Elisæ*.

Haud

Haud mora. Succurrunt Batavi, funduntque superbos,
Mattiacum genus, Hesperios, & in æquora mergunt.
Æolus aspirat venti pater, inque minaces
Irruit ipse rateis, totique innantia ponto.
Castra Britanniacis, Thulesque illisit arenis.
Quid referam accensas armato milite *Gades*,
Disjectasque trabes, lacerasque per æquora puppes,
Et ditis spoliata Tagi pomæria, multis
Commemorem, & tinctum scelerato sanguine pontum
Auspiciis *Heems Kercke* tuis? heu quanta movebas
Funera tunc genti hesperiæ! Heu quantus Ibero
Terror! ubi sterili quassatas littore naves
Vidit, & invictæ damnosa incendia Classis.
Hæc pacem tum bella dabant, cessitque superbus,
Et timuit pugnare diu, luctuque refugit
Damnorum, bellique satur, fera prœlia Martis
Pertæsus, Batavasque acies, & Principis arma.
Sed pelago me terra vocat. Dic Musa triumphos
Quos retulit, quorumque mihi *Brabantia*, rerum
Conscia, testis erit: magni dic nobili lethum
Varaxi, cæsosque Duces, domitasque catervas
Militis incauti, & spumantes sanguine campos
Et tu dives opum, pecorumque, & pinguis aristæ
Flandria spectasti quondam victricia nostri
Principis arma tuis fatalia, membraque passim
Trunca virum, fœdoque fluentia corpora tabo
Militis hesperii, cum se lux altera Iuli
Prodidit, horrendam vestrum testata ruinam
Exitiumque, tuo subitas cum in littore strages
Turbatasque acies, & turpia terga phalangum
Spectat ovans, orbasque suo Rectore cohortes
Victor *Arausiades*, Patriæ cum tota perire
Debebat, vel stare salus, tumidique Batavis

Hinc

Hinc fluctus, hinc ſævus Iber, vel mortis honorem
Suadebant, vel fœda trucis ludibria ponit.
Cauſa *Deo* placuit: denſis concurritur armis.
Iam videas noſtros, jam rurſum vincere *Flandros*,
Nunc Batavus, nunc cedit Iber, ſpes neutra triumphi,
Eſtque anceps Fortuna diu, victricia donec
Arma fuêre Ducis, debellataſque cohortes
Occupat, & capto tandem Rectore triumphat.
Quid mihi Pellæum juvenem, quid *Græcia* mendax
Amphitruoniadem geminos qui contudit angues,
Quid veterum monumenta ducum, grandæva Vetuſtas
Objicis, & victas disjectis mœnibus arces?
Hic major ſe prodit honos, neque tantus in arma
Ivit ovans Macetes. *Aſiam* pugnare timentem
Pellææ vicere manus: nos fortis Iberi
Agmina, & inſtructas acies: Ille impiger *Hellen*:
Nos tumidum Batavi tranſtris ſuperavimus æquor:
Ille Schytas, molleſque Arabas: nos mille periclis
Oceanum, ferroque amplum peragravimus orbem.
Quid celſas referam dejectis mœnibus urbes
Auſpiciis, Dux magne, tuis *Daventria* laudes
Naſſavias ſuperata canit. *Zutphania* noſtris
Annumerata locis, patriæ ſubmittere faſces,
Nec non *Hulſta* potens didicit. *Covorda* triumphis
Auraicis, noſtriſque etiam *Stenovica* trophæis
Additur, & Domini *Getrudis Berga Philippi*
Imperium pertæſa diu victricibus armis
Succubuit: mox indomitæ per ſecla *Groningæ*
Mœnia celſa ruunt. Quid multis? fœdera poſcit
Murſia: Naſſovii duro *Brevondia* cedit
Obſidio, & tanto gaudet Rectore paciſci.
Tu quoque ſublimi circumdata *Gravia* vallo
Herois tandem dextra cadis, altaque *Sluſæ*
Mœnia

Mœnia Toxandris nimium vicina refringi
Vidimus, Auraicique Ducis cessisse furori.
Te sileam victrix armis, *Ostenda, Philippi*
Fortibus oppugnata diu? quam tertia messis
Hesperias vidit spernentem impune cohortes,
Hostilesque minas. Heu quanto sanguine, quanta
Strage virûm stetit hæc ingens audacia cœptis
Cantabricis, dum belli aleam tentando, suorum
Horrendo exitio didicêre, quid arma Batavum,
Quid cunei, quid castra queant. Te *Bommela* magni
Mendozæ opprobrium, & terror fugientis Iberi
Vindicat obsessam Auraicus. Quid plura? labores
Ultima Nassavios explevit *Berga*, superbas
Dum spernit secura minas, & cincta catervis
Vndique Cantabricis stetit imperterrita, & altis
Mœnibus Hesperios retudit generosa furores,
Auxilio Dux magne tuo. Concurritur armis
Cominus, & solo libertas sanguine tuta est.
O rerum fatique vices! *Quam nescit eodem*
Stare diu fortuna loco! Quam quidquid in alto est
Labitur, ingentemque trahit sors magna ruinam!
Nil stabile est. Moritur Patriæ spes omnis, & omnis
Gloria Cattigenum. Cœlo seu fata vocarint
Emeritum cursu emenso, saturumque dierum:
Seu fuit ira *Dei*, poteras non clarior ultra,
Nec Batavis vixisse tuis illustrior, Heros
Magnanime, aut plures oculis lustrasse triumphos.
Scilicet hæc hominum sors est, hæc dura Potentes
Fata manent; sic magna ruunt, sic Numina rebus
Crescendi posuêre modum: Non purpura fulgens
Principibus, ducibus clypei, mollesque tyaræ
Ægroto Domini deducunt corpore febres
Lethiferas, arcentque trucis fera spicula mortis.
Hoc tamen infelix tristem solabere casum
Patria, si moritur, nullo superatus ab hoste
Occubuit, scelerata atris immixta venenis
Toxica, & instructis acies in bella maniplis

In

In caput hoc potuere nihil, nil turba Sinonum,
Nil percussorum mucro, nil sica latronum.
Omnibus invictus stetit his. Sed ferreus ordo,
Fatalisque dies, qui Sceptra ligonibus æquat
Autaico posuere modum, finemque labori.
NOS lachrymis: neque enim nimio indulgere dolori
Duraque fata queri, votisque reposcere fas est
Emeritam terris animam, Cæloque locatam.
Sat Batavis, Patriæque datum: Te sera loquatur
Posteritas Dux magne, tuisque ornata trophæis
Fama volet, quà se Thracum Mavortia tellus
Pandit, & algentem Rhodope procurrit in Æmum,
Quà Nilus rigat arva tumens, quàque aspicit Austrum
Albion, aut Scythicos Thule timet ultima fluctus,
Nomen Arausiadæ serum se effundat in ævum,
Dum pecori lupus, & nautis infestus Orion,
Nocturnosque micans præcedet lucifer ignes,
Astrorumque choros. At tu cui terra, polusque
Militat, & validas Mundi moderaris habenas,
Summe *Deus*, Patriæ vindex, miserere tuorum,
Barbaricosque inter strepitus, & murmura belli
Protege, & Hesperias acies, cuneosque minaces
A nobis averte Parens, & Principis arma,
In Morinos converte, tuum ut decorata trophæis
Patria in æternum laudet per secula nomen.

ORA-

ORATIO XXXIII.

In Obitum

Illustrissimi Principis Mauritii

Habita ab

ISAACO BOSSCHARDO.

NOn minus verè, quàm eleganter seculi nostri VARRO, *Æterna*, inquit, *lex à principio dicta huic mundo, nasci, denasci, oriri, aboriri, nec quidquam stabile, aut firmum summus ille rerum Arbiter esse voluit, præter ipsum.* Quis enim tam rationis expers est, tamque ab omni humanitate alienus, qui hæc non videat, capiat, intelligat? Testantur quippe hoc omnium temporum monumenta, testantur Annales & rerum omnium magistra experientia, testatur denique hodiernus adhuc dies, rebus humanis inesse fatalem quandam metam, catastrophen, inevitabilem, & rapidissimi torrentis instar, florentissimas Respublicas, Regna, Imperia, & celsissima quæque in hoc Vniverso, quæ multorum opinione æternitatem quasi minari videntur, properare ad interitum. Nec me hercule injuria: Nam ut ferro rubigo agnata est, & ligno teredo sua, & caries; ita Regnis, & Rebuspubl. internæ sui pereundi causæ. Oriuntur, florent, crescunt, stant, & hoc ipsum ut cadant:

Valet ima summis
Mutare, & insignem attenuat Deus,
Obscura promens.

Nec Regnorum hic tantum, & Rerumpublic. circulus est, & catastrophe, sed & hanc instabilitatem, rerumque vicissitudinem in ipsis Regibus, ac Principibus videre est, qui licet hostibus suis to-

to vitæ suæ spatio invicti extitêre, vincuntur tamen, & superantur tandem à morte: Vt ejus reine longius abeam domesticum, sed funestissimum (pro dolor!) habemus documentum in Principe nostro, communi patriæ Parente, belli fulmine, libertatis assertore strenuissimo, quem

Abstulit atra dies, & funere mersit acerbo.

De tanti Herois vita, & obitu pauca dicere inpræsentiarum fert animus, tantique Principis manes quo possum honore prosequi stat sententia, cui liberum hunc aërem, hanc vocem, hunc spiritum, hunc denique florentissimum Patriæ nostræ statum debemus.

Vos rogo, Viri ornatissimi, Auditores humanissimi, ut mihi de tanti Herois laudibus in frequentissima hac Auditorum Corona declamanti, aures benevolas præbere haud dedignemini. Si generis ejus splendor, ac prosapiæ nobilitas antiquissimis utrinque imaginibus clara, quidem ad tanti Principis commendationem facere videtur, verè sanctèque hoc affirmare ausim, paucas familias reperiri, quæ Nassaviam εὐγενείᾳ superent.

Cum enim per se nobilissima sit, quis eam vel hoc nomine certè nobiliorem esse non judicabit, quod Cæsares olim, & Imperatores, ex ea originem suam duxerint, & hodierno adhuc die nobilissima Europæ familias affinitate sibi junctas habeat. Sed hæc Historicorum calamis consignanda relinquo. Si enim Orationis vela pandere, & quasi aperto invectus mari per stirpis ejus laudes decurrere instituam, vereor, ne cum dicendi principium vel facillime repetero, exitum reperire non possim. Ad Principem ipsum venio, & præclara ejus facinora, qui omni nomine, & fama superior, aliunde emendicatæ nobilitatis insignia, de quibus vulgus illud nobilium tantopere gloriari solet, risit, & flocci fecit, abunde suis ipsius virtutum insignibus nobilitatus, magni parentis filius, & incomparabilis Herois magna progenies. Hic patre defun-

defuncto, decimo & octavo ætatis anno gravissimis undique curis, molestiis, periculis circumseptum Imperium adeptus est, & in ipsis Regiminis sui auspiciis tam luculenta excelsi, ac generosi animi dedit indicia, ut longè supra ætatem esse viderentur, quæcunque diceret, aut faceret: Scilicet in cujus jam mente, non mento elucebat prudentiæ maturitas,

Ante annos, animumque gerens, curamque virilem.

Et ut in herbescente adhuc segete, certa prope spes futuræ messis apparet, & totius reliquæ vitæ exspectatio ab educatione pueritiæ pendet: ita nemo, tunc erat qui non ab ineunte & primulâ ætate talem (qualis postea fuit) futurum auguraretur. Qui si nullo genere illustris fuisset, sua tamen virtute, & animi generositate à natura sibi insita, ad eum dignitatis, & celsitudinis gradum assurrexisset, quem conditio mortalium vix ac ne vix animo ac votis complecti potest; illustrissima autem & splendidissima familia natus ita se gessit ut non minus ipse lucis ac dignitatis majoribus suis attulisse, quam ab eis accepisse videatur. Puer è *Germania* ad Academiam Lugduno Batavam auctoritate patria fundatam est ablegatus, in quâ præceptores aliquot, inprimis autem virum nobilissimum H. Wittenhorstium præfectum primò, mox & senatorem habuit. Ex omnibus scientiis Mathesin, ac Geometriam, sibi familiares reddidit, & in iis discendis, colendis, evolvendis non parum desudavit, in Geographicis, Mechanicis, Poliorceticis, & Arctitectonica præ aliis eminuit, haud ignarus quam non utilis modo harum disciplinarum cognitio sit Principi, sed & necessaria, ad castra locanda, opida munienda, propugnacula struenda, tormenta dirigenda. Ex Historicis delegit sibi *Tacitum*, quem in diliciis habuit, & tanquam summum civilis prudentiæ Magistrum lustravit, volvit, trivit. Hoc enim Scriptore ullus ne unquam altius
in

in abdita Principum consilia penetravit, & intima eorum Arcana felicius scrutatus est?

Sed inter alia Politiæ, & rei militaris scientiæ tam strenuam navavit operam, & tanto cum ardore ei incubuit, ut eam in succum, & in sanguinem pene vertisse idque unum tota vita egisse, videretur: Ita monita ejus, & præcepta ad manum habebat, & in expedito. Non enim ignorabat Princeps prudentissimus, quantum ea momentum adferat, & pondus, ad prosperam, & laudabilem Reip. administrationem. Quid de terrarum situ, de populorum moribus, ac institutis, quid de urbium obsidendarum ratione hic dicam? In quibus omnibus tam incredibiles Adolescens adhuc, progressus fecit, ut nullum sibi parem, nedum superiorem habuerit. Illud vero præ aliis Divini propemodum in eo ingenii præstantiæ est argumentum, quod cum fere omnibus belli ducibus, etiam exercitatissimis aliqua tantum disciplinæ militaris pars nota sit, & explorata, noster hic Princeps in omnibus eum perfectionis gradum est consecutus, qui non ingenii solum humani modum excedit, sed & laudes nostras longo post se intervallo relinquit, adeo ut nullum genus belli fuerit, in quo illum non exercuerit fortuna. Quavis enim ratione, quavis arte urbes obsidebat, obsessas oppugnabat, oppugnatas tandem sub potestatem redegit, & illustrissimorum *Ordinum* Imperio adjecit: nunc aperto *Marte*, & machinis ad impetum instructis, nunc cuniculis, nunc ligonibus, aggeribus, loricis, lineis, & quicquid talium est portentorum, vel ad capturam *Carthilaginis*, aut *Numantiæ*: Nunc stratagemate quod loco sapientiæ est, hostem circumvenire paratus: Boni enim Duces non aperto semper Marte, in quo est commune periculum, sed ex occulto interdum attentant, nonnunquam parva, sed expedita militum manu instructissimas hostium acies cingere, lacessere, & adoriri non dubitavit. O inauditam animi generositatem, ô masculum

sculum verè animum imperterritum periculis, & inter prælia felicem! ô virtutem Herculeam! qua maximorum Ducum vestigiis insistens famam veteris sæculi principibus æquavit; & quæ illi

In astra, & ipsos fecit ad Superos iter.

Quid hîc commemorem summam in deliberando prudentiam, & altitudinem animi, in exequendo fortitudinem, & alacritatem, admirandam ejus in rebus arduis sagacitatem, quâ omnes terræ situs, maris spatia, portuum ac fluminum vada, profunditates ita perspectas habuit, ut tutum nihil, aut clausum hosti relinquere: & si forte à maris aut fluminis intercapedine impediretur, quo minus expugnanda sibi adiret loca, mox

Fragilem trunci commisit pelago ratem;
Nec timuit præcipitem Africum
Decertantem aquilonibus,
Nec tristes hyadas, nec rabiem Noti.

Imo nec mortem ipsam, adversus quam impavidus, imperterritusque stetit, sæpe illud Ennianum exclamans,

Vivam an moriar nullus in me est metus.

Pedes, eques, semper Dux, nonnunquam miles, omnia disposuit, obivit, sæpe destinato, aliquando ex occasione prælium commisit. Sæpe in acie cæcidit hostem, sæpius prævenit, sæpe festinando, aliquoties cunctando, aliquoties & pugnando vicit. Noctes quoties plurimas insomnes traduxit, neminem facilius opprimi ratus quam qui periculi securus nihil timet? Prudenter me hercule! Nam nos capit somnum, quo vigile pudet dormire militem: noctem pro die habet cujus gloriæ nox dies est, & in tenebris publico invigilat, qui in tenebris lucem præclarè factis fœnerat. Imo omne temporis spatium saluti suorum impendit, qui singulis momentis periclitari eam non ignorat. Obsidionis tempore iisdem fere quibus militem periculis se exposuit, vallos conscendit, facienda imperavit,

peravit, inter pilas, & faces ivit intrepidus, nunc in opere, nunc in agmine militi suo mixtus, mane, vesperi ubique suis conspicuus; nempe quod momenta belli, moram non admittant, & ut timendi nescia, ita metuendis semper proxima securitas. Nihil mari sine eo, nihil terra, nihil bello gestum est aut pace: præsens multa, nec minore absens, cum ubique præsens esset, executus est. Et ut aliquid sine eo, nihil tamen non ab eo gestum est. Statuit enim prudentissimus Imperator, nullum in bello efficacius esse incitamentum, ad accendendos militum animos, Ducis præsentia. Illic se mori posse ubi potest miles, ardentius procedere operas, pugnari acrius, consisti pertinacius sub tanto virtutis, & præclaro factorum Iudice. Nec de nihilo. Remove enim Imperatoris oculos, languet militum virtus, adhibe, gliscit illa, & vires capit illo aspectante, conficit facienda alacrius, absente tardius, segniusque. Desperant facile & ad fugam parati sunt, qui Ducem suum sentiunt desperare: majus sui pretium esse autumant, cum mori secum non detrectant Duces, qui præsentia sua robur, & vires inspirant militi. Nec malè *Antigonus* olim trepidanti gubernatori (in navali prælio contra Ptolomæi duces) & multitudinem hostilium navium causanti; *Me vero ipsum*, inquit, *præsentem cum quot comparas?* Nec propterea temerarius esse debet Dux, sed circumspectè audax, cum metu aliquo intrepidus, cum cautela fortis, ut summæ rerum, & Imperii seipsum reservet, nec ullo loco, nisi quantum necessitas cogat commissurus se Fortunæ. Talis AURIACUS qui militem suum non dicta modo, sed & facta, & exempla à se petere voluit. Disciplinam militarem, quæ castrorum solet esse robur & præsidium, severissimè in omnes observari voluit. Abstinentiam, ac continentiam à milite sic exigebat ut armis tantum, galeis, & cristis, non petulanti morum licentia à civibus differre videretur. In supplicio

pliciorum exemplis ſtatuendis inexorabilem ple-
rumque ſe præbuit, ac immotum. Nam id, qua pol-
lebat prudentia longo rerum uſu didicerat, impu-
nitatis ſpe, & præpoſtera Principis clementia, ma-
leficis libidinem ad peccandum accendi, & nimia
licentia deteriores fieri. Hac interim diſciplinæ
ſeveritate ſic utebatur, ut eam pro virtute ſingu-
lorum, & cum opus eſſet, temperaret, non laxaret.
Quo efficit ut quod utiliſſimum in caſtris ſemper
fuit, hoſtem minus milites metuerent, quàm Du-
cem, quem omnes tam ſupra ſe eſſe, quàm pro ſe
ſciebant. In conflictu, & ubi ad manus ventum
erat, nemo ſic militi parcebat, cum non temere
perdendus ſit in prælio, qui bello reſervatur. Ne-
mo ſic utebatur, quippe à quo non vitam, ſed mor-
tis patientiam exigebat. Vnde in pretio apud eum
milites non molles & delicati, ſed horridi, non
calati auro argentoque, ſed ferro, & animis freti.
Quippe illa prædam verius, quam arma eſſe: ni-
tentia ante rem, deformia inter ſanguinem & vul-
nera. Vultus ejus verè gravis, compoſitus, ac viri-
lis, in quo ipſa habitabat Majeſtas, geſtus militaris,
nihil blandum uſquam, aut fucatum. Ex ore, ſu-
perciliis, inceſſu, corporis totius habitu, Martem
gradivum, ultorem πτολίπορθον μιαιφόνον τε τει-
χεσιπλήτην deſcripſiſſes. Cultus non ad pompam
& luxum, ſed ad nitelam, & munditiem compoſi-
tus, quam & famuli præ ſe ferebant ad unum o-
mnes, ut è benè conſtituta probi patris familia,
non ex Aula, ſingulos prodiiſſe judicaſſes. Nec cu-
rioſitati, aut novitatis ſtudio indulſit, aliam atque
aliam veſtibus formam inducens, ut delicatuli
multi hodie, qui quando trium literarum tyrannus
ille, *Mos* ita jubet, *Germanorum* modo, modo *Gallo-
rum* ſimii ad neſcio quem habitum non peregri-
num ſolum, ſed ridiculum, levem, & aulico ruſti-
cum petulantet deflectunt, & quod turpe dictu,
priſcæque ſimplicitati Batavæ probroſum, *Hiſpa-
num* oderunt, & tamen imitantur.

Quid mirum? proclivior usus
In pejora datur, suadetque licentia luxum
Illecebrisque effrena favet,

Sed ut ad Principis res praclare gestas, nostra se convertat Oratio,

Τί πρῶτον τί δ' ἔπειτα τί δ' ὑστάτιον καταλέξω;

Pictores imitabimur qui Orbem terrarum in tabella pingunt, non ut æquent, sed ut repræsentent. Sic strenua Herois nostri facinora obiter enumeranda potius, quàm ad amussim recensenda esse reor. *Principum* enim Heroicos ausus lambere facile est, facundia exhaurire difficillimum. *Breda* Brabantiæ ocellus quæ non ita pridem anni prope spacio arctissima obsidione cincta ab Hispano, sine exercitu olim, sine strepitu, arti & industriæ Principis nostri cessit, qui novo, & inaudito stratagemate à cespite victoriarum suarum initia facere voluit. Cujus victoriæ magnitudinem ab hoste postea tot copiis, tot sumptibus, tanto rerum apparatu, tanta denique pertinacia, docti sumus. Non ita multo post (nam victoriis singulos fere distinxit annos) *Steenvvicum* urbem munitissimam cum *Otmarsa*, & *Covordâ*, provinciis nostris adjecit. Mox *Groningam*, & *Gertrudes montem*, alteram provinciam non urbem, alteram Provinciarum præsidium, sine motu pene expugnavit. Ne quis miretur Auditores, hæc sic in transcursu, & ὡς ἐν παρόδῳ à nobis perstringì quæ vel singula digne memoria, ac laude seculorum, amplissimam declamandi materiam nobis suppeditarent. Nam & ita vicit: & præcipuum victoriarum omnium momentum, & laudem in festinatione & Dædaleo, ut *Plautus* loquitur, remigio, collocamus; quanquam metuo ne magis etiam sit festinandum. Uno enim eodemque anno *Rhenobercum*, *Mursam Grollam*, *Enschedam*. *Oldensiliam*, *Lingam* occupavit, & quod palmarium duco, *Bomelsam* gravissima, & periculi plena obsidjone liberavit, Taceo *Graviam*, *VVach-*

tendonckum, arcem *Andreanam*, quarum quasdam paucis horis, quasdam uno atque altero die, munitissimas plerasque, totidem subegit mensibus, & cepit. Taceo denique *Slusam Flandrorum*. *Ardenburgum*, *Isendicum*, *Bergam ad Zomam*, quam sæpius ab hoste tentatam, & arctissimè obsessam sine armis solo adventu suo vindicavit.

Nec felix tantum fuit in oppidis obsidione cingendis, iisque superandis, verum etiam aperto marte hostem aggrediendo, cujus temeritatem consilio, furorem fortitudine, audaciam virtute sæpius superavit. Cum enim patentem campum exercendæ virtutis nactus esset, invictissimorum belli ducum si quisquam in oculis totius *Europæ* implevit numeros. Cujus rei testes sunt trophæa, quæ ab hoste *Turnhouti* summa cum laude reportavit: Testes Aquilæ triumphales vexilla, arma, hostium spolia, signa bellica, quæ in pugna Flandrica ad *Neoportum* dimicante manu obtinuit, quæ in Aula *Bataviæ nostræ*, etiamnum hodie tanquam sacra triumphi Nassavii Anathemata, asservari volunt patriæ Patres. In qua pugna eam consecutus est nominis famam, quam nulla posteritas conticescet, nulla unquam obliterabit oblivio. Cladis enim magnitudinem & victoriæ, sex septemve millia in loco cæsi, ac captivi prope innumerabiles, testantur. Inter quos ut dubii sunt bellorum, & ancipites casus. Patriæ terror, & diu *Rheni* incubus *Mendosa* fuit, qui Victori fastum, & animum submisit. O exemplum fortitudinis in omni ævo rarum! ô miraculum prudentiæ militaris & ætatis suæ decus! O belli fulmen formidabile! Quid amplius?, illud in Principe nostro laudibus celebrandum est, quod Mari sub auspiciis ejus gestum, Quas non *Consilio & ductu ejus terras alio sole calentes* adire ausi sunt *Batavi* nostri μεγαλοκίνδυνοι qui inter tympana & tubas, classes, & classica vivere, & *Hispanorum* metuendam fortunam assiduis bellis fatigare didicerunt; qui mortem per decus obitam

obitam immortalitatis inſtar, vitam per dedecus retentam, quavis morte pejorem putant; Quas non, illi audaces *Neptuni* filii, alias orbis plagas, longè à nobis diſſitas iuvenerunt, & inventas deteƈtaſque occuparunt? In quas oras *Antipodum* ſub alio Mundi cardine degentium, armata manu, & inſtruƈta claſſe non irruperunt? per quot terras & maria oculos, pedeſque non tulerunt? *Gades* expugnarunt, *Galpen* proterruerunt, Inſulas fortunatas, divi *Thomæ* inſulam, aliaſque invaſerunt. Ac ne quid de nova *Zembla* hic dicam, ubi cum & homines, & Sol & dies medias inter nives, & glaciem defeciſſent, cum frigoribus, ac feris diu commiſſi fuere inviƈti *Argonautæ*, & Pelagiani noſtri Batavi, diuque in mortis, & vitæ confinio luƈtati ſunt. Ne quis aut adverſis nos terreri putet, aut metuere fortunam, qui naturæ fines jam exceſſimus, & inferre mortem, & contemnere didicimus, vitæ prodigi. Plura dicerem, Auditores, ita alia mihi ſemper ex aliis occurrunt in tam uberi, & ampla declamandi materia. Sed ut omnes tanti Principis laudes deprædicare nec virium mearum eſt, nec inſtituti; ita rem tantæ molis à me nec exigere vos, nec exſpeƈtare certo mihi perſuadeo. Unum tantum hoc addam. Quam admiranda, Auditores, Dei providentia, circa tanti capitis curam enituit! Quoties id ſubduƈtum ſicariis, quoties tempeſtatibus, quoties morti! toties ſane ſervatus dici debet quot dies immò quot horas pene, inter ferri, & æris ſtrages in caſtris exegit, & adeo quidem inoffenſus, ut inter media tormentorum fulmina & tonitrua, inter cadavera, ne minimam quidem vulneris ſtriƈturam, nedum vulnus corpore unquam exceperit, quamvis mortem circa ſe, omnibus telis ſuis ſævientem, videret. Quod vix ſinè miraculo faƈtum, ſine ſingulari ſane Numinis cura non faƈtum. Sed ut nulli MORS parcit ubi decretorius ille dies ſemel illuxit, qui omnium finem facit; ita nec huic Principi.

Tot victoriis insignis, tot trophæis conspicuus obiit tandem, & mortalitatem explevit, incomparabilis ille Heros cui vita omnis in armis, honos omnis ab armis, inæstimabili Patriæ dispendio, summo Populi luctu, & irreparabili Reipubl. damno, Spes suorum terror hostium ac tremor. In quem Reges, Principesque oculos suos, conversos, & internos habebant, ad quem flos nobilitatis ex qualibet gente, ex toto propemodum orbe Europæo miles, *Teuto, Gallus, Polonus, Italus, Britannus, Scotus*, conferto velut agmine concursabat tanquam ad unicum præliandi Magistrum, *operumque militarium, & artis bellicæ, si quis alius, peritum*, & ad castra ejus velut ad Martis scholam, *Belli* gymnasium, & disciplinæ militaris Academiam, sub quo artem militarem, & armorum rationem nisi qui hausisset, totam ignorare credebatur. Quæ enim eum tanta mole rerum, militiæ pars latuit, quæ militaris disciplinæ forma? quot illi leges debet? quot Architectonica militaris machinas? quot civis, & miles capita? quot Respublica urbes, & munimenta? quot publica tranquillitas dies & noctes, immo menses, & annos quietos? quantum felicitatis, & gloriæ res Batavæ? Quot hominum vota implevit, quot occupavit? Quis hoc Heroe juris & æqui, quis fidei observantior fuit? Quis ab ostentatione, & fastu eo erat alienior? Quis prosperis, & secundis minus intumuît? quis in utraque fortuna constantior? Quid in rebus bellicis intentatum, quid inausum reliquit? Quis magnitudine rerum gestarum, multitudine subactarum Vrbium, lateque propagatis Reip. ditionibus, sed præcipuè animi bonis, fortitudine, vigilantiâ, moderatione, prudentiâ, quæ genus Heroum maxime decet, hoc *Principe* clarior? Sed heu tristem, & acerbum patriæ casum! ô jacturam inæstimabilem in hoc rerum motu, & metu! Heu cladem!

Quàm

Quàm blanda vacillat
Excelso fortuna loco!

Caucaso durior est, & fibræ ut sic dicam corneæ, omnemque humanitatis sensum animo ejecit, qui securis auribus,aut obfirmato animo tanti Principis funestum hunc audit obitum; imo ferus planè, ac ferreus, qui Athletam hunc, Atlantem verius dixerim hunc Patriæ parentem hostium terrorem, ingentem pace, invictum bello: non successu ad temeritatem, non prudentia ad ambitum, aut magnitudinem abusum, soli Reip. amicum & adversus eam, nullis lachrymis non prosequitur. Sed omnia Heu! nata interire, nec quidquam immortale esse in terris, præter vim mentis, & ingenii monumenta. Magni hujus Principis è vivis excessus docet, *magnisque negatum*, ut cum Poëta loquar, *stare diu*, funeribus interdum misceri triumphos, triumphis funera, & rebus prosperis comitem ire dolorem, tristia confundi lætis, secunda adversis castigari, in illa rerum humanarum inconstantiâ, & varietate desultoriâ fortunæ Votum unum hoc addam Auditores, cum eo Oratiunculæ meæ finem imponam. Faxit Deus immortalis, Rex ille Regum, patriæ nostræ stator, & vindex, Imperii hujus conservator, Ecclesiæque suæ in Republ. hac benignissimus, & ad miraculum protector, ut quam libertatem avitam, illustris *Nassaviorum* fortitudo militaris, Procerum prudentia, Civium concordia, militum egregia virtus, & præ omnibus Deus ille Opt. Max. multis retro annis hactenus defensavit, sartam tectam, inviolatamque porrò conservant parenti fato dispares fratri, & Patrum felicitate pares, utrique animi magnitudine simillimi *Fredericus* pater, Solque ille oriens *Gulielmus* magni parentis filius, ut in vivis his Principibus defuncti imaginem semper habeamus, tamque feliciter gubernent, ut nunquam nos incomparabilis istius Herois *Mauritii* tristis, & luctuosa subeat re-

cordatio, & sera sit, nostrisque demum nota nepotibus dies, quæ Cœlo tradat hos Patriæ vindices, & defensores acerrimos.

ORATIO XXXIV.

De Mutationibus Rerumpublicarum, earumque causis ex Sacra Scriptura petitis,

Habita à

JUSTO VLOETIO.

PRæclare poëtarum ille Princes Homerus:
Κάλον ἀεισεύειν, ἐ ὑπείροχον ἔμμεναι ἀλλῶν.
Pulchrum sane, si quidquam in hoc Universo. Quid enim pulchrius, quàm unum pluribus imperare, leges, & justa ponere, maria, terras, pacem, bella, Reipublicæ habenas moderari, justitiam administrare, subditis denique suis quietem, & sæculo, in quo vivunt, tranquillitatem largiri: Divinitas quædam videtur hæc dignitas, ab uno nempe capite, tot capita coërceri, & universam illam multitudinem, inquietam, discordem, turbulentam, leniter redigi sub commune quoddam Obedientiæ jugum, sine quo nec domus ulla, nec civitas, nec gens nec hominum universum genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse *Mundus* potest. Vinculum enim est per quod Respublica cohæret: spiritus vitalis quem hæc tot millia trahunt; nihil ipsa per se futura, nisi onus & præda, si mens illa *Imperii* subtrahatur. Sed quanto altius assurgunt Regum, & Principum munia, tanto majoribus curis, imò periculis implicantur. Quæ tantaque sunt, ut duabus, magno illi dicendi Magistro Demostheni, viis propositis, quarum altera ad Rempublicam, altera ad mor-

mortem tenderet, eum eò impulerint, ut se potius hanc, quam illam electurum esse dixerit. Nec me hercule injuria: Nam quot quantisque Imperia mutationibus solent esse obnoxia, quàm multi de solio deturbati, quot tragicos sortiti sunt exitus, quot rerum subitas experti vicissitudines, longè latèque terrarum Domini? De quarum mutationum causis, cum declamandi oblata mihi nunc sit materia, & de iis fateor multa ex Philosophia in medium adferri possent, ego Philosophorum sententiis valere jussis, quid hac de re ex S. literis statuendum sit, commonstrare conabor. Hoc unum, Auditores, antequam in suscepta hac à me provincia, ulterius provehar, à vobis summoperè contendo, ut qua humilitate, & benevolentia, alios ex hoc loco dicentes complexi estis, eadem & me jam nunc complecti haud dedignemini, quo telam hanc Oratoriam confidentius pertexam, & imposito mihi inpræsentiarum declamandi munere, felicius apud vos defungar.

Et quidem illorum primò in hac diatribe sententiam adduci animadverto, qui fortuitò, ac temerè nullo vel ordine, vel consilio, nasci, denasci, oriri, aboriri in hoc *Mundi* theatro, Respublicas, Imperiaque arbitrantur. Hujus autor sententiæ fuit *Epicurus*, qui providentiam in Deo nullam agnovit, sed omnia casu volvi, omnia fortuitò fieri, sibi aliisque persuadere conatus est: sed ô delirantem Philosophum! O perversam hominis profani sententiam! usque eò hominem sapientiæ studiosum desipere, ne dicam insanire potuisse verisimile est? Oculos quæso vestros, Auditores, circumferte per hoc Universum, intuemini *Terram* in *Mundi* meditullio immotam, libratam in aëre, & nullo alio statumine nixam, quam DEI omnipotentia: intuemini nobilem illam *Cœli* structuram, tot varios stellarum, & siderum in Cœlo cursus, inter tot astra micantia Solem, magnum illum *Mundi* oculum, hunc ne casu, viginti quatuor ho-

rarum spacio, magnam hanc Orbis terrarum Machinam emetiri putatis, ac decurrere? Tantumne quis fortunæ tribuet, ut casu, tempestates Anni quatuor, *ver, æstatem, autumnum, hyemem*, inviolabili ordine, inter se nexas, in orbem redire, & noctium, ac dierum nobis dare discrimina, statuere audeat? Plantarum animalium, mineralium, metallorum, casu naturas propagari, Lunam casu obtenebrari, terram fortuitò concuti, aut aquis decumanis inundari, nemo opinor affirmabit, nisi planè rationem exuerit, & sensum. Verum & non minus inepta, ne dicam absurda, illa nobis videtur, quæ de annis climactericis (fatali multis periodo credita) adferri solet sententia, quod & ipsos non tantum fluctuare constat, & pugnantibus inter se diffidere sententiis, sed neminem adhuc certum annorum terminum præfinire potuisse, quibus exactis imperia convertantur in pejus meliusve, vel grande periculum adferant. nam quod quadragesimum nonum, quod & numerus sit quadratus, & ex septenario septis multiplicato resultet: nunc sexagesimum & tertium quem *Antiquitas* omnis Climactericum Magnum appellavit, conflatum ex novies septem, & ex septies novem, & qui curas omnium pene *Mathematicorum* fatigavit, quemque decretorium esse afferunt, & personarum singularum fatum ac vitam cujusque attingere illud in præsens curiosius non exquiram. Sed cum de civitatum & imperiorum conversionibus agunt *Mathematici*, septenarios, & novenarios numeros non in simplum accipiunt, sed quadratè sive cubicè multiplicant, & unus potissimum numerus accommodari ab his ad Rerumpublicarum occasum solet, scilicet 496 annorum qui ex septuaginta septenariis annorum conficitur, efficitque ut jam antiquitus proditum memoriæ sit, civitates omnes anno quinquagesimo everti aut enecti. Qua vero vi & quo fato non video: cum multæ fuerint Civitates, multæ Resp.

quæ

quæ longè pluribus constiterint seclis, aliæ autem brevissimo tempore interierint. Neque ad rem quidquam facit quod exempla quædam referuntur earum Civitatum quæ ad finem ejus spatii interierint, cum multo sint plures quæ fixum illum & definitum genethliacorum terminum aut excesserint aliquot seculis, aut diu ante collapsæ sint, quam eum attigissent. Eoque hæc omnia meras conjecturas, & inanes speculationes esse ne dicam deliria, quis non videt? Quid enim rationi magis, & veritati dissentaneum, imo quid stultius, excogitari potest, quàm *Deum* cujus arbitrio, & nutu cuncta reguntur, temporum momentis subjicere, & arbitrari, eum à quo omnia pendent, pendere à fatali annorum termino?

Absit auditores, absit, Deum enim, & æternam illam mentem, non aliter cogitare nobis fas, quam ut agens liberrimum in quo scientia, & prævisa sint æterna: Eundemque firmum, immutabilem semper unum, & sui similem animadvertimus, in iis quæ semel voluit, aut vidit, nihil flectentem, nihil fluctuantem. Ille nempe vitæ necisque gentibus arbiter est. Qualem quisque populus fortem statumque habeat, in manu ejus positum est. nulla pars mundi usquam, nisi volente illo, propitioque floret. Quas nationes funditus exscindi, quas transportari: quibus libertatem dari, quibuc eripi, quos Reges mancipii fieri, quorumque capiti regium circundari decus oporteat: quæ ruant Vrbes, quæ oriantur, illius jurisdictio est. Certis quippe eunt cuncta temporibus, nasci debent, crescere, exstingui. Verum enimvero, cum omnia Deus non sine causa, certo consilio, & fine efficiat, dispiciendum arbitror, quibusnam igitur potissimum de causis, florentissima Regna, & potentissima Imperia, transferat, immutet, perdat, & Rebuspublicis benè constitutis, suas velit esse catastrophas, periodos, & vicissitudines, cum

O 5 nihil

nihil in Orbe terrarum firmum statumque sit, sed perpetuo quodam motu cuncta agitentur.

Multa hic, non inficior doctè, & præclarè Philosophi: nam qua erant mentis solertia, ingenii acumine, indefessa industria, feliciter certè, & eximie, in quæstionis hujus indagine desudarunt. Sed si rem penitus introspicere, & eam recto judicii oculo æstimare sit animus, ut certi aliquid in hac materia statui, à nobis queat, & definiri, quo tutius nobis recurrendum putatis, Auditores, quam ad veros illos sapientiæ fontes, Sacram dico Scripturam, quæ ut norma est, & regula omnis veritatis, ita nobis omnes eximet scrupulos & errores, si qui forte animis nostris insederint, nebulas absterget. Quid illa? certe non casu, & fortuito stare dicit imperia, & cadere: Sed eorum longe ante conversiones, & excidia prædicit. Prædicta olim ruina Monarchiæ *Assyriorum*. Quid enim illustrius illo prophetæ Oraculo? suscitabo contra eos *Medos*, & erit *Babylon* illa gloriosa *Chaldaeorum*, instar subversionis in *Sodoma* & *Gomorrha*. Esa. 13. 17. Quid clarius, & expressius eo, quod alibi propheta *Ieremias*, capta est *Babylon*, *Bel* confusus, victus *Merodach*, quoniam ascendet contra eum gens ab aquilone, quæ terram ejus in solitudinem ponet. Ierem. 50. 2. Quid planius eo, quod apud Prophetam *Danielem* cum *Balsasari* generaliter tum *Satrapis* suis, & purpuratis epulanti, scribens ad parietem manus apparuit, his verbis; *Numeravit Deus regnum tuum, & complevit illud. Appensus es in statera, & inventus es deficiens, & levis. atque ideo divisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis.* Dan. 5. 26. Prædicta quoque ab hoc ipso propheta ruina Monarchiæ *Persarum*, prædicta *Graecorum*, & *Romanorum*, ortum suum habuerunt, & occasum, æterno Dei decreto, ac providentiâ, & cujus nutu, & arbitrio, ad tempus floruêre, ejusdem quoque voluntate, & arbitrio cecidêre. Nam ut hominibus singulis

gulis adolescentia sua, robur, senecta, mors: sic Rebuspub. & Regnis; & ut Solem assiduè vel nubes aliqua subducit, vel nox condit: talis omnis hic splendor & felicitas, rapitur aut evanescit. Sed quæret forte hic aliquis, quas harum mutationum Sacra pagina assignet caussas? Multæ sunt, Auditores, & variæ, sed ne patientia vestra abuti videar, & benevolentia, præcipuas tantum adducam, ut si non rationum pondere, & verborum lenocinio, brevitate saltem mea, & compendio vobis placeam. Et quidem inter mutationum causas, agmen mihi ducere videtur IMPIETAS, & Religionis incuria, sine qua non *Princeps* officium suum, non *Subditi* faciunt. Nulla enim res magis animos, & mores componit, quàm *Religio:* & illa ubi in pectus demissa, *Virtutum* agmen sequitur. Contra mota *Religionis* anchora, turbata simul Reip. navis, & ubi *Impietas* dominatur, stare diu ea nequit. Deus enim ut severissimus gloriæ nominis sui est vindex, ita non patitur abire impunè contemptum verbi sui, sed ejusmodi genus hominum (si homines dicendi sunt, & non potius brutæ pecudes) inexpiabili odio aversatur, & exquisitissimis suppliciis, quà publicis, quà privatis, in tales animadvertit. Vultis Scripturæ locum? Certè non alio spectat illud prophetæ *Esaia: quemadmodum*, inquit, *stipulam devorat, ignis, & paleas flamma absumit: sic radix eorum quasi putredo erit, & germen illorum sicut pulvis ascendet.* Quare? quia, inquit Propheta, abjecerunt legem Domini exercituum, & Sanctum *Israelis* blasphemiis affecerunt, domus rejecta est *Iacob*, & repleta est ejus terra idolis, & opus manuum suarum adorarunt. Tantum scilicet potest effrænis illa morum licentia, & extremum malorum *Impietas*, quæ ubi dominari cœpit, & levato quasi velo, fracti sque pudoris omnis, ac honesti repagulis, ferream semel frontem induit, nulla amplius ratione compesci potest; sed

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas,

Eoque Respublicas illas pessum ire, & in ruinam agi, tandem necesse est, quæ Numinis contemptum, & impietatem profiteri non erubescunt. Vita enim hominum sine hoc vinculo *Religionis*, stultitia, scelere, immanitate completur, morbusque est Reip. ut plurimum conclamatus, & summæ adversus remedia contumaciæ.

Altera causa INJVSTITIA est: transfertur enim, ut idem alibi Propheta, regnum à gente in gentem, propter injustitiam, & spoliantur justo *Dei* judicio, qui alios spoliare, & exuere consueverunt. Quid enim sublata *Iustitia* & exaugurato templo *Themidis*, Respublicæ, & civitates, nisi cloacæ, & sentina vitiorum, publica latrocinia, audaciæ, & iniquitatis asyla, scelerum officinæ, & conclamatæ nequitiæ latibula, ubi licentia immissis habenis celsiores pudoris, ac verecundiæ calles supergressa, impunè dominatur, & furit. Hæc ubi grassari cœpit, dormiunt leges & veluti gladius in vaginâ reconditus, vel in usu consenescunt, vel frauduleñter malis artibus circumveniuntur: & quis tandem malorum esset finis, si quæ ex ea velut alto quodam gurgite, in genus humanum promant, recensere mihi esset animus; inde enim audacia, temeritas, avaritia, fraudes, partes, factiones, seditiones, bella civilia concussiones, rapinæ, & quidquid talium est scelerum, & flagitiorum, originem suam trahunt. Hoc enim laxata vinculo *Civitas* diffluit, omnis inter homines societas tollitur, quam sequitur barbaries, & rerum omnium ingens confusio: ita omnia in ruinam prona, grassante in quodvis malum dissoluta licentia, nisi audaciæ hominum, legum repagula objiciantur, & illa ad coërcendos maleficos inventa terriculamenta, taureæ, scuticæ, equuleus nervus, arbor illa infelix, & peculiaris parricidis culleus, atque adeo tota illa carnificinæ scena.

Tertia

Tertia *Superbia* est, atque animi elatio, quam non odisse tantum, sed & accerrimè quoque Deus punire consuevit: Dum enim has de regno Babilonico cogitationes animo suo volvit, *Nebucadnezar conscendam in cœlum, super astra exaltabo solium meum, similis ero Altissimo, ecce ad infernum usque detruditur*. Superbiam quippe nunquam *Deus* impunè abire patitur, sed in hoc vitium severè, & subitò justus supremi Vindicis oculus animadvertit; ut in illo *Herode* cujus meminit Scriptura videre est. In solio ornatu regali sedet, & ab ignobili vulgo, Deus sum proclamari patitur, sed adfuit confestim, qui eum percussit Angelus, & qui modo salutabatur *Deus*, à putidis erosus vermibus exspiravit. *Xerxem* quoque mihi intuemini, septingenta millia de regno, trecenta verò millia de auxiliis, in totius *Græciæ* perniciem armat, montes in planum deducit, Mari compedes minatur, Templum *Apollinis* insolenter diripit: sed paulo post ad *Abydon*, piscatoria illi scapha parata erat, quâ trepidus trajecit; & in exiguo latentem eum viderunt *Græci* navigio, quem paulò ante vix æquor omne capiebat, carentem etiam omni servorum satellitio, cujus exercitus propter multitudinem terris gravis erat. Ponite quæso vobis ob oculos tria illa orbis portenta, digna cum viverent ex ipsis naturæ finibus exterminari, *Caligulam*, *Domitianum*, *Heliogabalum*. Quis superbiæ, quis fastus eorum fuit modus? quis finis? Deos se esse finxerunt, edicta divina, in Aulis suis cuderunt, imagines suas à populo Romano adorari voluerunt? Sed hæc impune Auditores? minimè gentium, venit qui *Caligulam* è medio sustulit *Charea*, venit qui *Domitianum* crudeliter interfecit *Stephanus*. & Romanis illuxit optata illa dies, quâ novi Dei *Heliogabali* per totam diu urbem raptata & dilaniata viscera, in putidas cloacas abjecta fuerunt. Cum *Totilas* post occupatam bis *Romam* de fortunâ nil dubitans, *Narsetem* qui transactione,

non

non armis finire bellum maluisset, superbè contemneret, nec ullam admitteret pacis mentionem, ab eo victus, & in fuga occisus fuit. Talium exemplis scatent passim historiarum monumenta. Animus enim Principum inflatus temere, & insolens dum humana omnia infra se posita videt, falso quæcunque potest, etiam licere sibi existimat: Ita à continentia ad libidinem, à temperantia ad luxum, à lenitate ad sævitiam descifcunt. Pietatem, fidem, & cæteras quas optimus quisque colit virtutes inter privatorum bona numerant: ne, si his quoque legibus adstricti sint, precariò regnare videantur. Sed pergo & ad alias transeo harum mutationum causas. Quid? an non *Ebrietas* quoque & temulentia, hîc primas tenent, *dum enim consurgit populus mane*, ut verba prophetæ mea faciam, *ad ebrietatem sectandam, & ad potandum usque ad vesperam, dum adhibet cytharam, & tympanum, opus interim Domini negligit, captivus ducitur, & nobiles ejusfame intereunt, & siti multitudo exarescit.* Exempla passim obvia, & omni ævo. Quid? An non ebrietas, cum summa impietate conjuncta, *Belsasaram* Chaldæorum regem, regno, & vita, una nocte privavit? *Persis* ereptum imperium, nonne ad Græcos luxus, & temulentia transtulit? quid aliud in ipso ætatis flore præmaturam mortem *Alexandro* intulit, post tot pugnata bella, inita prælia, reportatas victorias, quam scyphus ille herculanus, & insanus poculorum amor? quid Reipublicæ Romanæ magis obfuit, quid splendorem ejus magis obnubilavit, quàm prostituta illa *Tiberii* temulentia, & pertinax crapula, adeò ut per contemptum *Biberius* à nonnullis fuerit appellatus: Commessationes, libidines, bonorum profusiones portentosæ *Caligulæ*, *Heliogabali*, *Commodi*. *Maximini*, & aliorum, nonne Principia fuerunt, decrescentis imperii Romani, ac retrò labentis Monarchiæ præludia? Etenim ita res est: qui magnis Imperiis præditi in excelso vivunt, mul-

multo facilius in cæteros omnes, quàm in se regnum tenent. Sed ut paucis absolvam, nec illa silentio prætereunda est causa, Principum scilicet *Stultitia*. *Nam va illi regno*, inquit Scriptura, *cujus Rex puer est, & magnum sub sole malum stultus in soliis collocatus*. *Paulus Æmilius* in Annalibus *Franciæ*, commemorat causam, cur nonnulli Reges à ministris suis regno spoliati fuerint, non aliam fuisse, quàm libidines, & voluptates, & regnandi imperitiam, quæ usque eò processit, ut populo, aut domesticis in ipsos conspirantibus, aut externis bellum inferentibus, ita rerum omnium rudes, ita stupidi, & consilii inopes fuerunt, ut iniquissimis conditionibus pacisci non dubitarint, in Regni sui dedecus, & Majestatis opprobrium, partim ne quid de suis voluptatibus detractum irent, partim ob inscitiam suam, quo tanta erat, ut ad res Regni restituendas, unde facerent initium, non intelligerent. *T. Manlium Torquatum*, memoriæ proditum est, cum Consul renunciatus fuisset, excusasse valetudinem oculorum, & summum Imperium detrectâsse, quod indignum judicaret, ei capita ac fortunas civium committi, qui alienis oculis omnia gerere cogeretur: Sed qui alieno ingenio, alienâque linguâ ad omnia uti necesse habent, ii ne satis ad gubernandos alios, idonei videbuntur? At oculorum quidem lumine carentes nihil prohibet acie ingenii etiam futura prospicere optimeque consulere: quales in fabulis *Tiresiam*, & in historiâ Romanâ *Appium* egimus: cujus vero Sapientiæ luce careat animus quid istandem gerere, quid cogitare, quid suscipere, quid exequi præclarum potest?

Sed quis me repente æstus tam longè à littore in altum abripuit? Anchoram jacio, malo enim prius dicendi, quàm vos finem audiendi facere. Conatus sum Auditores, eorum errores refellere, quorum naturæ alii, alii, fortunæ, alii annis clymactericis aut astrorum influentiis regnorum mutationes

tiones tribuunt. Qua illud ratione præstiterim vobis judicandum relinquo, tyrocinia tantum sunt, quæ laudis satis referunt, si veniam apud vos mercantur. *Deo* sceptra, & habenas Regnorum, & Imperiorum vendicare volui: rationes quia ex sacris Scripturæ fontibus, & verbi divini sacrario depromptæ sunt, locum spero apud vos inveniunt.

Interim grato hoc animo agnoscendum est, & non satis collaudandum, Dei optimi maximi in nos beneficium, quod Rempublicam hanc, dulcissimam omnium nostrum Patriam, tam clementer in hunc usque diem conservarit, & etiamnum benignè conservat, tuetur, ac defendit, adversus infensissimum nobis hostem, qui jam sexaginta retro annis, & quod excurrit, tam funesta nobis intulit bella, & nec jam desinit, idem enim illi in nos sæviendi animus, idem exstirpandi ardor, gentem illam sacram, rebellem, nefariam, criminis læsæ Majestatis ream, & plus quàm Phalaris suppliciis dignam: tales enim censemur. Sed ades ô Deus, & patriam nostram tam implacabili hostium suorum odio colluctantem, tam decretoriis armis impetitam, porro vindica, Proceresque ejus, & quotquot ad clavum sedent, ita consilio, & prudentia instrue, ut sub auspiciis eorum, & Principis *Frederici*, Rempublicam habeamus feliciter constitutam, fulcrum Imperiorum, *Religionem* & pietatem illibatam, res in tuto collocatas, in medio bellorum æstu Halcyonia, opes affluentes, concordes civium animos, exercitus instructos, militem exercitatum in pace decus, in bello præsidium, & frequentes victorias. Dixi.

ORA-

ORATIO XXXV.

de Literarum Præstantia,

Habita ab

ARNOLDO BRANTIO.

INtuenti mihi hanc doctissimorum virorum frequentiam, quantulamcunque declamantiunculam meam præsentiâ suâ honestantium occurrit quod de *Antiochenis* memoriæ prodidit festivus ille si quisquam Dialogista *Lucianus*. Apud illos cum brevioris staturæ, & pusilli corporis histrio in scenam prodiisset, qui Hectoris personam ageret, dicax ille populus illico exclamavit, *Astyanactem* se videre, *Hectorem* desiderare. Haud parum & ego quoque metuo, ne cum dignitas argumenti, de quo agere institui, Hectorem aliquem, id est magnum, & insignem Oratorem exigat, summopere vos miremini, quid sit, cur ego vix *Astyanax* aliquis, tenuisque ingenii homuncio, in conspectum vestrum prodire non dubitaverim: sed cum exploratissimum haberem, quo vos animi affectu publicè ex hoc loco dicentes prosequamini, quaque attentione aures Scholæ vestræ discipulis præbeatis, subditi mihi animum hujus humanitatis vestræ recordatio; in quâ ut merito acquiesco, ita antequam altius provehar, & ad argumenti propositi tractationem nostra decurrat Oratio, à vobis quâ possum animi demissione contendo, ut tenuitatem meam, & in dicendo infantiam vestro favore, & benevolentia sublevare dignemini, quo declamatiuncula mea, quæ ut quantus literaturæ, & eruditioni habendus sit honos ostendat, tota occupatur, his velut secundis subvecta ventis, quem sibi proposuit finem facilius consequatur, *Midam*, Gordii bubulci filium, *Phrygia* regem pecunio-

curiosissimum, qui cum *Bacchum* hospitio excepisset, jussusque esser petere quod vellet, mox voti compos futurus, nihil æque se optare respondisse ferunt, quàm ut protinus quidquid attingeret in aurum verteretur. Quod cum *Bacchi* benignitate obtinuisset, solidas arces, & regia solo contactu in aurum convertit. Verum cum urgente fame cibum sumere conaretur; atque illum quoque in aurum mutari videret, sensit tandem stolidus, se parum sapienter optasse: petiitque à *Libero Patre*, ut munus illud, quantumvis speciosum, sibi adimeret. Misertus itaque ejus *Bacchus* jussit ut in *Pactolo fluvio* se ablueret, quo facto in pristinum statum restitutus est. Quanto laudabiliora *Augusti*, & *Tiberii* Imperatoris vota fuerunt, quorum ille *Scipionis* fortitudinem, & *Cæsaris* fortunam à Diis contendit: hic tantisper ut viveret optavit, dum Reip. ac Patriæ suæ prodesse posset. Sed cum rem ad rectæ rationis lancem exigo, longè hos omnes mihi à tergo relinquere videntur illi qui vota sua altius protrudunt, & quibus nihil prius, nihil antiquius est, nihil magis in votis, quàm ut in studiorum suorum cursu, ad doctrinæ, & eruditionis fastigium enitantur. Quo nihil ego in rebus humanis dignius esse censeo, nihil præclarius. Illa enim est, quæ mentem perficit, & adornat, judicium format, ingenium acuit, & quanto brutis longè præstat animalium nobilissimum homo, tanto hominem homine ipso præstantiorem facit. *Aristoteles* Philosophorum ille princeps, crasso cuidam, & obesæ naris homini percontanti, *quid esset discriminis inter doctos, & indoctos*, haud inscitè respondit, *quod inter viventes, & mortuos*; sentiebat quippe vir altæ mentis eos qui corporum solum vita fruerentur, quam habemus cum pecore Arcadico communem, & externis tantum oculis Solem intuerentur, quem longè acutius cernunt aquilæ: animis vero quibus lucem, ac vitam donat literatura, nihil cernerent,

vix

vix ac ne vix hominis appellatione dignos, sed mortuos verius esse, quam vivos: quia si vivunt, vivunt tantum, & aura, omnis doctrinæ vacui, ætherea solum vescuntur, qua & asini, tantumque à doctis differunt degeneres animæ, quantum à videntibus cœci. Eximiè olim, & præclarè poëta:

> Ὁ γραμμάτων ἀπειρος οὐ βλέπει βλέπων:
> Διπλοῦν ὁρῶσιν οἱ μαθόντες γράμματα.

Ita profecto est. Vana, vana sunt quæ miramur in hoc fluxu, & refluxu rerum humanarum, & malorum irritamenta sunt, non remedia, nisi mentem humanam, natura cœcam, Sapientia eruditione comitata regat, & moderetur. Et profecto si callidi rerum æstimatores, fundos, agros magni æstimant, quia his pignoribus minus noceri posse credunt, quanti putabitis æstimandam Sapientiam quæ nec incendio eripitur, nec naufragio absorbetur, & inter ipsas regnorum concussiones, ac motus inconcussa manet? Quam qui possident verè sunt divites, nulla re egent, nihil sibi deesse sentiunt, nihil requirunt. Quin & cum *Biante* in urbis patriæ captura, & excidio, inter micantes ubique gladios, & militarem in rapinam tumultum, nihil de rebus suis asportantes, omnia tamen sua secum portant, ludibria hæc fortunæ, ne sua quidem putantes, quæ vulgus etiam bona appellat: quia si abeunt, nihil inferunt, nisi semetipsa. Quid enim stirps, quid patria, quid genus? quid forma, quid honores, quid dignitates? Quid aurum illud quod tantopere admiramur? abeunt illa, nec eximere nos queunt aut nostra, mortalitatis lege. Aurea verè *Stoicorum* sententia Μόνος σοφὸς πλούσιος, solus sapiens dives. Et hæc *Aristippi*, hæc *Socratis* sapientia fuit. Ita *Zeno*, *Cleanthes*, *Crates*, *Chrysippus*, *Epictetus* sentire, ita loqui amavere. Quis, Auditores, *Diogene*, vulgi judicio pauperior? Vixit enim in dolio, nulla alia instructus supellectile, quàm patinâ ligneâ: at in gur-

gustii

gustii hujus angustiâ, quàm augusto fuit animo, quàm generoso? veram magnitudinem metiens non spatiis, & latifundiis terrarum, sed horum omnium contemptu, eoquè *Alexandri* liberalitate major, quam rejecit, nec tamen eguit; quia ditior est, qui divitias spernit, quàm qui possidet. Animus enim hominis dives, non arca appellanda est. Et hæ veræ sunt opes quæ supra omnem inconstantiæ, & mutationis aleam positæ, etiam nudum, naufragum, exulem ubique terrarum comitantur, vel ad ultimam *Thulen*, aut ad extremos *Garamantas:* in quas cuneus nihil potest ingruentium malorum, quæ nec eripi possunt unquam, aut temporum injuriâ tolli, intervertì, mutari: quas qui possident verè sunt divites, quia in pectore, & animi scrinio struuntur hæ opes, non in arcâ, eoque usu augeri solent non minui, meliores fieri non deteri, non senescere, non contingere malis ut opes, non ignavis aut immerentibus, ut honores, non etiam avocare homines à virtute, sed instruere. Doctrina enim, & virtus arctissimo inter se vinculo conjuncta, hominem non doctiorem modò, sed meliorem reddunt: adeò ut quod agris cultura confert, hoc animis hominum, eruditio, quæ si corporeis oculis cerni posset, incredibiles sui amores excitaret. Præclarè Romanus ille Sapiens: Certi sunt domitores Ferarum, qui sævissima animalia, & ad occursum exterrentia hominem, docent pati jugum, nec asperitatem excussisse contenti, usque in contubernium mitigant. Leonibus Magister manum insertat, osculatur Tigrim suus custos, Elephantem minimus Æthiops jubet subsidere in genua, & ambulare per funem: sic doctrina, sic eruditio est artifex domandi mala. & in quo magis, quam in homine? aut minus disciplina in ingeniis poterit, quam in feris industria. Vultis exempla Auditores? magnos sæpe viros, perdita penè, ac desperata adolescentia, in patriæ salutem natos accipimus.

Nimi-

Nimirum ut ager ex se infertilis, culturâ tamen emendatus, ad fertilitatem provocatur: sic ingenium virtutis expers, disciplinâ ad bonam frugem potest demutari. *M. Torquatum* ingenii tarditas in agrum, tanquam in exilium ablegaverat, hic tamen periclitantem Latino tumultu patriam, insigni triumpho restituit. *Luc. Valerium Flaccum* quem *Roma* projectæ libidinis juvenem, virum omnis postea modestiæ, ac probitatis exemplum vidit. Quid *Fabii Maximi* adolescentiâ turpius? quid vero illo sene ornatius, quid augustius *Roma* tulit? duos in uno *Sylla* homines fuisse dixeris turpem adolescentem, & virum fortem, *Themistoclis* vero adolescentiâ quid licentius, at is exinde juventæ suæ maculas, insigni sua literaturâ, rebusque strenuè gestis ita eluit, ut *Græcorum* clarissimus extiterit, & prælio navali *Persis* ad *Salaminem* victis, Patrii libertatis assertor fortissimus. Quid *Polemo* perditissimis moribus adolescens? ingressus Auditorium magni illius Philosophi *Xenocratis*, cum eum non minus graviter, quam doctè de sobrietate, & temperantiâ, dissertantem audivisset, adeò lectione ejus commotus fuit, ut omnem ab eo tempore incontinentiam exuerit, & ex homine luxurioso factus sit temperantissimus.

Sed ut altius provehar: Quid? compendiosiorem ullam arbitrantur esse viam ad honores, quàm per literaturam? illa enim est quæ hominum nomina non ingloria æternitati consecrat: hujus beneficio vivunt viri omni ævo præstantissimi, quorum curæ, vigiliæ, labores, merita, alto oblivionis silentio fuissent involuta, nisi nomen eorum, ac famam interitu vindicasset. Quid *Alexandri Magni* voto, in summâ fortunâ defuit, præter *Homeri* ingenium? & quo alio nomine felicem prædicat *Achillem*, cum in *Sigæo* ad tumulum ejus adstitisset, nisi quod talem laudum suarum præconem habere meruerit? Quot enim antę eum Imperato-

rum

rum, & belli Ducum ignota nunc nomina, & æterno oblivionis sepulchro recondita?

Vixêre fortes ante Agamemnona
Multi, sed omnes illachrymabiles
Urgentur, ignotique longâ
Nocte, carent quia vate sacro.

Adhæc quantam literatura gratiam, quantam benevolentiam, quantum animi affectum conciliat literatis, non apud gregarios, & è trivio homines, sed apud Patricios, Magnates, Reges, Principes? Scipio Africanus *tam elegans liberalium studiorum* (verba Velleji Paterculi sunt) *omnisque doctrinæ, & admirator & fautor fuit, ut Polybium Panatiumque, præcellentes ingenio viros, domi militiaque secum habuerit.* Vespasianus etsi cætera parcus, ingenia artesque fovit maximè: & primus è fisco (ait *Suetonius*) *Latinis Græcisque Rhetoribus annua* (*Bis mille & quingentos Philippicos*) *centena constituit. Antoninus Pius* diffudit etiam liberalitatem *Vespasiani*, nec *Romæ* tantum, sed per omnes provincias *Rhetoribus*, & *Philosophis*, honores, ac salaria detulit, & *Frontoni* præceptori suo statuam in Senatu posuit & perpetuum gratitudinis suæ monumentum exstare voluit non ingrati discipuli. Sic & *Gorgiæ Leontino* vivo illi videntique statua ex auro, tanquam publici honoris ara, in æde *Apollinis* erecta, & consecrata fuit. *Stagira* eversæ ruinas, in gratiam *Aristotelis* & *Alexandro* discipulo ejus restitutas legimus. *Platoni* in *Siciliam* venienti, *Dionysius Syracusanus*, vittatam navem qua eum exciperet, obviam mittere non dubitavit. Doctissimorum hominum greges in comitatu suo habuit *Alexander*: Familiariter cum *Simonide* & *Pindaro* Poëtis *Hiero Syracusanus* vixit: *Augustus Imperator*, ætatis suæ doctissimos in summo amore habuit & pretio, *M. Varronem* unicè amavit, *Ciceronem*, *Salustium*, & *Livium* coluit, *Virgilium*, *Horatium*, aliosque sui temporis Poëtas summa benevolentia complexus est. Consiliis suis interesse voluit *Alexan-*

Alexander Severus: *Adrianus Imperator* cum audivisset quosdam, qui *Romæ* docuissent, ob decrepitam senectam muneri suo obeundo non satis idoneos, emeritos per ætatem, magnis beneficiis cumulavit. *Anaxarcho* Philosopho, cum Quæstori suo jussisset *Alexander*, dare quantuncunque ille postularet, inaudita postulatione turbatus Quæstor, cum *Alexandro* indicasset philosophum petere centum talenta, Rectè inquit fecit, probè conscius se amicum habere, qui tantum dare, & possit, & velit. *Xenocrati* Philosopho quinquaginta talenta dono misit, ea quum ille recusasset accipere, dicens, sibi non esse opus, interrogavit, amicum ne ullum haberet, cui esset opus? nam mihi inquit vix *Darii* opes in amicos sufficiunt. Cum delato ad ipsum scriniolo, quo nihil inter opes *Darii* pretiosius, pulchriusve repertum est, quæreretur in quem usum destinandum esset, aliis aliud suadentibus, huic optimè inquit servandus dabitur *Homerus*, sentiens nullum esse thesaurum illo pretiosiorem.

Plura dicerem, *Auditores*, sed sentio mihi hoc loco ex ipsa præstantiæ literarum cogitatione, idem accidere, quod disertissimis nonnullis Oratoribus evenisse *Lucianus* scripsit, ut cum forte in Regum splendidissimis atriis & varietate imaginum insignitis palatiis verba fecerint, pulchritudinis intuitu perturbati, in medio orationis cursu tanquam attoniti constiterint, subitoque obmutuerint. Quare ne & patientia vestra, & attentione abuti videar, finem dicendi faciam. Audivistis literaturæ, & eruditionis præstantiam, & dignitatem: quantis homines literatos comitentur honore, quam nominis sui famam sibi pariant viri doctrina, & eruditione conspicui, quam altè se in Magnatum, Principum, Regum amicitias insinuent. Audivistis nihil in hoc Vniverso dari, nihil ab hominibus desiderari posse, nihil excogitari, quod pretio, cum ea comparari possit, aut debeat. Quid

restat?

restat? hoc unum Studiosi, & commilitones (ut tandem & ad vos mea se convertat Oratio) hoc unum, inquam, ut eam quam tantopere vobis commendavi literarum præstantiam, seriò ad animum revocetis. Quis enim tam aversus à *Musis*, qui litterarum decus non admiretur? quis ad Sapientiam *Socratis*, sublimitatem *Platonis*, ingenium *Aristotelis*, loquentiam *Demosthenis* non obstupescat? Quis denique scientiæ, & cognitionis studio non ducatur, atque adeo doctrinam, eruditionem, artes non magni faciat? tum nulla instituendæ vitæ ratio, & via animo, & cogitatione concipi queat, quæ non ita literarum auxilio indigeat, ut, eas si quis sustulerit, Solem ipsum de mundo sustulisse videatur. *Themistoclem* olim cum somnum capere *Adolescens* non posset, dicere solitum tradunt, se *Miltiadis* trophæo, quiescere volentem, identidem excitari: quanto eos acrius incendi ac inflammari necesse est, qui quotidie non unius, sed innumerabilium hominum eruditione præstantium trophæa non è marmore, & lapide peregrino constituta, ad exigui temporis memoriã, sed ad omnem æternitatem commendata litteris, intuentur? easque opes quæ nec furem, nec prædonem timent, nec incendiis, ruinis, naufragiis obnoxiæ sunt, nec ullis denique casibus erui possunt? Molestiæ hic omnes si quæ se offerunt devorandæ. Nihil enim est quod non expugnet pertinax opera, & ut Invia virtuti nulla est via, sic & nulla diligentiæ, & labori, qui omnia, ut cum Poëta loquar, vincit improbus. Non de nihilo *Musas* Poëtæ in montis cacumine sedem suam fixisse fabulati sunt, & labores, sudores, vigilias, ad earum atrium excubare voluit Antiquitas sapientiæ magistra. Sciebant, enim viri prudentissimi; non alia ratione eruditionem parari, non alia lege, & conditione obtineri. Eruditionem autem, amare imò, & venerari vos scio quæ nulli præclusa est, omnibus patet, omnes admittit: sed ut natura gemmas altissimè recondidit,

dit, vilia contra passim obvia sunt: ita quæ optima non nisi summo studio eruuntur & animi cottidiano, ut sic dicam, vomere proscindendi, & obserendi ad meliorem frugem. Non alia, Studiosi, ad eruditionem via est, non alia ad honores. In Flore vitæ estis, & ut corpus labori, mens ferendæ intentioni par redditur: non alii anni commodi huc magis, & apti: nisi ad magna, & alta nunc itis, nunquam postmodum perventuri. Occasio cujus prætervolat opportunitas, nata vobis in hoc *Athenæo* protrudendi studia vestra, & perducendi ad metam. Illa si continuè ab ingenio vestro aliis omnibus curis & cogitationibus ex animo abjectis, foveantur, tandem in luculentissimos progressus erumpent. Neglecta tarditatem vestram non expectant, dum enim differtur vita transcurrit, & serò nimis vos subitura pœnitudo transacti desidia temporis. Soli natura, cessante cultura, sterilescit; quantoque melior terra tanto deterior fit neglectu. Honestarum artium semina, animi vestri gerunt quæ exercitatione, & industria excitantur, non aliter quàm scintilla levi flatu adjuta ignem suum explicat. Illa modò una ingeniorum pestis fugiatur, ne pervenisse vos putetis, quò adspiratis. Alacritate hic opus, & constantia, nec ante in hoc *Musarum* stadio currendi finis, quàm præmium vobis sub manu. Impetus dilatione, & mora extinguitur, industria, & labore augescit, & nihil tam arduum quo non penetret studiosa, & fervida animi vis. Magnum quoque vectigal parsimonia, sed nusquam majus quam hic. Socordiæ breve, & pœne sine sensu gaudium est: sed diligentiæ fructus se exserit, neque nunc solum, sed in futurum delectat. Vbi quæso, istam egregiam indolem, quam in plerisque vestrûm videmus? ubi istud ingenium ad omnia summa natum, ubi istam partem ætatis, ad concipienda doctrinæ semina omnium aptissimam, aut honestius, aut suavius, aut fructuosius collocare poteritis? Cogitate quantum adsiduitas prosit,

quantum intermissio noceat. Illa vires aluntur ac gliscunt: hac carpuntur ac deteruntur. Si quis tantillum de solita contentione remiserit, pessum it, quicquid partum erat, *longique perit labor irritus anni*: simul atque progredi desierit, regrediatur necesse est. Venatores intuemini, nihil illis difficile, nihil arduum, nihil impervium est, sub dio pernoctant, nives, grandines, nimbos, procellas, famem, sitim, frigus, vigilias ferunt, cum apris, lupis, ursis, aliisque indomitæ feritatis animalibus de vita sæpenumero decernunt, ac dimicant: Vos si quanto illi ad prædam, tanto ad eruditionem ardore feramini, ullam vobis, ne ad eam perveniatis, difficultatem obstare patiemini? Fruimini occasione, quæ sese nunc offert, & aures vestras sæpe feriat, imò mentem, laudata illa vox πολυτελέστατον ἀνάλωμα Χρόνος. Pulchra hic si usquam parsimonia, imò tenacitas & avaritia; contra nihil temporis jactura turpius: cujus seriò multi sed serò nimis deplorant damna omni æstimatione majora. *Solonem* unum ex Sapientibus *Græciæ*, tanta olim discendi cupiditate exarsisse ferunt, ut etiam circa ipsam mortem: Nam cum langueret fatiscentibus jam viribus, & adstantes amici aliquid inter se disserent, ille caput sustulit, & flexit ad audiendum: Interrogatusque quo fine tunc aut fructu? nobilem illam vocem edidit; *ut cum sciero doctior moriar*. O desiderium! & quid in vita, aut ejus flore faciendum, cum ille hæc sub mortem, & in ipso decrepitæ ætatis deliquio? Facessat ergo hic impudens eorum querimonia, qui naturam accusant, quod hominis vitam tam angustis spatiis finierit, quum satis longa sit cuique vita, si parcè dispensetur: Vt & supina illa, & projectè mollis quorundam ignavia, qui ad somnos nati videntur, & pandiculationes, ad otia, non ad studia, temporis prædunculi, fuci, tenebriones, licentiæ alumni, qui non ut vivant, edunt, sed vivunt,

vunt, ut edant, digni quos irata *Minerva*, caſſide ſua, & cuſpide arceat ab adytis *Sapientiæ*, dum turpi marceſcentes otio non tam vitam agunt, quàm prætervehuntur, nec vivunt, ſed in vita morantur, quamvis ad extremam ſenectutem perveniant. quid enim illos anni tot per inertiam exacti juvant, actu metiendi non tempore? cum neque ſibi, neque aliis utiles, ita vitæ curriculum conficiunt, ut, veluti naves nullum ſui veſtigium relinquant, nihilque agant, quo ſe homines eſſe teſtentur. Hos fugite Commilitones, & quas in vos Natura dotes contulit, ne patiamini ut aquam immotam ſordeſcere. Neque enim in vos benigna fuit, ut ſuum beneficium negligeretis, & ab illuſtri hoc *Lycæo* vacui, & inanes velut ex incendio, ruina vel naufragio domum rediretis:

Αἰσχρὸν γὰρ δηρόν τε μένειν, κενεόν τε νέεσθαι.

Dixi.

ORATIO XXXVI.

In vituperium Loquacitatis,

Habita à

NICOLAO BERCKELIO.

ITa fere natura comparatum eſt, ut quibus ex rebus ſumma ad omnes dimanat utilitas, ex iiſdem vitio aliquo interveniente, naſcatur extrema pernicies. Quid ſtellis, & aſtris ſalubrius, quid ad conſervationem corporum ſublunarium, magis neceſſarium? at ex iiſdem ſi quando parum commodè jungantur, quanta mortalium calamitas? Aëre ſpiramus, verum is infectus, quantam ſtragem infert animantibus? Flumina, & maria quàm commoda ſunt generi humano, ad itinera, vitæque commercia?

Verum ex iis concitatis, aut exundantibus, quantum damni, quantum periculi? Terra fœcunda rerum omnium parens, suas habet concussiones, hiatus, ruinam, exhalationes pestiferas: nec alia parit plus venenorum, quàm quæ frugum, ac medicarum herbarum fertilissima est. Adeò late patet illa sententia omnium ore trita; *Vbi mel, ibi fel, ubi uber, ibi tuber.* Idem mihi dicere fas de hominis lingua, qua ut nihil salubrius est, si quis benè, & ut oportet utatur; ita nihil nocentius, si quis malè. Hæc causa est, Auditores, cur impræsentiarum apud vos, de ea declamare, & individuam ejus comitem loquacitatem (vitium ei non minus frequens, quam perniciosum) suis coloribus depingere in animum induxit. Vnum tantum à vobis contendo, ut omnes, quotquot hîc adestis, quandoquidem ad omnes hæc oratio pertinet, his auribus, atque animis auscultetis, quas in rebus gravissimis, maximisque benè consulenti præbere soletis.

Atque ut paucis quod res est dicam, & mentem meam, quod hic palmarium duco, sine verborum apparatu, circumscribam, quid quæso Homini totius Vniversi compendio, quid naturæ miraculo, & soli ad sapientiam, & prudentiam nato, loquacitate sordidius, quid turpius, quid indignius esse possit, non video? Multa quidem vitia dari, non eo inficias, quæ homini odium, aut invidiam conflant, qualis est arrogantia, & violenta nimis dominandi libido; quædam contemptum, ut luxus, ebrietas, crapula: at nullum est, quod hominem exosum magis, & ingratum reddat, quam garrula, mordax, & importuna nimis loquendi licentia, quam Loquacitatem appellamus. Multa quoque sunt fateor perdundæ vitæ mortalium instrumenta: multa adminicula, ut bella veneficia, incursus ferarum, pestilentes morbi, terræ motus prodigiosi, fulmina, tonitrua, inundationes, aliique casus innumeri, ex quibus tamen, tanta non

oritur

oritur pernicies humano generi, quantam huic Universo adfert, effrænis linguæ dicacitas. A qua vel natura ipsa hominem dehortari videtur, quæ duas illi quidem aures dedit, at unam tantum ei linguam, ut nempe discat plus audire, quàm loqui, septam quoque & undecunque cinctam forti labiorum vallo, dentiumque repagulis, ne temere quid effutiat, quid eliminet, sed proferenda ponderet, & ad lancem rationis expendat. Imò cum sapientissimus ille rerum conditor Deus, linguæ sedem in altissima corporis parte collocarit, nonne satis superque nobis declarat, hujus membri dignitatem? Deinde quod in confinio cordis, & cerebri sitam esse voluit, humanæ vitæ interpretem, an non evidenter nos docet, eam non oportere discrepare à corde, sed obtemperantem esse rationi, cui subjecta est, nec prius in vocem debere prorumpere quàm adhibitis in consilium vicinis sensibus, præcipuè auribus, atque oculis, quibus inter corporis sensus principatus tribuitur? Sed multo magis consulendæ sunt interiores animæ vires, intellectus, seu ratio ac memoria, quibus & ipsis sedes, & officinæ sunt in cerebro. Unde satis liquet, quàm præposterè faciunt hi, qui dum flumen verborum habent, mentis vix guttam, prius linguam laxant in verba, quàm aut audierint, aut viderint, aut quàm animo perpenderint; quale sit illud de quo velint loqui, aut quales illi sint, apud quos verba facienda sint, cum oporteat hujus membri ministerium omnium esse postremum. Ideo quemadmodum natura voluit linguam humanæ vitæ moderatricem esse promptam officio: ita diligenter admonet, ne præcipiti, petulantique facilitate perniciem afferat, pro utilitate, exitium pro officio, venenum pro remedio: eoque cum oculos binos, aures binas addiderit, unicam duntaxat linguam dedit; cumque aures sic finxerit homini, ut semper habeat patulas quæ nec claudi possunt nec averti, linguæ contra val-

vas objecit labiorum, adversus effrænam ejus petulantiam, ne temere scilicet effundat quicquid in buccam venerit. Quo vitio vix aliud fuit apud *Ethnicos* etiam homines detestabilius. Hæc enim una ad bellum tuba, hoc tumultuum, & seditionum flabellum, hæc rixarum, contentionum, dissidiorum irritatrix Miramur piscem *remoram* corpusculo pusillo, halecis magnitudinem non superante, navem ingentem plenis velis, prospero. & secundo vento citatam repente sistere; sed longè majori admiratione mihi dignum videtur, linguam multo minorem *remora*, tot hominum millia, quocunque lubitum est flectere, concitare, armisque inter se committere. Hæc namque illa est quæ versutis consiliis miscet res humanas, quæ pejerat, calumniatur, quæ susurris, ac delationibus dirimit amicitias, quæ compita, vicos, pagos, urbes, provincias, regna perreptat: hæc in regnis, provinciis, urbibus, pagis, compitis, in omnium ædes, in omnium animos penetrat, nusquam non pedem figit, nihil intactum, nihil inausum relinquid, adeoque passim grassatur, ut nullus Orbis terrarum angulus, ab ea tutus sit imò nullo non loco, nullo non tempore paratum, & expeditum habeat venenum. Sed quis tandem finis si omnia ad amussim recensere mihi esset animus: dolia *Danaidum* citius expleverim, & *Eresichtonis* famem, quàm hanc (ut cacoëthes est hujus ævi) cupidam semper malorum, nunquam saturam. Nihil Natura, nihil Autor Naturæ frustra facit: sed quid Deum, quid Naturam loquor? nihil bruta faciunt, nihil elementa operantur, nihil agunt, quod ad sui conservationem non faciat, non tendat. Solus homo, nobilissimum animalium, magni hujus Mundi Epitome, nobilissimam sui partem *linguam*, quæ illi in salutem, & ad Dei gloriam data est, in exitium suum, & aliorum convertit. Quo procul dubio spectans non minus sententiosus, quàm insignis Poëta *Euripides* ἀχαλίνων inquit,

στομά-

σωμάτων τέλ@ δυςυχία. Nec mehercules injuria. Non potuit enim significantius exprimere linguam temerè vagam, incogitanter quidlibet effutientem, nullo consilio perpendentem quid deceat, quid expediat, quid non, quàm quod sic garrientis os, dixit effræne, quodque incogitantiam ejus dixit exlegem. Quemadmodum enim equus nullo fræno coërcitus sæpe numerò tum sessorem, tum se ipsum in præcipitia defert, perdens simul, & periens: ita lingua nisi rectæ rationis moderamine contineatur in officio, & fræno prudentiæ redigatur in gyrum bonæ mentis, exitium adfert non solum his, qui auscultant, verum multo sæpissimè ei qui sic temere deblaterat, & debacchatur, adeo ut qualem fructum adfert ager natura quidem bonus, sed neglectus, talem adfert lingua minimè muta suæ permissa libidini. Ex ungue Leonem. Quid calamitatum, oppressionum, depopulationum, rapinarum, scelerum usquam, aut unquam fuit, nisi ab hoc fonte? Circumspicite quidquid est in orbe funestarum tragœdiarum, comperietis ferè malorum omnium originem fuisse malam linguam. Multos gladio cecidisse, non Annales solum, sed omnium temporum experientia testatur, at non pauciores lingua. Exempla vultis adducam *Auditores*? passim obvia sunt & quæ sæcula id non docent? sacras & profanas historias replicate, non aliter invenietis: Quid *Evam* omnium nostrûm matrem perdidit, quàm quod serpentis susurris seduci, & deliniri se passa est? Quid *Adamum*, quid posteros ejus, quam garrula nimis, & effrænis conjugis deceptæ lingua, cui auscultare maluit, quam Deo? O utinam tunc nec *Evæ* lingua, nec *Adamo* aures fuissent, tantum certè miseriarum, & calamitatum agmen, nec in se, nec in posteritatem pertraxissent. *Mirjam* Soror *Mosis* ob temerariam linguæ licentiam, prorumpentem in murmura, lepra corripitur. *Core*, *Dathan*, & *Abyram*, laxata

quoque linguæ fibula, & seditione in populo, adversus *Mosen* concita, horrendo terræ hiatu, cum uxoribus, & liberis absorbentur. *Samsonem* fortitudine, visu, libertate, vita, garrulitas, & linguæ intemperantia spoliavit. *Clitus*, & *Calisthenes* (ut ex profanis historiis exempla quædam producam) an non ipsi causam suæ necis dederunt, intemperanter nimis sua libertate in *Alexandro* reprehendendo abusi, quem vino & ira furentem modestia alias, & humili admonitione corrigere potuissent, morte non solum declinata, sed & gratia, & benevolentia ipsius erga se aucta & confirmata? *Epicharmus* quum *Hieron* Siciliæ rex quosdam è familiaribus suis, è medio sustulisset, paucisque post diebus eum invitasset ad cœnam, cur inquit nuper cum immolares, amicos tuos non invitasti? Quæ vox incautæ nimis, & præcipitis linguæ, & mortem ipsi attulit, & tyrannum crudeliorem reddit. *Antiphon* cum apud *Dionysium* quæreretur, ac disputaretur quod æris genus esset optimum: *Illud*, inquit, *ex quo statuas Hermodio, & Aristogitoni, tyrannicidis, erexerunt Athenienses*. Quæ oratio brevis quidem, sed dentata nimis, & mordax, Tyrannum ita irritavit, ut non nisi tragica ejus morte sedari potuerit. *Zeno* eidem *Dionysio* in matrimonium ab eo duas ipsius filias, egregia forma virgines, petenti, *Malo*, inquit, *pereant, quam tyranno nubant*: Quibus verbis vehementer commotus Tyrannus, eas ilicò contrucidari, & mortuas ad patrem deferri jussit, ut linguæ suæ intemperantiæ pœnas daret & tragico filiarum obitu, temperare sibi disceret, & cautius in posterum loqui. *Cicero* qui singulari sua prudentia Romam periclitantem ab interitu vindicavit, se tamen incautus perdidit, quod liberi nimis oris, dissimulare odium non potuerit, in patriæ perduelles, nec abstinere ab invectivis, tum in alios, tum in *Antonium*, qui ulciscendæ injuriæ sibi illatæ causa, haud multo post capite, & manu, qua Philippicas scri-

ſcripſerat, eum truncari juſſit: omnibus documento, *Potentiam* iras non provocandas, ſed declinandas, non aliter, quàm in navigando procellam. Majorum noſtrorum tempore *Enguerandus Marigneus*, qui ſub *Philippo* cognomine *Pulchro* univerſam *Gallia* rempublicam adminiſtrarat, poſt Regis mortem, quum ex eo quæreretur, quid certa quadam pecuniæ ſumma factum eſſet, reſpondit numeratam fuiſſe *Carolo valeſio* defuncti fratri, qui negans eum mentitum eſſe dixit. Quid ille? ira percitus, & linguæ plus nimio indulgens, nulla ejus quem alloquebatur dignitatis, regiique ſanguinis habita ratione, reſponſare auſus eſt, ipſum eſſe, qui mentitur: quo convitio magni animi Princeps, ita affectus fuit, ita exacerbatus, ut non ante quieverit, quàm illum ſuſpendio tollendum curaſſet; adeò verborum inſolentia Principibus intolerabilis eſt, tantumque habet in ſe malorum membrum illud minutilum ac molliculum, niſi adſit animus integer, rector ac moderator, ut haud raro ſibi ipſi mortem inferat loquaculus longèque præſtet pede, quam lingua labi: quia quod dictum, indictum fieri nullo modo poteſt. Habet certè & cor linguam ſuam, videlicet cogitationem, qua homo loquitur ſibi. Qui tutus eſſe vult, hanc linguam inprimis cohibeat, ne maledictum corde conceptum aliquo caſu, vel ira, vel vino, vel provocatione ſuffundatur in linguam, & redeat per jugulum. Cujus mali præſentiſſimum remedium eſt taciturnitas, altiſſimis fluminibus ſimilis quæ minimo ſono labuntur. Eximia me hercule virtus! Nemini enim loco, & tempore tacuiſſe, ſed intempeſtivè, ſed imprudenter, & incautè locutum eſſe nocet. Qui tacere neſcit, loqui ignorat, & plerumque aut ſtultitiæ, aut maledicentiæ crimen incurrit. Haud inſcite Poëta, ἀκίνδυνον τῆς σιγῆς γέρας: at contra periculoſæ plenum opus aleæ tractat, & incedit per ignes ſuppoſitos cineri doloſo, qui petulantis ſuæ linguæ cui loquen-

tiæ multum, ſapientiæ parum, licentiam moderari, & fræno rationis, inhibere & compeſcere nequit. Quid homini in hac vita dulcius, quid ſuavius eſſe poteſt amicitia, & arctiſſima animorum conjunctione? hæc dirimit; *Damonem* à *Pithia*, *Theſeum* à *Pirithoo*, *Achellem* à *Patroclo*, divellit. Quid rerum humanarum carius, quid pretioſius nobis eſt fama, cujus diſpendia, & damna omni æſtimatione majora ſunt? hæc minuit, traducit, ſugillat, rodit. Opes tibi ſunt? ſi poteſt, exuet. Honores? privabit. valetudo ſatisproſpera? lædet, offendet, adimet. Quid enim aliud lingua maledica, quàm ſica, quàm gladius veneno tinctus? Quis adeò demens eſt, ut viperam in ſinu foveat, paſcat, amet? Talis lingua, imo viperis omnibus nocentior. Scorpium exhorreſcimus, qui nec ferit, niſi imprudentem, nec ſemper habet lethale venenum: at mala lingua longè pernicioſior, quia nulli parcit, & venenum ejus ſemper, & ubique mortiferum: ſerpit enim ejus virus in omnes, & ita natura comparatum eſt, ut lædere ei ſit facillimum, mederi difficillimum. Adhæc, quàm importuna omnibus, quàm moleſta eſt, *Tot pariter pelves, tot tintinnabula dicas, pulſari*, nulli non obſtrepit, in aula, in tribunali, in curia, in viis, in ædibus, in navibus, in vehiculis, in conviviis, in rebus afflictis, ægritudinem, mærorem, luctum conduplicat, in rebus lætis, ceu nubes ac tempeſtas quædam exorta, triſtitia obnubilat omnia: in vectatione plus adfert vertiginis, quam ipſa jactatio, in navigatione ſuo tædio ſuperat ipſam nauſeam: in itinere pedeſtri facundus comes pro vehiculo eſt, garrulus contra pro onere, pro ſarcina, in ſympoſiis, aut cænis collatitiis in quibus loquendi, tacendique vices laudari ſolent, pro voluptate tædium, & moleſtiam adfert, dum per garrulam ejus, & pendulam nimis linguam, nec citharam audire, nec comœdiam ſpectare licet, aliorumque ſermones accipere, ac viciſſim

cissim reddere prohibemur. Quid multa? Importuna verè vasa & molesta, quæ dum maximè tinniunt, liquoris minimum habent. Verbo. Homines ad tonstrinam nati, aut pistrinum, & famæ aliorum non præcones, sed prædones.

Longum esset, Auditores, omnia recensere quæ huc faciunt. Finem dicendi facio. Fugiamus quæso, & quidem sanguine viperino cautius, omnem ἀθυρογλωσσίαν, imo, & multiloquium, in quo non potest deesse peccatum, cum Deus battologiam omnem damnet, etiam in orando: amemus silentium veloces ad audiendum, tardi ad loquendum, & ad verborum, linguæque certamina rudes. Ne laxemus fibulam linguæ in sermones supervacaneos, quando quidem de quolibet verbo otioso reddituri sumus rationem in die judicii, sinamus fatuos fatua loqui, nos ambiamus, ut de nobis dici possit: *Os justi meditabitur sapientiam, & lingua ejus loquetur Iudicium*, & juxta magni illius *Pauli* monitum: sermo noster sit semper sale conditus in gratia, ut sciamus quomodo nos oporteat unicuique respondere. Nullus sermo malus prodeat ex ore nostro, consentiat lingua cum animo. Si veritatem diligimus, absit mendacium ab ore nostro. Si *Paulo* auscultantes, quæcunque vera sunt, quæcunque honesta, quæcunque justa, quæcunque amabilia, quæcunque virtutis sunt, & ad laudem disciplinæ pertinent, cogitamus, ac meditamur, eadem & lingua nostra cogitationum interpres proferat. Sed quod præmium *Paule* dicat hic forte aliquis? Audi maximum: *Et Deus*, inquit, *pacis erit vobiscum*: quem vobis, mihi, omnibus, ex animo precor. Dixi.

ORATIO XXXVII.

Habita à

JACOBO E.F. vander DUSSEN,

In laudem Eloquentiæ Ciceronis.

NOn equidem dissimulare possum, summo cum pudore, atque aliquo prope cum tremore, me in hunc locum conscendere, quandoquidem omnia illa, & singula quæ illis qui ad dicendum prodeunt, timorem, & ruborem adferre consueverunt, mihi sese cumulatè hoc loco objiciant. Etenim ex eo nunc loco, qui & ad agendum amplissimus, & ad dicendum ornatissimus semper mihi est visus, præsentibus viris illis loquor, qui Doctrina, & rerum scientia antecellunt, & inter Oratores, aliis longè eloquentiæ palmam præripiunt; de eo denique argumento, verba facio, cujus tractatio non inficior multo gravior, ac difficilior est, quàm ut vel ingenioli mei tenuitati, ætatis hujusce meæ judicio convenire videatur. Sed cum mihi jam ab ipsis studiorum meorum incunabulis, plus nimio perspecta sit vestra in audiendis iis, qui ex hoc loco ad vos declamare solent, humanitas, & benevolentia, addidit mihi stimulum humanitatis vestræ fiducia, ut & ego aliquid auribus vestris haud ingratum tentarem, ut si non à dicentis merito, ab argumenti saltem dignitate gratiam aliquam apud vos demereri possit. Fert enim animus, posthabitis omnibus quæ me ab hac dicendi provincia deterrere potuissent, inpræsentiarum, in ejus me effundere laudes, qui communi doctissimorum omnium calculo, ac suffragio parem neminem in Eloquentia, nedum superiorem habuit. Rem fateor arduam aggredior: Cujus enim tantum est in-

ingenii acumen, tanta dicendi vis, tantaque copia, ut eum pro meritis laudare queat, qui omni laude ac prædicatione major, ipsus se satis commendat, & de quo, ut verba *Salustii* mea faciam, tacere longè præstat, quàm pauca dicere, apertis tamen carceribus stili equos emittere statui ad palmam, memor illius Poëtæ sententiæ.

Τόλμη δικαί ἐ θεὸς συλλαμβάνει.

Nihil hîc, Auditores, de Patria *Ciceronis*, nihil de stirpe ejus, ac prosapia, nihil de parentibus & consanguineis in medium proferam. *Nam genus, & proavos*, ut benè alibi ingeniosissimus ille Vates, *& qua non fecimus ipsi, vix ea nostra voco*, ad arcem causæ, & ad ea venio (quis enim aliàs finis?) quæ *Ciceroni* magno illi dicendi Magistro propria, & præ aliis admiranda fuerunt, agnatam scilicet ejus, & longo rerum usu subactam, & excultam eloquentiam. Sed & in hoc uberrimo argumenti, & materiæ campo, exclamare mihi liceat, cum principe illo Poëtarum *Homero*.

Τὶ πρῶτον τι δ' ἔπειτα τὶ δ' ὑςάτιον καταλέξω.

Verba enim cum specto, de verbis unicè sollicitum fuisse judico; cum res intueor, ita rebus addictum ut plenus spirituum, & sanguinis, verba neglexerit, prope suspicer; cum omnia perspicio, bina hæc in eo summa reperio.

Quis enim *Ciceronis* lepores, flosculos, quis veneres, & elegantias? quis stimulos, quis acumen in disputando, in scriptis sententias passim acres, penetrantes, & quod caput, salutares, mirari satis queat, quis mente assequi, quis cogitatione complecti? Quis copiam & dicendi vim, quis similitudines melle dulciores, figuras, sermonis mangonia, quis Romanæ dictionis ornamenta, verborum phaleras, quis acrimoniam ubique, & sententiarum argutam suavitatem, ac eruditam elegantiam, omni auro magis auream quas Orationibus

suis

ſuis immiſcet, & unus in eo genere triumphat? Quis digreſſiones ejus verè graves, exclamationes patheticas, interrogationes emphaticas, proſopopæas, rationum pondera, abundè ſatis deprædicet? Quis affectus quibus Auditorum animos movet, flectit, percellit, ferit, & blanda quadam vi trahit in veritatis, quam defendendam ſuſcepit, aſſenſum? quo qui non excitatur, dignum judicio qui ad *Inferorum* tribunalia relegetur.

Non me fugit, Auditores, *Roma* quæ *Latialis* facundiæ domicilium fuit, elegantiæ ſedes, & *Muſarum* ac *Gratiarum* omnium ſacrarium, tempore *Ciceronis* nonnullos extitiſſe ineptè ſciolos, qui circumforanea, & verboſa è trivio petita loquacitate, clamandique robore, in frigidis verborum lenociniis, grallatis vocabulis, & jejunis dictionum pigmentis, eloquentiam, ac dicendi facultatem collocandam eſſe ſtatuebant vernili famularum cinctu & veſtitu, Dominam dehoneſtantes: Sed ut viris illi doctis, & eruditis diſplicuerunt, ita prodeunte in publicum *Cicerone* in contemptum venerunt omnes illi dicaculi, nedum garruli, & tantum nativæ, ac veræ eloquentiæ jubar diſparuit, nebulæ inſtar, omnis illa verboſa, & importuna dicacitas: utpote qui melius longè, & exactius in Philoſophorum, ac Oratorum Schola inſtitutus, legum non ſuperficiaria, ſed Plena, ac ſolida cognitione imbutus, Antiquitatis ſcientia inſtructus, in hiſtoriis verſatus, in Philoſophia minimè peregrinus, doctius, ſolidius, & eloquentius longè aliis, quæ dicenda habuit, ſine fuco, inaffectata ſimplicitate, & naturali pulchritudine, inſtar fluvii ſcaturientis, in medium proferre potuit.

Quàm enim præclare *Platonis* Academiam, *Stoicorum* Stoam, *Ariſtotelis* Peripatum ſpirant, ac redolent, quæ ab eo divina propemodum eloquentia diſſeruntur, cum de virtutibus Imperatoris (ut ex ungue leonem) in *Manliana*; de corporis, & fortunæ bonis in Oratione pro *Murena*; de Amicitia

citia pro *Plancio*; de amore Patriæ in haruſpicum reſponſis; de veritate pro *Cælio*; de Clementia Principis pro *Marco Marcello*; de Invidia in Oratione pro *Cluentio*, tam eruditè, tam graviter, tam copiosè diſſertat. Ne quid hic loquar de Monitis ejus quæ paſſim ſcriptis ſuis, & Orationibus inſpergit, quæ politicam ſcientiam in eo non vulgarem, ſed ſummam, ſed admirandam redolent, adeò ut ſi in ea diſciplina nihil à quoquam ſcriptum fuiſſet unquam, aut editum, ex ſolo *Cicerone* inſtrui, concinnari, & adornari poſſe. Nam quàm doctè hic noſter, quàm diſertè de Magiſtratus officio diſputat in Oratione pro *Flacco*; de ſalute Reipublicæ, privatis rebus anteponenda, in Oratione pro *Sylla*; de vigilantia pro *Plancio*; de tyrannide fugienda, & libertate Patriæ defendenda in *Catilinariis*; de mora & procraſtinatione in urgentibus Reipublicæ negotiis vitanda *Philippica* ſua 3. 5. 6. quantus ubique in iis vigor & calor? quàm omnia animata, & ſpirantia? ut excitari vel ignava & jacentia ingenia neceſſe ſit, & trepida aut frigida calere. Imò non ſcripta legere, ſed verba audire, nec imaginem ejus in libris, ſed ipſum *Ciceronem* oculis uſurpare videamur, *Torrentem, ut pleni moderantem fræna Theatri*. Quanti porrò hic noſter rerum naturalium cognitione, præ aliis eminuit? quàm doctè, quàm copiosè, quàm facundè de corporis humani ſtructura, partibus, lineamentis diſſerit in Oratione pro *Cluentio*? de victus ineunda ratione 2. *Agraria*, de terræ motu in haruſpicum reſponſis, de cæli curſu, aſtrorum influentiis, de cometis, fulminibus, aliiſque meteoris 3. *Catilinaria*? quis non inter legendum videt, fluere omnia è pleno pectore, & inexhauſto illo ingenii fonte? Quid Iura, & leges hîc commemorem, in quibus exercitatiſſimus fuit, nuſquam peregrinus, hic *Themidis*, & *Aſtreæ* ſacerdos? Quid prudentiam loquar, qua Orator hic noſter incomparabilis, præ aliis excelluit, neſcio quid ſupra ætatis

tatis

tatis suæ genium spirans? quàm quoque Senatui, populoque Romano non semel probavit. Quis Iurisprudentiæ laudes, quis legum non utilitatem modo, sed & necessitatem melius, quis splendidius commendare posset, quàm in Oratione pro *Cæcinna* ab eo factum? Adeo ut siquis juris Papiniani discendi desiderio teneatur, neminem felicius, & majori cum fructu legat, evolvat, ruminet.

Adhæc quanta (ut altius adhuc in hoc laudum Tullianarum pelagus provehar) quanta, inquam, in *Cicerone* nostro fuit Antiquitatis cognitio, quanta Historiarum, quibus fidem sibi, in causis, quas defendendas suscepit, conciliat? Scatent, Auditores, scatent passim exemplis virtutum, & monitis saluberrimis Orationes ejus, quibus Populum, & Rempublicam Romanam in amorem, imo & in admirationem sui pertraxit? Quis ob civium ingratitudinem de Republica benè mereri dubitet, cum in Oratione pro *Sextio*, *Brutorum*, *Camillorum Phocionum* exempla, tanto sententiarum pondere, tanta stili sublimitate, Auditoribus suis meditanda proponit, qui licet in summum apud suos contemptum venerant, Reipublicæ tamen, & Patriæ operam dare non dubitarunt? Quis non in pretio habeat, & amore literatos, cum in Oratione pro *Archia poëta*, tantis eos extollit laudibus, & *Marii*, *Luculli*, *Bruti*, *Metelli*, doctissimorum virorum encomia, tam luculenter deprædicat?

Taceo linguæ græcæ in Oratore nostro, scientiam haud vulgarem, in qua etiam eminuit, ἐκ τῆς ἐνύχων τὸν λέοντα. *Apollonius* Rhodi audita græca ejus, & extemporali oratione, stetit attonitus, indolere se *Græcorum* fortunæ dictitans, quibus una jam laus Eloquentiæ reliqua, per *Ciceronem* Romanis accederet. Quanquam enim proprietatem Romanæ linguæ simul cum lacte materno, purissimo sæculo, ex ipso Latinitatis penu hauserit, aliunde tamen, qua erat judicii sagacitate, & acrimonia,

divi-

divinum illum suum sermonem, majoribus incognitum, posteris omnibus admirabilem, deprompsit, & alia longe quam Latina exercitatione auxit, & aluit. Ille enim quo inter alios excelluit sermo, non in Italia natus, sed è *Græcorum* subactiore disciplina in *Italiam* translatus fecit ut sola *Ciceronis* Oratio, præ reliquis omnibus Romanis, qui illo ætate aut superiores, aut suppares fuere, sub Regibus, Decem-viris, Principibus, non colore solum nativo pure tincta, sed Atticarum venerum succo plenè imbuta, & *Græcorum* eruditione corroborata, tantum emineret inter summos illius temporis Oratores,

Quantum lenta solent inter viburna Cupressi.

Insigni omnibus qui Scholis præficiuntur, documento, ne unquam committant, aut nimia facilitate, aut incuria, ut græci illi Sapientiæ fontes, in desuetudinem veniant, aut despectum, apud illos quorum maximè interest his Musis græcanicis instrui. Nam si ipsa Latinitas florentissima sua ætate, in ipso puræ, id est Romanæ locutionis centro, *Roma*, domicilio Imperii, in ipso *Cicerone*, omnium suffragiis uberrimo, & inexhausto Eloquentiæ fonte, ad summum perfectionis apicem sine græca lingua non assurrexit, quæ illa sodes dementia est in sola Latina quærere quod *Cicero* ipse, qui victurus quandiu ulla nominis Romani extabit memoria, absque Græca non invenit? Cur temerè quis speret consequi, quod ille non potuit, cur imprudenter contendat eam inire viam, quam ipse insistere noluit, cur ejus exemplum detrectet, quem solum, aut potissimum ea in parte, & arte tanquam summum ducem sequendum esse nemo non statuit? Nisi forsan *Cicero* ipse judicio quidem pollens, aliis tamen, & inutilis consilio, & ineptus exemplo planè esse videatur. Quas igitur *Cicero* summus ille eloquentiæ parens, linguas sibi reipsa utiliter, aliis exemplo prudentissimè conjunxit, & filio *Athenis* agenti in convictu ac contu-

contubernio hominum doctissimorum, conjungendas injunxit in Philosophia solum, sed & non in ipsa dicendi exercitatione, absit, ut earum studium, & amor animis nostris unquam exolescat, aut aliquà in contemptum veniant, quæ summam apud doctos omnes, & literatos laudem merentur.

Sed ne attentione vestra, longius abuti videar, finio: nam de tanti viri laudibus plura dicere supervacaneum esse arbitror, quod *Ciceronem* nisi *Cicero* nemo dignè laudaverit. Sed ad vos me converto Studiosi, *Musarum* alumni, honorum candidati. Audivistis magni Oratoris, magna encomia, & summi dicendi Magistri laudes, quæ longè fateor infra viri hujus incomparabilis merita, & dignitatem subsidunt, sed quæ vobis, & mihi esse debent stimuli ad imitationem ejus, quo eloquentiorem nec Sol vidit unquam, nec terra tulit. Quid enim eruditio pura, & nativa Latinitate destituta, nisi infans rerum cognitio? Quid artes, & scientiæ, nisi eas eloquentia comitetur, quæ dilucidè cogitata mentis enuntiare possit? Quid literatura, ab omni sermonis elegantia aliena, nisi mera balbuties? cum omnium aliarum facultatum studia à se ipsa relicta esse videantur, nisi eloquentiæ præsidio instructa, & munita fuerint. Imo quem admodum imperator sui est servator exercitus: ita Eloquentia sapientiæ conjuncta, humanæ vitæ gubernatrix est. Ideo olim arctissimo inter se vinculo jungi *Mercurium*, & *Palladem*, Antiquitas voluit, quod sine facundia, sapientia, prudentiaque illa rerum humanarum Regina, & civitatum Domina, atque Imperatrix, nulla sit. Et profectò si ii qui pacis tempore in armis tractandis se exercuerunt, usu plus, quam corporis viribus, & robore præstant, galeam alacres induunt, & sagum, hostilis exercitus aut frontem petunt, aut tergum adoriuntur, aut cornua lacessunt, collato cum eo pede præliantur, aliaque militiæ munia obeunt, quis non

non ſcribendi, dicendique illis exercitationem neceſſariam, eſſe judicabit, qui in hominum oculis aliquando verſari, cathedram conſcendere, publicè verba facere, cauſas agere, legationibus fungi, aut alio quopiam modo Oratorum partes tueri cupiunt? Vidit hoc princeps ille Philoſophorum *Ariſtoteles*, qui Rhetoricam horis pomeridianis docuit in *Peripato*, & ea dicendi copia fuit, ut eum Oratorum Princeps, auro fluentem fluvium appellarit. Vidit & *Cicero* noſter Romani eloquii flos, qui in colenda Oratoria totus fuit, & tantum abeſt, ut Philoſophiam ab hac alienam eſſe judicaverit, ut contra profiteatur, ſe non aſpernaturum eum Philoſophum, qui eloquentiam attulerit. Vidit *Theophraſtus*, qui à divina loquendi facultate nomen retulit. Viderunt & ei qui Scholis unquam cum laude præfuerunt, rati rerum ſcientiam ita eſſe cum facultate ornatè, copioſèque dicendi conjunctam, ut eas qui diſtrahere conarentur, & vel rerum cognitionem ſine ullo politicæ orationis adminiculo, conſectari ſe dicerent, vel verborum floſculis, & elegantiis contenti, ne aſpirarent quidem ad ſolidioris doctrinæ gradum peſſimè utroſque tum ſuis, tum aliorum ſtudiis conſulere, & perniciosum quaſi corporis, & animi diſſidium inducere. Quid reſtat Studioſi? Hoc unum, ut hunc Eloquentiæ patrem colatis unicè, & in pretio habeatis. Et fiet ſi à vobis continuè legatur, volvatur, teratur. Mirum quantum ad ſtili ubertatem, & copiam, ad purioris Latinitatis elegantiam, quantum ad parreſiam, & dicendi libertatem, vobis adferret emolumenti, quantum utilitatis, inde feſſa tanti Oratoris lectio, in qua multum profecit, ſi cui vel in ipſo limine, placere cœperit ille,

Flos illibatus populi, Suadaque medulla.

ORA-

ORATIO XXXVIII.

In luxum Vestium,

Habita à

PETRO N. F. vander MAST.

SI eruditorum idem quod vulgi indicium esset, & quantum in triviis, ac circulis, imperitorum clamores, tantum in Scholis, & literatorum subselliis, impudentia valeret, difficilem plane, atque odiosam provinciam suscepisse existimarem. Quam enim, obsecro vos, gratiam apud eos demereri possetis, qui ea sibi perstringenda proponit, quæ plerique proh dolor! hoc tempore & probant, & omni studio affectant, luxum nempe vestium, & pompam? quæ usque eò hodie processit, ut plebeji vix, & è trivio homines, à Patriciis discerni queant, externo vestium cultu, ut verè nunc mihi exclamare liceat cum Poëta nostro Venusino, *Nil medium est.* Sed cum in publica doctissimorum virorum corona, ea demum probari sciam, quæ non ad populi vitia fovenda, sed extirpanda, & hominum non corrumpendos, sed informandos mores serviunt, vestrum prodire in conspectum minimè dubitavi, impositaque mihi provincia defungi. Quæ tota in hoc cardine vertitur, ut immoderatum vestium luxum, qui nunc ad nauseam penè, bonorum omnium in omnigenæ sortis, & conditionis homines, irrepsit, hac mea Oratione proscindam, & quà fieri potest in odium, ac contemptum adducam. Vos tantum favete, Auditores, & ista favoris vestri, & attentionis aura, conatibus nostris adspirate; qui si expectationi vestræ non planè & plenè respondent, humanitatis vestræ erit, infan-

fantiam nostram, in his dicendi Tyrociniis agnoscere, & palpo benevolentiæ vestræ

Currenti subdere calcar equo.

Nam ut bene alibi Poëta, *Audacia certe,*

Laus erit, in magnis, & voluisse satis.

Ut igitur semotis verborum ambagibus, Medicorum in curandis morbis exemplum imitati, causam, Auditores, inquiramus effrænis hujus in vestibus licentiæ, certè si rem recto judicii oculo æstimemus, paucos reperias, quibus Ambitio, Nobilitatis opinio, vanitatis, & in mulieribus formæ ac nitelæ studium, unica non sit corporis amictus, vestiumque luxus, causa, & argumentum. Idcirco Artifices hodie manuarii Mercatorum, Mercatores Nobilium, Nobiles Principum habitu incedunt, & ut sui ordinis homines antevertat, suam quisque auget, imo deserit vitæ conditionem. Tanta autem est hac in parte omnium intemperantia, ut vel peccetur in exquisita vestium materia, cum sericis pro panneis utuntur vestibus; vel in limbis latissimis, auro argentoque intextis, vel in novo vestium genere inviso ante, & inaudito, adeò ut peritissimi Sartores, qui ante annos aliquot in arte sua excelluerunt, hodie Tyrones sint.

Exempli gratia, in tunicarum muliebrium formis conchyliatis, crocotulis, syrmatis, manicis ampullatis, fenestratis, contractis, ut brachiorum candor emineat, aliisque vanitatis, & luxuriæ commentis, ne dicam ineptiis, & quisquiliis, quas enumerare omnes si vellem, ineptus ipse essem. Quorum omnium adeo ferax est mulierum ingenium, ut de cultu suo, vestiumque nitela, curis omnibus aliis posthabitis, sollicitæ tantum esse videantur, & in florenti vitæ suæ ætate, non nisi inter speculum, & pectinem versari. Quæ cortinis, aulæis, pulvinaribus, lucernis, conopeis, purpurissis Soli fulgorem suum exprobrant: quæ calamistris, torquibus, gemmis, monilibus *Cleopa-*

tra

tra sunt, & vestibus varietatis ut pavones gloriantur. Vetus hoc malum, Auditores, nec hujus solum ævi Regius enim ille vates *Esaias*, sui temporis mulieres hujus vanitatis insimulat, cum ornamenta capitis, brachiorum, manuum, pedum lunulas, torques, armillas, monilia, mitras, periscelides, inaures annulos, gemmas in fronte pendentes, palliola, linteamina, acus, specula, sindones, & vittas, aliaque pompæ inanis, & superbiæ instrumenta, quæ excogitare ambitio, aut luxuria poterat, & ex quibus elegantiæ laudem captant, ordine, & examussim enumerat. Vt igitur (quia non minor hodiè, quam olim, multorum in amictu luxuria est, qui divitiarum non alium fructum putant, quàm profusionem.) ut inquam grassanti huic contagio occurratur, attendite quæso mecum, tum quæ vestimenti materia fuerit, qua primos nostros parentes, Deus post lapsum condecoratos esse voluit, tum quæ vestimenti in iis fuerit occasio Sacram paginam replicate. Quid? nonne primæ *Adami*, & *Evæ* tunicæ fuerunt pelliceæ? Vt vel ex vili, & abjecto illo amictu discerent, quam celso dignitatis gradu, perfidia sua, & turpi ad Satanam defectione, decidissent. Adhæc quæ vestimenti illius occasio? non alia, quam nuditatis infamia, & pudor cum se eximiis illis Dei dotibus, sanctitate, innocentia, & simplicitate destitutos esse animadverterent: adeò ut quoties in amictum nostrum oculos conjicimus, in memoriam nobis revocet hæc vestiendi necessitas, turpissimam hominis à Deo apostasiam, & vulneris nobis per peccatum inflicti, cicatricem, identidem refricet. Iam quis furem, aut maleficum non jure rideat, si adeò perfrictæ frontis sit, aut mentis inops, ut ex laqueo suo, aut cauterio animos capere, & in iis audeat gloriari? Tales isti qui laudem, & gloriam captant ex vestium pompa. Nam cum sint vestimenta primis nostris parentibus, eorumque posteris, ob ipsorum ambitio-

tionem, qua se supra Deum efferre, aut saltem paria cum eo facere non dubitarunt, veluti quædam inusta infamiæ nota, solus vestium nostrarum aspectus, non ad superbiam, & fastum incitare nos debebat, sed ad humilitatem, & insignem animi demissionem. Certè qui gloriam in vestibus quærunt, ambitiosis illis hominibus haud absimiles sunt, qui corporibus suis, sani adhuc, & incolumes, magnifica, & superba ex marmore, & peregrino lapide exstruunt monumenta, & auro barbarico radiantia *Mausolæa*. Quemadmodum enim sepulchrum iis in memoriam redigit, corpusculi sui mox perituri, fragilitatem, & inevitabilem moriendi necessitatem, & vel invitis inculcat salutaria monita queis fastum omnem, & superbiam animis suis extundant, ex eo tamen plus nimio sese efferendi occasionem captant. Ita cum sint vestimenta, perpetuum ad nos humiliandos peccati μνημόσυνον, splendidas tamen atque sumptuosas vestes quasi in Dei contumeliam circumferimus, tanquam superbiæ nostræ, & luxuriæ testes. Quo colore, Auditores, imò, qua fronte non video. Quicunque enim in luxu vestium, plus æquo sibi placet, apertè, & palam profitetur, quàm parum adhuc in sui ipsius cognitione profecerit, quamque domi sit peregrinus. Nam si probè intelligeret, inque eam seriò descenderet meditationem, corpus suum reverà nihil aliud esse, quam sordium sentinam, vermium escam, spolium temporis, ludibrium fortunæ, morborum omnium sedem, miseriæ trutinam, & calamitatis tabulam, de illo tantopere adornando, non adeò esset sollicitus. Homines enim quid sumus? & quamdiu æquor hoc vitæ navigamus, quid nisi fluctus, & interdum serenum aliquod si blanditur, decipit, & fere tempestas major succedit: quàm vivere hoc lubricum, & instabile! quàm fragilis materia, & levi casu rumpenda!

Quàm nesci t eodem

Stare

Stare diu Fortuna loco, quàm quidquid in alto est,
Labitur, ingentemque trahit sors magna ruinam!

Quid quod stulta hæc, & immoderata curiositas vestium, manifestum indicium est, & indubitatum τεκμήριον deformitatis animi. *Cato Censorius* damnans damnosam hanc insaniam, dicere solebat non minus verè, quàm eleganter: *In magna corporis cura, magnam apparere animæ incuriam.* Quid enim Matrona (quæ nativam formam possidet, arti nihil debet) decore, & honestè vestita præ se fert, quid spondet, quid pollicetur? vultis dicam Auditores? pudicitiam & castitatem, unicum sexus feminei ornamentum. Quid compta superbè, & fucata? impudicitiam. Quid molitur? perniciem suam & aliorum. *Cyprianum* magnum illum virtutis Magistrum, audite in hanc rem differentem: Ad virginem quandam sui temporis verba faciens: *Si,* inquit, *tu te sumptuosius comas, & splendidius induta vestibus in publicum prodeas, oculos in te Iuventutis allicias, suspiria Adolescentum post te trahas, concupiscendi libidinem exites, excitatam nutrias, peccandi fomenta succendas, etsi ipsa non pereas, alios tamen perdas, & te velut dulce venenum aliis te intuentibus propines, excusari non potes, quasi mente casta sis, & pudica. Redarguit enim te cultus improbus, & impudicus ornatus.* Alibi hic idem Pater: *Si mulier se ornaverit, ut vultus hominum in se convertat, etsi inde nullum sequitur damnum patietur æternum; quia venenum attulit si fuisset qui biberet.* Hi tamen hodie multorum mores sunt. Quid enim non cultui corporis quotidie adjiciunt mortales? Quam non novam insaniam insaniunt in pileis, barbis, calceis, palliis, togis; de singulis capillis in consilium itur, nutritur coma in fronte, luduntque jubæ per colla, per armos. *Batavi* sunt, & *Gallum* habitu mentiuntur, cothurnati incedunt, & mendacio staturam adjuvant. Celebrant apud Suetonium aureum illud *Cæsaris Augusti* dictum, *vestitus,* inquit, *insignis, ac mollis, superbia*

perbia vixillum est, & luxuria nidus. Ita profectò est Auditores.

Ut enim ex ungne Leonem, καὶ ἐκ τοῦ κρασπέδου τὸ ὕφασμα γινώσκειν, unicuique facile est; ita ex vestibus hominem. Vanitas earum, ingenii humani vanitatem arguit, quæ nusquam luculentius, nusquam magis se prodit. Viderunt hoc olim *Gentiles*, solo naturæ lumine ducti, nec aliâ de causâ luxum vestium, tantopere detestati sunt. *Octavius Augustus* successor *Iulii Cæsaris*, veræ si quisquam nobilitatis imago, in summo Fortunæ fastigio, tantæ fuit continentiæ, tantæ frugalitatis, ut non simplici tantum amictu uteretur, sed & licentiorem in *Iulia* filiâ suâ reprehenderit: *Toro non nisi humili, & modicè instrato cubuisse ajunt. Veste non temere alia, quam domestica usus est, ab uxore, sorore, & filia, neptibusque confecta. Alexandrum Severum,* eximium illud modestiæ, & probitatis exemplar, nonnullis admirantibus, cur non majorem cultus corporis sui haberet rationem, respondisse ferunt: *Imperatoria Majestas non in corporis ornatu, sed virtutis splendore consistit. Marium Romanum Imperatorem* dixisse aliquando & bene; *Munditias mulieribus, viris laborem convenire.* Ita plerique illi Veteres leviter, & sine cura se ipsos habuerunt, non ab apparatu, sed ab animo reges, & introrsum à plebe differebant, extrorsum vel gregariis similes videbantur. *Ælianus* author est, *Lacedæmoniorum Ephoros*, quotidie obire solitos, per urbem ad censuram morum, & inspectionem vestium, ne quid alienum à decenti ornatu à quoquam gestaretur. Apud *Syracusanos* lege cautum fuisse, testatur *Plutarchus*, ne mulieres auro ornarentur, nec floridas, aut acu pictas vestes gererent, nisi forte levioris notæ fæmina, aut publicum esset prostibulum. Hinc *Dionysius Syracusanus* Junior, cum maleficos gravissimis suppliciis afficeret, eò tamen facile adduci potuit, ut iis ignosceret qui vestium splendidarum fures essent, quo melius à luxu *Syracusa-*

Q

racusanos deterreret. Si hæc *Gentiles*, qui verâ *Dei* cognitione destituti fuerunt, quid nobis tandem *Christianis* faciendum esse putamus? Quanto enim major nobis veritatis Euangelicæ lux affulsit, tanto majori studio, enitendum nobis, ut vitæ sanctimoniâ, & morum simplicitate profanos illos, & altis ignorantiæ tenebris immersos, superemus. Et si quondam *Samius* ille senex vitæ suæ exemplo, monitisque salutaribus, quâ pollebat eloquentiâ, tantum potuit, apud Matronas *Crotonienses*, ut auratas vestes, & fulgentes in capite, & collo gemmas, cæteraque vanitatis suæ insignia, velut instrumenta luxuriæ deponerent, eaque omnia delata in Junonis Ædem, ipsi Deæ consecrarent, ratæ non vestium pompam, sed pudicitiam, sed castitatem, unicum Matronarum esse ornamentum, & sapientiæ, probitatis, modestiæ habitibus condecorari potius debere, quam gemmis, torquibus, armillis, pigmentis & lenociniis, quantâ *Christum* summum illum vitæ nostræ ductorem, & doctorem, afficimus ignominiâ, si in arcendis, & longè à nobis regelandis luxuriæ, & vanitatis irritamentis, tantum apud nos non possint Divina ejus ad humilitatem hortamenta, quantum unus apud infideles potuit *Pythagoras*? Scio Auditores, sericum aurum, gemmas, & id genus alia quæ ornandis corporibus serviunt, non frustra esse à *Deo* condita. Scio usum eorum esse licitum iis, quos cæli favor longè supra communem hominum sortem collocavit, quales sunt Principes, Nobiles, Optimates, Patricii, qui Reipublicæ gubernacula tractant, & Regni habenas moderantur, qui honorifico aliquo munere funguntur, aut qui divitiis longè supra alios abundant. Utantur & quidem liberè, his naturæ donis, his dignitatis suæ cimeliis, & ornamentis, non alio fine à *Deo* data sunt. Vtantur inquam, sed ne abutantur. Sint illis argumenta gratitudinis suæ erga *Deum*, qui eos ad tantum honoris apicem evexit, non luxu-

riæ,

xuriæ, non fastus, non vanitatis, ut non tam purpurâ sua, præ aliis emineant, quàm studio virtutis, vitæ integritate, & morum modestiâ, ad hæc præclaris sago togâque in Rempublicam meritis, quæ vera & unica est Nobilitas, vera insignia Heroicarum, & illustrium animarum. Alii qui ad pompam, & luxuriam nati videntur, quid nisi sanguine tales aut Fortunâ? quæ si tollas nudi sunt, imo si ad primum hominem provoces, unde nisi à ligone, aratro, colo sunt, qui tantopere Nobilitatem crepant? Ad hæc quid aliud luxuria vestium si abutaris, addo & conviviorum, nisi ægræ civitatis indicia? imo moriturae. Nam hæc homines ubi familiares opes defecerunt, ad facinora incendunt, & res novas sceleribus acquirunt.

Plura dicerem Auditores, sed memor aureæ illius sententiæ Ciceronis, *Modum dicendi non esse penes dicentem, sed audientem*, ne prolixiori Oratione vos demorer, finem facio. Audivistis in quæ pericula se, & alios præcipitant, qui plus nimio huic vanitati indulgent, & quàm longè hac in parte Gentiles ipsi nos à tergo relinquant. Quare fugite, fugite quæso in vestitu pompam, in cultu luxuriam, in amictu vanitatem: nam ut benè alibi Poëta: *Forma Viros neglecta decet.* Videtis Auditores rerum humanarum vicissitudines, vitæ humanæ inconstantiam, & corporum nostrorum quæ circumferimus ἀσθένειαν. Ad animum revocate quàm fragiles, & incertæ spes nostræ: Quàm lubricum, quàm instabile, quàm momentaneum, quàm fluxum, & caducum vitæ nostræ spatium, in hoc corporis tugurio. Quotidie enim morimur, quotidie pars aliqua vitæ demitur, & dum crescimus, vita decrescit, Sericarum vestium ambitio quid aliud est quàm excrementa vermium? Homo intrinsecus turpis, externis ornamentis, nihilo fit melior, quàm strigosus equus, & languens sub splendidis phaleris, & aureo freno.

Majores sumus, & ad majora nati, quàm ut corporum nostrorum simus mancipia, quæ non aliter à nobis aspicienda, quam vincula libertati nostræ circumdata, quàm Catastæ, Fidiculæ, Numellæ, Compedes, imo Carceres Animarum. Siquis in mutuâ, aut conductitiâ domo habitet, ex quâ de die in diem migrare in animum induxit, eam ne perinde, ac aliam in quâ ævum transfigere constituit, amabit? Non arbitror. Jam quid aliud sunt corpora nostra, quàm animarum domicilia, ex quibus brevi sperant se migraturas. Cur ergo de iis ornandis tantopere solliciti sumus, nullâ aut exiguâ Animæ nostræ, quæ nobilissima nostri pars est, habitâ ratione? Illa Auditores, illa nobis præ aliis sit curæ, de ornandâ illa serio serio cogitemus. Et verè à nobis ornabitur, si sanctitati, si morum innocentiæ, si probitati, si modestiæ quæ altrix virtutis, & veræ famæ, sedulam navemus operam, si non tam hominibus, quàm *Deo* placere studeamus, si illibatam servemus conscientiam, si ab omni vanitate, & luxuriâ alieni, castè, temperanter, & sobriè vivamus, actionesque nostras ita instituamus, ut non tam ex publicâ, & externâ professione, quàm vitâ, & moribus appareat, nos verè Christianos esse, & *Dei* filios; ut tandem emenso vitæ nostræ curriculo, nos æternæ illius beatitudinis consortes faciat, quæ nullis verborum pigmentis, nullis coloribus, nullis humani eloquii viribus, nullis cogitationum nec temporum spatiis circumscribitur, quam vobis ex intimo animi affectu, & mihi voveo. Dixi.

ORA-

ORATIO XXXIX.

In laudem Auri, recitata à

MAILLARDO ADRIANI.

SI eorum quæ Oratione tractari solent præstantia, non aliunde quàm ex ejus qui de eis disserit ingenio æstimanda sit, magnopere mihi metuendum esset, ne in hoc ornatissimo ad dicendum loco, materiæ dignitatem de quâ mihi nunc declamandum est, ingenii mei tenuitate, & orationis inopiâ detererem. Dicturus enim de Auro, quod multos sui admiratores, ne dicam adoratores habet, optarem equidem dum laudes ejus vobis deprædicandas propono, ut aureâ quadam apud vos eloquentia, provincia hac oratoria, mihi imposita defungi possem, ut tum expectationi vestræ, tum rei quam laudandam suscepi merito, satisfieri queat: Sed cum in his dicendi tyrociniis optari quidvis facilius, quàm sperari à nobis possit, vos rogo Auditores, & quam possum animi demissione à vobis contendo, qui & ea sapientia estis, ut quanti quæque res sit, ex natura ipsius, non ex iis quæ de ea dicuntur ponderare, & ea lenitate, & mansuetudine, ut eis qui potius quàm officium deserant, ejus onere opprimi malunt, facile, ac libenter ignoscere jam pridem didicistis, ut non minori benevolentia, quàm eos qui ante ex hoc loco declamarunt, me complecti dignemini.

Vnum Auditores, ut mentem meam paucis apud vos circumscribam, Auri præstantiam, & dignitatem præ aliis mihi commendare videtur, quod eo nihil potentius sit, nihil validius. Nam inter res illas quarum vim, & potentiam reformidare solent homines, arma primum tenere locum,

cum, neminem credo vestrum esse, qui ambigat, quæ si comitata sint numeroso fortissimorum militum exercitu, copiis equestribus, horrendo tympanorum strepitu, & clangore tubarum, quas non hominum strages, urbium excidia, regionum depopulationes, vastitates, incendia, minantur ubicunque illa ingruunt? ut meritò Martem princeps ille poëtarum *Homerus* *βροτολοιγὸν μιαιφόνον, τειχεσιπλήτην* appellare non dubitaverit. Sed quid arma sodes, sine Auro? Vultis dicam? quod corpus sine nervis. Vnde eleganter Græci *χρυσὸς νεῦρα τοῦ πολέμου*: Cui & illud poëtæ succinit: *Aurum bella gerit, mucronibus imperat Aurum*, adeò ut nihil tam munitum sit, quod non expugnari pecunia possit. Contra mendicitas ad omnem desperationem vocat armatos, & disciplinam non servat jejunus exercitus, cui ob egestatem, assueto latrociniis, maxima peccandi necessitudo est. Audite Oraculum, *Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα νικήσεις*; Ita quondam *Philippo Macedoni* respondit *Apollo*, cum *Graciam* expugnare, & imperio suo adjicere, staret sententia. Arx aliqua munitissima vallis, mænibus, propugnaculis undecunque cincta, milite præsidiario fortiter occupata, vigilantissimi belli ducis obsidionem ridet, copias ejus illudit? onustus auro mulus in arcem ascendat, expugnabit, ut olim gloriatus est callidus ille regnandi, vir *Macedo*: scilicet

Aurum per medios ire satellites,
Et perrumpere amat Saxa, potentius
Ictu fulmineo.

Quid mirum Auditores? cum & animos hominum vincat, & velut catenis devinctos trahat in quam partem cumque sibi visum, corda subjiciat, mentes frænet, adeò ut quos ferrum expugnare non potest, Aurum expugnet, & qui nullis rationum momentis, nullis pollicitationibus, nullis minis, nullis tormentis, commoveri possunt, Auro flectuntur, & quorum integritas, fides, con-

ſtantia armis concuti non poteſt, Auro poteſt. Auro per medias acies, auro per portas, foſſos, muros, mænia itur, omnia caſtella hæc machina dejicit; ſine hac quid loricæ, quid moles, quid propugnacula, mortariola, ignita jacula, tormenta bellica, ſuggeſtus, forcipes, ſudes præpilatæ, reductus, viæ coopertæ, dimidiatæ lunæ, opera cornuta, acceſſus, corbes loricales, vineæ? nihil. Adverſus Aurum ſubdola & aſtuta conſilia nihil poſſunt, debiles ſunt omnes adverſus Aurum machinæ, imbecilla, & inutilis adverſus Aurum multitudo. Auro duce per medios hoſtes ſibi & ſuis viam ferro faciunt belli Duces. Adhæc quid rebus in hoc Mundo etiam auguſtiſſimis, qualia ſunt Templa, Regum, & Principum palatia, ſceptra, diademata, majorem conciliat ornatum, ſplendorem, majeſtem? Vnde inquam illa niſi ab Auro? Aperiantur antiquarum domorum familiæ: inſpiciantur vetera ornamenta, priſca virtutis monumenta perluſtrentur. Hîc eburneos, illic aureos crateres, Dædalea arte elaboratos, hîc pretioſiſſimum ſmaragdum, illic adamantem, hîc aurea Imperatorum, & Principum monilia, illic jaſpide fulgentes gladios reperiemus. Vnde vero pulcherrima iſta dona, unde præmia? Aurum dedit. Eximiè, ac præclarè poëta:

Templa micant Auro, radiatque altaribus Aurum,
Auro certa fides, perpetuumque decus.
Auro Romulei redimunt Capitolia Patres,
Parent victa Auro, ſidera, terra, fretum.

Deſpectui nobis eſſent Principum Aulæ, Atria, cœnacula, triclinia, ſpecioſa, & ſpacioſa, teſſulata pavimenta, periſtromata purpurea, niſi Auro argentoque undecunque radiarent, niſi tapetis, proavum imaginibus, armis, clypeis, haſtis, vexillis, aliiſque ornamentis fulgerent: vileſcerent apud nos potentiſſimorum Regum diademata, niſi aureo ſuo ſplendore oculorum noſtrorum aciem præſtringerent. Omnia enim condecorat, illuſtrat,

ſtrat, ſerenat. Intuemini mihi Auditores, Solem magnum illum Mundi oculum, cum radiis ab alto, terram illuſtrat, & appetente jam Vere, calore ſuo gramina, Flores, herbas, è gremio, & ſinu magnæ Matris educit, lætari omnia, & nobis quaſi arridere videntur: Quàm grata tunc, quàm amœna Naturæ facies, quanta Cœli clementia, quàm inſignis aëris temperies? At vero cum vergit ad occaſum, aut obſcura, & denſa aliqua nube interceptus occultatur, & vultus ſui ſerenitatem nobis abſcondit, terram illicò ornamentis ſuis ſpoliari, herbas exareſcere, torpere flores, & omnia quodammodo exanimari videmus. Haud aliter cum Auro comparatum, quo deficiente vileſcunt omnia: at ubi ſplendor ejus affulſit, & luxuriantis fortunæ favor, viliſſimis etiam decus, & pretium conciliat, ſpectantium oculos in ſe convertit, & in tacitam ſui venerationem rapit. Vt enim vel in nodulo ſolum aureo exultat puer ſibi ut videtur pulchrè felix: ut in ſertis, & redimiculis ſuis virgines; ut in pilei corona, aut cingulis Auro condecoratis, adultiores? ut Matronæ ſibi placent, cum monili aliquo aureo ornatæ, in publicum prodeunt?

Ad hæc poteſt ne Auditores, poteſt ne inquam in toto hoc Vniverſo utilius quidquam excogitari? Sanguinem vitæ vehiculum eſſe, & per animam hominem vivere, ſentire, intelligere, docet experientia. Quid Poëta? Ἀργύρεον inquit (quanto magis χρύσος) ἐστιν αἷμα, καὶ ψυχὴ βροτοῖς, quo qui carent, mortui inter vivos degunt. Vt non abs re magnus ille *Caſar*, qua erat prudentia, potentiam Principis non fundorum poſſeſſione, non amicorum numero, non aura populari, non iterata Dictatura, ſed Auro, militibuſque parari, dicere non dubitaverit. Amicòs quis deſiderat, quorum conſuetudine nihil dulcius eſſe poteſt? *Sophoclem* audite: Conciliat hominibus Amicos Aurum, & quò ſe fortuna, eodem etiam favor hominum inclinat.

clinat. Desiderat uxorem, pulchram, nobilem, dotatam, & vel ipso dignam Apolline?

Et genus & formam Regina Pecunia donat.

Ambit & affectat honores? compendiaria ad eos via est, Aurum:

Plurimus Auro
Venit honos.

Πάντα ὄντα τῶ πλέτε.

Et quis neget eximiam gloriam Auri sæpius quam virtutis esse beneficium?

Qui enim hodie Regni habenas moderantur, & Reipublicæ gubernacula tractant, in Palatiis Principum versantur, & Aularum terunt limina, non egeni, non pauperes sunt, sed opulenti, qui in Auro & purpurâ, ætatem degunt, qui divitiis affluunt, & quorum scrinia opibus restagnant. Quid multa? Exclamare hîc mihi lubet cum *Euripide: O Aurum quàm rerum* humanarum grande decus es, & columen, quàm ingens humani generis præsidium! Sine te enim Pythagorice prandetur, & cænatur, culina friget, fumaria torpent, amphoræ, cadi, dolia arida sunt, & sicca, in summâ rerum angustiâ vivitur. Per te contra epulamur, & animo curis soluto, ad hilaritatem nos componimus, phasiani attagenes, perdices, scarorum jecinora, sumen apri, conchylia Lucrina, murenarum lactes, mulli Massilienses, *Persarum*, *Arabum*, *Moluccarum*, *Iaponensium*, *Sinensium* dona, & quicquid exquisitissimorum ferculorum largissimo sumptu in gulæ gratiam arcessunt delicati, lautitiæ tuæ sunt, & cupediæ. Sine te tristis ubique rerum facies in foco, cellis, horreis, mensis, verbo, pro thesauro carbones. Te destituti, destituimur Amicis, te contra recepto, agminibus parasitorum stipati salutamur, colimur, amamur: Te Mercatores suspiciunt, & venerantur: Tibi laborant Opifices, tibi famulantur servi, tibi milites gregarii. Quid ajo? Summi etiam Imperatores, & belli Duces, sub te stipendia faciunt, bella gerunt, Vrbes expugnant:

Tibi navigant, maria pervolitant Nautæ. Tu Misericordiam Judicibus instillas, Causidicorum manus inungis, Clientibus patrocinaris, captivos liberas, afflictos erigis, & conclamatis penè, vitam restituis. Mihi credite Auditores, difficillimum est laudare, quod laudari satis neqnit. Nihil tamen videor adhuc dixisse, nisi simul ostendero, nihil Auri possessione jucundius reperiri. Quid? An non illa summa animos hominum voluptate perfundunt, quæ cum perierunt, non levem, sed summam nobis tristitiam afferunt, quæ ingenti luctu, & mærore nos macerant, conficiunt, torquent? Nemo siccis oculis parentum funera comitabitur, nemo nisi mœstus Amici jacturam patitur. Sed gravior longe luctus ex Auro. Nam ut non minus eximiè, quam verè Poëta:

majore domus gemitu, majore tumultu
Plorantur nummi, quam funera.

Contra quàm suavis homini, quàm jucunda Auri possessio? *Caligulam* vobis ob oculos ponite nudis pedibus supra Auri acervos ambulantem, quantam ex contactu voluptatem cepit; quantam ex aspectu jucunditatem! Non se capiebat Imperator ac tum prius se Cæsarem Romanum agnoscebat, cum pedibus Aurum calcaret.

Sed mitto potentiam Auditores, mitto utilitatem, jucundam Auri possessionem, quid humano generi necessarium magis dari aut reperiri potest? Cum sine eo non tantum non bene vivere, sed ne vivere quidem possimus. Quid enim est quod artes alit, fovet, conservat? Aurum. Quid ingenium excitat, industriam acuit, mentem accendit, & inflammat ad res arduas suscipiendas, obscuras indagandas, involutas & difficiles extricandas? Aurum. Quid virtutes commendat, & in publico Famæ theatro collocat? Aurum. Quis liberalis, quis munificus, sine Auro?

omnis enim res
Virtus, fama, decus, divina, humanaque pulchris
Divitiis

Divitiis parent: quas qui contraxerit ille
Clarus erit, justus, fortis, sapiens etiam, Rex
Et quidquid volet.

Eant nunc, & facessant morosi, ne dicam stulti illi divitiarum contemptores, qui si vel unciolam sanæ mentis haberent, aliter longè sentiant. Contentus in dolio suo vivat *Diogenes*, cum patinâ suâ ligneâ crudis oleribus, ac simplici aqua victitet: asset ad focum rapas *Curius* ille Romanus: reportet *Policrati* talenta quæ accepit *Anacreon*: conjiciat in mare Aurum suum *Leberide* nudior, *Democritus* & vacuis loculis ambulet: Soli sapientes in Scholâ Philosophorum, divites audiant, longè, longè præ aliis mihi sapere videntur, qui Aurum pretio suo æstimare didicerunt, quo omnia quæ in hoc Universo grata sunt, jucunda, utilia, necessaria, parari possunt. Morbo Periculoso laboras? Medicum pete, accerse, voca, Auro sanaberis. Lis tibi in foro, aut pro tribunali? Causidicorum manus argentinâ, aut numulariâ inunge, crumenam inaura, triumphabis. Doctrinæ gradum affectas in Academiâ? Aurum pollicere, promitte, numera, Doctor creaberis in amplissimâ formâ, etiam Asinus. Vinum quis generosissimum, Falernum, Albanum, Malvaticum desiderat, remotorum litorum piscem, peregrini aëris volucrem, alieni temporis florem? æstivas nives solatia stomachi æstuantis? pavonum cerebella? vult aromata, unguenta odorifera, gemmas, corallia, & quidquid est mercium Indicarum, aut quidquid *Tagus*, *Nilus*, *Tiberis*, *Danubius*, *Rhenus*, *Tamesis*, *Sequana*, divite producit sinu, quidquid Oceano, dissitissimis terrarum oris, insulisque omnibus natum? Aurum dabit. Sed quoniam gratior est Auri possessio, quam laudatio, quod Aurum vobis audientibus, & faventibus, laudavi, illud vobis, dextro *Hercule* & favente *Mercurio*, ex animo precor, & opto. Dixi.

ORATIO XL.

In contemptum Auri, recitata à

JOHANNE vander DUSSEN.

MAcedonum Rex *Philippus*, magni illius Orbis Vniversi domitoris *Alexandri* parens, cum pro tribunali judicaturus sederet: accusatori autem unam concedebat, reo alteram illibatam servabat, haud ignarus, quâ erat prudentiâ, judicium rectè à nullo unquam de re quapiam ferri posse, aut pronunciari, nisi rationibus utrinque probè, ventilatis, & excussis, de veritate rei plenè, & planè judicanti constet. Quæ quidem consuetudo, quemadmodum omni laude, & prædicatione digna est, ita vobis Auditores probari eandem opinor, ut in hac quoque nostrâ dissertatione oratoriâ de Auro, nec aurem utramque, nec illum vestrum animum totum, ei qui me dicendo præcessit Oratori, concesseritis; verum ita partem aliquam mihi reservari volueritis, ut & ad aures vestras, & animos Orationi nostræ aditus esse possit. Quod si mihi de vestro in me affectu polliceri possum, faciam Auditores, ut quem modo phaleratâ magis, quam vera Oratione, de Auri præstantia declamantem audivistis: minori cum applausu in sententiam ejus ituri sitis, cum productis à me in contrariam partem argumentis, ipsi judicabitis, nihil Auro turpius, aut perniciosius reperiri.

Certè non possum quin in hoc limine orationis, cum magno illo Poëta exclamem:

Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames?

Nullum enim est, liberè dicam, nullum omnino scœlus, aut flagitium quod Aurum non inveniat, ten-

tentet, machinetur. Quæ alia Auditores pro tribunali injustitiæ, quæ Iudicum δωροφαγίας causa, quod muneribus,ac donis (pace bonorum dictum sit) tam facile se flecti, aut corrumpi patiantur? Quæ alia, quoque Causidicorum quorundam perfidiæ irritamenta, qui jura hodie cauponantur, qui linguas, manus, animas venales habent, & leges ut ceram in turpis sui lucri aucupia sequacem: Qui aut favore,aut odio ad gratiam,aut ad pœnam consilia flectunt, lites dolosè, & captioso verborum circuitu sufflaminant, causas involvunt, leges pro arbitrio detorquent,judicia prolatant, terram mari miscent: & si alibi certè hîc histrioniam egregiè exercet *fallax Iapeti genus*, ut illi à quibus unctius referunt caput, & manus,in causa triumphent, aut saltem gratia elabantur: alii contra vel sumptibus attriti, vel moras pertæsi, damnosis conditionibus pacisci cogantur. Vultis causam Auditores? Poëtam audite;

Auro pulsa fides, Auro venalia jura,
Aurum lex sequitur, mox sine lege pudor.

Sed quid futurum tandem, si sepulta Justitia, Judex aurum sequatur, si nulla sit æquitas in tribunali, nulla severitas in pœnis, nulla fides,nulla ratio in judiciis, sine qua nec humana societas, nec ipse Mundus stare potest. Sicut enim domus cui fundamentum non substernitur, caduca est, & ruinam minatur, sic ille cui non ista. Tolle: cadaver est, ac funus, omnis hæc multitudo, & ut *Cyclops* apud *Homerum* amisso uno oculo huc illuc impingitur, & tandem ruit: Sic ista moles populi, sine lumine JUSTITIÆ, quæ una, & sola meritorum arbitra, ultrix scelerum, nec non rectè factorum præmiatrix, imo vinculum est & ut sic dicam coagulum: solve, dissipamur, & ut feræ solitariæ vagamur. Ea remota, quid Regna sunt, quid Principatus, quid Civitates? nisi publica latrocinia, audaciæ, & impietatis asyla, & conclamatæ nequitiæ latibula; ubi licentia im-

missis

missis habenis, celsiores pudoris, & verecundiæ calles supergressa impune dominatur, & furit, ut citius è corpore animam, & è Mundo solem sustuleris, quàm è Republica Iustitiæ metum.

Sed ut altius adhuc in vestros me insinuem animos, ponite quæso vobis ob oculos, duella, tumultus, bella, Vnde illa? nisi ab Auro?

Et quæ alia res, civiles furores peperit, quàm nimia felicitas? Fidenter dicam. Opes sunt atque Divitiæ, quæ seculi mores affligunt, mersamque vitiis suis, quasi sentina, Rempublicam pessumdant. Quam enim florentissimis Regnis, Provinciis, Vrbibus, per bella vastitatem non inducit, non infert Auri sacra fames? quos non facultatum direptiones, ærarii expilationes, civitatum, ac municipiorum deprædationes, quas non inauditas, & intolerandas exactiones, quas non virorum sub gladio gementium cædes, funera, lanienas, matronarum ac virginum constuprationes, innocentissimorum fugas, exilia, proscriptiones, amplissimorum prædiorum, ac facultatum subhastationes, sanctissimarum legum violationes: verbo, quod malorum, miseriarum & calamitatum agmen post se non trahit illa scelerum officina, è qua tanquam è *Vulcani* specu, fornacibus, incude quidquid ubique est flagitiorum, procuditur. Ad hæc si contentionum, discordiarum, & dissidiorum causam inquirere, & indagare nobis sit animus, inter parentes, & liberos, affines, & consanguineos, quæ alia fere dari aui statui potest, quàm Aurum? ut jure nobis hîc rursus exclamare liceat cum Poëta.

Tu facis ingratus patrem quod filius odit,
Inter & agnatos jurgia sæpe moves.

Arctissimum enim illud Naturæ vinculum dissolvit, filium à Patre, patrem à filio, socerum à genero, generum à socero, fratrem à fratre alienat, consanguinitatis jura violat, amorem, & affectum omnem exstinguit, amicitias dirimit, pacem

cem familiarum turbat, Odia internecina in propinquorum etiam animis excitat, fovet, accendit. Quo quid gravius, quid tristius, quid funestius in generis humani perniciem excogitari possit, non video.

Sed regerentem hîc cum Antagonista meo, audire mihi videor, Auro honores & dignitates parari: Venio Auditores quò me vocant isti fortunæ prosperæ, & popularis auræ admiratores. Certè si rem recto judicii oculo æstimemus, quis Auro, ac non potius præclaris in Rempublicam meritis, & factis heroicis dignitates parari, judicabit? Hæc, hæc sunt, quæ Virum verè nobilitant. Rara fateor hoc seculo virtus, in quo ampullata fere omnia, & ad pompam comparata, magis quàm ad usum. At si nullis nisi Aurum possidentibus deferendus est honos, quis sodes de virtute, & Animi fortitudine consequentiâ, quis de tuendâ Republicâ amplius erit sollicitus? Quis tam puer est, ut pro Patriâ hostem lacessere, & adoriri, inire prælia, libertatem defendere, & pro eâ caput, fortunas, vitam periclitari, odium perditorum civium sustinere, calumniis malevolorum colluctari diutius volet? Si Auro parabilis tantum est honos; quæ generosis, & masculis animis ad res arduas suscipiendas erunt auctoramenta? quis ad virtutem stimulus, quæ meritorum, quæ fortitudinis præmia? Industriam jacere, amorem Patriæ languere, alacritatem omnem exulare, virtutem sepeliri, & mundi finibus exterminari, necesse est, si Auro deferatur, quod Virtuti debetur: nam haud facile quisquam gratuitò bonus est, & *quis Virtutem amplectitur ipsam, præmia si tollas?*

Quamquam dum vos intueor Auditores, scientiarum præstantiam, decus ac dignitatem silentio præterire non possum, quæ doctis, & literatis æternam nominis famam conciliant: quæ supra omnem inconstantiæ & mutationis aleam posita, nudum, naufragum, & exulem de Mundi hujus

quæ

quæ plurimos occupare solent quisquiliis parum sollicitum, ubique terrarum comitantur, vel ad extremos Garamantas. Sed quis ad ea consequenda, animum adjunget, quis literaturam desiderabit, quis eruditionem, quis ad doctrinæ fastigium enitetur, & animum artibus imbuet, si solo Auri pretio humana hæc omnia sint metienda? si non amplius hæderæ, doctarum frontium sint præmia, nec *Apollinem* suum laurus, sed *Crasum* aliquem, aut *Midam* coronet? Et quoniam hæc turpissima esse judicatis, videor eò delatus, ut nihil Auro turpius, nihil sordidius esse demonstrem. Et jam jam in sententiam meam pedibus vos ituros confido. Quid enim aliud quæso metallum hoc, quod tantopere amant, cupiunt, affectant homines, quàm splendens lutum, quàm terra ex sulphure, & mercurio in terræ visceribus concreta, & calore solis concocta? Quid aliud si relegata *Fortunæ* pompa rem ipsam intueri velimus, quàm domus Plutoniæ ejectamentum, longè, longè in Vestæ penetralibus, reconditum, ab hominum oculis; nempe quod ad majora nati sint, quàm ut eâ colant, venerentur, in pretio habeant, & propemodum adorent, quæ Natura esse voluit ima terrarum, & quæ quotidie à nobis conculcantur. Et hæc mentem regent, rationi imperitabunt, & eorum se Homo patietur esse mancipium, quæ Homini servire, & famulari nata sunt? non ipsa *Pytho* mihi persuaserit, hoc ut credam. Quid multa Auditores? Turpius ne quid eo esse potest, quod assequi sine flagitio nemo, aut certè vix ullus potest? Vnde enim malæ fidei contractus, falsi testes, illicita fenora, versuræ, æruscandi artes, monetæ arrosiones? Audite Sapientem, & causam horum omnium Aurum esse dicetis: *Qui festinat* inquit *Auro ditari, non erit innocens:* Audite Satyricum:

Quis metus aut pudor est unquam properantis Avari?

Ita

Ita qui nimia Auri cupidine flagrat, pudori valedicit, juſtitiæ & æquitatis obliviſcitur, timorem omnem *Dei* abjicit, amicitiæ, & conſanguinitatis jura violat, conſcientiam impietatis cauterio exurit, & de ſalute ſua parum, aut nihil ſollicitus, fortuitorum conſtantiam ſibi ſpondet, & felicitatem ſuam, ac beatitudinem in Auro collocat. Omnia illi præ Auro vilia, & abjecta: Hoc unum venatur, huic ſoli perpetuo inhiat, omnes eò cogitationes, curæ, ſollicitudines collimant: Nihil tam immanſuetum hoſpitio, horridum ſitu, Cæli natura intemperatum, quod non aliqua Auri ſpe, eum à Patriâ abducat, ſordidi quæſtus, & nundinationis cauſa: hæc una votorum ejus eſt meta, hic laborum & vigiliarum finis, quo ſi decidat, mori mavult quàm vivere, quia in Auro tanquam in ſummo Bono omnem ſpem ſuam, ac fiduciam repoſitam habet.

Ad hæc quantum illud eſt, quod ob Auri jacturam, multi ex deſperatione violentas ſibi inferant manus, ſui ipſius tortores ſint, & carnifices, & humanæ vitæ ſtationem, in qua à ſummo illo Imperatore collocati ſunt, turpiter deſerant. Et ſi quis forte ſit, qui eò furoris, & inſaniæ non delabatur, ſed vitam ſuam Auro præferat, qui plus nimio in divitiis, opibus & lenocinantis fortunæ bonis (quæ vere *δῶρα ἄδωρα*) ſibi placet, quid obſecro vos Auditores ab iis reportat? Vultis dicam? pallorem in vultu, curas in animo, vigilias in oculis, timorem & anxietatem in membris, ſitim ardentiorem in appetitu, parſimoniam, quid parſimoniam dico, ſordidam tenacitatem in manibus, adeò ut ſibi tantum natus eſſe videatur, imò durus, immiſericors, & ferreus non in alios tantum, ſed in ſe ipſum, dum aureis compedibus ambulat, genium ſuum defraudat, & turpiter vivere mavult, quàm de Auri ſui cumulo quidquam diruere. Olim cum adhuc eſſet Aurum irrepertum, & ſic melius ſitum, aurea ætas erat, quæ ut inquit poëta:

Sponte

Sponte sua sine lege fidem, rectumque docebat,

At postquam itum est in viscera terræ, & in stygias umbras penetratum, ad effodiendas opes, irritamenta malorum:

Vivitur ex rapto, non hospes ab hospite tutus:
Non socer à genero, fratrum quoque gratia rara est.

Verbo dicam, & absolvam, ferrea sunt sæcula, nec unquam vitiorum, & scelerum feraciora, quàm cum Aurum protulerunt. Eant nunc illi qui cum morbo conflictantur, non nisi ab Auro sanitatem sperant. Sed heu quàm errant! & ô dementiam!

——non æris acervus, & Auri
Ægroto Domini deducit corpore febres,
Non animo curas.

Eant qui sine Auro vivere se posse negant, quorum palatum nisi ad pretiosos cibos non excitatur, qui omnes regiones pervagantur, flumina scrutantur, maria trajiciunt, & cum famem exiguo possint sedare, magno irritant. Dementes! In alia, in alia longè sententia Romanus ille Sapiens. *Ad superflua non sapore, sed sumptu æstimata, sudatur, ad manum est quod sat est: sed parum est luxuriæ, quod naturæ satis. Iam si ad Naturam vives nunquam eris pauper. Si ad opinionem nunquam dives. Quid refert quantum quis pascat, quantum fæneret, quantum in area, quantum in horreis recondat, si non acquisita, sed acquirenda computat? ὁ σπουδαῖος ὀλιγοδεής*: & cui cum paupertate benè convenit, dives est. *Natura enim paucis contenta est, imò panem, & aquam natura desiderat, ad hæc nemo pauper est, intra hæc qui desiderium suum claudit, cum Iove ipso de felicitate contendat.* Felices ergo *Curii*, *Fabricii*, *Democriti*, *Anacreontes*, & sexcenti alii venerandæ illius Antiquitatis illustres Viri, qui alieni ab omni Auri cupidine, alieni ab *Apicii* aut *Claudii*, *aut Caligulæ*, aut *Cleopatræ* portentosis deliciis, & portiuncula sua contenti, tranquillam egerunt vitam,

tam, & *Lucullo* appositis perdicibus, phasianis, turdis leporinis, siluris, aut murenis, cœnatunt jucundius. Felix magnus ille dolii habitator *Diogenes:* nam in gurgustii hujus angustiâ, quàm augusto fuit animo, quàm generoso? veram magnitudinem metiens, non spatiis, & latifundiis terrarum, ac regionum, sed horum omnium contemptu. *Animus enim est qui divitem facit, nec eum puto pauperem cui quantulumcunque superest, sat est.* Pauper quidem judicio vulgi, sed *Alexandri* liberalitate major, quam rejecit, nec eguit; quia ipsa virtus satis amplum sibi pretium est, nec ullam extra se mercedem quærit; & quia ditior est qui divitias spernit, quàm qui possidet, & verè ille magnus, quem nulla res minorem facit. Plurimum quoque ille possidet & habet, qui desiderat minimum: habet autem quantum vult, qui vult minimum, imò supra quam vult, si etiam dum habet, non habetur & *Fortunam* velut tunicam, concinnam magis probat, quàm longam.

———Multa petentibus
Desunt multa, benè est cui Deus obtulit
Parcâ quod satis est manu.

Adeo ut inter angustias paupertatis humillima conditio quavis tiara major trabeatos *Romuli* nepotes & purpuratos *Satrapas* longe supereminεat, veris ingenii divitiis, quæ sola bona censeri debent.

Longius si itur, extra terminos itur, & in vastum illud INFINITUM. Solæ solæ mihi divitiæ illæ, quæ perennant, & possidentem reddunt meliorem. Et ô si præclarissimis istis heroibus, ætatis nostræ homines, similes extarent, quàm innocens, quàm beata, imò vero quàm suavis, quàm jucunda, quàm grata, Mortalium in terris esset vita, si nullum cum iis Aurum concupiscerent, nec amplius vox illa impia, ac detestabilis audiretur!

O ci-

O cives cives quærenda pecunia primum est :
Virtus post nummos.

Quamquam quid *Gentilibus* & paganis, Christianos homines similes exopto? Utinam (hoc tantum dicam) utinam & Virtutem homines amarent, & dignitatem suam agnoscerent, qui ad rerum cœlestium contemplationem nati, fluxa hæc caduca, & terrena si sapiant, fastiderent, & non tam de acquirendo Auro, quam de Virtute sectandâ essent solliciti, quæ unica est ad vitæ tranquillitatem via, & tutissima ad Cælum cynosura. Quod cum ipsi ignorare non possitis, Orationem meam hoc in voto concludo. Dixi.

ORATIO XLI.

In laudem

Sapientiæ, eòque à nullis quàm à Sapientibus Respuplicas felicius administrari.

Habita à

JOHANNE MAURO ARABE.

NOn facile dari aliquem mihi persuadeo, hoc qui non & animadvertat, & statuat in vitæ humanæ societate non solum nihil præstantius, sed etiam utilius Imperio, ac Magistratu reperiri, nisi forte domi hospes, ac peregrinus planè extiterit. Si enim ii præclarè de Republicâ mereri censentur, qui publicas vias sternunt, aut reparant, vel fontes puros, & integros eos conservant è quibus multi suum in usum aquam quotidie hauriunt, quid eorum operâ, ac industriâ utilius excogitari potest in hoc Vniverso, qui haud aliter quam columina, & stabilimenta, urbes, respublicas, regiones, regna, imperia tota fulciunt, tuentur, ac defendunt, opem afflictis ferunt, miseris succurrunt, orphanis,

nis, & pupillis præsto sunt, viduis patrocinantur, oppressis jus administrant, probos protegunt, malos compescunt, Subditis suis quietem, & seculo in quo vivunt pacem, & tranquillitatem præstant. Sed quanto sublimior, & eminentior est dignitas, & amplitudo eorum, qui ad urbium, provinciarum, regnorum gubernacula sedent, tanto majoribus curis, molestiis, & difficultatibus agitantur, quæ in Magistratus munere obeundo ubique se offerunt. Nota quippe, proh dolor! contumacia subditorum, nota plus nimio invidia, diffidia, odia, exilia, pericula, in quæ eos nonnunquam incidere docet experientia, qui optimè, rebus præclarè gestis de Republ. mereti sunt, nota bella, excidia, & id genus alia quæ tum Rebuspublicis, tum earum præfectis (tanquam *Damocli* gladius setâ equinâ appensus) perpetuò impendent. Quæ ut nulla alia ratione certius, tutiusque superari aut declinari queunt, quam *Sapientiâ*, eorum qui Reip. Clavo admoventur; ita nunc inpræsentiarum exercitii gratiâ, cathedram hanc conscendere non dubitavi, & de eâ paucis ad vos verba facere. Favete modo, & facilem pro solitâ vestrâ humanitate, audientiam de re gravi, & seriâ dissertaturo, commodare haud dedignemini.

Quæri hic solet nutante judicii trutinâ, à *Politicis*, satius ne sit opulentis, quàm tenuioris fortunæ hominibus, Remp. gubernandam committere, indigenam ne præstat, quam exterum, & peregrinum ad honores evehere, tutius ne hos juvenibus, an ætate maturis, credere: utilius ne ad summam Imperii, illiteratos & rudes, an doctos promoveri? Verum ego cum *Pittaco*, non quàm quis sit dives, quo loco natus, quâ præditus ætate, ponderandum, sed quàm sit *Sapiens*, considerandum esse existimo. Vt enim inter Metalla, Aurum longè aliis pulchritudine, & pretio palmam præripit: sic in societate humanâ, præ aliis virtutibus,

bus. *Sapientia* (quæ præterita cogitat, præsentia ordinat, futura prævidet) facile de principatu contendit. Quæ ut ornamentum Principis fastigio dignum, supra res omnes humanas assurgit; ita qui ad eam adspirat, his caducis, & fluxis non adhærescit, quæ brevi dilabuntur, & dum placent transeunt; sed.

Negatâ tentat iter viâ;
Cætusque vulgares, & undam
Spernit humum, fugiente pennâ.

Quasque sordidum, & indoctum vulgus mirari solet, ac pene adorare, opum ac divitiarum offucias, & vilem portiunculam splendentis luti, despicatur & pro nihilo putat. Satis beatus hoc uno Sapientiæ thesauro, qui nec ab Indiâ subvehitur, nec auro parari solet. Illa si vitæ, si rationis clavum teneat, nullum nobis unquam à naufragio periculum. Unica eminet, & vera mentis saburra est, adversus novercantis fortunæ minas, & lenocinantis Mundi illecebras ac pestilens contagium: Unica anchora, adversus affectuum, & perturbationum animi decumanos fluctus, contra *Sirenum* cantus amuletum, contra omnia *Fortunæ* tela ancile tanquam cœlo delapsum. Et sicut nimbo, vel procellâ ingruente, sub tectum confugimus: sic in publicâ, aut domesticâ calamitate, ad *Sapientiæ* hanc arcem, quæ nullis fortunæ machinis concuti potest, nullo sævientium malorum ariete, aut ballistâ subverti. Hac Magistratum tanquam monili aliquo pretioso, ac diademate condecoratum esse oportet, hac populorum *Principes*, & latè terrarum *Dominos*, ut quod bonum est atque utile subditis, id omni studio, omni curâ promoveant, quod periculosum, aut noxium provideant, ac avertant, & idem in Repul. præstent, quod in fronte oculi. At quomodo bonum prospiciet, quem dementia excœcat? Damna quo pacto, quâ ratione avertet, qui fatuus, & consilii inops? Quod enim in ædificio norma, regula est Architecto, hoc in regimi-

ne

ne Reip. in consiliis, in deliberationibus, in comitiis, in curiis, in cancellis, in foro, in dicasteriis, in præfecturis, in omnibus denique muneribus, est *Sapientia*: quæ rectè *Platone* virtutum dux est, vitæ magistra, auriga facultatum animæ, actionum humanarum arbitra directrix, & moderatrix, cujus augusta sedes fundamentum fixit in virtute *Principum*, & in amore ac reverentiâ subditorum. Sine quâ maximæ res tanquam corpus animâ spirituque defectum; sua mole collabascunt. Est enim illud omnium opinione, & consensu verissimum, rem arduam & difficultatis plenam esse, Remp. gubernare: quia nullum animal morosius est, nullum majori arte tractandum, quàm *Homo*. Natura enim contumax est animus humanus, & ipse populus bellua est multorum capitum. Itaque magnis ingeniis sæpius defuit ars quâ civem regerent, quàm quâ hostem superarent. Vires enim armis constant, & sæpenumero hîc plus hominis fortuna, quàm ratio valet, & rei bene gestæ laudem cum *Victore* dividit. At ea vero maxima gloria est, si mens una sapiens multorum vincat manus, &, quæ naturâ impedita sunt, consilio expediat. Hoc autem sola potest rerum domina *Sapientia*: quæ profecto tanta est ut omnis Reip. dignitas, omnium hominum salus, vitæ commoditas, foci, lares, penates, bona fortunæ, domicilia, ab eâ pendere videantur: eoque ut Animæ, pedes, manus, oculi negotium gerunt; si hæc immensa multitudo *Sapientiæ* quasi spiritu regitur, nec arma, legiones, classes atque firma Imperii sint munimenta, quàm hæc ipsa. Quâ si careat Magistratus, non opes modo, ac fortunas subditorum in discrimen adduci, vitas civium periclitari, verum etiam leges venire in contemptum, abrogari judicia, innocentiam opprimi, vim dominari, aliaque multa intervenire, quæ Reip. interitum præsagire videntur, docet, & comprobat satis superque omnium temporum experientia: ut haud inscitè *Pythagoras* dixerit, perinde

perinde periculosum esse, & furioso gladium, & imprudenti Magistratum committere. Miramur, cum improba *Caligula* facinora legimus, prodigiosam ejus nequitiam, libidines portentosas, cædes innumeras, & vix unum unquam in hominem tot tantaque cadere potuisse flagitia, arbitramur: verum fidem his omnibus facit animus ejus distitutus planè omni virtute, ac *Sapientia*, quæ sola & unica Rerumpubl. est custos, virtutum apex, omnis honestatis fons, acerrima vitiorum insectatrix, magistra pudoris, & modestiæ, bonorum omnium procreatrix, & expultrix malorum. Quid ajo? Hæc una *Rerump.* est fundamentum, hæc basis *Imperiorum*, hæc fulcrum *Regnorum*, omniumque administrationum quædam quasi Athlantea columna, sine qua centuplex murus rebus servandis parum est. Per me enim inquit *Sapientia* in Scripturâ, Reges regnant, decernunt justa Iudices, imperant Principes, & malè hæc eadem, cum illo regno agi affirmat, cujus Rex puer est. Floruit si unquam regnum Israëliticum, sub *Salomone*. Quæ causa Auditores? Certè non alia quàm quod Rex nondum adolescentiæ annos egressus, non vitæ longinquitatem, non auri argentique copiam, non victorias, triumphos, trophæa, sed animum sapientiâ instructum à Deo petiit, quo populum regere, moderari, & in officio continere posset. Vt enim in *Helicen* suam, aut *Cynosuram* intuentur navium rectores, ita subditorum mentes & oculi in illos conversi quos in sublimi posuit *Superum* favor. Quàm vero tristis Reip. facies, sub ejusdem filio Roboamo, qui nec ipse sapuit nec monitis sapientum aurem præbere voluit. Suâ profectò stultitiâ ille effecit, ut maxima Regni pars ab eo defecerit. Quid *Xerxes?* potens quidem ille Rex, sed stultus, se & regnum suum perdidit. Nec aliter cum *Antiocho* illo Rege *Asiæ* comparatum fuit, qui ob stultitiam *Epimanes*, non *Epiphanes* dictus olim, & per contemptum sic appellatus, dum curâ Reip.

alii s

aliis concreditâ, commessationibus indulsit. *Heliogabalus* vero luxui & saginæ mancipatus, quantam sibi, & Imperio Romano, perditissimis suis moribus, infamiæ notam inussit? quantam eidem cladem intulit *Caligula* monstrum ex omnibus vitiorum portentis conflatum? Stulti ambo? ita quidem ut alter araneas omnes *Romæ* colligere juberet, quo Urbis inde magnitudinem cognosceret, decem millia murium, mille mustelas in theatro, populo publicè spectandas exhiberet: alter cum in expeditione quadam ad Oceani littus devenisset, tormentis, ballistis, arietibus, catapultis ad Prælium dispositis, repente militibus mandaret, ut desidiosâ occupatione. conchas legerent, his galeas suas implerent; appellaret quoque hæc Oceani spolia. O deplorandum, & calamitosum Rerumpubl. statum cum à talibus reguntur! nam qualis poëtarum ille *Cyclops* amisso oculo: talis *Princeps*, cui abest *Sapientia*, lumen hoc frontis. Sed ô beatas contra, & verè fortunatas Respub. si sapientes habeant gubernatores. Qualem inter alios *Augustum* fuisse uno ore testantur historiarum monumenta. Ecquid enim caussæ arbitramur, quod voce *Valerii Messala*, Pater Patriæ sit appellatus, Senatorum omnium suffragio, & communi civium applausu; quod pro ejus salute vota Romani fecerint, diem ejus natalem, equites bidui spacio celebrarint, Calendis Januarii strenam in Capitolio, etiam absenti vicatim dedicarint, nisi quod sapienter ille, moderatè, & clementer imperaret? Unde contrâ tot in *Italiâ* seditiones, sub ejus successore *Tiberio* ortæ, libelli famosi editi quàm plurimi, dentatæ satyræ sparsæ in vulgus; morte ejus intellectâ, tanta Romæ lætitia, inter omnes cujuscunque fortunæ homines? Quod prudentiam cum modestiâ conjunctam Princeps sic quidem simularet, sed interim luxuriæ fibulam laxaret, genio indulgeret, compotationibus, & libidinibus deditus esset,

 insatia-

insatiabili habendi cupiditate laboraret, perfidus in amicos, crudelis in propinquos, iniquus in omnes esset: Atque ita multorum odium incurrit, qui multorum damno peccat. Contra qui factum, Auditores ut cum de *Garmanici*, *Caligula* patris invaletudine Romæ fama percrebuisset, ad eam attonita Urbs tota fuerit, morte ejusdem haud multo post intellectâ in lacrymas, lamenta, ejulatus effusa, solatiis nullum locum reliquerit? Quia scilicet Princeps hic, adoratum populo caput, non affabilis modo, & benignus, verum etiam fortitudine, & prudentiâ singulari præditus, rebus gestis egregius, benè de omnibus merendi studio insignis extitit. O verè *Principem!* qui in tanto fastigio positus, non *magnus* magis quàm *bonus* audire voluit, ratus non regnum esse, sed officium IMPERARE. Et cum plurimis amicitiis fortuna *Principum* indigeat, præcipuum esse *Principis* opus, amicos parare. O rem memoriæ, litterisque mandandam! Virtute nempe sua Princeps optimus hoc sibi conciliaret: quæ benevolentiam populi parit, benevolentia amorem subditorum, amor subditorum securitatem producit, securitas Imperii diuturnitatem adfert, quarum omnium rerum comes immortalis esse gloria solet. Nihil enim est in supremâ fortunâ majus, quàm posse, nihil melius quàm velle prodesse quàm plurimis, & longè latèque pomæria propagare benignitatis suæ ac beneficentiæ. Quin & inde non Principum solum, sed & populorum felicitas pendet. Ut enim siderum vis non intrà agellum, aut prædium privati alicujus coërcetur, sed ad vastos terrarum tractus se exporrigit: Sic Principum vitia aut virtutes ad plures pertinent. Et ut integra Regna bonorum virtute foventur, sic eadem illa magnis peccandi exemplis, ceu pestilenti quodam afflatu siderantur.

Præclarum, & memoratu dignum *Agamemnonis* votum fuit, cui cauta potius consilia cum ratione,

tione, quàm prospera ex casu placebant, cum sibi ut *Trojam* facilius expugnaret, non *Achillis*, non *Ajacis*, sed *Nestoris* decem similes obtavit, & *Darius* tot *Zopyros* quot grana insunt malo Punico. Non me hercules injuriâ. Nam magna negotia magnis adjutoribus egent: & nemo magis idoneus ad consilium exequendum, quàm ipsius author. non minus verè, quàm eleganter Poëta:

Vis consilii expers mole ruit sua. Quare
Non semper viribus aquum,
Fidere, sæpe acri potior prudentia dextrâ est.
Σόφον γὰρ ἐνβούλευμα τὰς πολλὰς χέρας νικᾷ.

Et virtus imperatoria non corporis robori potius quàm prudentiæ est adscribenda: neque enim viribus corporis sed animi res magnæ geruntur.

Atheniensibus ad electionem Ducis olim convocatis, cum Oratores *Charetem* quendam juvenem, & robustum, *Iphicrati* valde seni præferrent, *Timotheus* ex principibus viris unus; Talem inquit, non Ducem eligitẽ, sed qui Duci suas stragulas portet, innuens rebus gerendis, non lumbos fortes, non validos lacertos sufficere, sed magis requiri judicium, ac experientiam: atque ideò tutius præsertim deploratissimis Reipub. temporibus Senibus, quàm aliis, earum administrationem committi, ut qui plerumque *Sapientiâ*, & prudentiâ, juniores longè superant. Quâ si careat Princeps, quomodo aliis imperabit, qui quid imperare sit, nescit? quâ ratione in ferendis sententiis, quid iniquum sit, videre poterit? in dirimendis litibus, qui legibus consentaneum, quid ab iis alienum? nisi prudentiâ, ac Sapientiâ præditus sit. Quo pacto denique belli tempore, curam rei militaris suscipiet, urbes mœnibus vallisque cinget, arces fossis, aggeribus, pluteis, loricis muniet, legiones contra hostem instruet, ordines disponet, prælia inibit, victoriam reportabit, si eorum omnium rudis sit, nec intelligat cur,

quando, ubi, quomodo, quibus copiis, quâ acie dimicandum, quâ ratione latera, terga, cornua inter telorum undique ingruentium agmina, & nimbos, tonitruum hostilium iras, inter suorum mortes & cadavera, præsidiis firmanda, qui milites in fronte, qui in fine & ad alas, si periculum immineat, collocandi, lèvis ne armaturæ, an triarii, cum cuneus cuneum, phalanx phalangem, acies aciem premit. Ignoret loca quo duci possit exercitus, ubi commoda castrorum locatio, ubi locorum opportunitate insidiæ strui, ubi evitari prudenter queant: quando denique pro re nata, successibus insistendum, & oblata casu flectenda ad consilium. Cum inter abruptas sæpe deliberationes, & consiliorum intervalla (quoties periculum in nimia præcipitantia, aut mora) elabi certum est optimas occasiones, & ex incertis & discrepantibus plurium suffragiis, maximarum rerum momenta suspendi. Exempla vultis adducam Auditores? Ponite vobis ob oculos duos disparissimis moribus Imperatores, *Fabium maximum*, & *Terentium Varronem*, illum prudentem, & circumspectum, qui quanquam lacessitus sæpius ab *Annibale*, prælium quod non minus sit *Imperatoris*, consilio superare, quàm gladio, inire cum eo noluit, nec ultimam Patriæ spem sibi concreditam, dubiâ & ancipiti *Martis* aleâ periclitari. sed quia multa bella impetu valida, per tædia ac moras evanescunt, cunctando hostium vires elusit, atrivit, fregit, & res Romanas afflictissimas sapientissimè restituit: alterum imprudentem, & temerarium, qui moræ impatiens, irreparabilem pene ad *Cannas* cladem passus, se & exercitum perdidit, Patriamque ad incitas redactam, tot periculis objecit, ut dicterii illius omnium ore triti occasio fuerit, ejus temeritas non stulta solum sed infelix, *Hannibal ad portas*. Quid multa? Intuemini mihi quæso duos illos Imperatores *Alexandrum Magnum*, & Persarum regem *Darium*,

Darium, illum consilio, & prudentiâ conspicuum, qui totum fere terrarum Orbem, exiguâ militum manu imperio suo adjecit, qui tot gentes domuit immanitate barbaras, numero infinitas, locis disjunctissimas, omni copiarum apparatu abundantes. Hunc vero consilio, prudentiâ, fortitudine destitutum, cum numeroso suo exercitu, profligatum, & in fugam datum. Quî aliter potest? nam cum ad gubernacula Reip. temerarii, rudes atque audaces homines accedunt, maxima, ac miserrima naufragia fiunt.

Apage ergo illos malè feriatos, qui existimant Principes à nulla re magis alienos esse debere quàm à libris, & studio Sapientiæ, perinde quasi hæc duo ex diametro inter se pugnent, *Sapere, & Principem esse:* cum ita inter se nexa sint, ut si alterum alteri adimas, nihil jam relinquas, præter inanem *Principis* titulum. In illa enim altitudine, nil nisi altus: & ut cupressus, cetera sterilis, præter speciem nihil habet. Vidit hoc fabulosa olim Antiquitas, quæ Asininis MIDÆ auribus, in aureo tribunali sedentis, sceptrum manu tenentis quid aliud adumbrare, & vivis quasi coloribus depingere voluit, quàm hebete, & crasso ingenio Principem, indignum qui Reip. gubernacula tractet: Cenotaphiorum instar, quæ mole magnâ, non re, nomina, & stemmatum imagines ostentant, intus vacua. Quales olim fuêre barbari, & indocti *Maximini*, imperiti *Valeriani*, stolidi *Gallieni*, inepti *Licinii*, totidem fere humanæ gentis onera, Orbis opprobria ex omni vitiorum fæce concreta, & bonorum hirudines, & sanguisugæ. Verbo: *Vervecum in patriâ crassoque sub aëre nati.* At è Principe sapienti, & in Republica primo, quantus in universam Remp. manare fructus solet? quanta in Patriam salus, in populum felicitas? in cives splendor, & decus, in leges autoritas, in omnes denique quanta tranquillitas, & pax? Unus ad clavum Gubernator navem regit,

 & servat:

& servat: unus Imperator exercitum: unus pastor gregem. Idem hîc. Unum Reip. corpus, unius animo regendum: Unius Principis prudentia, ac virtus toti populo salutaris est, quia imago est, & exemplar *Dei* in terris, rerum moderator & arbiter, in cujus manu positæ opes, dignitas, vita subditorum. Exempla nobis suppeditant luculenta, historiæ cum Græcæ, tum Romanæ, omni seculo, omni ævo, quæ si commemorare esset animus, quam latus, ac amplus se campus mihi offerret: domestica ne longius abeam, nobis sint instar omnium. Quantâ enim prudentiâ lumina, & columina Reipublicæ, Patres Patriæ, imperii sui fines non defenderunt solùm adversus hostem, terrâ marique formidabilem, sed armis suis ditionis suæ pomœria prolatarunt & pacatis domi rebus, profligata tyrannide domito *Oriente*, attrito *Occidente*, quicquid Universi terminis capitur, nominis sui, & rerum gestarum famâ impleruot, hostiumque fremitus & terrores, non armorum magis, quam togarum ostentatione compescuerunt. Quàm præclara fuerunt libertatis suæ & Religionis præsidia & stabilimenta? Quâ sapientiâ, quo consilio, quâ animi constantiâ, inter tot fluctus quibus res humanæ jactantur, clavum tenuerunt & adhuc tenent? Quâ curâ, quâ vigilantiâ, indies prospiciunt exemplo *Aristidis* in studio justitiæ, & *Alcibiadis* aut *Epaminondæ* in studio fortitudinis, ne quid Respubl. detrimenti capiat, dicerem Auditores, & quidem libenter nisi ejusmodi essent, ut nec meâ nec cujusquam vel eloquentissimi hominis, dignè explicari oratione possint. Quare ut orationis meæ vela contraham, Deum quod unum superest rogo, qui bella, qui pacem moderatur, qui Regibus, Principibus, atque universis Mundi populis leges, jura ponit; qui victorias, triumphos, trophæa decernit; qui clades, pericula, injurias, hostium concursus, & incursus avertit; qui magnus

gnus Auriga, & Rector Universi, habenas in hoc Mundi curru temperat, ut quemadmodum necessitas omni lege potentior, & justa capitis, famæ ac libertatis defensio fecit auspicium belli, ea ipsa nunc calamitatum nostrarum, ac cladium finem faciat sub tutâ hac stabili, ac inviolatâ pactione pacis, quæ novum nobis victoriæ genus sit, & *Paladium* securitatis, adversus exterorum tyrannidem, ac tranquillitatis publicæ stabilimentum, quo nihil nobis & ad famam honorificentius, & ad spem tutelæ nostræ firmius, & ad existimationem vicinorum speciosius accidere potest: ut tandem Patria è profundo miseriarum, repentinâ rerum mutatione emergens dum *Europa* tot motibus agitatur, & regna in ea ardent seditionum flammâ & bellorum, omne in serenitatem tempus commutetur, ponant venti, fugiant nubes, fructus residant. Omnia inter hasce vitæ ærumnas, & *Mundi* lubricos casus, foris placida sint, domi prospera: ac post tot pugnata bella, velut aureo quodam seculo, pietas, Religio, optimæ leges, & quidquid est honestarum artium simul efflorescat, quæ pacis & comites esse solent, & alumnæ, magnumque in parandâ virtute adjumentum, vel in paratâ ornamentum: Quin,

Tutus bos avidè rura perambulet,
Ditet rura Ceres, almaque Faustitas:
Pacatum volitent per mare Navitæ,
Culpari metuat fides.

Redeat, redeat inquam villis, agrisque fertilitas, Urbibus honos, Mari commercium, animis candor, & integritas. Verbo, quidquid Remp. beare potest, & bonis omnibus cumulatam, à violentiâ impotentissimi Dominatus, & ab interitu æternùm vindicare: In quo voto PATRIÆ si quisquam amans finio, & acquiesco. Dixi.

ORATIO XLII.

In Choréarum vituperium,

Habita à

DODONEO MERANO.

Non minus præclarè olim, quàm vere lyrīcorum ille Princeps:

Ætas Parentum pejor avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

Ita profectò est: Auream, argentea excepit ætas, argenteam ænea, æneam Ferrea, & in ferream, fractis quasi omnis Honesti repagulis, & conferto velut agmine, omnis generis flagitia instar torrentis cujusdam violenti, irruperunt, quæ hodie pudorem omnem, ac modestiam proscribunt, ut sapienter, & velut ex tripode Poëta noster. *Damnosa quid non imminuit Dies?* Sed tamen temperandum adhuc à lachrimis, & querimoniis foret, si non etiam ea seculorum, atque ætatum mutatio, mortalium mores immutaret, missoque probitati & modestiæ repudio, ad ea Juventus se conferret studia, quæ maximo cum dedecore conjuncta sunt; & quæ sanguine viperino cautius fugienda esse, bonorum omnium consensus, docet, edicit, imperat.

Etenim ut paucis mentem meam circumscribam, nec longioribus verborum ambagibus vos demorer, quanto cum ardore, quanto animi studio, quanto conatu, juventus hodierno die saltationes molitur, & tripudia? Quam avidè, & callidè frequentant publica ad hanc artem (si tamen ars) instituta gymnasia, quanto temporis dispendio, quantâ meliorum horarum jacturâ, in hoc studium incumbit, quantâ industriâ, & curâ, his exercitiis levitatis, & lasciviæ plenis pedes, brachia,

brachia, manus commodat, quanto denique ære illis stant hæc vanitatum certamina? Quo fit ut dum excæcati hujus vitii turpitudinem non agnoscunt, summo ea amore complectantur, quæ odio vatiniano prosequi debebant, & in iis sibi placeant, quæ displicere ipsis possent, nisi mentis aciem illis perstrinxisset *Moris Tyranni* inveterata hoc ævo licentia; Cui ut occurrere hac mea oratiunculâ in animum induxi, ita Auditores qua possum animi demissione à vobis contendo, ut pro solitâ vestrâ humanitate, facilem mihi aurem præbere haud dedignemini.

Hominem si altius, & velut ab ipsis originis suæ primordiis comtemplari nobis sit animus, tanta ejus est præstantia, Auditores, ut quotiescunque Veteres in hanc cogitationem descenderunt, hominem admirari satis, nec eum pro meritis extollere potuerunt. A Sapientibus enim *Ægyptiorum*, animal admirandum appellatum fuisse memoriæ proditum est: à *Mercurio* ille trismegisto naturæ miraculum: à *Pythogora* μέτρον ἁπάντων: à *Platone* Principe Philosophorum, θαῦμα θαυμάτων: à *Theophrasto* proximum à Deo animal: à *Cicerone* divinum: à *Plinio* mundi Epitomen, ab omnibus μικρόκοσμον: & compendium Universi. Quid ergo tandem decere minus, hominem potest, ad modestiam natum, & verecundam morum gravitatem, quàm saltationes & tripudia, quæ omnis licentiæ, & lasciviæ argumenta præbent, ac latam intemperantiæ, ac luxuriæ fenestram aperiunt incautæ Iuventuti. *Ciceronem* quæso audite, magnum illum non dicendi solum, sed & vivendi magistrum: *nemo* inquit *saltat sobrius* nisi forte insanit, neque in solitudine, neque in convivio moderato, ac honesto. Unde etiam *Basilius* seculi sui Choréas perstringens, vinum saltationum authorem esse dicere non dubitavit. Ex quo facile intelligi potest saltationis, & tripudii aut crapulam esse, aut insa-

niam. Quo ſpectans haud dubiè Rex *Arragonum Alphonſus*, nobilitatis vera imago, & in purpurâ, temperantiæ, & virtutis exemplar, nec non magnitudinis, & gravitatis ſummæ fortunæ, obſervantiſſimus, cum forte mulierem quandam impudentius ſaltantem vidiſſet: *Expectate* inquit, *mox Sibylla edet Oraculum*: Innuens ſaltationem inſaniæ genus eſſe. *Sibylla* enim vates non edebat Oraculum, niſi furore correpta. Et *Demades* olim cum *Philippum Macedonem*, patrem magni illius *Alexandri* largius aſperſum flore Liberi patris, ſaltantem intueretur cum purpuratis ſuis, in has voces magnâ ſermonis, & animi libertate erupit: *Cum ô Rex fortuna tibi Agamemnonis perſonam impoſuerit, non pudet te factis agere Therſitem.* Profectò ſi tripudia Regibus indecora ſunt, & purpuram eorum devenuſtant, quorum vitia ſub auguſto ſceptrorum mantili, ſpeciem haud rarò induunt virtutum, quis adeò mentis, & rationis expers, qui non videat illa ipſa in aliis quoque vituperanda eſſe, & juſtam reprehenſionem, ac cenſuram mereri? Viderunt hoc præ aliis celebrata in hiſtoriis, Spartanæ pudicitiæ exempla *Lucippe*, *&* *Ariſtippe*, quas honoris causâ nomino, & quarum nunquam apud poſteros exoleſcet memoria, quod virginibus, & matronis aliis ſaltantibus, choreas caſtè & verecundè declinarint, nec cur iis ſe commiſcerent, ullis præcibus, aut rationibus adduci potuerint. Superbius, inquiet hîc forte aliquis, & arrogantius ſe geſſerunt. Sed quis verecundiam ſine quâ nihil rectum eſſe poteſt, nihil honeſtum, ſuperbiam, quis arrogantiam appellabit? Nullum forte in iis oblectamenti hujus, & recreationis deſiderium. Sed ætas tamen impellebat, quæ plus nimio ad has levitates propenſa eſt. Occaſio nulla ſe obtulit, imò vero provocabant: ſed vera iis voluptas erat voluptatis contemptio. Cur igitur tam continentes? Dicam Auditores, ne dum fœminarum vitia exuerant,

rant,

rant, vel tantillum castimoniæ, & Morum suorum illibatæ simplicitati detractum irent, nam inter omnia certamina, duriora sunt prælia castitatis, quia ibi continua pugna, & rarior victoria. O si talis hodierno die apud nos virginum esset modestia, si ea morum verecundia, multorum animos occuparet; si exemplum hoc sibi imitandum proponerent, qui castitatem hodie, ac pudicitiam profitentur; sed stultitia hæc proh dolor! ne dicam insania, adeò invaluit, moresque multorum ita immutavit, quod vitium fuit olim, nunc virtutis nomen sibi vendicet, nec in veniam solum veniat, sed & in laudem, ita ut quisquis hæc aversatur pugnet cum seculo, & similis sit natanti adversus torrentem. At vero quid homine indignum magis esse possit, non video, nisi conditionis suæ forte immemor, sensum omnem humanitatis cum ratione exuerit, & apud eum vilia sint probitas, pudor, pudicitia, quæ luxuriantes, & quasi fruticantes cupiditates stringunt ac coërcent, & inditos nobis à natura honestatis igniculos, excitant. Non latuit hoc Imperatorem *Tiberium*, qui choragorum *Histrioniam* civitate Romanâ prohibens, vetuit ne artem suam (si tamen ars dicenda est) tanquam homine indignam usquam terrarum unquam exercerent. Non latuit *Domitianum* qui *Cælium Rufum* Senatu movit, quod saltasse diceretur, & quod tripudia viris cordatis, & gravibus indigna judicaret: Non latuit *Clisthenem Syracusanum* illum Tyrannum, qui cum *Hippoclidam Tisandri* filium in convivio, Atticos Laconicosque modos, ad tibias saltasset, cruribusque, ac brachiis modulatus esset, tametsi illum inter procos dignissimum judicaret, cui filiam elocaret, nihilominus filiam illi suam brevi hoc, sed arguto sermone recusavit, inquiens: *Tisandri fili desaltasti matrimonium.* Quod si Imperatores, Reges, Principes, tripudia tantopere improbarunt, si saltatores Regnorum suorum fini-

bus prohibuerunt, si eos exilio multarunt, si civitatibus suis eos tanquam degeneres incolas ejecerunt, & indignos, qui civium honestorum societate fruerentur, quâ fronte obsecro, Auditores, quo rationis obtentu, quo colore apud nos erunt in precio, quos sanior semper contempsit, & despexit Antiquitas? At ne quid silentio prætcrire videamur, inquiramus tandem, quænam illis commoda ex saltatione proveniant, qui se ejus artis cultores profitentur. Dicam ne hinc sapientiæ laudem reportare, qui tantopere sibi in tripudiis placent? immane quantum discrepat! Quis adeò rerum omnium ignarus, ut id quod mentis insanientis argumentum est, id credat esse sapientiæ? Dicam ne hinc ditiores reverti? minime gentium. Non alia enim perdundæ pecuniæ brevior magis, & compendiaria via est. Dicam ne hinc ad honores, & dignitates patere aditum? nimium videar levis, si levitatem istam gradum esse statuam ad Honores. Hoc unum dicam, non irritus planè tripudiantium labor est, & aliquem laboris sui fructum reportare videntur, dum magno conatu nugas agunt: Quæritis quem Auditores? dicam: trahunt eum pedibus, brachiis circumferunt, à fronte detergunt, toto eum denique corpore suspiriosi, & anhelantes validè, & calidè ostentant in hoc lasciviæ, & vanitatis ergastulo: Obsecro enim vos, quid aliud est saltatio, quam mimica & Histrionica gesticulatio quædam inter scenicos, & ludiones, in quâ velut signo data, longa Hominum nectitur catena, longa series, stat non ita procul, qui tibias inflat, aut cytharam pulsat, virgines, aut jam maritatæ (heu ævi dedecus!) adolescentibus, aut viris lasciviusculè junguntur, manus manum tenet, pes pedem sequitur, brachium brachio assurgit, nunc eunt, nunc redeunt, nunc in aërem se attollunt, nunc descendunt, nunc ad dextram se vertunt, nunc ad sinistram deflectunt, & hæ gesticu-

ſticulationes omnes, gyri, rotationes, capreolæ, greſſus, regreſſus, & alia id genus, quæ (ut catenata ſunt vitia) nonniſi laſciviam redolent, quid niſi hominem mentis impotem magis, quàm compotem arguunt? Sed regerentes hîc audio, ſummam hinc capi voluptatem. Itàne? Sed quis obſecro vos (ſi rem recto judicii oculo æſtimemus) adeò ab omni rationis ſenſu derelictus eſt, qui in laſſitudine, & violentâ agitatione corporis, (ut nunc mores) voluptatem ſtatuet? profecto ſi in ullo corporis exercitio collocanda ſit voluptas, quis in tripudio illam quæret, ubi ad ſudorem itur, flectitur, rotatur, curritur? Ubi Veneris præludia conſpiciuntur, & inſtrumenta libidinũ, ubi ſpecie quadam urbanitatis virginum tentatur pudicitia, ubi liberæ manus, liberi oculi, liberi pedes, liberæ voces? ubi oculi impudici cordis nuntii, feneſtrarum inſtar ſunt, quibus concupiſcentiæ venenum in intimos animi receſſus penetrat? Ubi denique major quotidie peccandi cupiditas, minor verecundia?

Quæ omnia quid aliud ſunt (ſi res dicenda eſt) quàm effœminatæ artes, & indecora ſæculo ſtudia, quàm libidinum ſtimuli, licentiæ irritamenta, atque impudicitiæ faces, & mixtæ, pœnitentiæ voluptates? Hinc quanta morum labes, quæ probrorum fomenta, quæ alimenta vitiorum? Chorea enim eſt circulus, cujus centrum eſt diabolus, qui in medio tripudiantium ignem concupiſcentiæ inflammat. Sed quid Soli longius lucem fœneror Auditores, iiſque probandis prolixius incumbo, quæ vel me tacente loquuntur, & chorearum vanitatem, laſciviam, petulantiam, levitatem, ne dicam turpitudinem & hilarem inſaniam, plenis buccis deprædicant, adeò ut caſtis Animis horrorem incutiant, ne hac labe ſe pollui patiantur? Certè ab iis ſub meliore ævo, & vigente adhuc diſciplinâ in Republicâ Romanâ, abhorruit ipſa gentilitas. Fuit *Lucius Murena* nobili genere oriun-

oriundus, nec non ob eximia ejus in Rempublicam merita, ad Consularem dignitatem evectus: sed cum multos haberet æmulos, fuerunt qui eum conviciis impetere, & nominis ejus famam traducere non dubitarunt, quod saltasset. *Cicero* qui causam ejus egit, tripudia defendit ne aut excusat? Nequaquam. imò vero concedit magnum esse crimen, & muneris abdicatione dignum. Quid ergo? Purgat *Murenam*, & hoc unum pro tribunali urget, non videri virisimile, virum gravem, sobrium, temperantem, virtutibus egregiis, præ aliis præditum, usque eo nominis sui, & muneris oblitum esse, ut saltationibus indulserit. Non alio quoque modo *Dejotarum* in *Asiâ* Regem, defendit apud *Cæsarem*. Idem reversus ab exilio, perditissimos cum *Auli Gabinii* mores Senatui aperiret, inter alia lenonis, mollisque, & effœminati hominis vitia referens, eum calamistratum Saltatorem vocat. Si gentiles hæc Auditores, qui solo naturæ lumine ducti fuerunt, quid nos Christiani? quibus tanta hodie lux Euangelicæ veritatis affulget? Facessant, facessant ergo longè à nobis hæc vanitatis, & levitatis certamina, turpia hæc libidinum irritamenta, inverecunda luxuriæ fomenta, amorum illicitorum lenocinia, voluptatum illecebræ, *Satanæ* laquei, mundi tendiculæ, numellæ, compedes, quibus irretita juventus in vinum, & in venerem prona, deliciis & luxu perdita, non ante capi se videt, quàm cum capta est, nec ante periisse, quàm cum periit. Adeò ut ab armatâ manu non tantum terroris, ac periculi sit adolescentibus, rectâ, & liberali indole præditis, ingenioso in hoc unum seculo, quantum à Lenonicinio voluptatum, quæ blandâ vi, & arte Sinoniâ, quidquid in nobis est ingenui sanguinis extinguunt, & in ipsam rationis arcem, in animæ Sacrarium per cuniculos irrepunt verius, quàm irrumpunt, faciuntque ut invisa primò morum protervia, postremò tandem

ametur;

ametur; *& tunc demum consummata est infelicitas, ubi turpia non solum delectant, sed etiam placent: & desinit esse remedio locus, ubi quæ fuerant vitia mores sunt.* Et hi tales quibus Cœlum est prostibulum, Dea, meretrix ara sinus *Thaidis*, sacrificia impurus sermo, & putre osculum, exercitia, saltationes libidinosæ, & tripudia.

Ut verbo finiam Auditores, virtutum omnium custos sit Modestia, quam commendat verecundia. & morum gravitas, cujus laude, & encomio si actiones nostræ destitutæ sint, splendoris sui decus amittant necesse est. Quare ita vitam nostram, ita actiones, ita studia nostra instituamus, ut graves, ut verecundi, ut modesti simus ut quas virtuti inimicas choreas & Reip. bene constitutæ dehonestamenta, & propudia esse non ignoramus, nunquam amemus. Dixi.

ORATIO XLIII.

IN AVARITIAM,

Habita ab

ANTONIO DOORNICK.

SOcrates cum Alcibiadem aliquo die de opibus suis, villis, prædiis plus nimio gloriantem animadverteret, duxit eum in quendam locum, ubi suspensa erat tabula totius Orbis terrarum, & in hac jussit eum quærere Atticam: quâ ostensâ, monstra mihi inquit in eâ, agros tuos, & prædia, Alcibiadi respondenti nulla eorum vel minima extare vestigia, regessit Socrates sapienter, & tanquam ex tripode, cur igitur tantos capis animos, ex rebus tam exiguis quæ oculos tuos fugiunt? Appositè me hercule, & ad rem. Quid enim illa quæ tantopere mirantur homines?

mines? vana, vana sunt, in hoc fluxu, & refluxu rerum humanarum, & alimenta vitiorum, præsertim *Avaritia*, quæ ut perturbationem animi violentissima est omnium, ac furiosissima: ita homines in quos dominatur, transversos rapit, & perpetuis quasi tempestatibus concitat. Et ut aliquos videre est ita naturâ turbulentos, ac seditiosos, ut quà in domo vel Republicâ pedem figunt, in eam statim dissidia, rixas, contentiones spargant: ita perniciosa hæc *Alecto*, tanquam una furiarum, ubi animo semel recepta est, non potest quin è vestigio immoderatarum cupiditatum pugnas cieat, quæ hominem avarum in ruinam, præcipitem agant. Tyranno haud absimilis qui Reipublicæ quam per vim invasit, consilium, & ordines è medio tollit, nemine relicto, qui conatibus ejus nefariis resistere queat, quominus omnia suo arbitratu gerat. Sublato enim omni consilio non sui amplius est juris, sed mancipium ejus, cui se regendum tradidit. Nullus quippe finis est, neque modus ipsius sollicitudinis, diffidentiæ, timoris, invidiæ, desperationis, quæ dormientem, & sopitum identidem torquent, pungunt, lancinant, haud aliter quàm si in densissimis vepribus, aut carduis recumberet. Illa enim suos curis, & laboribus oppressos necat: per maria, per terras, per tesqua, per solitudines, per æstus, per frigora, sine ullâ intermissione trahit, rapit, agitat. Quot periculosas suscipiunt navigationes, vel ad ultimam *Thulen*, quot trajiciunt freta, superant flumina? Quot saxa inhospita, syrtes, brevia præterlabuntur? Quot procellis, & tempestatibus furente Boreâ se exponunt, quæ singulis illis mortem momentis intentare videntur, ut opes quo jure, quâ injuriâ corradant? & dum eas capiunt, novas cupiunt, *& patulis rimantur faucibus aurum*, magnoque gaudent sudare tumultu. Ita ut gurgites maris citius expleveris, & pertusa dolia *Danaïdum*, quàm insatiabiles illos bonorum belluones. Cani similes qui quicquid excipit,

cipit, protinus integrum devorat, & semper ad spem futuri hiat: aut renibus qui adipe circumvoluti, sicci semper sunt, & aridi. ô *Trebones*, ô *Tantali!* Quid enim refert quantum quis pascat, quantum fœneret, quantum in arcâ, quantum in horreis recondat, si non acquisita, sed acquirenda computat, & si opes suas, & pecunias habet ut febricitantes febrim, & compediti compedes, quas non tam habent, quam ab iis habentur? Bona à Græcis non κτήματα solum, sed & χρήματα appellari solent: nec me hercule de nihilo.

Quo (enim) *mihi divitia si non conceditur uti?* Certè si bona censeri debent, censeantur ab usu, non à possessione, quæ usu legitimo, & honesto destituta, possidentem destituit, & ad inediam penè redigit, dum sordidè tenax Avarus, genium suum defraudat cumini sector, & pane atro, vino mucido, larido rancido, cepis, allio, milio, & recoctâ identidem crambe, ventreml atrantem, & famelicum farcit, suaviorum quidem cupidum ferculorum, si haberet; sed Avaritia negat, & has, non alias mancipii sui vult esse dapes, & cupedias: quod si fortè lautius aliquando prandeat, aut cœnet, foris sit. Domi splendidè esurit, culina friget, fumaria torpent, amphoræ, cadi, dolia, arida sunt, & vacua, vivit ut pauper, ut moriatur dives, custos magis pecuniæ suæ quam dominus: cui tam deest quod habet, quàm quod non habet. Sed unde hæc tam sordida tenacitas? certè non aliunde quàm ab immoderatâ illâ habendi cupidine.

Crescentem sequitur cura pecuniam,
Majorumque fames.

Veri *Erisichtones!* quia ut ille epulas in epulis, sic illi opes in opibus quærunt: & restagnantibus auro, argentoque scriniis, satiari tamen nequeunt, novaque identidem *tollant licet omne quod usquam est*, *Auri atque argenti*, fame, & siti pecuniæ laborant. Miseramur ægrum qui picâ vexatur, aut βουλιμίᾳ, deploramus hydropicos qui ventres distentos

ſtentos habent aquâ intercute, tanquam tympanum, quod illius fames nunquam ſatiari poteſt, & pleno queritur jejunia ventre; horum ſitis reſtingui nequit, ſed quo plus ſunt potæ, plus ſitiuntur aquæ. At non minori commiſeratione digni ſunt avari. Quis enim modus, quis finis, quæ meta cupidinis eorum? Citius aquam *Maris* exhaurias, quam talium deſideria, eoque pueris magis ſunt pueri: quia jentaculo ſuo, & portiunculâ contenti plura non concupiſcunt, nihil aut parum de craſtino ſolliciti. Avari quid? Oculos cupiditatum ſuarum, ventre majores habent.

Cuncta cupit Craſus, Diogenes nihilum.

Et uter igitur ditior?

Breviſſima ad divitias, per contemptum divitiarum, eſt via.

Et maxime divitiis fruitur, qui minimè divitiis indiget.

Contra avaritia vitium tenax, ſui abſtinens, aliena concupiſcens, ſuſpicax, invidum, limis intuens oculis alienas opes, ſuas ſollicitè ſervans, quaſi omnes ei inſidiarentur. Avaritiæ uncæ ſunt manus, rem facit alterius damno. Vis *Mævium* ditem efficere? non eſt addendum ejus pecuniæ, ſed detrahendum cupiditati. Nam Avarum irritat, non ſatiat pecunia. Quidam Patrum haud ineleganter Avarum comparat, cum ſepulchro, hoc tamen diſcrimine, quod ſepulchrum quidquid illi ingeritur, conſumit, ſed avarus recondens in horrea, cellas arcas quæ habet, non alio hæc habet fine, quàm ut habeat, & ſervet. Loculi ejus impleri poſſunt, non cupiditas; quia inſtar abyſſi, fundum non habet. *Bernardus* avaritiam comparat Fœminæ ſedenti in curru, cujus quatuor rotæ, quatuor ſunt vitia. *Contemptus Dei*, *Inhumanitas*, *Mortalitatis oblivio & Diffidentia*: duo equi, *Tenacitas*, & *Rapina*: Auriga *habendi Deſiderium*. Verbo. Matri ſceleratæ non abſimilis, quæ liberos parit, *Deo*, & homini inimicos.

Avarus

Avarus enim Idololatra eſt: quia nummis ſuis aras erigit, & fiduciam ſuam quam in uno & ſolo *Deo* collocare debet, transfert ad creaturas, quas pro *Deo* colit, & quidem contemptiſſimas. Quid enim hoc Aurum quod tantopere adorat, ſi relegatâ fortunæ pompâ rem ipſam intueri velimus, quid inquam aliud eſt quàm domûs Plutoniæ ejectamentum, longè, longè in Veſtæ penetralibus reconditum ab hominum oculis? & quid ſordidius quàm ea colere, venerari, habere in pretio, quæ pedibus cottidie à nobis conculcantur, & quæ natura eſſe voluit ima terrarum? Pluris tamen facit Aurum ſuum, quàm *Deum*: præ Auro Religionem contemnit, *Deum* obliviſcitur, ut ſerviat Avaritiæ, in auro repoſitam ſpem habet: nihil amplum aut magnificum agitat animo, non de gloria *Dei*, aut utilitate publica, ſed de pecunia corradenda perpetuo cogitat; ſi ejus jacturam patiatur majori ægritudine afficitur, quàm ſi peccatis ſuis, & offenſis *Dei* gratiâ excidat, avidior longè ad quæſtum, quàm ad preces, & numinis divini invocationem. O miſeros! Itanè hominis immutarier? Itanè philtro divitiarum faſcinari, eoque impietatis delabi per Avaritiam? parum memores ſalutaris illius moniti Servatoris noſtri Jeſu Chriſti: *Quid homini proderit ſi totum lucretur Mundum, & animæ ſuæ jacturam patiatur?* Animæ dico, nobiliſſimæ ſui partis, quâ ſervatâ, omnium mortalium fortunatiſſimus cenſeri debet, *Iro* licet, aut *Ibyco* pauperior: contra quâ perdita, creaturarum omnium miſerrimus, etiamſi *Craſſi* divitias, *Craſi* opes, *Alexandri* aurum captivum, cui triginta vix millia mulorum ferendo erant, ſecurus poſſideat. Sed ut concatenata inter ſe ſunt vitia, non in *Deum* ſolum injurius, & contumelioſus eſt Avarus, ſed & in proximum ſuum: non Idololatra tantum, ſed Fur. Inviſum fateor nomen, ſed tamen verum, & Avaro dignum. Quas enim fraudes, dolos, malas artes non comminiſcitur,

scitur, quas non struit insidias, quæ non molitur; quem non movet lapidem, ut aut apertâ vi, aut specie recti, aliena bona surripiat ærufcator sordidus? Totus in hac curâ, ut sinistrè opes opibus cumulet, candidioribus imponat, & bonis fucum faciat, per vetita lucri aucupia, qualia sunt iniquum pondus, injusta ulna, inæqualis mensura, fucosa merx, fallax moneta, usura, aut alia quævis ratio rem faciendi, à Deo interdicta ut simulando, mentiendo, & eos quibuscum agit commodi sui causa subdolè circumveniendo: nempe unde habeat parum sollicitus, *sed oportet habere: virtus post nummos.* Hirudines veræ, & sanguisugæ non missuræ cutem nisi plenæ cruoris. Quid ajo? Harpyæ, quæ quidquid tenent unguibus, sive vendicant. Adjice quotidianas hominis avari sollicitudines, quæ eum sine fine discruciant, quia majore tormento pecunia possidetur, quam quæritur: & ut nihil Avaro fortuna detrahat, quicquid non acquiritur, damnum est.

Amplius. Etiam Homicida est: quia inediâ perire patitur eos qui opem ejus implorant; qui ad portam ejus, cum *Lazaro* prostrati optant miculis de mensâ cadentibus satiari: *Sed nullis ille movetur fletibus, aut voces ullas tractabilis audit*, dentemque sibi unum facilius patitur ex ore excuti, quàm nummum ex arca. Quid? Ille ne tantum censendus homicida, qui hominem ferro, sicâ, aut veneno necat? Non. Non servare hominem, est perdere, & negare famelicis quo vivant, est vitam illis adimere, cum sine alimento, cibo, potu, vita conservari nequeat: non ille tantum lampadem extinguit, qui eam afflat, sed qui subtracto oleo, perire eam patitur, & extingui. Non tam Domini sumus bonorum nostrorum, quam Dispensatores: sed quâ lege? Dicam Auditores, non ut steriles nobis sint manus, & nostri solum rationem habeamus; sed & eorum, qui nos communione unius, & ejusdem naturæ proximè attingunt, &

quos

quos *Deus* pauperes, miseros, afflictos esse voluit, ut aliquis apud eos beneficentiæ nostræ esset locus. Quo spectans Patrum quidam : *Esurientis*, inquit, *est panis quem tu retines, nudi est vestis, quam in arca custodis, discalceati calceus qui apud te marcescit, egentis argentum, quod tu possides. Clamat ante domum tuam nudus, & negligis, & tu sollicitus es quibus marmoribus pavimenta tua vestias: Pecuniam pauper quærit, & non habet. panem postulat, & Equus tuus aurum sub dentibus mandit. Quantum ô Avare sumis tibi judicium, Populus esurit, & tu horrea tua claudis, populus luget, plorat, ingemiscit, & tu gemmam tuam versas, sepositasque infelix strangulat arca, Divitias.* Aliter, aliter longè comparatum olim cum optimo illo Spiridione, omnibus numeris absoluto virtutis exemplo, cujus fit mentio in historiâ Ecclesiasticâ, qui omnibus venientibus domum suam pauperibus, claves horrei tradidit, ut inde quisque sumeret, quantum sibi suisque alendis sufficeret. *Cimo Atheniensis* fertur non clausisse agros, ut cuivis egeno fructus colligere liceret, prout ipsis opus esset. Benè me hercule, & sapienter! Nusquam enim lucrosius, nusquam tutius reponi, & collocari possunt bona, quæ *Deus* in nos contulit, quam in manu, & sinu pauperis, magno semper cum fœnore reditura. Quia *Deum* remuneratorem habent, apud quem opera hæc charitatis nunquam in oblivionem venient. *Date* ergo (ut verba Patris cujusdam mea faciam) *quod retinere non potestis, ut recipiatis quod non poteritis amittere. Quæ stultitia est illic relinquere unde estis exituri, & illuc non præmittere quò ituri? Illic substantiam vestram collocate, ubi Patriam habetis: qui collocat Thesauros in terrâ. non habet quod speret in Cœlo: ut quid respiciat Cœlum ubi nihil habet repositum?* Quæ alibi locantur, fluxa omnia, & nutum fortunæ sequentia, in quæ tamen maxima pars hominum se immergunt, & adhæc tantum calent, & callent. Perperam, & ridiculè, Auditores, Nam infinitum est

quod

quod petunt, qui plus petunt quam quod deest. Quid quod & illa tot annorum cumulata felicitas subito turbine quassatur, & evertitur in lubrico fortunæ fastigio. Sicut Solem assiduè vel nubes aliqua subducit, vel nox condit: talis omnis hic purpuræ, aut Pluti splendor cadit, aut evanescit: Imò omnia illa somnium, umbra, NIHIL si cum Æternitate comparentur. Dixi.

ORATIO XLIV.

De

COMTEMPTU MORTIS,

Carmine habita à

PHILIPPO BAELDEO.

IMmensum repetit radiis Sol splendidus Orbem,
Et solitos lustrare locos, & inhospita saxa,
Incultasque plagas, atque inhabitata Colonis,
Arva cupit, Cursumque parat, reditumque minatur,
Atque in se sua per vestigia volvitur annus:
Menstrua noctivagæ redeunt nova cornua Lunæ,
Æquora spumiferos volvunt, ad littora fluctus;
Itque reditque viam toties maris unda profundi:
Nos ubi decidimus, quò Tullus dives, & Ancus,
Corpora nostra cadunt, nunquam reditura: perinde ut,
Gramina quæ gelido Boreas, cum spirat ab axe,
Falce metit: Veluti pingui cum gaudet Aristâ,
Luxuriare solo, simul ac exorta procella est,
Sternuntur segetes, sata læta, Boumque labores;
Rura jacent, Calamisque nocent surgentibus imbres:
Sic deus Astripotens, densis, occulta tenebris,
Tem-

Tempora mortis habet; Quæ nunc celebrare Camænâ,
Fert animus, fixumque polo mortalibus ævum,
Et versu rapidæ decurrere stamina vitæ.
Adsis Magne Parens, rerum cui summa potestas,
Qui vitæ fons ipse, fave tu virgine Nate,
Sis mihi Principium, tu sis mihi certa salutis,
Anchora, tu nostram tranquillo siste carinam,
Littore, tu nostris juvenilibus annue cœptis.
Adam primus homo damnavit sæcula pomo,
Et mortis substravit iter, dum sacra potentis,
Jussa Dei violans nimium mens credula dictis,
Fæmineis, patulas dedit infelicibus aures.
O Miseranda lues, multos dominata per annos!
O nimium funesta mali contagia! tantum
Heu potuit, peccasse semel! tantis ne parentum,
Prisca luunt pœnis seri commissa Nepotes?
Qui magni quondam dignus fuit incola Mundi,
Natus homo, quantum, quantum mutatus ab illo,
Jam jacet, & miseræ post tot discrimina vitæ,
Cogitur heu tandem tristi succumbere letho!
O Rerum fatique vires! ô prodiga vitæ,
Tempora! debemur morti nos nostraque: frustra
Solvimur in lachrymas, gemitus, suspiria, fletus.
Stat sua cuiq; dies, Breve, & irreparabile tempus,
Omnibus est vitæ, nulli sua profuit ætas,
Quid loquar eventus rerum, fugitivaque secli
Tempora, quid Syllas, Marios, quid Marte Camillos,
Conspicuos, quid sæva loquar duo fulmina Belli,
Scipiadas, totque Heroas, quos falce recisos
Abstulit atra dies, & funere mersit acerbo?
Quid Juvenem referam Pellæum, & fortia tanti,
Arma Viri? cujus nunquam moritura, perennat
Fama, per invisas gentes, ubi Rhodanus arva,
Alluit & Thamesis tumidis se fundit in æquor,
Fluctibus, Occubuit, Stygias damnatus ad umbras.
Quid Satrapas rerum Dominos? quid Bella Potentum,

Ambi-

Ambitiosa loquar? regnandi quanta Cupido,
Magnanimos inflat Reges? Hinc quanta moventur,
Bella viris, hinc diluvies immensa malorum,
Et labor, & miseranda fames, & mille dolores.
Sed felix trepidæ meditari incommoda vitæ,
Qui didicit, fortique animo contemnere mortem,
Illius ut pectus subeat tranquilla voluptas,
Et vitæ despectus, & alta in curia lethi.
Queis sine nec dulces fas est deducere luces,
Nec cælo oblitam terrarum, attollere mentem.
Quare age nunc animum verâ ratione docebo,
Ante obitum munire, piæ quò pergere tandem,
Festinant animæ, mœstisque excedere rebus,
Ereptæ lethi imperio, & crudelibus umbris.
Quid trepidas Mortalis Homo? quæ causa latentem,
Terrorem lethi ingeminat? tantisne superstes,
Deliciis, hæc vita scatet, tantisne redundat,
Vita Bonis? Horrens duræ ut crudelia Mortis,
Pocula degustare neges, fatumque subire?
Quod magnos humilesque ferit, quod fortibus æquat,
Imbelles, populisque duces, seniumque juventæ?
At non sic Schytiæ populi, quos Thracia nutrit,
Thracia perpetuis passim damnata pruinis.
Namque ubi jam natus sub lucem vagiit infans,
Exululant cuncti pariter, suspiria miscent,
Ædibus, ærumnæ memores, memoresque malorum,
Et quibus infelix sub curis ducitur ætas;
At contra læto properantem murmure mortem
Excipiunt, Faustosque vocant, quos Fata profundit
Eripiunt tenebris, tutâque in sede reponunt.
Haud malè. Nam tantis si vita hæc obsita curis,
Si tantis comitata malis, quid vivere longum,
Fert Homini? quid crebra nimis suspiria misces?
Udaque frigidulis singultibus ora fatigas

Im-

Impatiens? quia si vitam componere morti,
Stulte cupes, quid vita aliud, quam Mortis imago?
Quid nisi fons, sentina nocens, ac lerna malorum?
Quæ requies, quandiu miseri jactamur in alto,
Mærorum hoc pelago? velut unda truditur unda;
Aut velut in circo cum se effudere quadrigæ,
Faucibus è pictis, volat irrevocabilis axis,
Raptus equis: aut si nervo, discussa sagitta est,
Acta volat, tenuesque secans perlabitur auras:
Haud aliter properant dubiæ fugientia vitæ,
Tempora, dum violas, dum serta, unguenta, puellas,
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.
Omnia prætereunt, finisque ab origine prima,
Fit propior propiorque sibi; sic læta juventus,
Paulatim moritur, senioque accedit inerti,
Et mœsto tandem clauduntur cuncta sepulchro.
Ipsa monet mors quemque sui; Mors omnibus æqua est,
Imbellem, fortemque manet. non India quidquid
Amne suo rutilante vehit, non stagna rubentis
Aurea Pactoli violenta repellere Mortis
Tela queunt, rabiemque Erebi frenare minantem.
Ortum quidquid habet finem timet: Ibimus omnes
Ibimus, immensis urnam quatit Æacus umbris.
Unum omnes expectat iter. Nonne aspicis ultrò,
Ante oculos ut nulla dies sine funere, Solis,
Tingat equos pelago, tumulosque ante ora Tuorum
Præbeat ipsa tibi, totidem documenta futuri,
Certa rogi? Sed quid trepidas? Mors meta laborum,
Te monet aspirare alio quo maxima quemque,
Evocat, & misso petitur certamine palma:
Hæc portus, statio, rebus solamen in arctis,
Afflictis medicina animis, hæc firma salutis,

Anchora, & æternæ fautrix placidissima mentis:
Quippe illam sedes animarum, innoxius æther,
Excipit, & tristi defunctos corpore cingit.
Quid mihi singultus, lachrimas, tormenta, dolores,
Nutantes oculos, atque ora rigentia, Mortis
Instantis mihi signa refert, deformia visu?
Desipis, & lethi fallax te ludit imago.
Nec dolor est in morte gravis, dolor omnis abactus.
Ante obitum cum luce perit. Quæcunque timemus,
Aut tulimus, dum vita manet, dum spiritus, Una
Discedunt cum blanda suo de corpore vita,
Diffluit, & tenues animus differtur in auras.
Ergo dum superest vigor ille intactus, & acer
Dumque calent serventque animi, dum robora corpus
Sufficit indomitum, venturi in tempora lethi,
Contemptum exercete Viri, fatique latentem,
Expectate diem. Sic vitæ impenditur ætas,
Virtutis spatio descripta, & laudis honore,
Quam nec summa dies, nec sors intercipit ulla.
Dura licet patimur cuncti, Patientia vires,
Intendit, sensusque docet submittere Morti:
Omnia nam superat lethi contemptus, & acer,
Invictusque animus: Nihil illi triste, minaxque
Qui mente intrepida potuit succumbere fato.
Quid facias? stant Fata *Dei*, stat ferreus ordo. &
Ad Stygias descensus aquas est omnibus idem
Serius, aut citius: Quare dum vita superstes,
Disce mori, ut vivas semper, sic sidera migrant,
Heroës, magni sic scandunt æthera Manes,
Qui Christum amplexi, Christique in sanguine vitam,
Et meritis posuere fidem. Si cura salutis,
Te tenet, & celsi speras confinia Cœli,
Hanc deposce FIDEM, votisque ardentibus insta;

Non

Non alia datur ire via, Præsentia sperne,
Venturisque intende animum Brevis incola Mundi,
Quin etiam vitiorum odium, & virtutis amorem
Posce frequens. Mors attonitas formidine torquet,
Exercetque animas, Furiæque in limine Fati
Flammigeræ, facibus, tædis, & tristibus Hydris,
Supplicia intentant miseris, pœnasque minantur,
Quas probitas, quas prisca piis à mentibus arcet,
Simplicitas, Cælique probis inspirat amorem;
Felices nimium quibus his se jungere solis,
Contigit, & vitæ comites assumere tantas.
Has sequere, His assuesce lubens, his pectora firma,
Mitte animum longè super Æthera, mitte rubentes,
Auroræ thalamos supra, & laquearia Mundi
Ultima, si lethi tibi cura excedere fines
Et vitam liberare prius, penitusque requiris,
Ante suo fractæ quàm cedant corpore vires.
Et compos mens ipsa sui est, & certa facultas,
Et ratio, tempusque sinunt, ea cura recurset.
Interea tu Magne D E U S, Pater optime vitæ
Arbiter, & mortis solus mortalibus Author,
D A nostros numerare dies, fugitivaque Vitæ
Tempora, & humani molimina vana laboris
Omnia sollicitis R E C T I traducere curis,
Et Cœli tentare vias, pietatis amore:
Donec inoffensi tandem, saturique dierum,
Et vitæ egressi tenebris, donemur Olympo,
Pax ubi læta habitat nullis obnoxia curis. Dixi.

ORATIO XLV.

Consolatoria super Obitu amicorum,

Habita ab

OTHONE de VOOGHT.

Eximiè Patrum quidam; πᾶν κλίσον πρέπλον ἐςί. Caduca hîc omnia, oriuntur, & abeunt nobiscum; nec stirps aut genus, aut opes sunt, quæ nos eximant aut nostra à mortalitatis lege, quæ (ut rerum omnium orbis) *à principio dicta huic Mundo, nasci, denasci, oriri, aboriri, nec quicquam stabile, ac firmum summus ille rerum Arbiter esse voluit præter ipsum*. Quis enim tam rerum omnium ignarus est, hæc qui non videat, capiat, intelligat? Et quid aliud testantur omnium temporum monumenta? quid Annales, & hodiernus adhuc dies? quam rebus humanis inesse fatalem quandam catastrophen, & rapidissimi torrentis instar, florentissimas urbes, provincias, regna, imperia, quæ in hoc Mundo, æternitatem minari videntur, paulatim properare ad interitum. Nihil enim hîc perpetuum, pauca diuturna, & quicquid aliquando cœpit, desinit. Nempe ut ferro rubigo agnata est, & ligno teredo sua, & caries: ita Regnis, & Rebuspublicis internæ suæ pereundi causæ. Oriuntur, florent, crescunt, stant, & hoc ipsum ut cadant. Ubi enim nunc illa Terrarum Domina gentiumque ROMA, Orbis compendium, Urbs urbium, quæ sub Principe Augusto magnitudine, & felicitate sua laboravit? obruta, incensa, diruta. Ubi septem illa Mundi Miracula & si quis his multo mirabiliora sequentium annorum exstruxit ambitio? solo æquata sunt, nec minus mortalia fuerunt, quam ii qui ea fecerunt. Ubi supra fidem cumulatæ opes? ubi

Coelo certantia opera? non apparent. Imò omnia illa, somnium, umbra, nihil. πάντα γὰρ ὥσπερ ἐν Εὐρίπῳ, ἄνω καὶ κάτω στρέφεται. Inter peritura vivitur,

——— *magnisque negatum*,

ut inquit Poëta,

Stare diu, nimioque gravis sub pondere lapsus?

limites enim suos habent, quò cum venerunt, sistunt, retroeunt, ruunt.

Nec Regnorum tantum, & Rerumpublicarum vicissitudo, sed & hanc instabilitatem, & rerum humanarum catastrophen in ipsis hominibus videre est. *Omnes eodem cogimur, Omnium versatur Vrna serius ocius sors exitura:* Et ut benè Romanus ille Sapiens: *Intervallis distinguimur, exitu aequamur.* Morimur omnes, & jam coepimus ex quo nati: *Quidquid aetatis retrò est, mors tenet*, & omnis hora omne momentum ad metam illam ducit, adeò ut non magis mirum, aut novum sit, mori hominem, quàm nasci Sicut in aqua pisces ludunt, & in aëre ramisque arborum, aves insidiarum securae; at illi hamo capiuntur, istae tendiculis aut visco. Sic fit nobis, & aliquem semper ex magno illo hominum grege, venatur, capit, tenet fatalis illa hora, quae cum Mundo cepit, & tum desinet, cum desinent esse Homines. Dispendia me hercle tristia ac luctuosa Ferenda tamen ut omnia quae nobis immittuntur, & parendum aeternae illi legi. Ita enim visum summo illi rerum Arbitro, ut ex crebris his mortalitatis exemplis multo ante in hac vitae statione collocati, mori discamus, quàm moriendum est, & tam diu, Patriae, Ecclesiae, Deo vivamus.

Donec vocamur, parque nos jubes dies
Fatale magno reddere expensum Deo.

Una est catena quae nos allegatos tenet, *Amor vitae:* qui ut non est abjiciendus, ita minuendus est: ut si quando res exigit, nihilo nos detineat, nec impediat, quò minus parati simus.

Nam quid vita hæc nisi *Scena*, mundus *Theatrum*, *Actores* homines, mors *Siparium?* quæ in ipso dramate, illos citius, hos tardius spectantium oculis subducit, & ut omnium finem facit Comediæ finis, sic Mors nostri. Quid Vita hæc nostra (si modo vita dicenda, ac non potius vitæ umbra) quam inconstantiæ imago, temporis spolium, calamitatis trutina, peregrinatio molesta, navigatio periculosa in qua nullus sinus, aut portus nisi Mortis? imo si res dicenda, quid hæc vita nisi iter ad vitam? Amissos scio dolemus consanguineos, dolemus amicos. Quidni? Homines sumus, non scopuli, illisione rerum fortuitarum movemur, & habent suspiria dolentibus quoddam levamen. *Sedatur lacbrymis, egeriturque dolor.* Sed quem nobis dolorem permittit ratio, etiam coërcet & lenit. Non enim ut paleæ ab omni vento, sic nos rapi ab affectuum turbine debemus, sed rationis pondere stabilire hunc animum. Communis enim hæc naturæ lex est, ut qui cœpit esse, aliquando desinat. Ad quam componi, non Sapientia, non ratio solum suadet, sed necessitas cogit, & quam flectere velle temeritatis est, accusare dementiæ. Longè satius est pati, quàm obniti, quod viri fortis est, muniri adversus omnem fortunam, vel aspernandam magno animo, vel tolerandam invicto. Immo optimum est pati, quod emendare non potes, & Deum, quo auctore cuncta proveniunt, sine murmure comitari. Contra pusillus, & degener est animus qui obluctatur, quique emendare Deum malit, quàm se. Qui adversus tempestatem nititur, sæpe naufragium facit, at qui procellæ cedit, superat. Ridemus si quis cum tributa populariter danda sunt, lamentetur, & sortem suam accusat, quia omnes cum dant, non superbè solum, sed stultè facit qui se vult eximium, aut exsortem, & tanquam albæ quod ajunt, gallinæ filium, extra publicam aleam collocari. In hoc humani generis tributo, cur non sic affecti simus? cur ut proprium

dolo-

dolorem, aut cladem interpretamur quod omnibus, quod semper evenit, & eveniet? Quid? an non in orbem ista tempestas, & sine delectu vastat omnia? & cui usquam terrarum contigit impunè nasci? Totum Orbem vide, notum, ignotum, multa millia omnium momentis nasci & mori certum est, cur fatua mollitie querimur nos in ea conditione esse, in qua nemo non est? prima enim pars æquitatis, est æqualitas? cur miramur aliquid nos amittere, amissuri omnia? Hoc enim ipso quod homines nati sumus, mori nati: & si quod ultra punctum, horam, diem, annum vivitur, donum est non debitum, & in gratia, ac lucro ponendum. Quid, quod nulli potest secura vita contingere, qui de producenda nimis cogitat. Ad quid igitur Auditores, immoderatus ille luctus, ad quid lachrymæ, si quod lugemus, non posse tantum, sed debere evenire præscimus? Si & nobis quod aliis evenire potest, & debet, ab eo, cujus supremæ voluntati nostram submitti par est, & æquis animis ferre, quidquid vult, quidquid jubet; haud aliter quam Universum, & in hoc magno Universo, Sol, Luna, Sidera, Elementa non invita parent Conditori. In hoc luctu, oculos mentis ad Deum summum illum vitæ ac mortis arbitrum, flectere oportet, unicum afflictæ, & exulceratæ animæ perfugium, & ab illo robur mutuari, quod dolorem nostrum, in mœroris deliquio mitiget, aut mergat. Nullum hic fata discrimen agnoscunt, nullum ordinem in Reges atque inopes, *Cræsos* atque *Iros*, in senes, juvenes, in decrepitos & validos, in infantes, & pueros suum exercent jus. Æquat omnes cinis, impares nascimur, pares morimur. Aliis alia est meta, si tempus spectes; eadem si finem. Ita est, cui nasci contigit, restat mori, neminem ætas immunem facit. Alii paullò longius, alii brevius, sed omnes in eadem via currimus, & ad eundem finem. Arte mansuescunt feræ vel immanissimæ. Est quo frangatur marmor, est quo mol-

lescat adamas, nihil est quo mortem delinias, & nemo in crastinum sui certior.

Poma ut in arboribus pendent: sic corpora nostra,
Aut matura cadunt, aut cito acerba ruunt.

Veterem Poëtam audite: *Avellimur, inquit, dejicimur, sponte cadimus:* & magnum illum Romanæ eloquentiæ principem: *Adolescentibus vitam vis eripit, senibus maturitas:* & hæc omnia ex fatali illa lege. Ideo nullus non dies, tanquam ultimus aspiciendus est, & Christiano homini sic ordinandus, tanquam canat receptui, (quid enim homulli sumus? aut quamdiu hæc vita?) ne cum illi moriendum, mortis nomen reformidet, quam sibi reddidit multa cogitatione familiarem. Nullis illa gravis est, quàm quibus est repentina: facile eam sustinet, qui semper expectat, & cujus perennis Philosophia est, Mortis meditatio. Ut è convivio etiam lauto abeundum semel est; ita ex hoc mundo qui ad tempus hospitium dat, nulli ævum; ita nati sumus, nec alia lege intratur in hunc mundum, quàm ut ex eo migretur aliquando, cum vitæ illud depositum reposcit ille qui vitæ Author. Nam si eam recta veritatis amussi metiamur, quid aliud homines sumus, quam viatores, aut athletæ, quibus certandum assiduè, sudandum, anhelandum, currendum, donec attingamus optatam illam metam, sedem quietis, ut nos vitæ hujus ærumnosæ curriculum emensos tandem patria excipiat Cœli indigetes. Formidare mortem, est Christum afficere injuria, quasi nobis malè prospectum esset, cum eo esse. Si Martyres non reformidarunt mori per ignes, cur formidabimus mori per morbos, quandoquidem eandem habemus cum iis spem? Si Gentiles nonnulli ad mortem properarunt cum vultu eorum qui ab ea revertuntur, cur eam adiremus cum metu, meliori spe præditi? Cur ambitio in iis plus poterit, quam in nobis fides? Et si Miles summis se periculis objectat, primus murum conscendit, pro vili & exiguo

guo ſtipendio, quid à nobis non oportet fieri pro Regno illo æterno ad cujus hæreditatem adſpiramus? O verè ſapientem, qui hic ſapit! qui curis humanis altius caput exſerat, & totus Deo, mortiſque meditationi vacans Chriſtum pectore, Chriſtum ore, Chriſtum opere ſpirat, animumque cœlo infert, antequam animam, nec quicquam impotentius contra inevitabilem hanc neceſſitatem molitur. Repugnas? nihil tam exaſperat fervorem vulneris, quàm ferendi impatientia. Obniteris? Fruſtra, imo ſtultum eſt timere, quod vitari non poteſt; Tales piſci haud abſimiles qui hamo pendens ſi ſe moveat, magis intricatur: aut avi viſco aut plagis deceptæ, quæ ſi ſe explicare tentet. magis implicatur, contra.

——— *Levius fit patientia*
Quicquid corrigere eſt nefas,

Neceſſitatis enim non aliud eſt effugium, quàm velle, quod ipſa vult, & ni facis trahendus nihilominus, aut impellendus; ut equi ſeſſorem non ferunt, & ob id ſtimulis acrioribus concitantur. Quæ autem dementia eſt potius trahi quam ſequi? At triſte inquies illud *divelli* à parentibus, amicis, conſanguineis. Triſte eſſet, ſi verè tale eſſet Quid? Divelli ne poſſumus ab iis quos votis noſtris quotidie comitamur in meliorem illam ſortem? quorum in dies ob oculos nobis verſatur imago? quos in animo circumferimus, tanto quidem felicius, quanto tutius quos loquimur, cogitamus, ſpiramus? ad quos pleno gradu tendimus? Nam quid mors aliud, ad quam, tantopere trepidamus, niſi vitæ portus, quid niſi miſeriarum, omniumque dolorum, & ſolutio, & finis: exordium felicitatis, & ad illam aditus? Illam dico æternam & beatam, ut cui uni vita hæc vivit. Et ut diutiſſimè vivas ita voveo, pauca luſtra ſuperſunt, fortaſſis anni, imo dies, & ſequeris qui ante te obiere: adeo nihil tutum atque exploratum eſt homini, ut ne in unum quidem diem de vita ſua certe quid ſpondere au-

deat: quia bullis similis est quarum aliæ simul ac natæ sunt protinus evanescunt, aliæ paulò diutius durant, omnes brevissimis quibusdam intervallis aliæ aliis succedunt. Nihil hic diuturnum, & hodie fieri posse cogita, quod intra decennium aut lustra aliqua solet. Et hoc divelli appellabis? Non divulsi à nobis sed prægressi, non amissi, sed præmissi sunt, non obierunt, sed abierunt ex tristibus, & turbidis ad lætiora & puriora. Quis metallum perire dixerit, cum liquescit, & posita per ignem scoria, insignis statuæ materiam præbet? Idem in iis quos tantopere luges, qui defæcati jam per mortem, in splendidam imaginem Dei transierunt; eoque felices merito censeri debent, & verè μακαρεῖται, qui educti: Hominem fateor lugere humanum est, Parentem pium, sed si votis nostris, si suspiriis, & lachrymis retractum imus in terram, qui jam cœlum habitant, & in felicem illam libertatē postliminio redierunt, nimio amore, nimio affectu peccamus, & crudeliter officiosi his rursus vitæ ærumnis immergi optamus, qui jam inter tot sidera, tot micantes ignes, in Dei, in Angelorum, in beatarum animarum choro, divitum pavimenta rident, & totam cum auro suo terram. Quis ubi liquit carceres, non tendit ad metam cursor? Quis æstuoso mari decumanis jactatus fluctibus, portum recuset? aut exul errans per nemora, & solitudines, doleat reverti in patriam? Reversi sunt. Queri hic, aut angi mollities est, reluctari insania. Deus qui in hac vitæ statione eos collocaverat, evocavit. Si Deus: quid quereris? quid fles, quid optas? jus suum tenet in dando, & adimendo. Satius est non diu felicem esse, quàm nunquam, & melius discessura nobis bona, quàm nulla contingere. Adhæc culpare potes mali aliquid in eo, & ab eo qui bonitas totus & à quo non magis est, ut malum aliquod emanet, quam ut malus sit ipse, qui à beneficentia optimus, à potentia maximus nominatur? aut si quid mali,

quid

quid nisi hoc unum quod indignaris, & quereris. Providentia statuit; providè statuit; Summum bonum fecit; benè fecit: & quod à Deo factum audis, cogita non temere, non fortuitò, sed eo consilio, quo non modo nihil nisi quod æquum, & justum, sed nihil etiam nisi quod bonum, ac salutare nobis providet, decernit, vult. Ubi justitia, & æquitas, quis inter tot orbitatis exempla, inter tam densa senum, ac juvenum funera, reclamare audeat? quis obniti? ubi vero cum æquitate illa, nostra quoque conjuncta est utilitas & salus, quæ illa ingratitudo foret, non æquo, non moderato animo suscipere, quidquid benigno huic Patri nostro placuerit, & quem sequi & obsequi prima est sapientia, & quæ sola sit dolori omni mitigando, aut tollendo. Certè Christiani sic instituti, sic imbuti sumus. Vitam hanc sub cujus nomine mors latet, esse carcerem, lachrymarum vallem, navigationem periculi plenam, per brevia vada, syrtes, profectionem è terra in Cœlum, per nemora, & tesqua hujus Mundi. Mortem contra refugium, & asylum malorum, & in his mundi fluctibus, portum quem sapiens securus sui possessor, & qui crastinum sine sollicitudine expectat, nunquam fugiat, imò (Deo vocante) totis velis in eum feratur. Quid ergo dolori nostro lenocinamur? Quid querelis prosequimur quod votis debebamus? Obiit Parens, obiit consanguineus, aut Amicus aliquis? ab exilio ad patriam ivit, è carcere ad libertatem. Abiit à terrenis ad cælestia, à fluxis his bonorum umbris, ad æternas illas opes. Piæ enim animæ deest quantum restat, nec unde veniat perpendit, sed quò tendit. Quæ si cogitamus, dolori nostro quis hîc locus? Aut si dolori, quis patientiæ? cujus hoc proprium, ferre quæ DEUS immittit, nec obniti. Quis amori? qui cum sua noxa, bene etiam illi vult, quem amat, nec revocari optet, aut retrahi hanc mundi scenam, quem summa beatitudine frui certò confidit, &

emissum

emissum his tenebris totum jam lucem illam aspicere quam nos per angustissimas oculorum vias obscurè intuemur. Ratio si recta est, superari à dolore non debet, si firma, non potest: Placuit id Deo? placet etiam nobis: quod vult velimus, & quò ducit eamus. Quid enim abstulit nisi quod dedit? Quid recipit nisi quod ad tempus tantum dederat? Nusquam animo dejici Sapientis est imo & facere, & pati fortia, Christianum est: sed in his casibus quibus omnes ex æquo obnoxii sumus, immoderatius lugere, non est Sapientis, non Christiani: *Turpis est navigii rector, cur gubernacula fluctus eripit, qui fluctuantia vela deserit, permittit tempestati ratem: at ille vel in naufragio laudandus, quem obruit mare clavum tenentem, & obnixum. Feras non culpes, quod mutari non potest*, inquit, Publ. ille *Mimus:* neque enim necessitatis aliud effugium est, quam velle quod ipsa cogit. Non sacræ paginæ exempla, sed gentilium hîc producam, qui licet solo naturæ lumine imbuti fuerint, nobis hac in parte præeunt & constantiæ suæ specimina nobis reliquerunt non pœnitenda. *Q. Marcus* ea olim animi firmitate fuit, ut ab ipso rogo filii & quidem unici, in Curiam veniret, operam Reipublicæ navaturus. Quid *Rutilia?* Matris certè affectum sic temperare potuit in ipso luctu, ut nemo lachrymas ejus, post elatum filium notarit. *Pericles* Atheniensium dux, cum intra quatriduum duobus adolescentulis orbatus esset, solito vultu, atque adeo coronatus in publicum prodiit, & in concione disseruit. *Xenophon* cum inter sacrificandum, mors filii nunciaretur, coronam modo deposuit, & eandem mox animo composito, optimo ærumnæ condimento, simul ac fortiter in acie cecidisse intellexit, reposuit. Quam nobilis illa vox fuit *Anaxagoræ*, cui cum nunciatum esset filium vitam cum morte commutasse, sciebam inquit me genuisse mortalem. Quid *Paulum Æmilium* loquar qui intra septem dies duobus defun-

ctis

ctis filiis, progressus in concionem, ultrò populo Romano gratulatus est, quod publicam fortunæ nvidiam, domestico luctu redemisset? Quid *Fabium Maximum*, qui cum filium consularem amisisset, consul in concionem prodiit, & encomium filii recitavit? Quid *Catonem Censorium*, cui cum filius natu major obiisset, singulari ingenio, summa virtute juvenis, ad hæc prætoriam designatus, nihil tamẽ hoc casu commotus est, ut Reip. negotia segnius administraret. Quid denique *Pisones*, *Scævolas*, *Metellos*, *Scauros*, *Marcellos*, aliosque magni nominis *Romanos*, à quibus animi magnitudine, Christianos longe superari turpe esset ac probrosum. Sed quid viros in medium produco, fœminæ nobis præeunt exemplo suo, quæ orbitatem liberorum forti tulerunt animo: *Cornelia*, cum duos filios *Tiberium* & *Cajum*, magnos illos *Gracchos* contrucidatos vidisset, ac eo nomine eam consanguinei consolarentur, miseramque dicerent, respondit: *Nunquam non felicem dicam, qua Gracchos peperi*. Haud aliter Spartana illa mulier, quæ cum intellexisset filium in prælio cecidisse. *Ideo*, inquit, *illum genui, ut esset qui pro patria mori non detrectaret*. Si hæc fœminæ, quid viri? Absit, itaque Auditores, absit dolor, qui nulli minus gratus est, quam ei cui præstari videtur:

Absint inani funere nænia,
Luctusque turpes, & querimonia.

Nam supervacuum est dolere, si nihil dolendo proficias, & iniquum queri de eo quod uni accidit, & omnibus restat. Quid autem dementius, quàm cum idem tibi iter emetiendum sit, flere eum qui antecessit? Intervallis destinguimur, exitu æquamur, & in tanta volutatione rerum humanarum, nil cuiquam, nisi mors, certum. Adhæc quis eo animo navigat, ut semper naviget? quis ita militat, ut nunquam militare desinat? quis ea mente laborem suscipit, ut alios ex aliis labores perpetuo excipiat? sed & qui navigat portum, & qui militat victoriam.

riam, & qui laborat quietem ac otium ſpectat, quo qui pervenêre, gratulari eis amici, non dolere illorum vicem debent.

Gubernator aut *Palinurus* aliquis in navi, non frangit impetu magnos illos, & decùmanos fluctus, ſed vitat aut declinat: Sic in triſti illo liberorũ, àmicorum, parentum obitu, errat quiſquis recalcitrat, aut obnititur. Patientia quæ virtutum omnium maxima eſt, & quæ palmæ inſtar ponderi aſſurgit, ſuperanda ſunt, & magno animo excipienda, quæ vitari non poſſunt. Sic ignem ſuperavit, & vicit *Mutius*, crucem *Regulus*, venenum *Socrates*, exilium *Rutilius*, mortem *Christianus*. Et ut muſto tempus damus quo deſpumet: ſic mæſto animo ut ægritudinis fæces ejiciat, dieſque paulatim leniat, & mora quod ſola ratio non poteſt. Λύπης γὰρ πάσης ἐστὶν ἰατρὸς χρόνος. Vultis finiam Auditòres? Optima hæc lugendi defunctos ratio eſt, non tam in mortalitate Amicorum, quam exuerunt deploranda, quàm in noſtra ſeriò meditanda occupari, ut multò ante mori diſcamus, quàm moriendũ eſt, ne nòs incautos opprimat fatalis illa hora, ſed paratos ad iter, & ſuccinctos quocunq; etiam die, & loco. Quæ multo antè proviſa ſunt, languidius incurrunt, & neceſſe eſt magis corruant, qui quaſi ex inopinato feriuntur. Nullis enim illa gravis eſt quã quibus inopina eſt, & repentina: At contra facile eam ſuſtinet qui altiori mentis contemplatione, & animo terrenis cogitationibus defecato eam Deo & pietate ducibus, ſemper exſpectat, qui quicquid fieri poteſt, quaſi futurum cogitat, & corpus ſuum non aliter adſpicit, quàm vinculum aliquod libertati ſuæ circumdatum, & venturum iterum qui nos in lucem reponat diem, unicam quietis hìc ancoram, unicum ad perpetuam ſalutem viaticum, & viam. Quare ut in Scena partes qui peregit, perſonam veſtemque ponit, & libens domum abit: ſic noſter hìc animus æternitatis candidatus, à temporario Theatro, in æthercam illam Sedem. Dixi

FINIS.

